

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS

PAR DARBA TIRGUS VIDĒJA UN ILGTERMIŅA PROGNOZĒM

2020

IEVADS

Izpildot Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai 34.1. pasākumu, kā arī Ministru kabineta 2009. gada 14. jūlija protokollēmumu Nr.48 24.§ un 2016. gada 8. novembra protokollēmumu Nr.60 11.§, Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi Informatīvo ziņojumu *par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm* (turpmāk – Ziņojums).

Ziņojumā ir raksturota esošā situācija darba tirgū, kā arī iekļautas Ekonomikas ministrijas aktualizētās vidēja termiņa darba tirgus prognozes laika periodam līdz 2027. gadam un ilgtermiņa darba tirgus prognozes līdz 2040. gadam. Darba tirgus prognozes balstās uz Ekonomikas ministrijas izstrādātajiem tautsaimniecības attīstības un demogrāfijas scenārijiem.

Ekonomikas ministrijas darba tirgus prognozes ir viens no instrumentiem, kas ļauj priekšlaicīgi paredzēt darba tirgus neatbilstību veidošanos nākotnē. Tās parāda iespējamās darba tirgus attīstības tendences un iespējamos riskus, saglabājoties esošai izglītības sistēmai un izglītības piedāvājuma struktūrai.

Prognozes ir tikai viens no posmiem darbaspēka piedāvājuma pielāgošanas procesā. Tā ir kvantitatīva bāze tālākām diskusijām starp nodarbinātības, izglītības un struktūrpolicies veidotājiem, sociālajiem partneriem, zinātniekiem un citām iesaistītām pusēm, lai savlaicīgi sagatavotos un pielāgotos sagaidāmajām strukturālajām izmaiņām tautsaimniecībā.

Informācija izklāstīta 5 nodaļās un pielikumā. Ziņojums sastāv no tautsaimniecības un darba tirgus tendenču raksturojuma, tautsaimniecības attīstības scenāriju apraksta, darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozēm, īstenoto izglītības un nodarbinātības pasākumu pārskata, tai skaitā darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas apraksta, kopsavilkuma ar priekšlikumiem un pielikuma.

Visa statistiskā informācija, izņemot īpaši norādītos gadījumus, ir ņemta no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes. Ziņojumā ir izmantoti arī Eiropas Savienības statistikas biroja (*Eurostat*), Izglītības un zinātnes ministrijas, Nodarbinātības valsts aģentūras un Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centra (*Cedefop*) dati.

SAĪSINĀJUMI

CEDEFOP	Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DOM	dinamiskais optimizācijas modelis
DSA	Darbaspēka izlasveida apsekojums
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
IKP	iekšzemes kopprodukts
IKT	informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
ISCED	Starptautiskā standartizētā izglītības klasifikācija
ISCO	Standartizētais profesiju klasifikators
IT	informācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
LM	Labklājības ministrija
MK	Ministru kabinets
NACE	Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija
NEP	Nozaru ekspertu padomes
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
STEM	Zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas virzieni <i>Science, technology, engineering and mathematics</i>
ULC	produkcijas vienības darbaspēka izmaksas
VID	Valsts ieņēmumu dienests

SATURS

IEVADS	2
SAĪSINĀJUMI	3
1. TAUSAIMNIECĪBAS UN DARBA TIRGUS ATTĪSTĪBA.....	5
1.1. Makroekonomiskā situācija un nozaru attīstība	5
1.2. Iedzīvotāju nodarbinātība un bezdarbs.....	8
1.3. Darba algas un produktivitāte	13
2. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS	19
2.1. Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas un struktūra	19
2.2. Demogrāfiskā situācija un darbaspēka piedāvājums.....	27
2.2.1. Demogrāfijas tendences	27
2.2.2. Iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū un darbaspēka piedāvājums.....	29
2.3. Darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība	32
2.4. Izglītības piedāvājuma izmaiņas	35
3. DARBA TIRGUS VIDĒJĀ UN ILGTERMIŅA PROGNOZES	42
3.1. Ekonomikas ministrijas darba tirgus prognožu izstrādes metodoloģija	42
3.2. Ekonomikas izaugsmes pieņēmumi un demogrāfijas prognozes	45
3.2.1. Ekonomikas izaugsmes mērķa scenārijs	45
3.2.2. Demogrāfijas prognozes	50
3.3. Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums	54
3.3.1. Darbaspēka pieprasījuma prognozes	54
3.3.2. Darbaspēka piedāvājuma prognozes	59
3.3.3. Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība	63
4. PĀRSKATS PAR ĪSTENOTAJIEM UN PLĀNOTAJIEM IZGLĪTĪBAS UN NODARBINĀTĪBAS PASĀKUMIEM	78
4.1. Izglītības piedāvājuma uzlabošanas virzieni	78
4.2. Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte un viedā imigrācija	87
4.3. Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēma	88
5. KOPSAVILKUMS UN PRIEKŠLIKUMI.....	90
PIELIKUMS. DETALIZĒTAS DARBA TIRGUS VIDĒJA UN ILGTERMIŅA PROGNOZES	

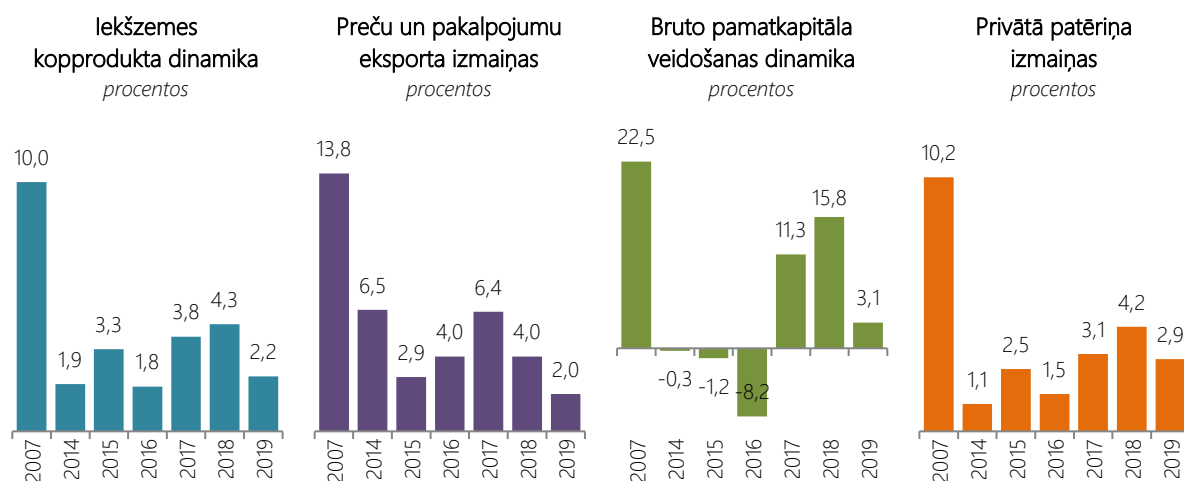
1. TAUTSAIMNIECĪBAS UN DARBA TIRGUS ATTĪSTĪBA

1.1. MAKROEKONOMISKĀ SITUĀCIJA UN NOZARU ATTĪSTĪBA

Latvijā kopš 2011. gada turpinās stabila ekonomiskā izaugsme, kuras tempi pārsniedz ES vidējos rādītājus. No 2011. līdz 2019. gadam IKP vidēji pieauga par 3,3% ik gadu. 2019. gadā IKP pārsniedza pirms krīzes 2007. gada līmeni par 6,2 procentiem.

2019. gadā ekonomikas kāpums kļuva mērenāks. IKP pieauga par 2,2%. Izaugsmes tempu sabremzēšanos noteica gan iekšējie faktori (ES fondu investīcijas sasniegušas maksimumu, norises finanšu sektorā u.c.), gan arī ārējie faktori (globālo tirdzniecības attiecību pārskatīšana, *Brexit*, lēnāka izaugsme ES valstīs). 2019. gadā bija vērojams mērens eksporta pieaugums. Straujāk pieauga pakalpojumu eksports, kamēr preču eksporta kāpums auga lēni. Lai arī lēnākos tempos, joprojām turpināja augt arī privātais patēriņš, ko veicināja stabils algu kāpums. Pēc strauja kāpuma 2017. un 2018. gadā, 2019. gadā investīciju pieauguma tempi ir ievērojami samazinājušies. Lēnāk nekā iepriekšējos gados pieauga arī valsts patēriņš.

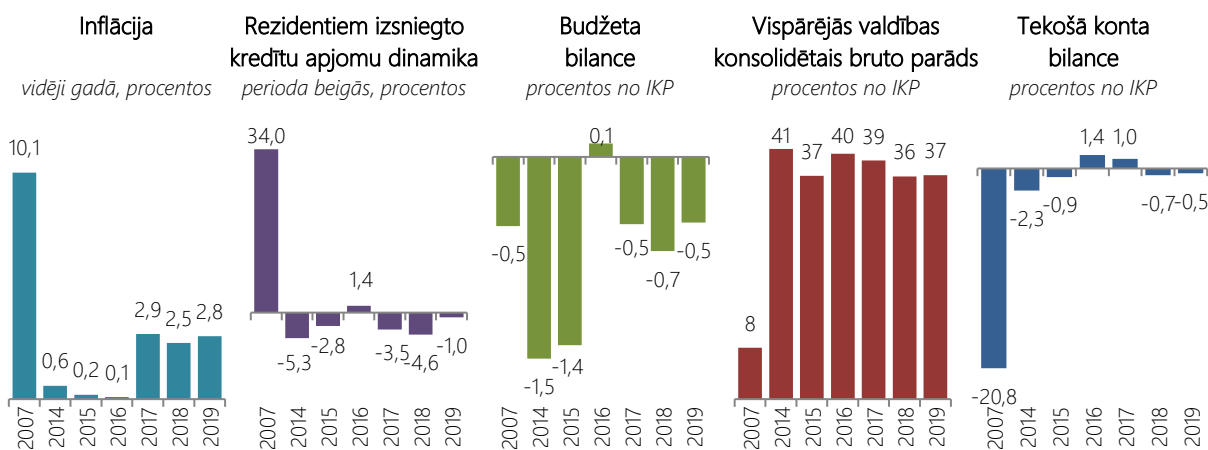
1.1. attēls

Avots: CSP

Iepriekšējos gados Latvijas ekonomikā tika ir novērstas „trekno” gadu izteiktās makroekonomiskās disproporcijas un mazināti ekonomikas ievainojamības riski pret iekšējiem un ārējiem šokiem. Pašlaik makroekonomiskā stabilitāte tiek noturēta – situāciju raksturoja zems valsts parāds, budžets ir tuvu līdzsvaram, maksājuma bilance sabalansēta. Inflācija, lai arī pieaug, bet tās pamatā ir piedāvājuma puses faktori.

1.2. attēls

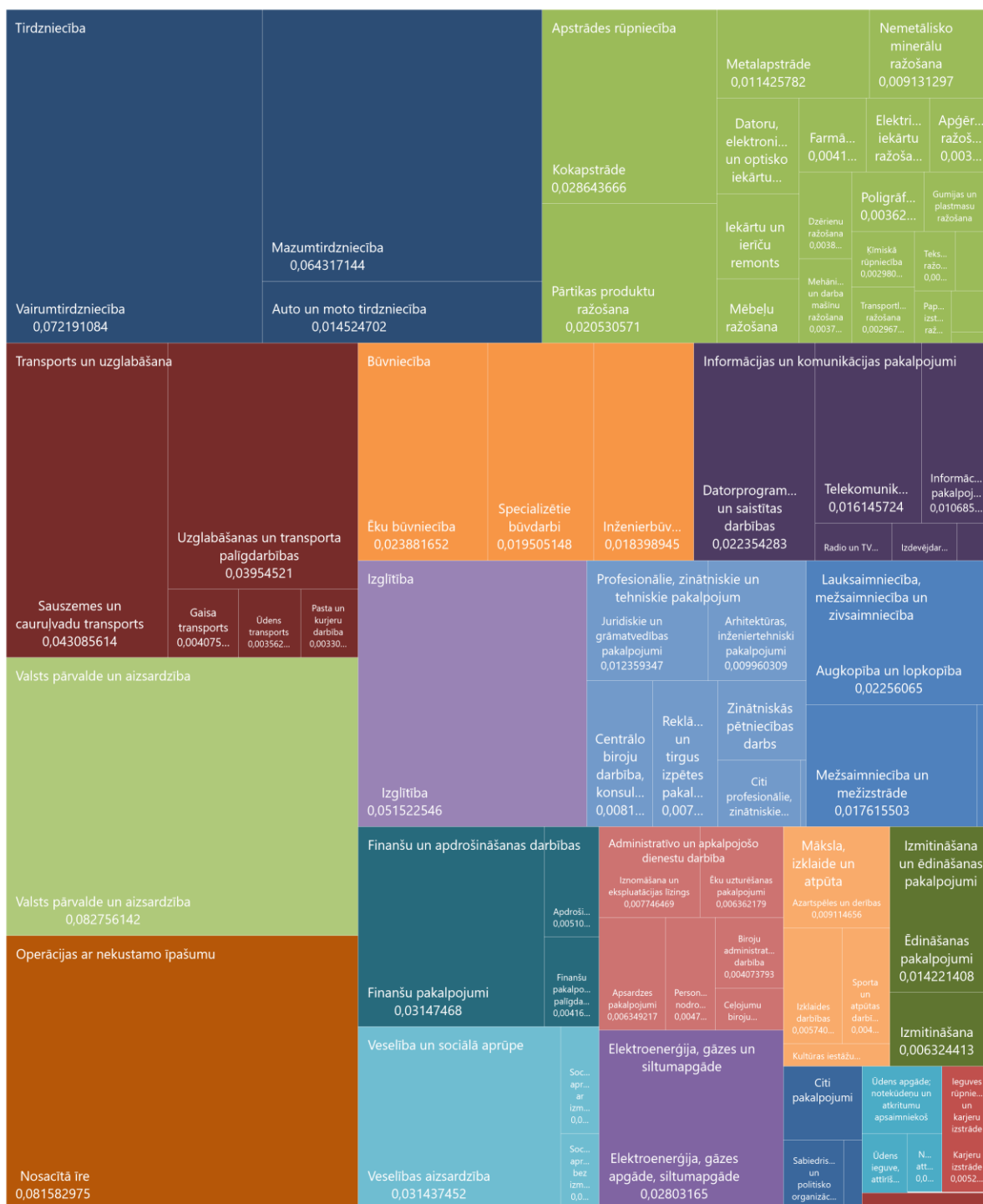

Avots: CSP

2009.-2010. gadā, samazinoties darbaspēka izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja, kas bija pamats eksporta pieaugumam un līdz ar to arī tirgojamo nozaru attīstībai. Pēdējo 10 gadu laikā ir mainījusies tautsaimniecības struktūra. 2008. gadā tirgojamās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības, rūpniecības, kā arī transporta pakalpojumu nozares) veidoja vien 26,4% no kopējās pievienotās vērtības, bet 2010. gadā šo nozaru īpatsvars sasniedza 33,2%. 2019. gadā šo nozaru īpatsvars ir sarucis – līdz 27,7%. 2019. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, īpatsvars ir samazinājies visās nozarēs, izņemot būvniecību, komercpakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozares. 2014.-2016. gados izaugsme turpinājās visās nozarēs, izņemot būvniecību un transportu, savukārt, 2017.-2019. gadā būvniecības apjoms kāpumam bija viena no lielākām ietekmēm izaugsmei.

1.3. attēls

Tautsaimniecības struktūra
2019. gadā, procentos

Avots: CSP

2009.-2010. gadā, samazinoties darbaspēka izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja, kas bija pamats eksporta pieaugumam un līdz ar to arī tirgojamo nozaru attīstībai. 2008. gadā tirgojamās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības, rūpniecības, kā arī transporta pakalpojumu nozares) veidoja vien 26,4% no kopējās pievienotās vērtības, bet 2010. gadā šo nozaru īpatsvars sasniedza 33,2%. 2019. gadā šo nozaru īpatsvars ir sarucis – līdz 27,7%. 2019. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, īpatsvars ir samazinājies visās nozarēs, izņemot būvniecību, komercpakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozares. 2014.-2016. gados izaugsme turpinājās visās nozarēs, izņemot būvniecību un transportu, savukārt 2017.-2019. gadā būvniecības apjoms kāpumam bija viena no lielākām ietekmēm izaugsmei.

Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē kopumā vērojama nevienmērīga izaugsme, jo nozares darbība ir cieši saistīta ar laika apstākļiem. 2018. gadā kopumā bija vērojama mērena izaugsme, ko galvenokārt noteica izaugsme mežsaimniecības nozarē. Savukārt 2019. gadā bija vērojams straujš nozares apjoms pieaugums tieši labvēlīgo laika apstākļu un augkopības nozares straujās izaugsmes dēļ.

Apstrādes rūpniecības attīstību veicina Latvijas ražotāju konkurētspējas uzlabošanās, kā arī pieprasījuma dinamika lielākajos eksporta tirgos. Apstrādes rūpniecība 2019. gadā pieauga par 2,1%. Vienlaikus tendences rūpniecības apakšnozarēs ir ļoti atšķirīgas. Lielākajā nozarē – kokapstrādē ražošanas apjomi 2019. gadā saglabājās 2018. gada līmenī. Nozari ietekmēja gan Lielbritānijas izstāšanās process no ES, gan apjomīgais produkcijas cenu kritums saistībā ar eļļu mizgrauža izplatību Eiropā. 2019. gadā ražošanas apjomi saruka pārtikas rūpniecībā, būvmateriālu un mēbeļu ražošanā. Vienlaikus stabils pieaugums 2019. gadā turpinājās metālapstrādē, elektronikas, kā arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarēs. 2019. gadā apstrādes rūpniecības apgrozījums faktiskajās cenās pieauga nedaudz straujāk kā izlaides apjomi. Straujāk pieauga vietējā tirgū realizētās, bet mērenāk eksportētās produkcijas apjomi.

Pārējās rūpniecības (ieguves rūpniecība, elektroenerģija un gāzes apgāde) nozarēs pēc straujā kāpuma 2015.-2016. gadā, 2017.-2019. gadā pārējās rūpniecības nozaru apjomi samazinājās, ko noteica kritums elektroenerģijas un gāzes apgādes nozarē. Elektroenerģijas un gāzes apgādes nozarē ražošanas apjoms dinamika ir saistīta ar laika apstākļiem, no kā atkarīgi saražotās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi. Ņemot vērā, ka 2017.-2019. gadā ziemas mēnešos laika apstākļi bija ievērojami siltāki, samazinājās patērētās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi.

Būvniecības nozares attīstība ir ļoti cikliska un lielā mērā ir saistīta ar publiskajiem pasūtījumiem un ES fondu projektiem. 2019. gadā būvniecības nozarē izaugsme bija 2,9%, kas bija ievērojami lēnāka nekā iepriekšējos divos gados, jo ES fondu investīciju apjoms 2019. gadā faktiski saglabājās 2018. gada līmenī un 2019. gadā nebija tik lieli privāto investoru projekti, kā iepriekšējos gados. Būvniecības apjomi 2019. gadā palielinājās visās būvniecības pamatgrupās, būtiskākais ieguldījums bija ēku būvniecības apjoms pieaugumam par 7,8%. Gan inženierbūvniecības, gan specializēto būvdarbu attīstība gada griezumā bija ievērojami mazāka.

Tirdzniecības nozarē sniegto pakalpojumu apjomi turpina pieaugt. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmē privātā patēriņa kāpums, darba samaksas pieaugums un uzlabojumi darba tirgū. Kopš 2013. gada tirdzniecības nozarē vērojami stabili pieauguma tempi. 2019. gadā tā pieauga par 4,1%. Mazumtirdzniecības apgrozījums 2019. gadā pieauga par 2,4%. Straujākais kāpums bija vērojams nepārtikas preču mazumtirdzniecības apjomam. Savukārt vairumtirdzniecības nozares apgrozījums faktiskajās cenās 2019. gadā pieauga par 4 procentiem.

Transporta un uzglabāšanas nozare laika periodā No 2014. līdz 2019. gadam nozares apjomi pieauga par 1,1% vidēji gadā, ko cita starpā ietekmēja tranzīta kravu pārvadājumu samazināšanās, galvenokārt Krievijas transporta politikas un pieaugošas konkurences dēļ. Krievija jau kopš deviņdesmito gadu beigām izvirzīja mērķi attīstīt savu transporta infrastruktūru tā, lai nodrošinātu neatkarību no tranzīta valstīm. Neskatoties uz tranzīta kravu kritumu dzelzceļā un ostās, nozares pieaugumu noteica autopārvadājumu kravu kāpums, kā arī pasažieru pieaugums lidostā un jūras ostās. 2019. gadā nozares kritumu noteica kritums kravu pārvadājumos un uzglabāšanas un transporta palīgdarbībām. Kravu pārvadājumi samazinājās visos transporta veidos, savukārt pasažieru pārvadājumi palielinājās par 7%, pasta un kurjeru darbības – par 18 procentiem.

Komercpakalpojumu nozarēs vērojams mērens pieaugums. 2019. gadā lielākā ietekme bija pakalpojumu apjoms kāpumam profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu un administratīvo un apkalpojošo dienestu darbību nozarēs. Neliela palielinoša ietekme bija operāciju ar nekustamo īpašumu, informācijas un komunikācijas pakalpojumu un mākslas, izklaides un atpūtas nozaru apjomam. Savukārt apjomi samazinājās finanšu un apdrošināšanas darbībās, ko lielā mērā noteica gan nerezidentu biznesa apjoma samazināšanās Latvijā, gan banku apvienošanas un nodarbināto skaita samazināšanās.

Sabiedrisko pakalpojumu nozarēs sniegto pakalpojumu apjomi palielinās atbilstoši valsts kopbudžeta izdevumu kāpumam. Palielinoties valdības izdevumiem, kopš 2013. gada sabiedrisko pakalpojumu nozarēs vērojams stabils pieaugums. 2017. gadā tas bija straujākais kopš 2006. gada. Arī 2019. gadā nozare turpināja strauji augt. Pēdējos gados būtiski pieaudzis valsts patēriņš valsts aizsardzības spēju palielināšanai, veselībai un izglītībai.

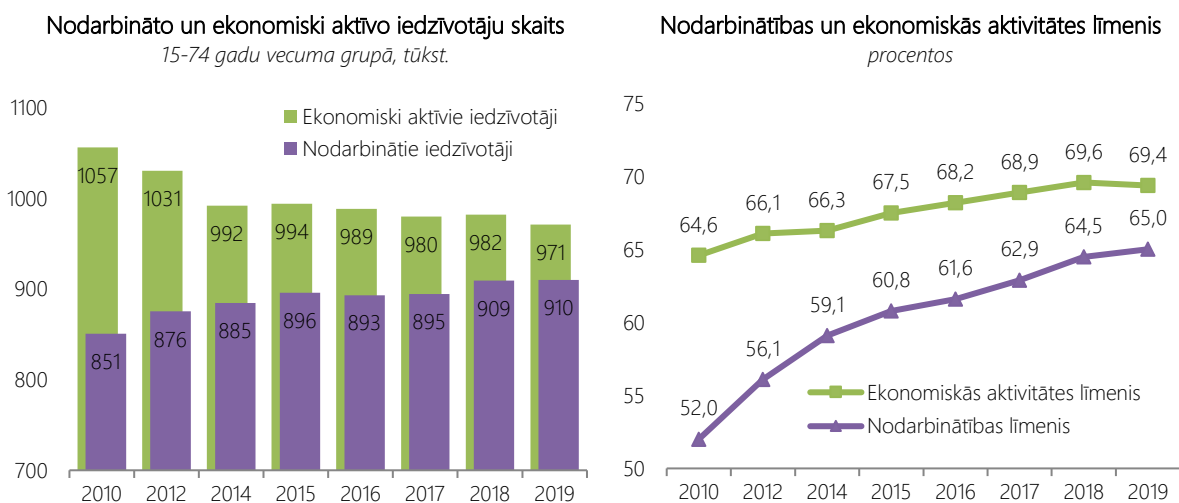
2020. gadā Covid-19 radītā pieprasījuma un piedāvājuma šoka ietekmē, sagaidāms, ka ekonomikā būs lejupslīde un vairumā nozaru ražošanas un sniegto pakalpojumu apjomi saruks. Vienlaikus neskaidrība par Covid-19 ietekmi uz ekonomikas attīstību ir ārkārtīgi liela, jo nav skaidrs, cik ilgi un plaši turpinās izplatīties koronavīruss Eiropā un pasaulē. Savukārt ceļš atpakaļ uz izaugsmi ir atkarīgs no dažādiem apstākļiem (skat. 3.2.1. nodaļu).

1.2. IEDZĪVOTĀJU NODARBINĀTĪBA UN BEZDARBS

Darba tirgus ir tuvu savam potenciālam – zemās bāzes efekts darba tirgū ir izzudis un 2019. gadā darba tirgus pietuvojās savam piesātinājuma punktam, kas kopā ar darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazinājumu ierobežo nodarbinātības tālāku pieaugumu. Galvenais darba tirgus dzinulis 2019. gadā saglabājās uz iekšzemes pieprasījumu vērsto nozaru attīstība. Darbavietu pieaugums bija gan būvniecības nozarē, gan tirdzniecībā. Vienlaikus arvien jūtāmāki darba tirgu ietekmē demogrāfijas procesi. Iedzīvotāju skaita samazinājums darbaspējas vecumā ietekmē potenciālo darbaspēka piedāvājumu, kā rezultātā mazinās brīvās darbaspēka rezerves.

Ekonomikas pieaugumu tempu kritums ietekmē darbaspēka pieprasījumu. 2019. gadā kopumā tas auga lēni – aizņemto darbavietu skaits palielinājās vien par 1%, bet nodarbināto skaits – par 0,1% jeb 0,6 tūkst. Kopumā 2019. gadā bija nodarbināti 910 tūkst. iedzīvotāji vecumā no 15-74 gadiem.

1.4. attēls

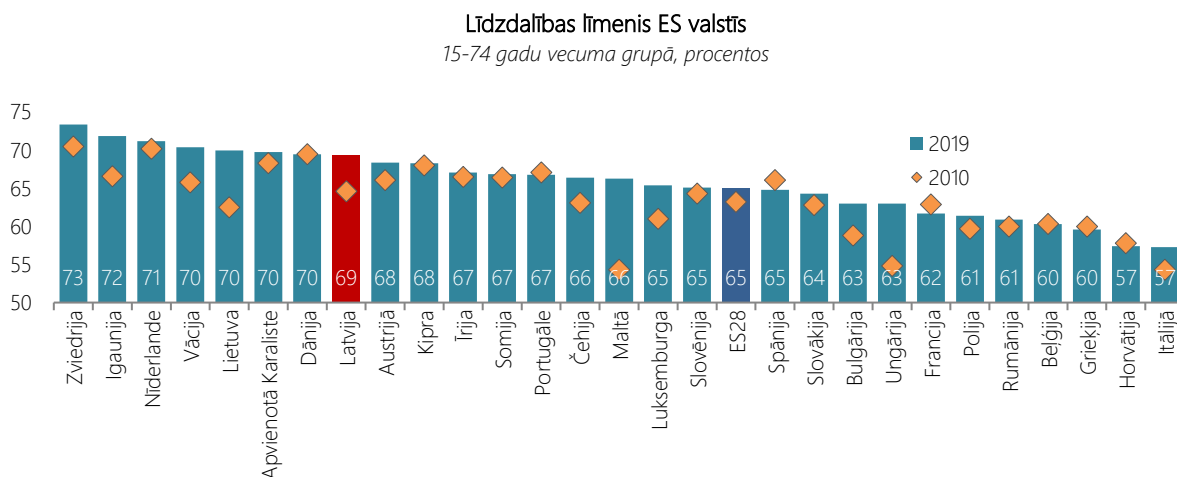

Avots: CSP

Līdztekus ekonomisko aktivitāšu kritumam tautsaimniecībā, nodarbināto skaita stagnāciju jau ilgstoši ietekmē arī demogrāfijas tendences. Jāņem vērā, ka darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazināšanās un vecumstrukturā izmaiņas būtiski ierobežo jaunu darbaroku iesaisti darba tirgū, kas galarezultātā ietekmē arī kopējo nodarbināto skaita dinamiku.

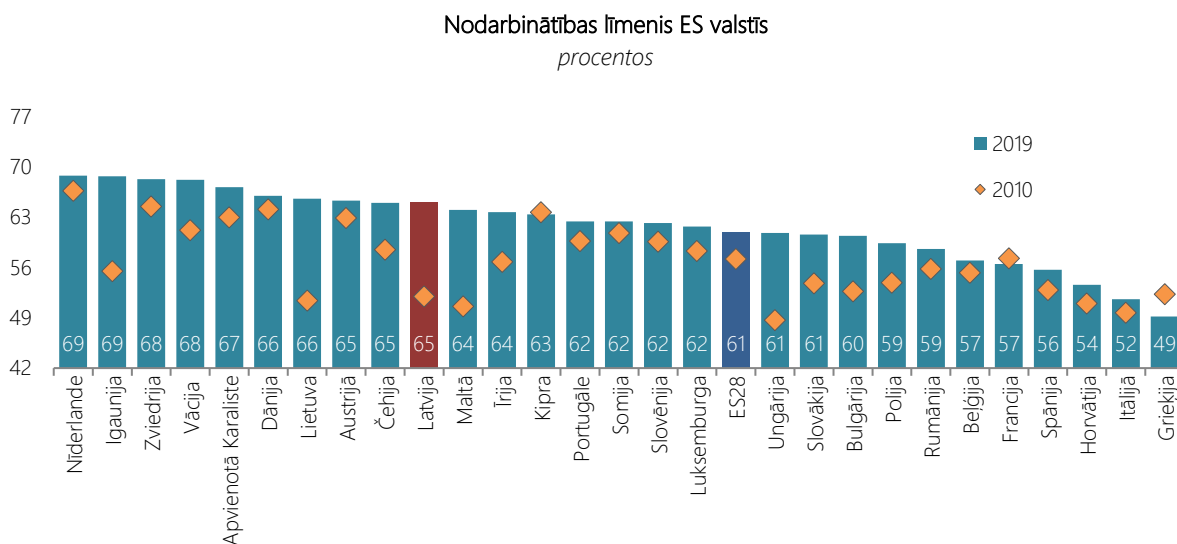
Tāpat arvien vairāk darbaspēka vajadzības atsver produktivitātes pieaugums, līdz ar to noteiktu darbu veikšanai ir nepieciešams mazāks nodarbināto skaits.

Nodarbināto īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā 2019. gadā bija par 3 procentpunktiem augstāks nekā 2008. gadā un sasniedza līdz šim vēsturiski augstāko atzīmi 65%. Nodarbinātības līmeņa pieaugumu pēdējos gados galvenokārt nosaka relatīvi straujāks darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazinājums, salīdzinot ar nodarbināto skaita samazinājumu. 2019. gadā iedzīvotāju skaits vecumā no 15-74 gadiem, salīdzinot ar 2018. gadu, samazinājās par gandrīz 14 tūkst. jeb 1 procentu.

Avots: Eurostat

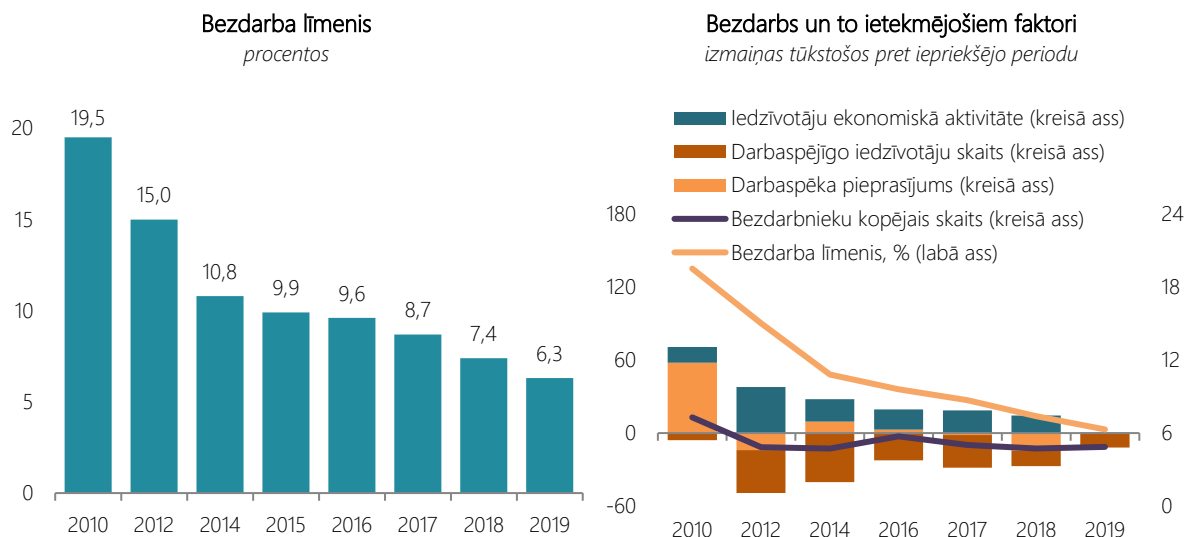
Latvijā līdzdalības līmenis ir viens no augstākajiem starp ES valstīm. 2019. gadā iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte bija par 4,4 procentpunktiem augstāka nekā vidēji ES (65%).

Avots: Eurostat

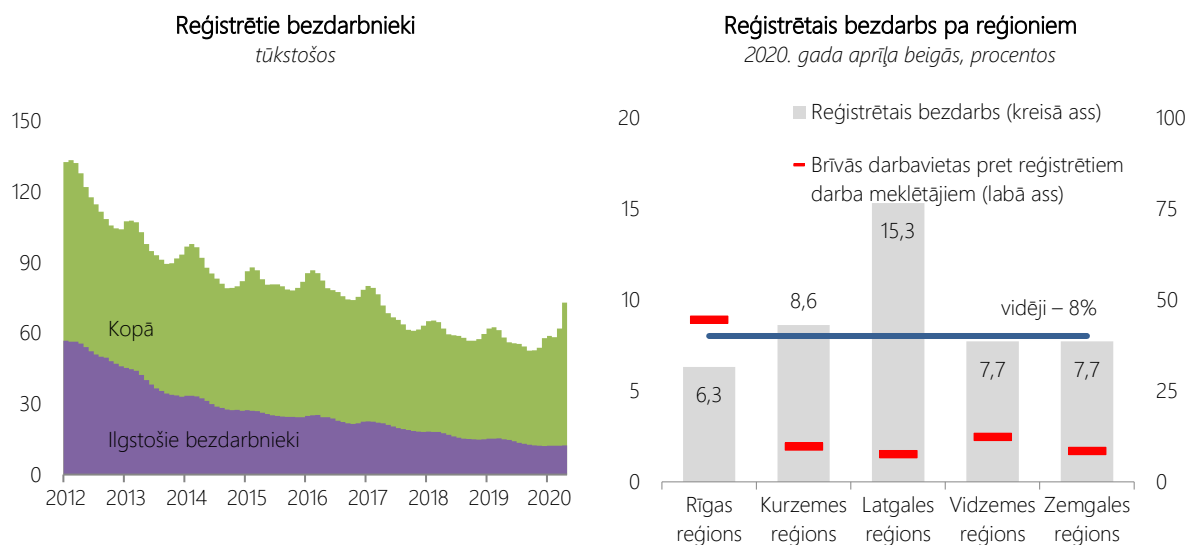
Arī nodarbinātības līmeņa ziņā Latvija apsteidz vairums ES valstu un 2019. gadā nodarbinātības līmenis starp iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem bija par 4,1 procentpunktu augstāks nekā vidēji ES. Kopš 2010. gada nodarbinātības līmeņa pieaugums Latvijā ir bijis viens no straujākiem ES.

Bezdarba līmenis 2019. gadā samazinājās līdz vidēji 6,3%, kas bija par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2018. gadā un par 13,2 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gadā, un līdz ar to strauji pietuvinoties 2007.gada līmenim. Kopumā 2019. gadā bezdarbnieku skaits samazinājās līdz 61,3 tūkstošiem, kas ir par 11,5 tūkst. mazāk nekā gadu iepriekš. Bezdarba samazinājumu joprojām galvenokārt ietekmē demogrāfijas tendences – darbaspējīgo iedzīvotāju skaita absolūtais samazinājums un izmaiņas iedzīvotāju vecumstruktūrā.

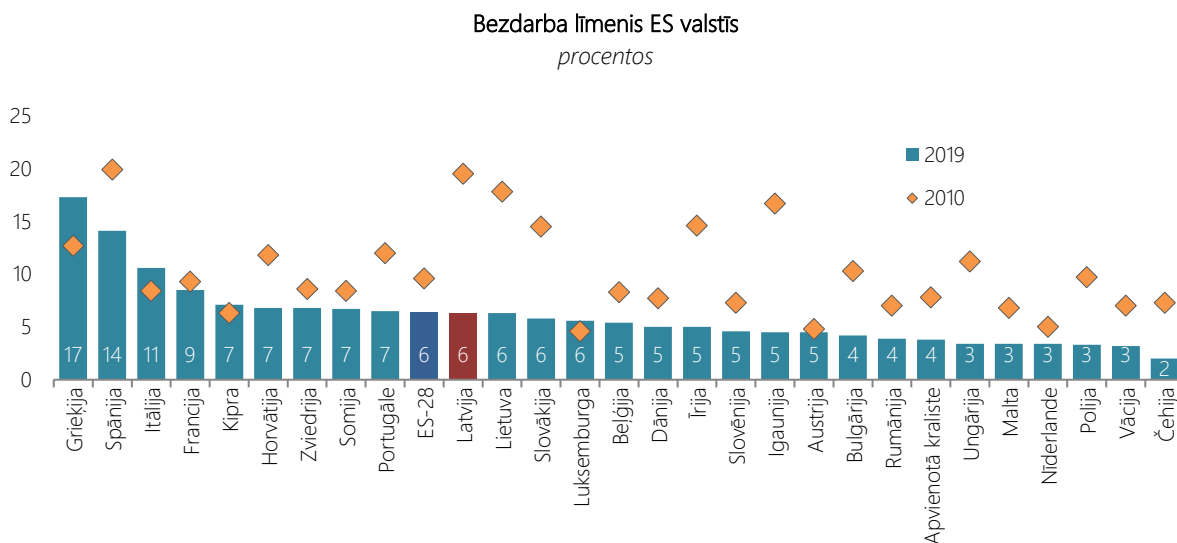
Avots: CSP

Arī reģistrētā bezdarba līmenis aizvadītajos gados ir būtiski sarucis, 2019. gada decembra beigās sasniedzot 6,2%. Vienlaikus līdz ar koronavīrusa Covid-19 straujo izplatību pasaulē un ekonomisko aktivitāšu sarukumu, sākot ar 2020. gada marta sākumu, vērojams straujš aktivitātes kritums arī darba tirgū. Reģistrētais bezdarba līmenis kopš marta sākuma ir pieaudzis par gandrīz 2 procentpunktiem – līdz 8% 2020. gada aprīļa beigās. Kopumā reģistrēto bezdarbnieku skaits 2 mēnešu laikā ir palielinājies par gandrīz 15 tūkstošiem.

Avots: Eurostat

2019. gadā vidējais bezdarba līmenis ES dalībvalstīs bija 6,4%. Salīdzinot ar 2010. gadu, bezdarba līmenis visstraujāk samazinājās visās trīs Baltijas valstīs un 2019. gadā bija zemāks nekā vidēji ES.

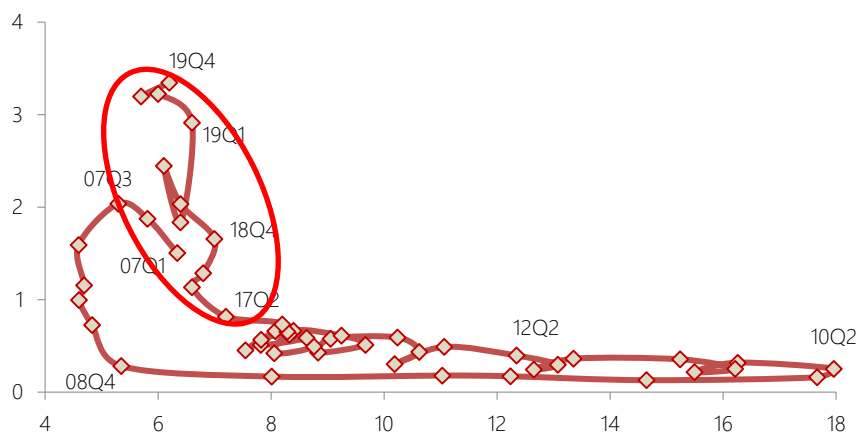

Avots: Eurostat

Lai arī darba resursu un vakanču nevienmērīgais reģionālais sadalījums pašlaik ir viens no redzamākajiem darba tirgus strukturāliem riskiem, tomēr tas nav vienīgais. Riskus rada arī salīdzinoši augstais ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars – aptuveni 1/5 no reģistrētiem daba meklētājiem ir bez darba ilgāk par gadu. Jāņem vērā, ka liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes. Turklāt pastāv risks, ka daļai no esošiem bezdarbniekiem nākotnē varētu būt problēmas atrast savām prasmēm atbilstošu darbu, jo tās var neatbilst tām, ko pieprasa tirgus. Dažus pierādījumus par strukturālā bezdarba veidošanos iespējams iegūt izmantojot Beveridža līkni, kas grafiski parāda bezdarba un brīvo darba vietu savstarpējo dinamiku.

1.10. attēls

Beveridža līkne Latvijā
2007-2019. gads, vertikālā ass – vakanču skaits pret ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem; horizontālā ass – bezdarba līmenis

Avots: CSP, NVA

Periodā no 2007.-2013. gadam Beveridža līkne Latvijā nobīdījās pa kreisi – samazinājās gan bezdarba līmenis, gan brīvo darba vietu īpatsvars. Recesijas sākumā brīvās darba vietas strauji samazinājās, kamēr bezdarbs pieauga visai mēreni. Savukārt krīzes laikā – 2009. un 2010. gada sākumā, bezdarbs pieauga, vakanču skaitam praktiski saglabājoties nemainīgam. Bezdarba augstākais punkts tika sasniegts 2010. gada 2. ceturksnī.

Kopš 2010. gada 3. ceturksņa līdz 2016. gada beigām tika novērota augšupvērstā Beveridža līknes virzības maiņa, kas liecina par ekonomiskā cikla fāzes maiņu un situācijas uzlabošanu darba tirgū. Nodarbinātība pakāpeniski pieauga, mazinoties gan darba meklētāju, gan neaktīvo personu skaitam. Tātad bija atsākusies jaunu darba vietu radīšana. Pārbīde pa līkni ir tāda pati kā darba vietu samazinājums krīzes laikā, kas norāda uz cikliskā bezdarba

11

samazināšanos. Bezdarba līmeņa samazinājums bija saistīts ar ekonomisko aktivitāšu pieaugumu. Tāpēc visi tie pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību.

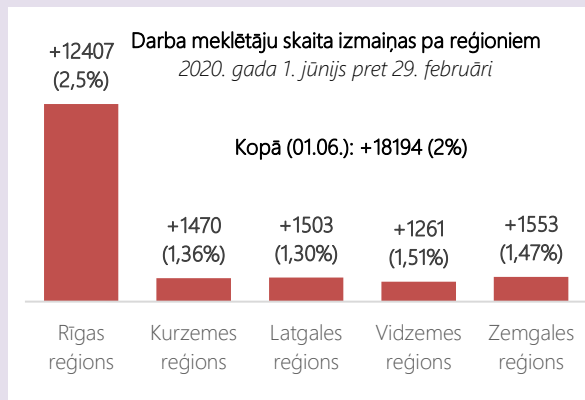
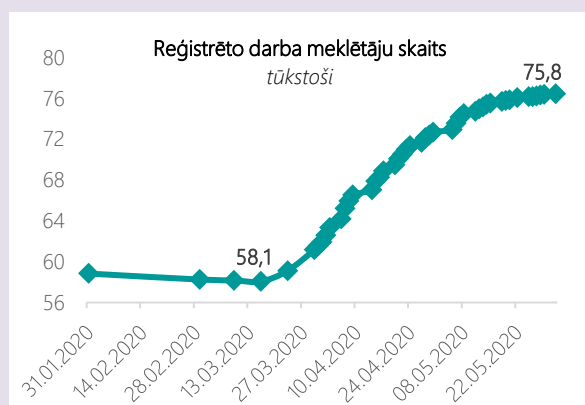
No 2017. gada arvien izteiktākas kļūst darba tirgus strukturālās neatbilstības, kas kavē straujāku bezdarba samazinājumu. Vakanču skaits aug straujāk nekā samazinājies darba meklētāju īpatsvars, kas norāda uz strukturālā bezdarba pazīmēm. Jāatzīmē, ka reģistrēto vakanču skaits 2020. gada februāra beigās bija par 33% lielāks nekā pirms gada. Vienlaikus reģistrētais bezdarba līmenis attiecīgā laika periodā ir samazinājies vien par 0,4 procentpunktiem. Beveridža līknes nobīde pa labi galvenokārt skaidrojama ar izteiktām Latvijas darba tirgus reģionālām atšķirībām un zemo darbaspēka mobilitāti.

Koronavīrusa Covid-19 ietekme uz Latvijas darba tirgu

Līdz ar koronavīrusa Covid-19 straujo izplatību pasaulē un ekonomisko aktivitāšu sarukumu, sākot ar 2020. gada marta sākumu, vērojams straujš aktivitātes kritums arī Latvijas darba tirgū. Reģistrētais bezdarba līmenis kopš marta sākuma ir pieaudzis par 2 procentpunktiem – līdz 8,3% 2020. gada maija vidū. Vienlaikus atbilstošā periodā strauji sarucis arī reģistrēto vakanču skaits – par vairāk nekā 14 tūkstošiem.

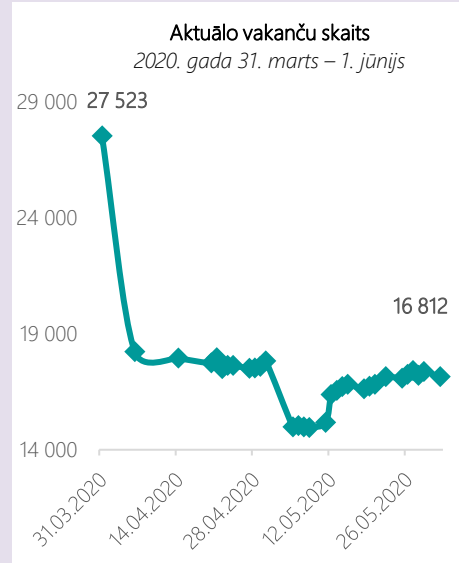
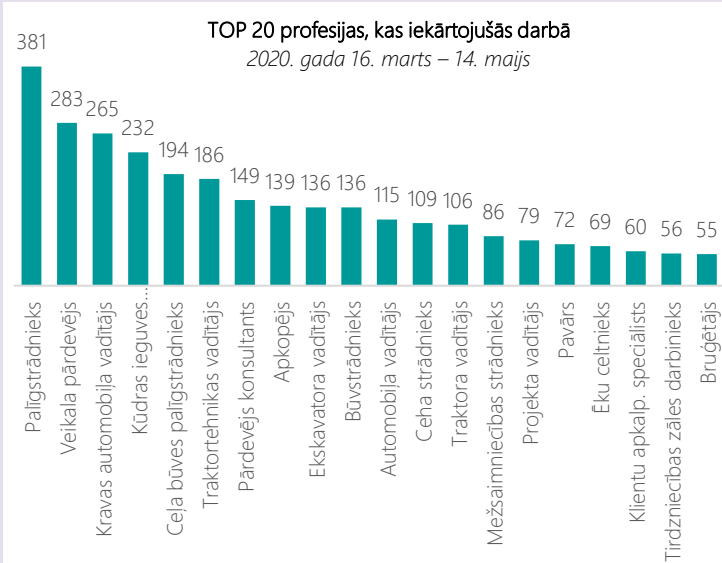
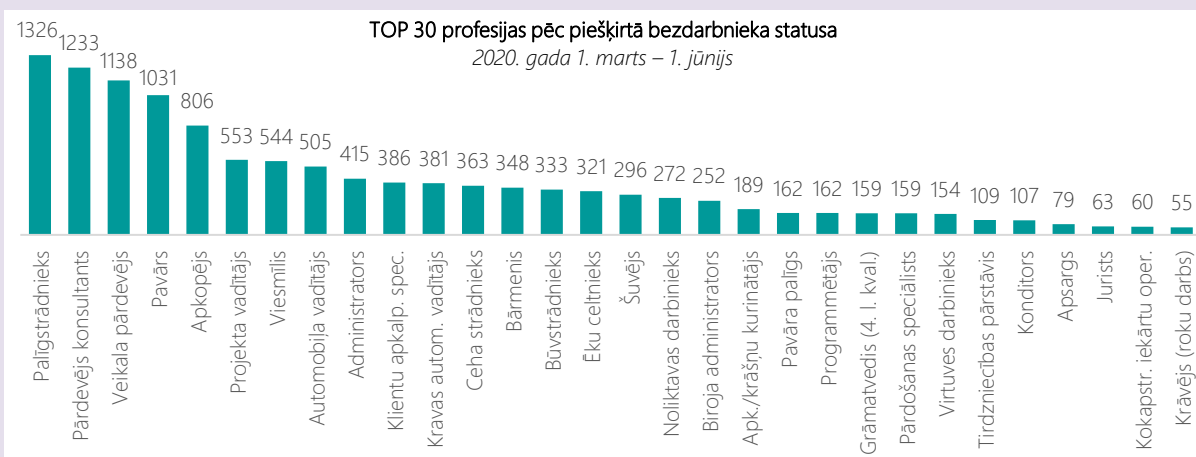
Kopš maija sākuma kopumā situācija ir darba tirgū ir stabilizējusies, bezdarba pieaugums palēninās, bet vakanču skaits atsācis augt.

Vienlaikus jāatzīmē, ka turpmākā ietekme lielā mērā atkarīga no tā, cik ilgi saglabājas ierobežojumi, kas saistīti ar Covid-19 izplatību. Jo ilgāk saglabājas ierobežojumi, jo augstāks darbavietu zaudējumu un bezdarba pieauguma risks. Ietekme būs vērojama gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs, paredzama iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazināšanās (pamatā starp jauniešiem un iedzīvotājiem pensijas/pirms pensijas vecumā). Bet vissmagāk cietīs krīzes tiešā veidā skartās nozares – aviācija, restorāni, bāri, sabiedriskā ēdināšana, starptautiskais pasažieru transports, māksla, kultūra un izklaide, viesnīcas un tūrisma mītnes, konferenču un izstāžu organizēšana, auto noma, iekārtu un materiālo līdzekļu iznomāšana, ceļojumu biroju un tūrisma operatoru pakalpojumi, sporta objekti, klubi, fitnesa centri. Covid-19 krīzes ietekmē nodarbināto skaita samazinājums 2020. gadā var sasniegt 7,5% jeb 69 tūkst., bet bezdarba līmenis vidēji 2020. gadā potenciāli var pieaugt līdz 11%.

- TOP nozares**
- Transports un uzglabāšana
 - Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība
 - Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi
 - Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība
 - Atkritumu apsaimniekošana un sanācija
 - Apstrādes rūpniecība
 - Operācijas ar nekustamo īpašumu
 - Māksla, izklaide un atpūta
 - Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi
 - Mežsaimniecība
 - Finanšu un apdrošināšanas darbības
 - Informācijas un komunikācijas pakalpojumi

Avots: NVA, EM aprēķini

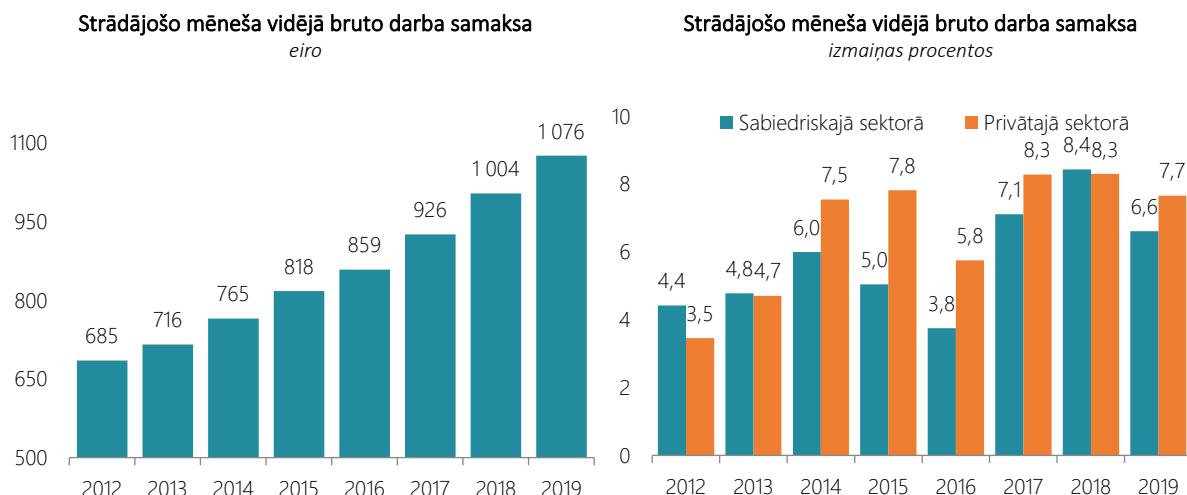

Avots: NVA, EM aprēķini

1.3. DARBA ALGAS UN PRODUKTIVITĀTE

Nemot vērā uzlabojumus darba tirgū, kā arī pieaugošo darbaspēka nepietiekamību, kopš 2013. gada bruto darba algas pieaugums saglabājies stabili virs 4,5% gadā un 2018. gadā sasniedzot straujāko pieaugumu pēdējos gados – bruto algai palielinoties par 8,4%. 2019. gadā vidējā bruto darba samaksa turpināja pieaugt – par 7,2%, un bija 1076 eiro. Tās pieaugumu lielā mērā ietekmēja darbaspēka pieprasījuma pieaugums un tajā pašā laikā darbspējīgo iedzīvotāju skaita samazinājums, kas radīja spiedienu uz darba algām. Salīdzinot ar pirmskrīzes līmeni 2008. gadā, bruto darba samaksa ir augusi par gandrīz 58 procentiem.

Kopš 2011. gada atalgojums pieaug gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. 2019. gadā straujāk darba samaksa pieauga privātajā sektorā – par 7,7%, bet sabiedriskajā sektorā – par 6,6%. Pēdējos gados strauji mazinās darba samaksas starpība starp atalgojumu privātajā un sabiedriskajā sektorā. Ja 2008. gadā darba samaksa privātajā sektorā bija par 22,4% mazāka nekā sabiedriskajā sektorā, tad 2019. gadā šī starpība ir vien 2,7 procenti.

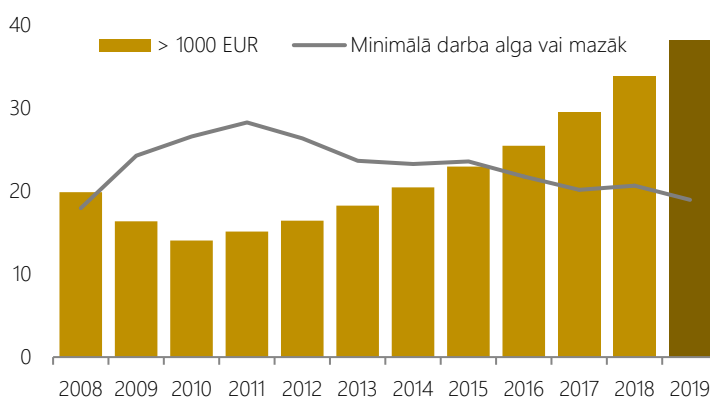

Avots: CSP

Līdz ar nominālā atalgojuma pieaugumu pakāpeniski palielinājās reālā darba alga. 2013.-2016. gadā reālās algas pieaugums kļuva straujāks. To pamatā noteica straujš nominālās algas kāpums, kā arī mērenās patēriņa cenu izmaiņas. 2019. gadā reālā alga pieauga lēnāk – par 3,9 procentiem.

Pēdējos gados pakāpeniski samazinās minimālās darba algas saņēmēju īpatsvars un pieaug nodarbināto skaits, kas saņem darba algu lielāku par 1 000 eiro mēnesī. 1 000 eiro un vairāk algu grupas saņēmēju īpatsvars 2019. gadā bija 38% no kopējā nodarbināto skaita.

Nodarbināto sadalījums pa bruto algu grupām
īpatsvars procentos no kopējā nodarbināto skaita

Avots: CSP

Kopš 2013. gada darba samaksa būtībā pieaug visās tautsaimniecības nozarēs, tomēr to dinamika ir atšķirīga. 2019. gadā straujākais atalgojuma pieaugums ir vērojams veselības aprūpē – par 13,2%. Savukārt mērenāks darba samaksas pieaugums bija citu pakalpojumu (ietver sabiedrisko, politisko un citu organizāciju darbību, individuālās lietošanas priekšmetu un mājsaimniecības piederumu remontu, ķīmisko tīrītavu, frizieru, skaistumkopšanas, apbedīšanas un citus pakalpojumus) jomā un ieguves rūpniecībā.

Vislielākā bruto darba samaksa joprojām ir finanšu un apdrošināšanas darbību jomā – 2083 eiro, kas ir gandrīz divas reizes lielāka nekā vidēji tautsaimniecībā. Tajā pašā laikā mazākā darba samaksa 2019. gadā bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu jomā – 767 eiro apmērā.

Bruto darba samaksas izmaiņas pa nozarēm

2019. gads, procentos

Avots: CSP

Apstrādes rūpniecībā vidējā bruto darba samaksa kopumā pieauga straujāk nekā vidēji tautsaimniecībā. 2019. gadā, salīdzinot ar 2018. gadu, vidējā bruto darba samaksa apstrādes rūpniecībā pieauga par 8%. Salīdzinot ar 2012. gadu, vidējā bruto darba samaksa apstrādes rūpniecībā ir pieaugusi par 64%, pretēji vidējai tautsaimniecībā, kas pieauga par aptuveni 57 procentiem.

Darba samaksas izmaiņas pa profesijām*

2019. gada decembris, salīdzinot 2018. gada decembri, procentos

Avots: Valsts ieņēmumu dienests

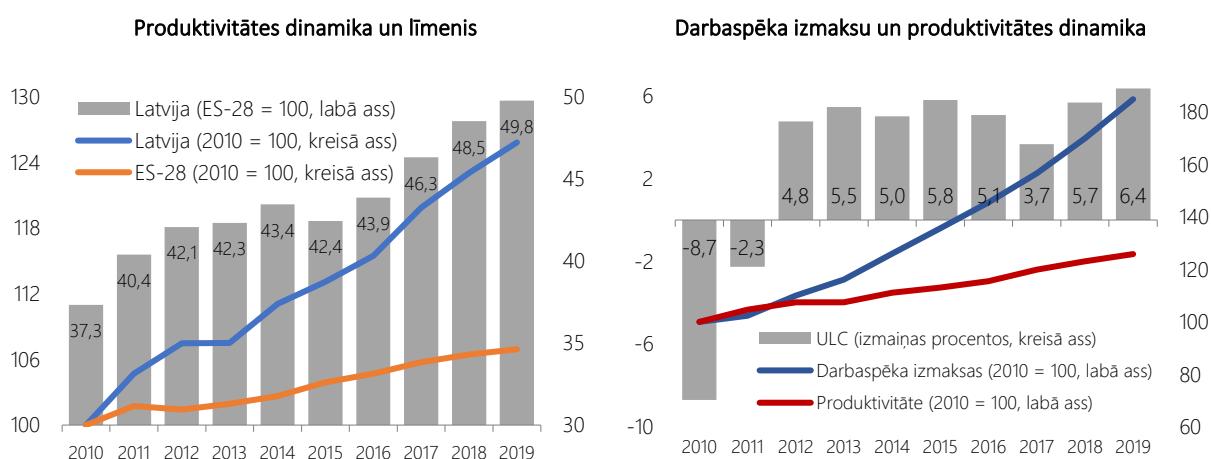
2019. gadā pieauga darba samaksa arī profesiju griezumā. Būtībā darba samaksa pieauga visās profesiju grupās, tomēr visstraujāk Nacionālo bruņoto spēku profesijās – 15,6%. Mērenāk darba samaksa pieauga kvalificētiem strādniekiem un amatniekiem, kur straujākais atalgojuma pieaugums šajā profesiju grupā bija būvniekiem un tiem radniecīgu profesiju strādniekiem, vecākiem speciālistiem – straujāk – veselības aprūpes jomas vecāko speciālistu profesijās, un speciālistiem – veselības aprūpes jomas vecāko speciālistu profesijās. Savukārt mazāks pieaugums bija vērojams iekārtu un mašīnu operatoru profesijās.

Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu. Pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas gala rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu.

Latvijas ekonomikas izaugsmi balsta produktivitātes kāpums. Tās dinamika pēdējos gados ir bijusi straujāka nekā vidēji ES. Pēdējos trīs gados (2017.-2019.) produktivitāte ir pieaugusi par 9% (vidēji ES28 – par 2,1%). 2019. gadā produktivitāte (IKP uz vienu nodarbināto) Latvijas tautsaimniecībā kopumā sasniedza 49,8% (gandrīz 69% pēc PPS) no vidējā ES līmeņa un, salīdzinot ar 2016. gadu, produktivitātes plaisa mazinājās par 6 procentpunktiem. Tomēr, salīdzinot ar vairākām ES attīstītajām valstīm, produktivitātes plaisa joprojām ir liela.

Pēc produktivitātes pieauguma tempiem Latvija ieņem vienu no līderpozīcijām ES dalībvalstīs, tomēr darbaspēka izmaksas ir augušas straujāk nekā produktivitāte, vājinot Latvijas uzņēmēju konkurētspēju izmaksu jomā. Par izmaksu konkurētspējas mazināšanās pieaugušajiem riskiem liecina arī nominālās darbaspēka vienības izmaksu (ULC) pieaugums.

1.15. attēls

Avots: Eurostat

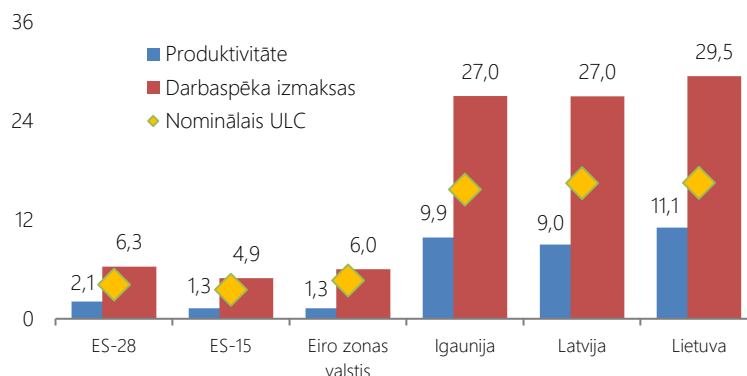
Globālās finanšu krīzes radītās spēcīgās korekcijas preču un darba tirgos 2009.-2011. gadā mazināja plaisu starp produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieaugumu. Tomēr pēc ekonomikas atveseļošanās atjaunojās arī ULC pieaugums, ko noteica spēcīgs algu kāpums un salīdzinoši mērenāks darba ražīguma pieaugums.

Nominālā ULC būtisks pieaugums ir vērojams visās Baltijas valstīs. Pēdējo trīs gadu laikā (2017-2019) nominālais ULC Latvijā palielinājās par 16,5%, Igaunijā – par 15,7% un Lietuvā – par 16,5%, kas ir daudz straujāk nekā vidēji ES (4,1%), un šim rādītājam ir pārsniegts ES Brīdināšanas mehānisma noteiktais sliekšnis eiro zonas valstīm (MIP).

Izmaksu konkurētspējas mazināšanas riski vērojami gan tirgojamās, gan netirgojamās nozarēs. Darbaspēka izmaksu dinamika pēdējos trīs gados (2017.-2019. gadā) tirgojamās nozares pieauga lēnāk nekā netirgojamās nozarēs – ik gadu vidēji attiecīgi par gandrīz 7,4% un 9%, savukārt produktivitātes dinamika tirgojamās nozarēs bija nedaudz straujāka nekā netirgojamās nozarēs – attiecīgi par 3,2% un 2,4%. Tāpēc arī nominālais ULC pieaugums tirgojamās nozarēs bija mērenāks.

Lielākais nominālā ULC kāpums bija finanšu pakalpojumos, ko ietekmēja ne tikai darbaspēka izmaksu pieaugums, bet arī produktivitātes samazinājums. Savukārt primārā sektora nozarēs produktivitātes pieaugums pārsniedza darbaspēka izmaksu kāpumu. Pārējās nozarēs darbaspēka izmaksas augs straujāk nekā produktivitāte.

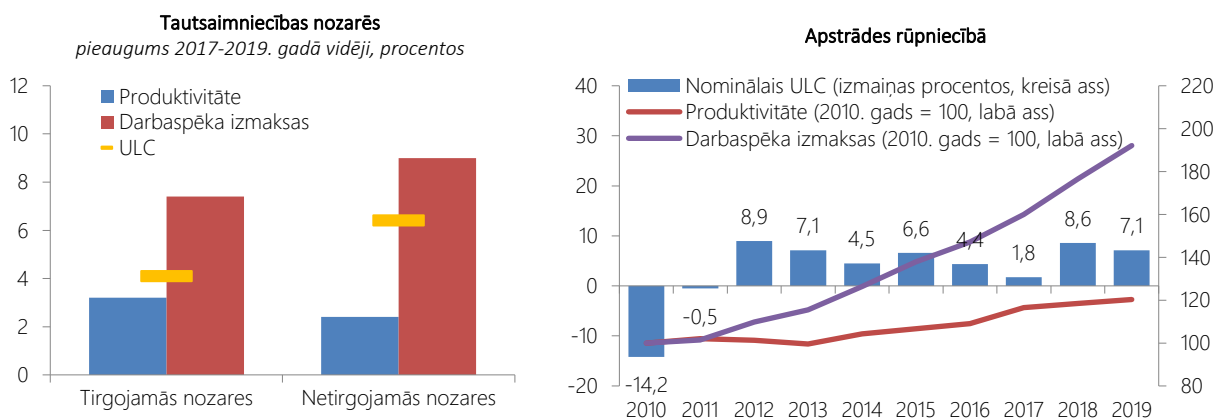
Produktivitātes, darbaspēka izmaksu un ULC izmaiņas Baltijas valstīs un ES
2019/2016 (procentos)

Avots: Eurostat

Apstrādes rūpniecībā produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieauguma tempu plaisa ir nedaudz mērenāka nekā vidēji tautsaimniecībā, tomēr pēdējos trīs gados tā palielinājās. Nominālā ULC ikgadējās izmaiņas ir visai svārstīgas, ko galvenokārt ietekmē preču tirgus konjunktūras faktori, kamēr darbaspēka izmaksām ir noturīga augšup vērsta dinamika. Pēdējo trīs gadu laikā (2017.-2019.), darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecībā aug gandrīz trīs reizes straujāk nekā produktivitāte.

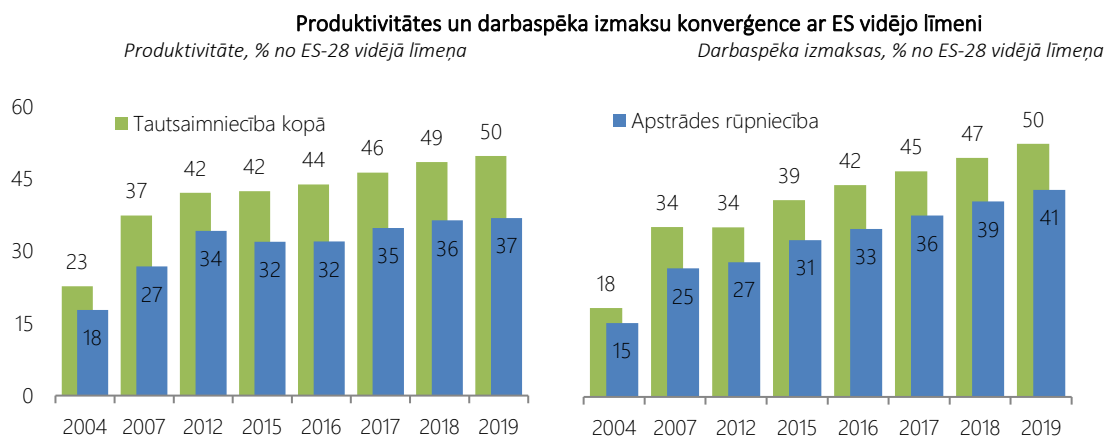
ULC, darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Avots: Eurostat

Darbaspēka izmaksu dinamika Latvijas apstrādes rūpniecībā būtiski pārsniedz ES vidējos darbaspēka izmaksu un nominālā ULC pieauguma tempus. Ņemot vērā to, ka ES valstis ir mūsu galvenie tirdzniecības partneri, šādas tendences liecina par pieaugušiem draudiem izmaksu konkurētspējas mazināšanai. Latvijas ražotāju konkurētspēju ārējos tirgos negatīvi ietekmē arī darba samaksas pieauguma tempu palēnināšanās ES augsto ienākumu valstīs pēckrīzes gados.

Pēdējo gadu tendences rāda, ka, pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, cenu un izmaksu konkurētspējas rādītāji pasliktinās, un tā viens no nozīmīgākajiem faktoriem ir algu konverģence.

Avots: Eurostat

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs. 2019. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto tautsaimniecībā kopumā Latvijā bija 50% no ES vidējā līmeņa, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – 37%. Salīdzinot ar 2016. gadu, 2019. gadā darbaspēka izmaksu plaisa ir samazinājusies par 8,1 procentpunktiem (apstrādes rūpniecībā – par 7,7 procentpunktiem). Savukārt pēc produktivitātes rādītāja tautsaimniecībā kopumā atpalicība no ES vidējā līmeņa samazinājās par 6 procentpunktiem, bet apstrādes rūpniecībā – par 4,8 procentpunktiem. Tas nozīmē, ka algu konverģences process ir straujāks nekā produktivitātes konverģence. Atvērtajos ES darba tirgos algu izlīdzināšanās (konverģences) process ir neizbēgams, un ar to ir jārēķinās. Tāpēc Latvijas konkurētspējas stiprināšanu lielā mērā noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu.

2. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS

2.1. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMA IZMAIŅAS UN STRUKTŪRA

Pieaugot ekonomiskajām aktivitātēm, kopš 2011. gada gandrīz visās tautsaimniecības pamatnozarēs, izņemot lauksaimniecību un pārējo rūpniecību, nodarbināto skaits pieaug. Tomēr jāatzīmē, ka nodarbināto skaits vairumā nozaru joprojām ievērojami atpaliek no 2008. gada līmeņa. Pieprasījumu pēc darbaspēka ietekmē arī ekonomikas cikliskums. 2019. gadā ekonomikas izaugsme, dēļ nelabvēlīgākas situācijas ārējā vidē, bija lēnāka nekā iepriekšējos divus gadus.

2.1. tabula

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs
tūkstošos

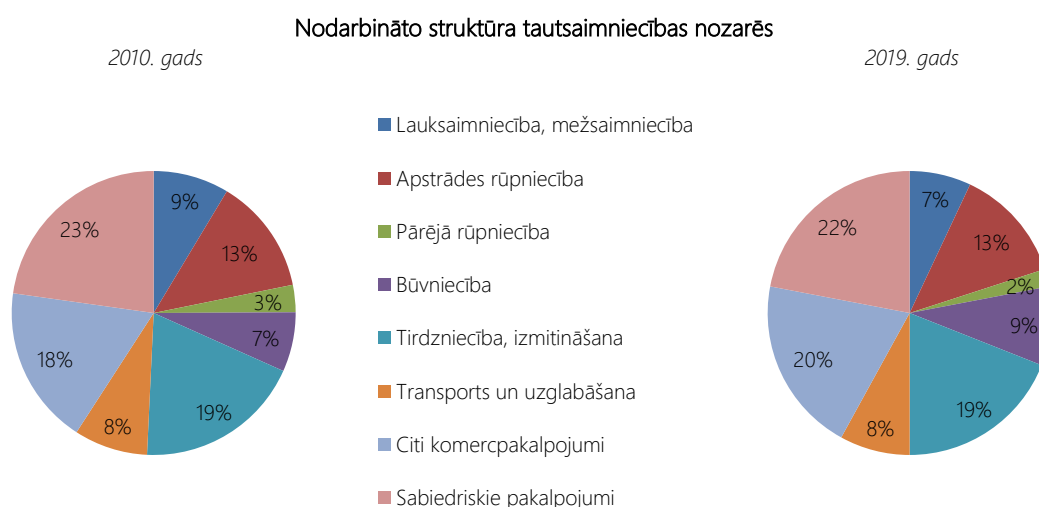
	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pavisam	1054,9	850,7	875,6	884,6	896,1	893,3	894,8	909,4	910,0
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība	83,9	73,3	73,3	66,3	71,1	68,7	61,4	63,3	66,3
Apstrādes rūpniecība	156,4	112,2	122,5	118,8	116,3	123,5	120,9	116,9	115,1
Pārējā rūpniecība	29,5	26,4	20,6	18,9	23,6	25,7	24,5	23,2	19,3
Būvniecība	124,1	57,6	62,3	73,2	71,9	66,1	63,1	74,6	81,1
Tirdzniecība, izmitināšana	197,2	162,0	155,7	161,6	159,3	154,7	161,0	171,6	169,6
Transports un uzglabāšana	88,1	71,4	75,1	84,8	85,3	83,3	79,6	80,7	74,3
Citi komercpakalpojumi	156,8	154,1	163,9	165,3	170,3	173,8	183,7	181,0	179,7
Sabiedriskie pakalpojumi	218,9	193,7	202,2	195,7	198,3	197,5	200,6	198,1	204,6

* Sākot ar 2014. gadu izmaiņas darbaspēka apsekojuma metodoloģijā – ceturkšņa datu vispārīnāšanai tiek izmantots ceturkšņa vidējais privātajās mājāsaimniecībās dzīvojošo iedzīvotāju skaits (iepriekš – iedzīvotāju skaits gada sākumā)

Avots: CSP

2019. gadā pēc darbaspēka apsekojuma datiem nodarbināto skaits bija 910 tūkst., kas bija par 0,1% jeb 0,6 tūkst. lielāks nekā 2018. gadā. Nodarbināto skaits visstraujāk pieauga būvniecībā un lauksaimniecībā, bet samazinājās – pārējā rūpniecībā.

2.1. attēls

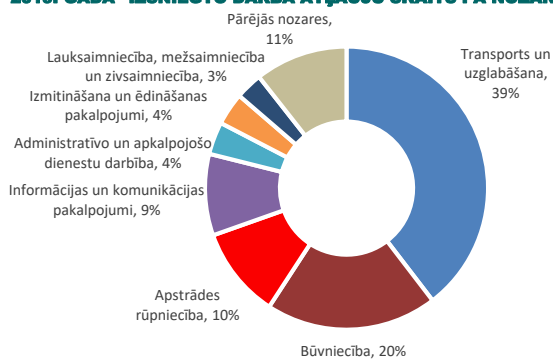
Avots: CSP

Vislielākais nodarbināto īpatsvars 2019. gadā bija sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (22%), komercpakalpojumos (20%), tirdzniecībā un izmitināšanā (19%), kā arī apstrādes rūpniecībā (13%). Salīdzinot ar 2010. gadu, struktūra būtiski nav mainījies, nodarbināto īpatsvars nedaudz sarucis lauksaimniecībā, pārējā rūpniecībā un sabiedriskajos pakalpojumos, bet pieaudzis komercpakalpojumos un būvniecībā, savukārt transportā, tirdzniecībā un apstrādes rūpniecībā strādājošo īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā nav mainījies.

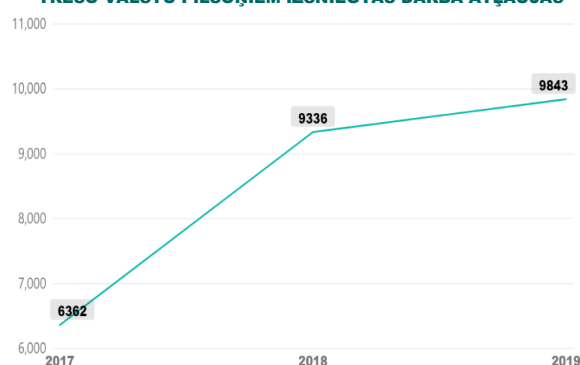
Ārvalstu darbaspēka pieprasījums – trešo valstu pilsoņiem izsniegtās darba atļaujas

Ņemot vērā pakāpenisku vietējo darbaspēka rezervju izsīkšanu un tam sekojošo straujo atalgojuma pieaugumu, iepriekšējos gados turpināja palielināties pieprasījums pēc ārvalstu darbaspēka, par ko daļēji liecina trešo valstu pilsoņiem izsniegto darba atļauju dinamika. Kopumā 2019. gadā no janvāra līdz septembrim tiesības uz nodarbinātību bija piešķirtas vairāk nekā 9800 trešo valstu pilsoņiem, kas ir par aptuveni 3500 darba atļaujām vairāk nekā 2017. gadā kopumā. Gandrīz 4/5 no visām darba atļaujām bija izsniegtas nodarbinātajiem 4 nozarēs – transporta pakalpojumos (39%), būvniecībā (20%), apstrādes rūpniecībā (10%), informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē (9%). Gandrīz 2/5 no visām darba atļaujām bija izsniegtas nodarbinātajiem transporta pakalpojuma nozarē, pamatā sauszemes transporta pakalpojumos, kravas automobiļu vadītāju profesijās. Vienlaikus būvniecībā un apstrādes rūpniecībā galvenokārt viesstrādnieki piesaistīti kvalificētu strādnieku un amatnieku profesijās – būvniecībā gandrīz 85% no visām darba atļaujām izsniegtas attiecīgā profesiju pamatgrupā, bet apstrādes rūpniecībā – aptuveni 70%. Tikmēr IKT pakalpojumos aptuveni 85% no visām nozarē izsniegtām darba atļaujām izsniegtas vecāko speciālistu profesijās – galvenokārt programmatīvu, sistēmanalītiķu, programmēšanas inženieru un IT projektu vadītāju profesijās. Lielākā daļa (vairāk nekā 4/5) no nodarbinātības tiesībām bija piešķirtas pilsoņiem no esošā un bijušām NVS valstīm – Ukrainas, Baltkrievijas, Krievijas un Uzbekistānas.

2019. GADĀ* IZSNIEGTO DARBA ATĻAUJU SKAITS PA NOZARĒM

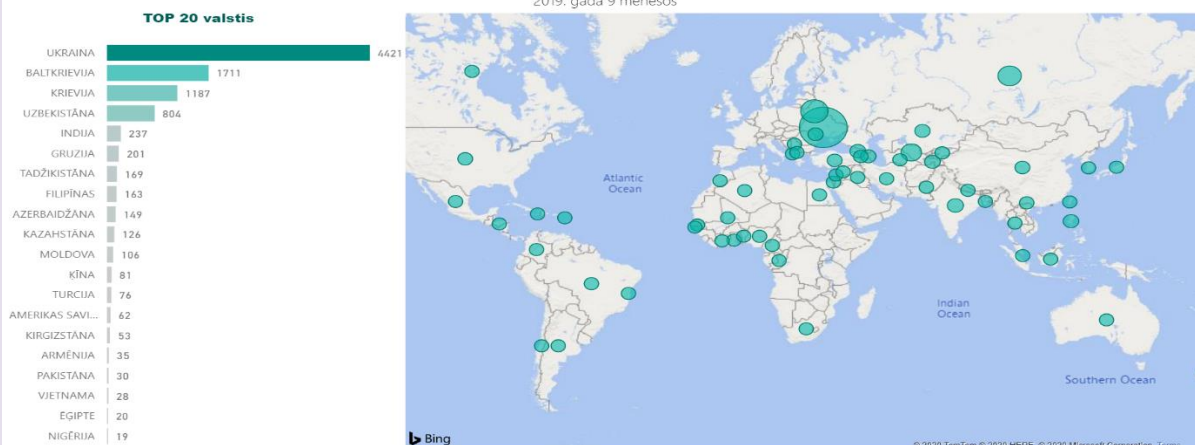

TREŠO VALSTU PILSOŅIEM IZSNIEGTĀS DARBA ATĻAUJAS

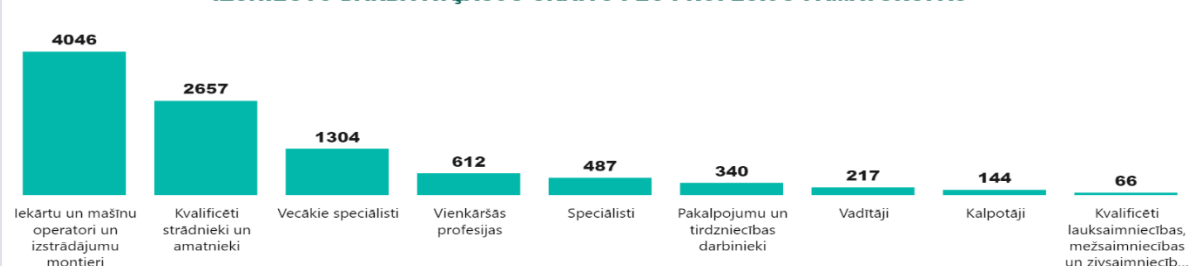

Izsniegtās darba atļaujas pēc personas valstiskās piederības

2019. gada 9 mēnešos

IZSNIEGTO DARBA ATĻAUJU SKAITS PĒC PROFESIJU PAMATGRUPAS

Avots: PMLP dati un EM aprēķini

* Dati par 2019. gada 9 mēnešiem

Pēc Ekonomikas ministrijas aprēķiniem augstas kvalifikācijas profesijās 2019. gadā bija nodarbināti 384,1 tūkst. jeb 42% no visiem nodarbinātajiem. Vislielākā daļa (37%) no nodarbināto skaita augstas kvalifikācijas profesijās bija nodarbināti sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (valsts pārvalde, veselības aprūpe, izglītība).

2.2. tabula

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
2019. gads, tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība, izmīnīšana	Transports un uzglabāšana	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	11,4	26,4	6,8	21,1	51,3	19,6	105,7	141,7	384,1
Vadītāji	5,1	8,9	1,2	10,1	18,8	6,6	20,9	17,6	89,1
Vecākie speciālisti	2,9	6,8	2,2	3,8	9,1	4,6	43,1	88,6	161,2
Speciālisti	3,4	10,8	3,3	7,2	23,5	8,4	41,7	35,5	133,8
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	42,6	65,8	7,9	47,0	99,0	49,1	51,1	44,9	407,3
Iestāžu kalpotāji	1,0	5,2	0,8	0,9	9,5	8,2	14,8	6,3	46,8
Pakalpojumu darbinieki	0,7	1,1	0,2	0,4	71,7	3,9	24,6	33,5	136,0
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	27,6	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	0,4	30,1
Kvalificēti strādnieki	1,5	40,7	2,6	38,3	13,3	5,1	7,2	1,8	110,5
Iekārtu un mašīnu operatori	11,8	18,2	4,2	7,4	4,5	32,0	2,9	2,9	83,9
Zemas kvalifikācijas profesijas	12,2	22,9	4,6	13,0	19,3	5,6	23,1	17,9	118,6
Kopā	66,3	115,1	19,3	81,1	169,6	74,3	179,9	204,5	910,0

Avots: CSP, EM aprēķini

Vidējas kvalifikācijas profesijās 2019. gadā bija nodarbināti 407,3 tūkst., kas bija gandrīz puse no visiem nodarbinātajiem. Šajā profesiju grupā ceturtdaļa bija nodarbināti tirdzniecībā un 16% apstrādes rūpniecībā. Savukārt zemas kvalifikācijas profesijās 2019. gadā bija 118,6 tūkst. nodarbināto, no kuriem piektā daļa bija nodarbināti komercpakalpojumu nozarē un piektā daļa – apstrādes rūpniecībā, bet lauksaimniecības un pārējās rūpniecības nozarēs kopā – 14%.

Salīdzinot ar 2018. gadu, augstākās kvalifikācijas profesijās 2019. gadā bija par 11,2 tūkst. vairāk nodarbināto (pieaugums par 3%). Apjomīgākais pieaugums bija sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, bet skaita samazinājums – pārējā rūpniecībā un transporta nozarē. Savukārt vidējas kvalifikācijas profesijās bija par 10,4 tūkst. mazāk nodarbināto (kritums par 2,5%). Apjomīgākais kritums bija transporta, tirdzniecības un apstrādes rūpniecības nozarēs, bet kāpums – būvniecībā. Zemas kvalifikācijas profesiju grupā, salīdzinot ar 2018. gadu, 2019. gadā nodarbināto skaits bija par 0,2 tūkst. mazāks. Apjomīgākais kritums bija sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, bet kāpums – komercpakalpojumu nozarēs.

Nodarbināto skaits izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
2019. gads salīdzinājumā ar 2018. gadu, tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība, izmīnāšana	Transporta un uzglabāšana	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	2,0	2,3	-1,7	1,5	2,4	-1,7	2,0	4,2	11,2
Vadītāji	0,8	0,3	-0,1	2,6	-0,6	-2,0	-1,4	-1,9	-2,3
Vecākie speciālisti	1,2	0,1	-0,6	-1,9	-0,1	1,4	0,2	5,1	5,4
Speciālisti	0,0	2,0	-1,0	0,9	3,1	-1,1	3,2	1,1	8,1
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	0,8	-3,9	-2,2	4,1	-4,2	-4,7	-3,3	3,0	-10,4
Iestāžu kalpotāji	0,3	0,6	-0,4	-1,2	-1,2	-2,3	-1,9	1,2	-4,7
Pakalpojumu darbinieki	-0,6	-1,1	0,0	-0,2	0,7	-1,0	-1,2	2,2	-1,0
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	-0,1
Kvalificēti strādnieki	-0,3	-2,5	-1,3	5,2	-3,0	-0,1	0,0	-0,3	-2,3
Iekārtu un mašīnu operatori	2,0	-1,0	-0,6	0,2	-0,8	-1,3	-0,5	-0,3	-2,2
Zemas kvalifikācijas profesijas	0,1	-0,3	0,0	0,9	-0,3	0,0	0,2	-0,8	-0,2
Kopā	3,0	-1,8	-4,0	6,5	-2,1	-6,4	-1,1	6,5	0,6

Avots: CSP, EM aprēķini

Darbaspēka pieprasījums krasi mainījās 2008.-2009. gada globālās finanšu krīzes ietekmē. Nodarbināto skaits strauji samazinājās. Samazinoties darbaspēka izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja. Apstrādes rūpniecībā pieauguma tempi bija straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme un tajā strauji palielinājās pieprasījums pēc kvalificētiem strādniekiem. Arī pārējās tirgojamās nozarēs, kā transporta un pakalpojumu nozarēs, izaugsme pēc krīzes atjaunojās straujāk nekā pārējās tautsaimniecības nozarēs un pieauga pieprasījums pēc pakalpojumu darbiniekiem. Straujš kāpums pēdējos gados bija vērojams arī būvniecībā.

Nodarbināto skaita izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
2019. gads salīdzinājumā ar 2010. gadu, tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība, izmīnāšana	Transporta un uzglabāšana	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	0,5	0,0	0,3	3,3	5,2	2,3	26,7	7,0	45,2
Vadītāji	0,1	-1,3	-0,3	0,1	-0,7	-0,6	3,6	1,0	1,9
Vecākie speciālisti	0,1	-1,6	0,4	-0,3	-0,4	2,2	6,6	8,1	15,3
Speciālisti	0,3	2,9	0,2	3,4	6,3	0,7	16,5	-2,2	28,1
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-2,4	0,0	-5,1	12,0	-3,7	0,3	6,8	4,2	12,1
Iestāžu kalpotāji	0,3	0,9	-0,9	0,1	-3,8	0,2	2,4	-0,5	-1,2
Pakalpojumu darbinieki	-0,1	-1,4	0,1	0,0	-1,8	0,3	2,9	6,6	6,6
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-3,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	-2,3
Kvalificēti strādnieki	-1,3	-0,5	-3,2	9,9	0,9	-1,5	1,9	-0,8	5,5
Iekārtu un mašīnu operatori	1,9	0,9	-1,1	2,0	0,9	1,3	-1,3	-1,1	3,5
Zemas kvalifikācijas profesijas	-8,5	0,7	2,0	4,9	6,7	-1,4	-6,9	-2,9	-5,4
Kopā	-10,4	0,7	-2,8	20,2	8,1	1,1	26,6	8,3	52,0

Avots: CSP, EM aprēķini

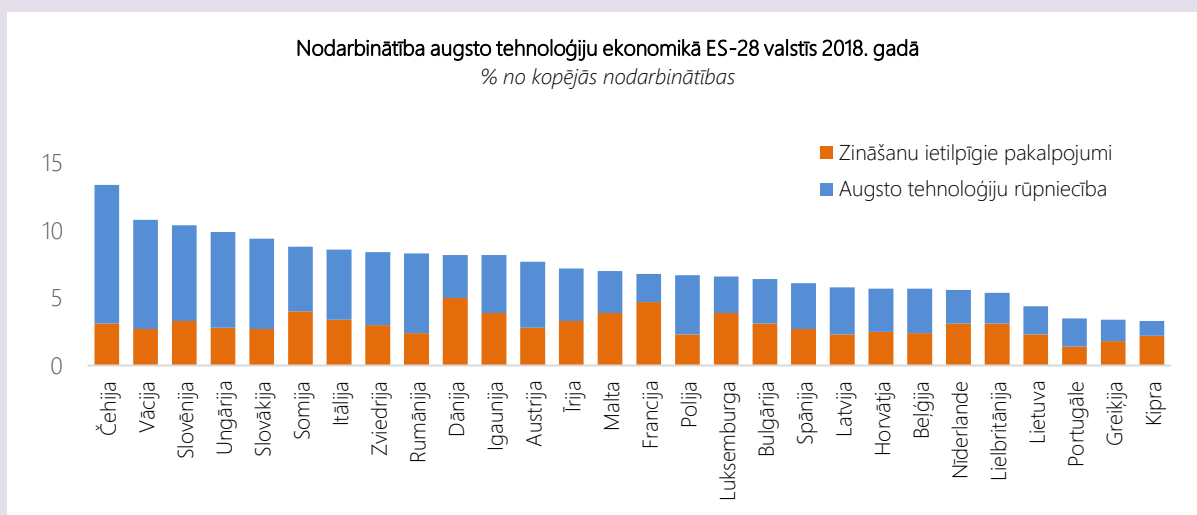
Salīdzinot ar 2010. gadu, augstākās kvalifikācijas profesijās 2019. gadā bija par 45,2 tūkst. vairāk nodarbināto (pieaugums par 13,3%). Apjomīgākais pieaugums bija komercpakalpojumu nozarēs – par 26,7 tūkst. un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs – par 7 tūkst. Nodarbināto skaits praktiski palika nemainīgs apstrādes rūpniecībā (samazinājums par 14 nodarbinātajiem).

Vidējas kvalifikācijas profesijās 2019. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, bija par 12,1 tūkst. vairāk nodarbināto (pieaugums par 3,1%). Apjomīgākais pieaugums – par 12 tūkst., bija būvniecībā un par 6,8 tūkst. – komercpakalpojumu nozarēs. Nodarbināto skaita samazinājums bija par 5,1 tūkst. pārējā rūpniecībā un par 3,7 tūkst. tirdzniecībā.

Savukārt zemas kvalifikācijas profesiju grupā, salīdzinot ar 2010. gadu, 2019. gadā nodarbināto skaits bija par 5,4 tūkst. mazāks. Apjomīgākais samazinājums – par 8,5 tūkst., bija lauksaimniecībā un par 6,9 tūkst. – komercpakalpojumu nozarēs, bet apjomīgākais nodarbināto skaita pieaugums – par 6,7 tūkst., bija tirdzniecībā un par 4,9 tūkst. – būvniecībā.

Darbaspēka pieprasījums augsto tehnoloģiju un zināšanu ietilpīgo pakalpojumu nozarēs ES valstīs

EK specializēšanos augstajās tehnoloģijās un zināšanu ietilpīgās jomās ir nosaukusi kā vienu no galvenajām ES konkurētspējas priekšrocībām pasaules tirgos. No ES valstīm lielākais nodarbināto īpatsvars augsto tehnoloģiju ekonomikā 2018. gadā bija Čehijā (13,4% no kopējā nodarbināto skaita), Vācijā (10,8%) un Slovēnijā (10,4%), savukārt viszemākais Kiprā (3,3%), Grieķijā (3,4%) un Portugālē (3,5%). Latvijā nodarbināto īpatsvars augsto tehnoloģiju nozarēs kopumā veido vien 5,8%, tādējādi pēc nodarbināto īpatsvara augsto tehnoloģiju nozarēs ierindojoties vien 20 vietā no 28 Eiropas valstīm. Līdz ar to joprojām aktuāls ir jautājums, vai ES darba tirgus ir gatavs pārejai uz augstas pievienotās vērtības nozarēm. Jāatzīmē, ka jau pašlaik 4 no 10 darba devējiem ir grūtības aizpildīt vakances. Šī problēma varētu pastiprināties augstas pievienotās vērtības nozarēs.

Avots: Cedefop, Skills Panorama, <https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/skills-themes/future-jobs#>

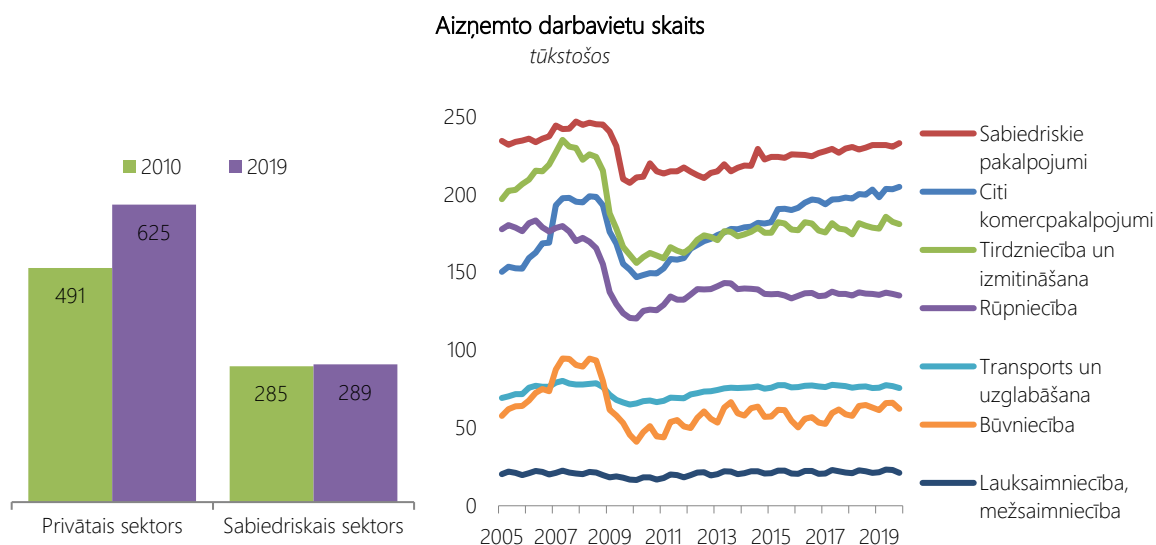
Kopš 2011. gada visās tautsaimniecības pamatnozarēs pieaug arī **aizņemto darbavietu** skaits, tomēr to skaits joprojām atpaliek no pirmskrīzes līmeņa, izņemot lauksaimniecībā un komercpakalpojumos, kur aizņemto darba vietu skaits 2019. gadā pārsniedza 2007. gada līmeni. 2019. gadā aizņemto darbavietu skaits bija 914,3 tūkst., kas bija par 1% jeb 9 tūkst. lielāks nekā 2018. gadā un par 17,7% lielāks nekā 2010. gadā.

Joprojām darbavietu skaits turpina strauji pieaugt privātajā sektorā. Pēc krituma krīzes laikā par 30% laika posmā no 2011.-2019. gadam darbavietu skaits privātajā sektorā palielinājies par 27 procentiem.

Vienlaikus salīdzinoši lēns darbavietu pieaugums ir bijis sabiedriskajā sektorā, kur aizņemto darbavietu skaits laika posmā no 2011.-2019. gadam audzis vien par 1,4%. Straujāks aizņemto darbavietu pieaugums sabiedriskajā sektorā bija vērojams 2014. gadā, kad tas palielinājās par 2,6%, salīdzinot ar 2013. gadu.

Nozaru griezumā laika posmā no 2011.-2019. gadam darbavietu skaits palielinājies visās nozarēs, izņemot finanšu un apdrošināšanas darbībās, kur darbavietu skaits samazinājās par 2,5 tūkst. jeb 12,7%. Straujākais aizņemto darbavietu pieaugums bija vērojams būvniecībā, kas pieauga par 17,9 tūkst. jeb 39 procentiem.

2.2. attēls

Avots: CSP

Būtisks aizņemto darbavietu kāpums bija vērojams arī veselības aprūpē, informācijas un komunikācijas pakalpojumos, administratīvo dienestu darbībā un profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos. Mērenāks pieaugums bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, apstrādes rūpniecībā, transportā un tirdzniecībā. Vienlaikus zemākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums bija ieguves rūpniecībā un izglītībā. Savukārt valsts pārvaldē un aizsardzībā un pārējā rūpniecībā darbaspēka pieprasījums praktiski saglabājās nemainīgs.

Nodarbināto iedzīvotāju un aizņemto darba vietu jēdzienu skaidrojums

Nodarbinātie iedzīvotāji

Saskaņā ar Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) izveidotajām definīcijām nodarbinātie iedzīvotāji ir visas tās personas, kuras pārskata nedēļā veica jebkādu darbu par samaksu naudā vai par atlīdzību precēs vai pakalpojumos.

Par nodarbinātajiem uzskata arī pašnodarbinātās personas uzņēmējdarbībā, lauku saimniecībā vai profesionālajā praksē. Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma dēļ, kā arī bērna kopšanas atvaļinājumā, uzskata par nodarbinātajām, ja pēc atvaļinājuma beigām personai ir garantija atgriezties iepriekšējā darba vietā. Nodarbināto skaitā ietver arī tās personas, kuras strādā savā lauku saimniecībā (zemnieku vai piemājas), lai saražotu produkciju pašu patēriņam vai pārdošanai.

Informācija par Latvijas iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti (nodarbinātību un bezdarbu) iegūta no Latvijas nepārtrauktā Darbaspēka izlases veida apsekojuma.

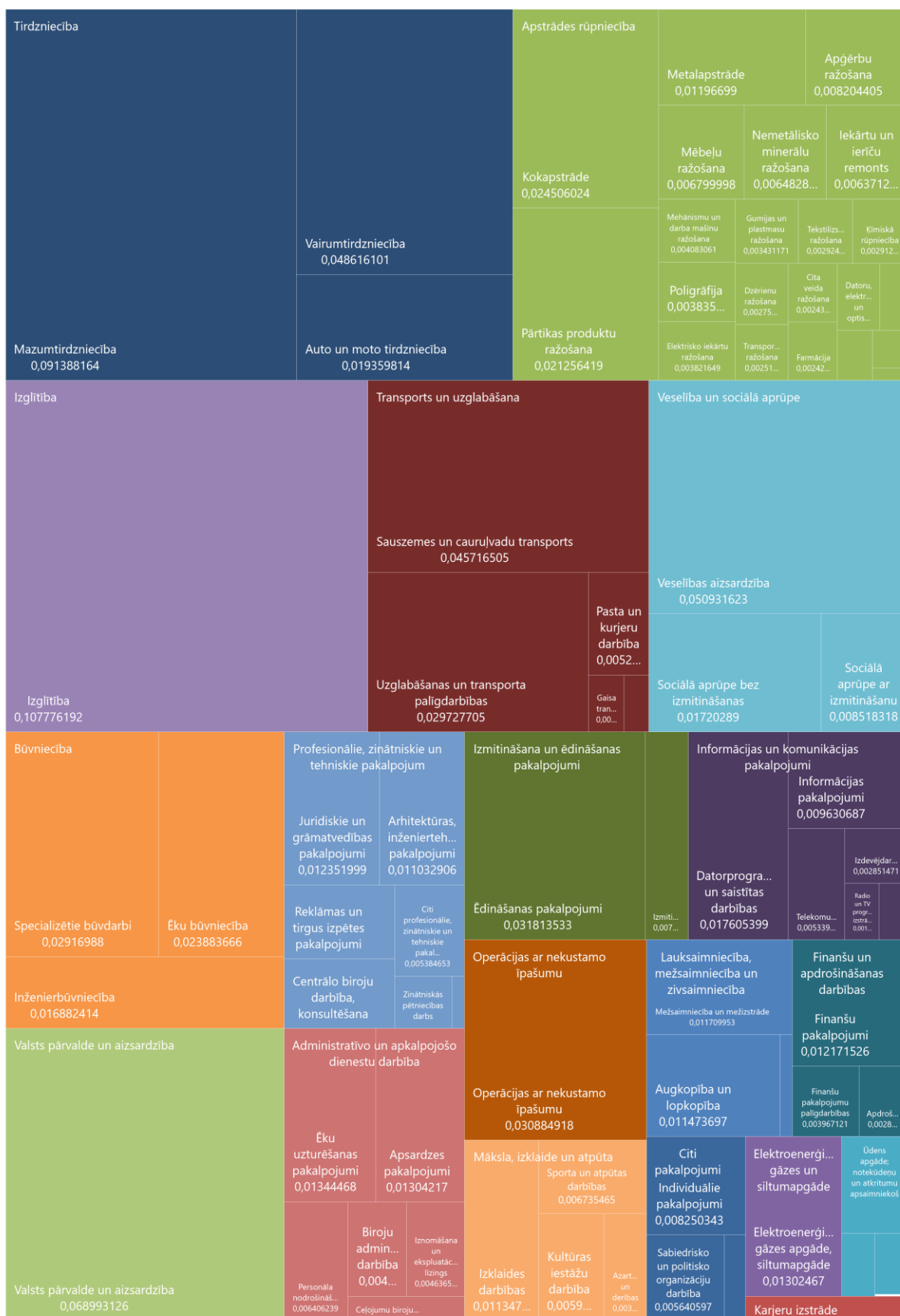
Latvijas Darbaspēka izlases veida apsekojumā informācija par ekonomisko aktivitāti (tai skaitā nodarbinātību) saskaņā ar metodoloģiju tiek jautāta personām vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Datu starptautiskai salīdzināmībai daļa nodarbinātības rādītāju tiek aprēķināti arī par vecuma grupu 15-64 gadi. Starptautiski vecuma grupa 15-64 gadi ir pieņemta kā darbaspējas vecums, ko datu publicēšanai izmanto gan Eurostat, gan SDO, līdz ar to arī Latvijā galvenie ekonomisko aktivitāti raksturojošie rādītāji ir publicēti par divām vecuma grupām: 15-64 un 15-74.

Aizņemtās darba vietas

Aizņemta darba vieta ir algota darba vieta, kurā darbinieks ir pieņemts darbā. Aizņemto darba vietu skaitā tiek ietverti pilna un nepilna darba laika darbinieki, par kuriem saskaņā ar Darba likumu ir jāveic darba laika uzskaitē (ieskaitot tos, kuriem ir uzņēmuma līgums, bet darba laika uzskaitē tiek veikta un visus nodokļus maksā darba devējs). Viens cilvēks var būt nodarbināts vairākās darbavietās.

Aizņemto darba vietu dati tiek iegūti, veicot uzņēmumu, centrālo valdības institūciju, pašvaldību un to institūciju un institucionālo vienību apsekojumu. Informācija tiek iegūta, apkopojot CSP izstrādātās ceturkšņa statistikas pārskata veidlapas par komersantu, iestāžu, nodibinājumu, biedrību un fondu darbību datus un administratīvos datus. Administratīvie dati tiek iegūti CSP aprēķinu rezultātā no Valsts ieņēmumu dienesta datiem.

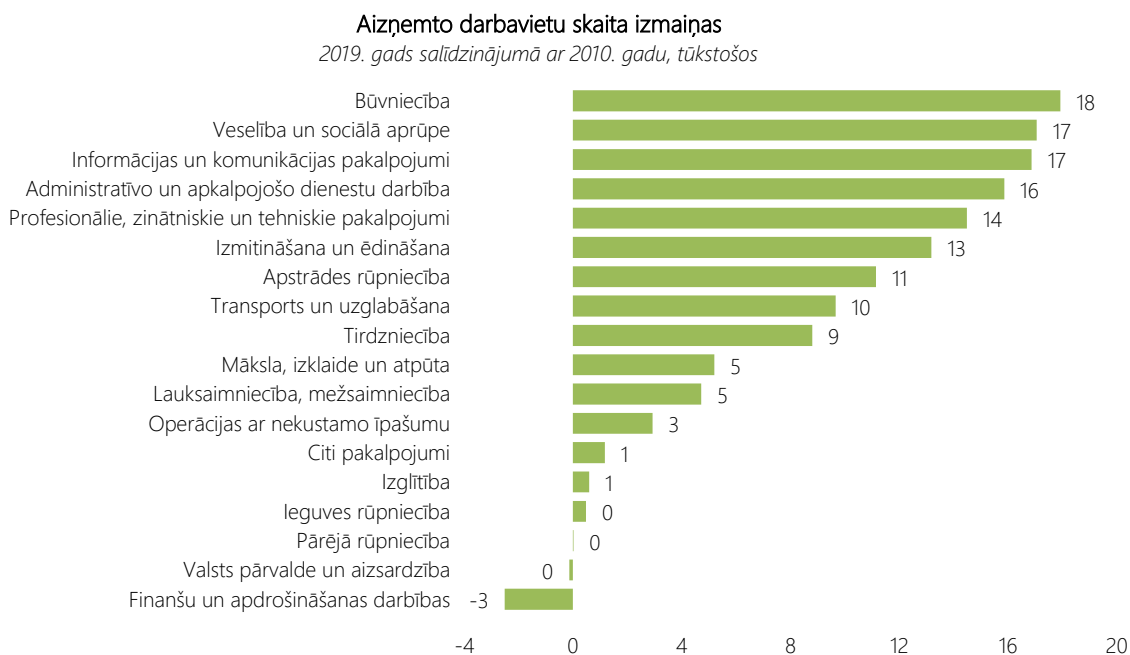
Aizņemtās darbavietas pa nozarēm
struktūra 2019. gadā, procentos

Avots: CSP

Lai gan no 2011.-2019. gadam lauksaimniecībā nodarbināto skaits būtiski samazinājās, aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga, kas skaidrojams ar atšķirīgu datu uzskaites sistēmu. Aizņemtās darba vietas lauksaimniecībā pieauga algoto darbavietu kāpuma dēļ, savukārt nodarbināto skaits samazinājās pašnodarbināto skaita krituma dēļ.

2.4. attēls

Avots: CSP

2019. gadā gandrīz 2/3 no kopējā aizņemto darbavietu pieauguma veidoja trīs nozares – veselības aprūpe, administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība un tirdzniecība. Aizņemto darbavietu skaits veselības aprūpē pērn augs par 2,2 tūkst. jeb 3,3%. 2019. gada nogalē aizņemto darbavietu skaits nozarē sasniedza 70 tūkst. un bija vienīgā sabiedrisko pakalpojumu nozare, kas pārsniegusi pirmskrīzes līmeni. Tāpat būtisks darbaspēka pieprasījuma pieaugums ir vērojams administratīvo un apkalpojošo dienestu darbībā, kur aizņemto darbavietu skaits 2019. gadā palielinājās par 1,8 tūkst. Galvenokārt darbavietu skaits pieauga pateicoties darbaspēka pieprasījuma pieaugumam pakalpojumos saistītos ar darbaspēka meklēšanu un nodrošināšanu ar personālu.

Savukārt pēc apjomīgākā aizņemto darbavietu kāpuma iepriekšējos gados, 2019. gadā mērenāks darbaspēka pieprasījums bija vērojams būvniecībā, ko lielā mērā ietekmēja lielo privāto būvniecības projektu pabeigšana un maksimumu sasniegušā ES struktūrfondu investīciju plūsma. Vienlaikus būtiskākais darbaspēka pieprasījuma samazinājums 2019. gadā bija valsts pārvaldē un profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos.

2.2. DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA UN DARBASPĒKA PIEDĀVĀJUMS

2.2.1. DEMOGRĀFIJAS TENDENCES

Iedzīvotāju skaits Latvijā turpina sarukt. Aizvadīto divu dekāžu laikā kopējais iedzīvotāju skaita samazinājums Latvijā tuvojās 0,5 miljoniem, kas ir aptuveni 1/5 no iedzīvotāju skaita 2000. gada sākumā. Demogrāfisko tendenču būtiskākie ietekmējošie faktori ir sabiedrības novecošanās, zems dzimstības līmenis un iedzīvotāju emigrācija. 2020. gada sākumā Latvijā dzīvoja 1908 tūkst. iedzīvotāju, to skaits samazinājās par 12 tūkst. salīdzinājumā ar 2019. gada sākumu. Jāatzīmē, ka šis ir mazākais iedzīvotāju skaita sarukums gada laikā kopš 1990. gada.

Dzimstības rādītāji nav pietiekami esošā iedzīvotāju skaita atražošanai, tie ilgstoši saglabājas zemā līmenī. Pieaugot iedzīvotāju ienākumiem, no 2005. gada dzimstības rādītāji uzlabojās – palielinājās gan dzimušo skaits, gan dzimstības koeficients. Ekonomiskās krīzes ietekmē no 2009. gada dzimušo skaits samazinājās, taču 2012. gadā atsākās dzimstības pieaugums. Pēdējā desmitgadē lielākais dzimušo skaits bija 2015. un 2016. gadā. Diemžēl kopš 2017. gada vērojama rādītāja samazināšanās, 2019. gadā nokritoties līdz pēdējās desmitgades zemākajam līmenim. Pēdējo gadu dzimstības tendences norāda uz nepieciešamību valstiskā līmenī palielināt mērķtiecīgus dzimstības stimulēšanas pasākumus.

Mirušo skaits pakāpeniski samazinās kopš 2007. gada. Laika posmā kopš 2014. gada rādītājs ir nostabilizējies. 2019. gadā mirušo skaits samazinājās par 3,8%, salīdzinot ar 2018. gadu.

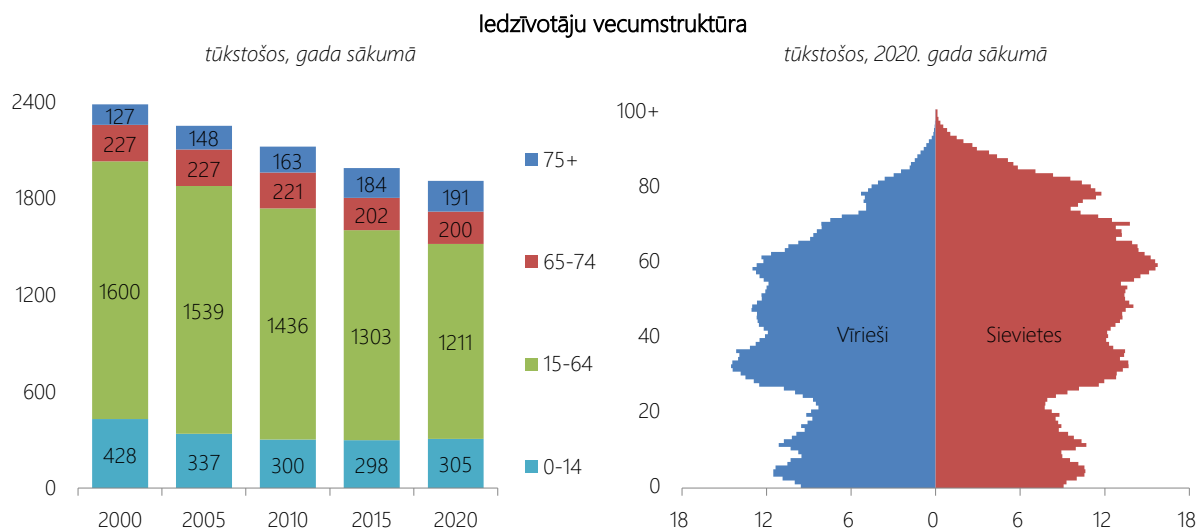
Iedzīvotāju dabisko kustību raksturo dabiskā pieauguma koeficients, kas uzlabojās kopš 2011. gada. Pēdējo gadu dzimstības rādītāju negatīvās attīstības rezultātā tas izteikti pasliktinās kopš 2017. gada. Dabiskā pieauguma koeficients 2019. gadā bija -4,7 uz 1000 iedzīvotājiem.

Turpinās sabiedrības novecošanās process – pieaug Latvijas sabiedrības vidējais vecums. Periodā no 2000.-2020. gadam tas ir palielinājies par 4,4 gadiem un 2020. gada sākumā sasniedza 42,7 gadus. Novecošanās ietekmē darba tirgu, palielinot iedzīvotāju skaitu virs darbaspējas vecuma. Samazinoties iedzīvotāju skaitam darbaspējas vecumā, iedzīvotāju virs darbaspējas vecuma attiecība pret iedzīvotājiem darbaspējas vecumā kļūst lielāka. Tajā pašā laikā pateicoties nelielajam dzimstības pieaugumam, kopš 2012. gada ir apstājies iedzīvotāju skaita samazinājums līdz darbaspējas vecumam.

Iedzīvotāju skaits 15-74 gadu vecumā 2019. gadā turpināja samazināties. 2020. gada sākumā viņi veidoja 1411 tūkst. un bija par 11 tūkst. mazāk nekā 2019. gada sākumā. Ievērojamākais iedzīvotāju skaita sarukums bija šādās darbaspējas vecuma grupās: 20-24 gadi (par 3,1 tūkst. jeb 3,5%), 25-29 gadi (par 8,2 tūkst. jeb 6,7%) un 55-59 gadi (par 3,1 tūkst. jeb 2,2%).

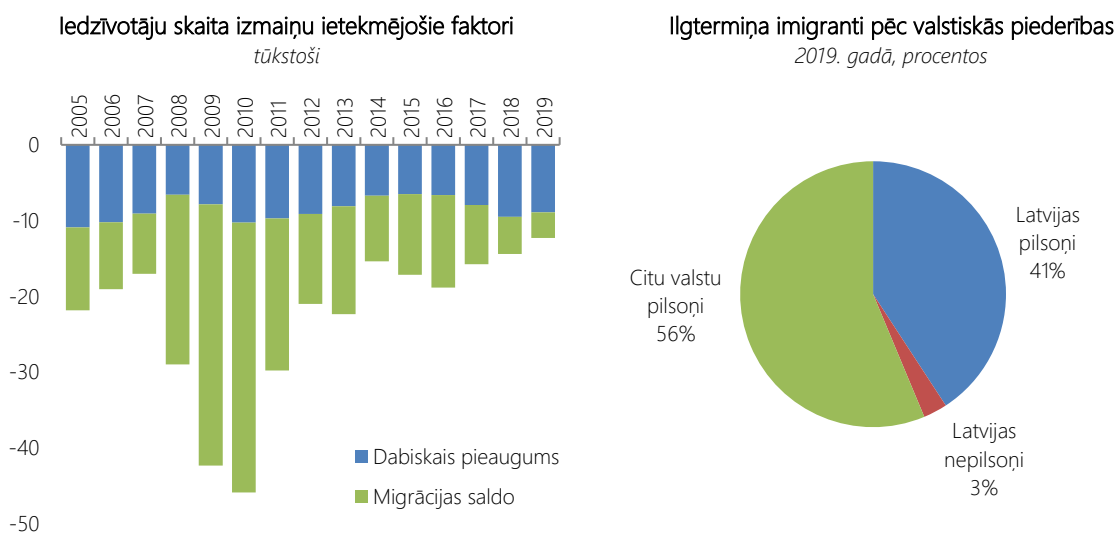
Pēdējo 10 gadu laikā visbūtiskāko ietekmi uz iedzīvotāju skaita dinamiku ir atstājusi negatīvā starptautiskās migrācijas bilance. Pieaugot iedzīvotāju labklājībai, tikai pēdējos gados migrācijas plūsmu intensitāte ir mazinājusies. Valsts iedzīvotāju skaits laika periodā no 2000.-2020. gada sākumam ir sarucis kopumā par 474 tūkst., no kuriem uz migrāciju attiecas 286 tūkst. jeb 3/5 no kopējā samazinājuma.

Migrācijas plūsmas uz ārvalstīm strauji pieauga globālās finanšu krīzes ietekmē, pasliktinoties ekonomiskajai situācijai. Negatīvā migrācijas saldo kulminācija tika sasniegta 2009. un 2010. gadā. Galvenais izbraukšanas mērķis ir darba meklējumi ārvalstīs. No valsts emigrē galvenokārt darbaspējas vecuma iedzīvotāji, izteikti mobilāki ir jaunāku vecumu grupu iedzīvotāji.

Avots: CSP

Sākot ar 2011. gadu, migrācijas rādītāji uzlabojas. Negatīvo migrācijas saldo mazināja ne tikai izbraukušo skaita samazinājums, bet arī imigrējušo iedzīvotāju skaita pieaugums. Taču kopš 2014. gada ir vērojama neliela imigrējušo skaita samazināšanās un izbraukušo skaita pieauguma tendence. Situācija uzlabojās 2017. gadā, palielinoties imigrējušo iedzīvotāju skaitam un samazinoties emigrējušo iedzīvotāju skaitam. Darba samaksas pieaugums un darba iespējas valstī samazina emigrācijas stimulus. Negatīvais migrācijas saldo pēdējos gados mazinās. Iedzīvotāju skaits 2019. gadā migrācijas dēļ saruka par 3,4 tūkst. cilvēku, kas bija par 31,5% mazāk kā 2018. gadā

Avots: CSP

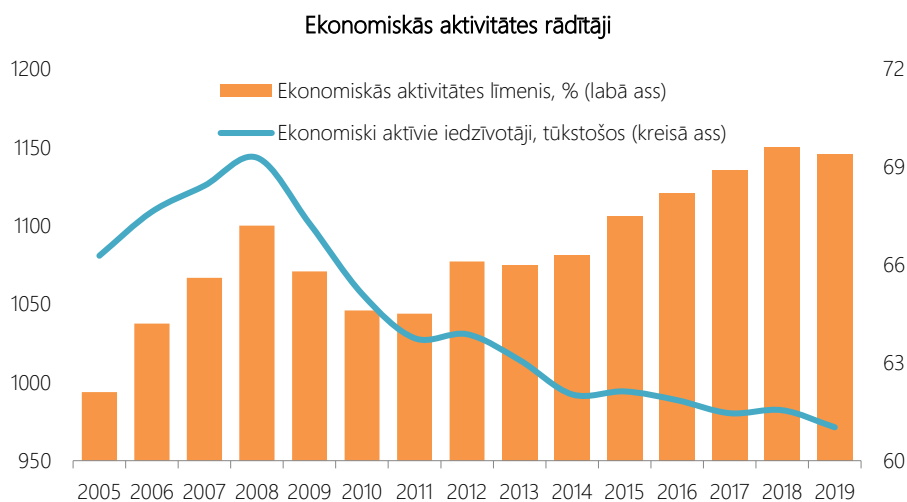
Darbspēka nepietiekamības pieaugums, kā arī atvērtā migrācijas politika, kopumā ir mainījusi imigrējušo nacionālo sastāvu. Līdz 2017. gadam kopumā imigrējušo iedzīvotāju plūsmā galvenokārt dominēja Latvijas valstspiederīgie – Latvijas pilsoņi un nepilsoņi. Sākot ar 2018. gadu to skaits ir mazāks par pusi, un 2019. gadā Latvijas un nepilsoņu īpatsvars kopējā ilgtermiņa imigrantu skaitā veidoja vien 44%.

Jāatzīmē, ka, ņemot vērā brīvo darbaspēka kustību ES, emigrācijas plūsmas nav iespējams uztvert pilnīgi precīzi. Ne tikai Latvija, bet arī citas ES dalībvalstis saskaras ar problēmām precīzi raksturot iedzīvotāju struktūru, kas izbraukuši no valsts darba meklējumu dēļ.

2.2.2. IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBA DARBA TIRGŪ UN DARBASPĒKA PIEDĀVĀJUMS

Darba tirgus piedāvājuma pusi pārstāv ekonomiski aktīvie iedzīvotāji, kurus veido nodarbinātie iedzīvotāji un darba meklētāji.

2.7. attēls

Avots: CSP

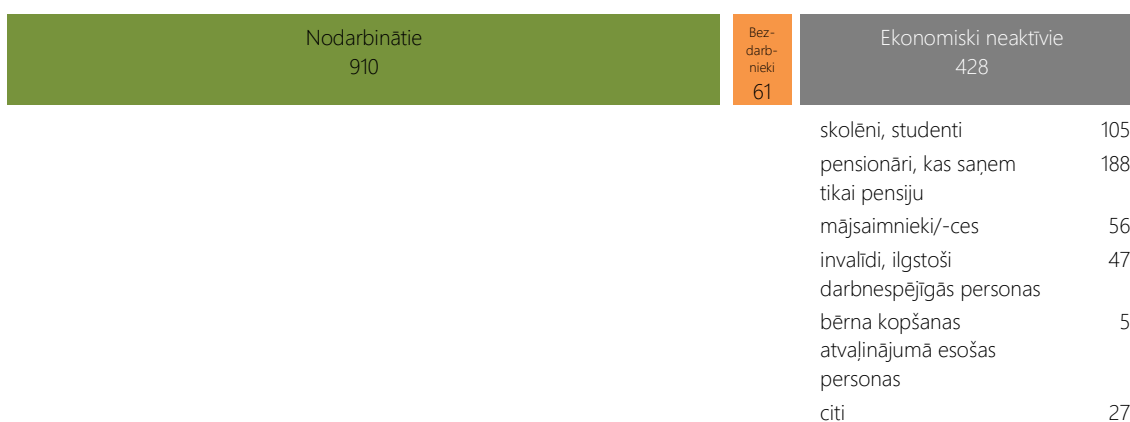
Valstī notiekošie demogrāfiskie procesi tieši atspoguļojas darbaspēka piedāvājuma tendencēs. Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā sarūk gan novecošanās, gan emigrācijas rezultātā, negatīvi ietekmējot arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits samazinās kopš 2008. gada, pēdējos gados šai tendencei temps palēninās. Laika periodā no 2008.-2019. gadam samazinājums sasniedza 172,1 tūkst., un 2019. gadā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ir saruka par 10,9 tūkst.

2010. un 2011. gadā tika piedzīvots pēdējo gadu laikā zemākais iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis. Turpmākos gados šis rādītājs pakāpeniski pieauga, un jau 2015. gadā tika sasniegts pirmskrīzes 2008. gada līmenis. Nākamajos gados ekonomiskās aktivitātes līmenis turpināja pieaugt, pietuvojoties 70% atzīmei. 2019. gadā tika sasniegts 69,4% līmenis.

2.8. attēls

Situācija darba tirgū 2019. gadā tūkstošos

Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (15-74 gadi) – 1399

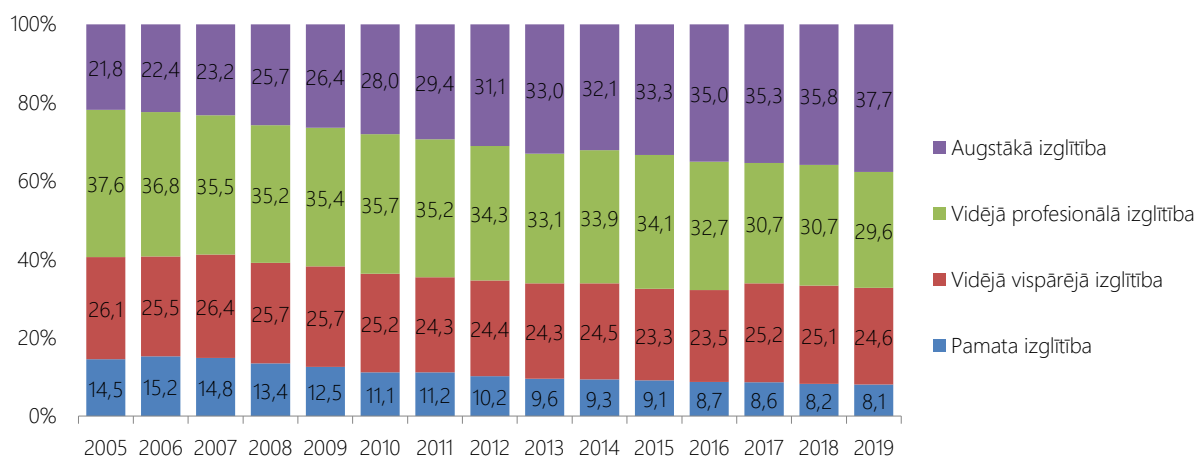

Avots: CSP

Ekonomiskās aktivitātes līmenis ir relatīvi stabils gandrīz visās vecuma grupās, pēdējo gadu laikā ir vērojamas nebūtiskas svārstības. Lielākās izmaiņas ir skārušas vecākā gadagājuma iedzīvotāju iesaisti darba tirgū. Ekonomiskās situācijas uzlabošanās un pensionēšanās vecuma palielināšanās nosaka straujāku iedzīvotāju vecumā virs 60 gadiem ekonomiskās aktivitātes līmeņa pieaugumu.

29

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju sadalījums pēc izglītības līmeņa
15-74 gadu vecumā, procentos

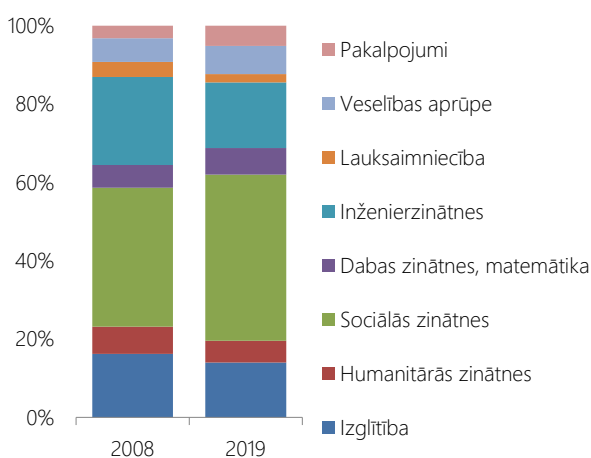
Avots: CSP

Iedzīvotāji aizvien vairāk apzinās izglītības nozīmi dalībai darba tirgū. Pakāpeniski turpina palielināties ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību, un 2019. gadā tas bija par 12 procentpunktiem lielāks kā 2008. gadā.

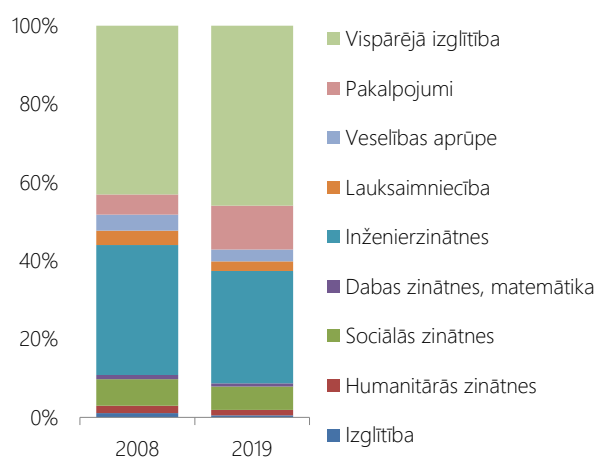
2.10. attēls

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām

ar augstāko izglītību, procentos

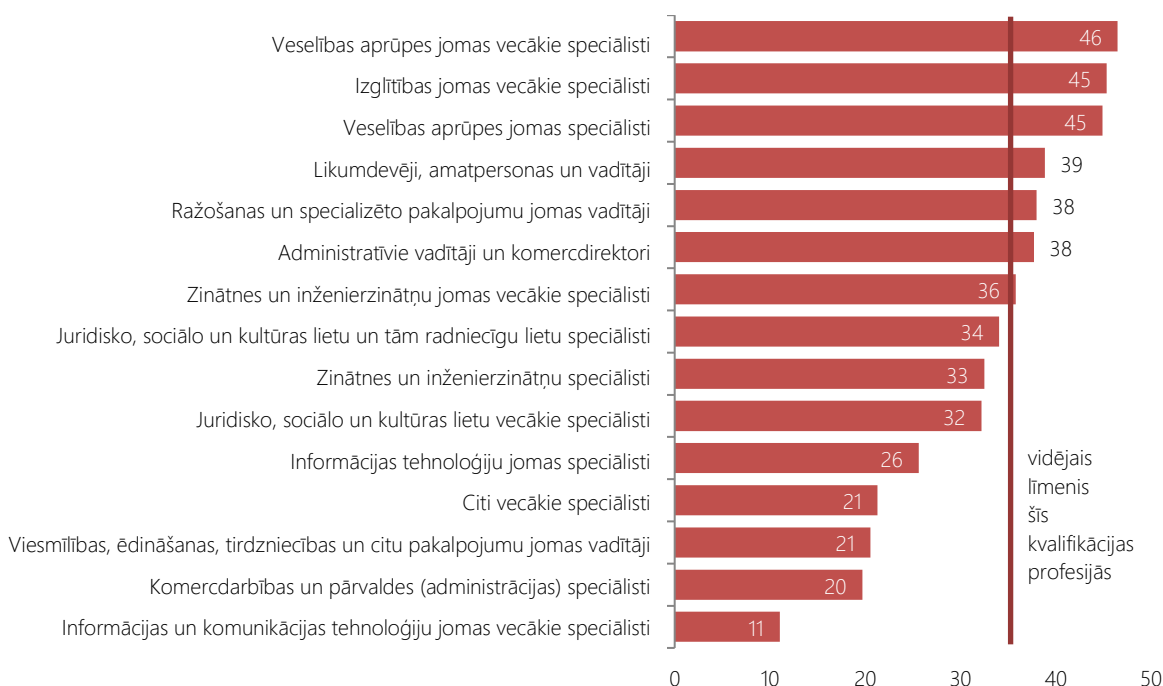
ar vidējo vispārējo un profesionālo izglītību, procentos

Avots: CSP

Lielākais darbaspēka piedāvājums ar augstāko izglītību ir sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību izglītības tematiskajā grupā. To nosaka iepriekšējo gadu studentu izvēle iegūt augstāko izglītību šajā tematiskajā grupā. Kopš 2008. gada ekonomiski aktīvo iedzīvotāju izteiktākais skaita pieaugums ir tieši šajā grupā. Nākamās lielākās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju izglītības tematiskās grupas ir inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupa un izglītības tematiskā grupa. Pateicoties īstenotajiem izglītības politikas pasākumiem pēdējos gados ir vērojams pakāpenisks, lai arī neliels, sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību izglītības tematiskās grupas īpatsvara samazinājums un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskās grupas īpatsvara pieaugums.

Nodarbināto iedzīvotāju vecumā virs 50 gadiem īpatsvars augstākās kvalifikācijas profesiju apakšgrupās
2019. gads, procentos no attiecīgajā profesiju apakšgrupā nodarbinātajiem

Avots: CSP, EM aprēķini

Kopš 2008. gada vidējās izglītības līmenī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju struktūra izglītības tematisko grupu griezumā ir relatīva stabila ar dažiem izņēmumiem. Ievērojamai daļai – vairāk kā 2/5 – ekonomiski aktīvo iedzīvotāju ir vispārējā vidējā izglītība. Šie iedzīvotāji ir darba tirgū bez iegūtas specialitātes. Lielākais darbaspēka piedāvājums ar profesionālo vidējo izglītību ir inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupā. Uzmanība būtu jāpievērš tam, ka pēdējos gados ir vērojama šīs tematiskās grupas īpatsvara samazināšanās. Straujākais pieaugums vērojams pakalpojumu tematiskajā grupā, un kopš 2008. gada tās īpatsvars ir vairāk kā dubultojies.

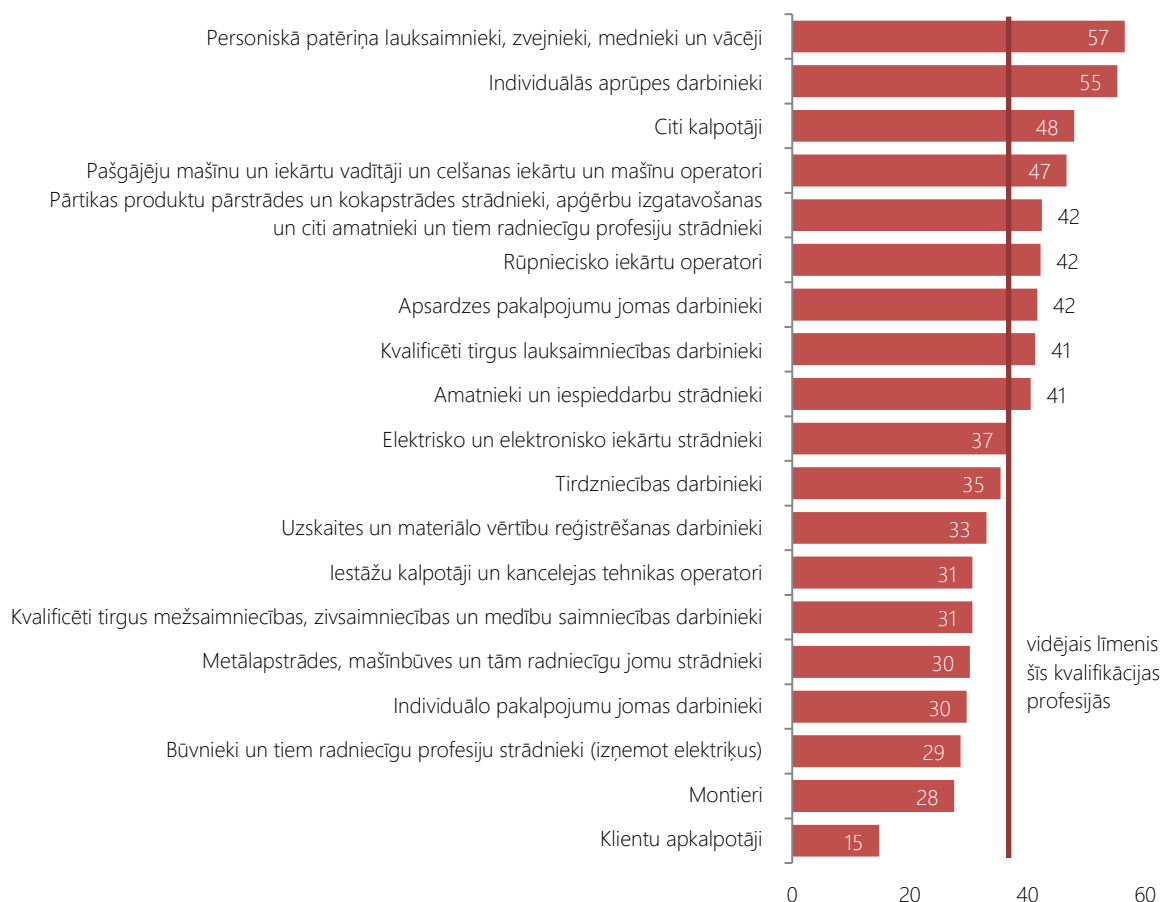
Latvijā pastāv pastiprināta darbaspēka novecošanās atsevišķās nozarēs un profesiju grupās, kas var izraisīt piedāvājuma samazināšanos nākotnē. Šīs tendences gadu gaitā pastiprinās.

Nozaru vidū lielākais nodarbināto īpatsvars vecumā virs 50 gadiem ilgāku laika periodu ir pārejās rūpniecības nozarēs (it īpaši ūdens apgādes, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanas un sanācijas nozarē) un sabiedriskajos pakalpojumos (it īpaši izglītības nozarē un veselības un sociālās aprūpes nozarē).

Nodarbināto īpatsvars vecumā virs 50 gadiem augstākās kvalifikācijas profesijās ir 32%. Nodarbināto struktūras analīze profesiju grupu griezumā liecina, ka darbaspēka novecošanās augstākās kvalifikācijas profesijas skar ļoti nevienmērīgi. Ilgāku laika periodu novecošanās problemātika īpaši skar veselības aprūpes jomas speciālistus un vecākos speciālistus, izglītības jomas vecākos speciālistus, arī ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāju vecumstruktūrā vecāku darbinieku īpatsvars ir augstāks par šīs kvalifikācijas profesiju vidējo rādītāju.

Nodarbināto īpatsvars vecumā virs 50 gadiem vidējās kvalifikācijas profesijās sastāda 37%. Darbaspēka vecumstruktūras negatīvās attīstības tendences skar virkni vidējās kvalifikācijas profesiju grupu. Šī tendence vairāk skar individuālās aprūpes darbiniekus, citus kalpotājus (bibliotēku darbiniekus, pasta piegādes un šķirošanas darbiniekus u.c.) un pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un celšanas iekārtu un mašīnu operatorus.

Nodarbināto iedzīvotāju vecumā virs 50 gadiem īpatsvars vidējās kvalifikācijas profesiju apakšgrupās
2019. gads, procentos no attiecīgajā profesiju apakšgrupā nodarbinātajiem

Avots: CSP, EM aprēķini

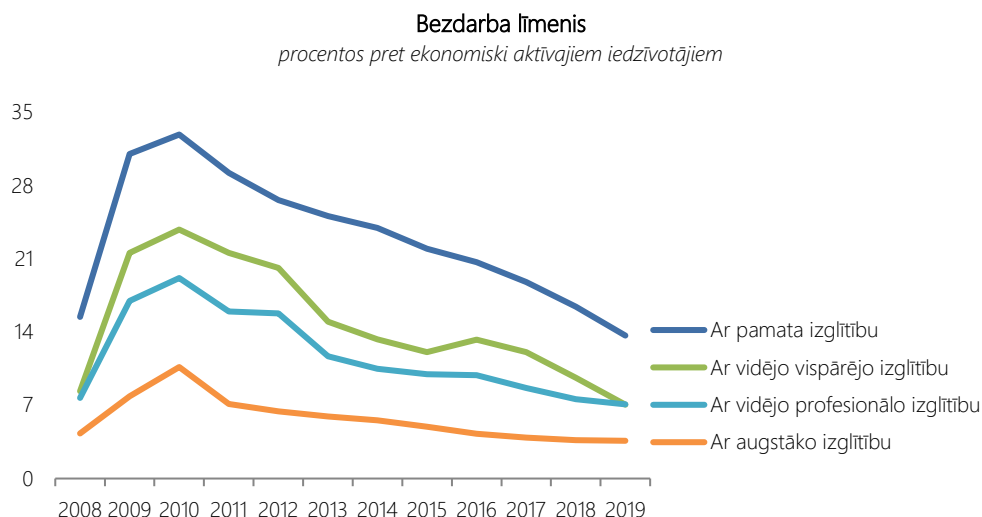
Darbaspēka vecumstruktūru dažādu profesiju griezumā ietekmē vairāki iemesli. Jaunieši dažādu iemeslu dēļ nedod priekšroku attiecīgajiem studiju/mācību virzieniem vai pēc mācību pabeigšanas izvēlas strādāt citā profesijā. Atsevišķās profesijās kā viens no iemesliem ir zemais atalgojuma līmenis.

2.3. DARBA TIRGUS PIEPRASĪJUMA UN PIEDĀVĀJUMA ATBILSTĪBA

Bezdarba rādītāji Latvijā uzlabojas kopš 2011. gada, un 2019. gadā bezdarbs turpināja sarukt. Darba meklētāju skaits veidoja 61,3 tūkst. Salīdzinājumā ar 2018. gadu, tas bija par 11,5 tūkst. mazāks. Bezdarba līmenis saruka līdz 6,3% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir otrais zemākais rādītājs kopš 2007. gada.

Iedzīvotāji ar augstāku izglītības līmeni ir mazāk pakļauti bezdarba riskam. 2019. gadā iedzīvotāju ar augstāko izglītību bezdarba līmenis veidoja 3,6%. Zemākais bezdarba līmenis iedzīvotājiem ar augstāko izglītību bija pakalpojumu un lauksaimniecības izglītības tematiskajās grupās. Turpretim augstākais bezdarba līmenis bija starp iedzīvotājiem ar augstāko izglītību humanitāro zinātņu un mākslas tematiskajā grupā.

Vienlaikus jāatzīmē, ka profesijas ieguve kopumā mazina bezdarba risku – bezdarba rādītāji vidēji ir zemāki starp iedzīvotājiem ar profesionālo izglītību, salīdzinot ar tiem, kas ieguvuši vien vidējo vispārējo izglītību. Tomēr jāņem vērā, ka pieaugt darbaspēka nepietiekamībai, arī šī likumsakarība vairs nav tik izteikta un atšķirības pakāpeniski izlīdzinās. 2019. gadā iedzīvotāju ar vidējo profesionālo izglītību un ar vidējo vispārējo izglītību bezdarba līmenis neatšķīrās no vidējā līmeņa – 7,1%. Zemākais bezdarba līmenis vidējās izglītības līmenī bija veselības aprūpes un sociālās labklājības tematiskajā grupā un dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju izglītības tematiskajā grupā. Šajā izglītības līmenī augstākais bezdarbs bija pakalpojumu tematiskajā grupā un lauksaimniecības tematiskajā grupā.

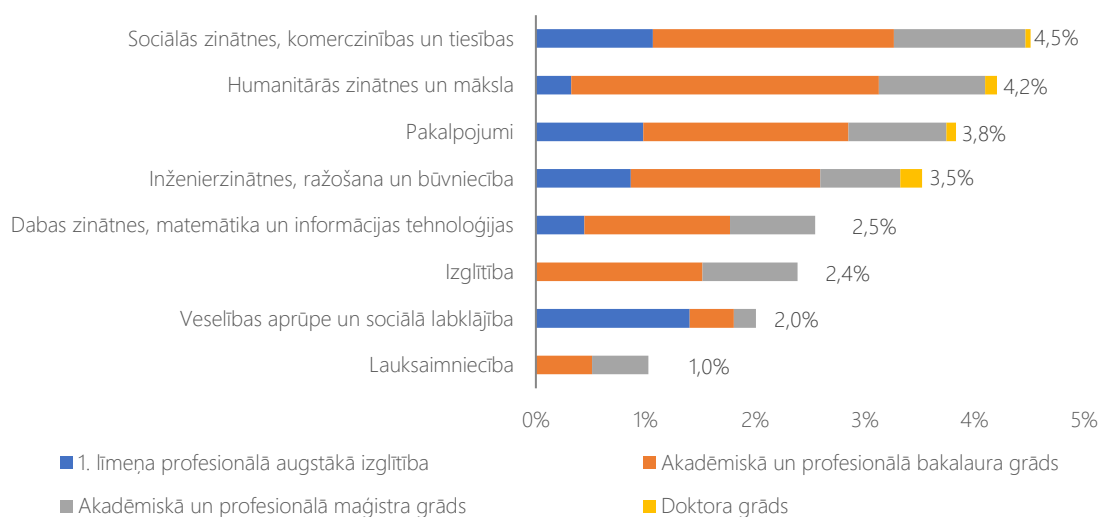
Avots: CSP

Augstākās izglītības absolventu monitoringa rezultāti – absolventu bezdarbs

Studējošo un absolventu reģistrā tiek uzkrāti dati par augstākās izglītības studiju programmās studējošajiem. Tiek apkopoti un publicēti nepersonificēti dati par absolventu nodarbinātību un atalgojumu. Absolventu monitoringa Latvijā uzsākts pirmo reizi, un šobrīd ir pieejami dati par 2017. gada absolventu darba gaitām gadu pēc studiju beigšanas. Paredzēts, ka katra gada absolventu grupa tiks monitorēta 10 gadu ilgā periodā. Dati tiek izmantoti kā daļa no augstākās izglītības kvalitātes monitoringa, t.sk. lai sekmētu apzinātu, faktiskajā darba tirgus situācijā balstītu studiju programmas izvēli.

Saskaņā ar absolventu monitoringa rezultātiem, aptuveni 87% no visiem 2017.gada absolventiem, par kuriem pieejama informācija, 2018. gadā bija nodarbināti, bet vidējais bezdarba līmenis starp ekonomiski aktīvajiem absolventiem bija – 3,4%, kas kopumā ir zemāks rādītājs nekā vidēji tautsaimniecībā starp iedzīvotājiem ar augstāko izglītību. Aptuveni 78% no visiem nodarbinātajiem absolventiem bija nodarbināti augstākās kvalifikācijas profesijās (1.-3. profesiju pamatgrupas).

Augstākās izglītības iestāžu absolventu bezdarba līmenis pēc izglītības līmeņa un izglītības tematiskās grupas
2017. gada absolventi, procentos

Avots: Absolventu monitoringa dati, EM aprēķini

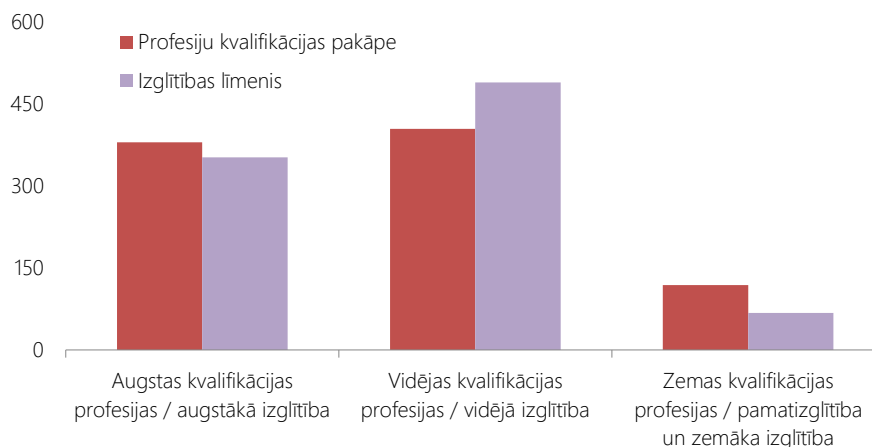
Augstākais bezdarba līmenis vērojams starp sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību zinātņu absolventiem, kā arī humanitāro un mākslas zinātņu programmu absolventiem. Vienlaikus zemākais bezdarbs pēc absolvēšanas vērojams starp lauksaimniecības, kā arī veselības aprūpes un sociālās labklājības jomu beidzējiem.

Jāņem vērā, ka vairāk nekā puse no visiem absolventiem veido bakalaura līmeni beigušie (51%), kas kopumā atspoguļojās arī bezdarba struktūrā/dekompozīcijā pēc izglītības līmeņa – 48% no visiem darba meklētājiem veido bakalaura posmu beigušie.

Raksturojot nodarbināto izglītības atbilstību profesiju kvalifikācijas līmenim (profesiju agregāciju sk. ziņojuma pielikuma 6. tabulu) darba tirgū var ievērot šādas ilgstošas tendences. Salīdzinot nodarbināto iedzīvotāju sadalījumu pēc iegūtās izglītības līmeņiem pa profesiju kvalifikācijas grupām, redzams, ka nodarbināto skaits ar augstāko izglītību ir mazāks nekā nodarbināto skaits augstas kvalifikācijas profesijās, kurās pēc būtības jābūt cilvēkiem ar augstāko izglītību. 2019. gadā vairāk nekā 1/5 no visiem nodarbinātajiem ar augstāko izglītību bija nodarbināti vidējās vai zemas kvalifikācijas profesijās. Tikmēr vidējās kvalifikācijas līmenī ir redzams, ka nodarbināto skaits ar vidējo izglītību pārsniedz vidējās kvalifikācijas profesijās nodarbināto skaitu.

2.14. attēls

Nodarbinātie sadalījumā pēc izglītības līmeņa un profesiju kvalifikācijas pakāpes
2019. gadā, tūkstošos

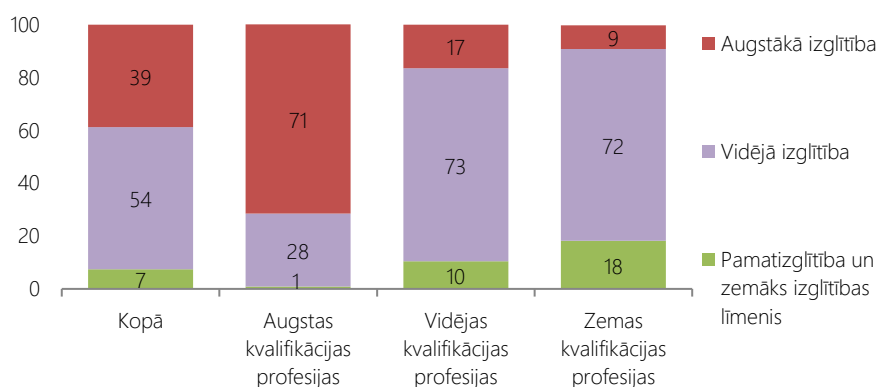
Avots: CSP, EM aprēķini

Vienlaikus jāatzīmē, ka būtiskas strukturālas neatbilstības ir vērojamas arī profesiju grupu ietvaros. Visizteiktākā prasmju līmeņa nepietiekamība ir vērojama augstākās kvalifikācijas profesijās, kur tikai nedaudz vairāk par 2/3 (71%) no nodarbinātajiem 2019. gadā bija augstākā izglītība. Daļēji tas skaidrojams ar to, ka augstas kvalifikācijas profesijas grupā ir iekļauti visa veida iestāžu un to apakšvienību vadītāji, kā arī cita veida uzņēmumu un organizāciju amati, kur nodarbinātībā bieži vien nav tiešā veidā saistīta ar iegūto izglītību/kvalifikāciju, bet drīzāk ar līdzdalību/īpašumtiesībām konkrētajā uzņēmumā vai organizācijā.

Vienlaikus visizteiktākais prasmju pārpalikums ir vērojams zemākās kvalifikācija/vienkāršās profesijās, kur vairāk nekā 4/5 no visiem nodarbinātajiem iegūtais izglītības līmenis ir augstāks nekā būtu nepieciešams darba pienākumu veikšanai.

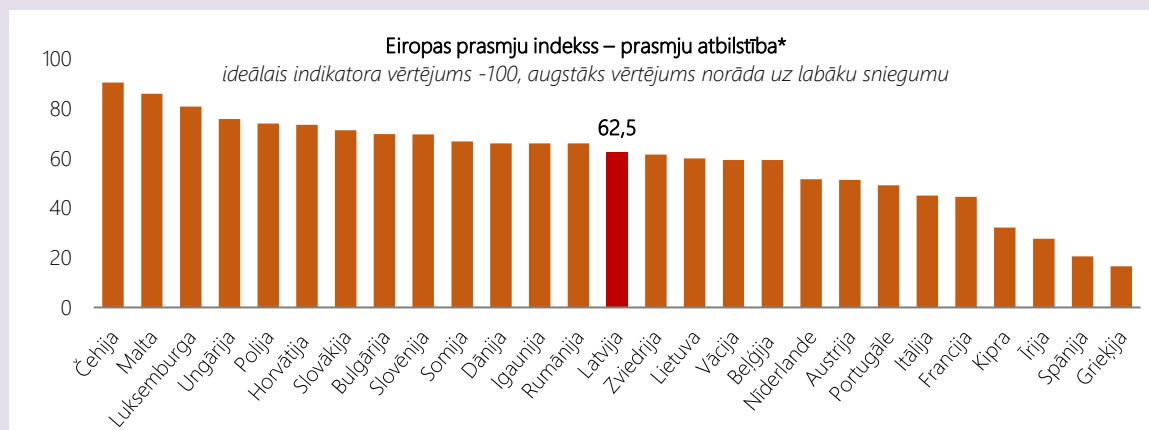
2.15. attēls

Nodarbināto struktūra pa izglītības līmeņiem pēc profesiju kvalifikācijas pakāpes
2019. gads, procentos

Avots: CSP, EM aprēķini

Saskaņā ar Eiropas prasmju indeksa prasmju atbilstības pīlāru starp ES valstīm joprojām pastāv lielas atšķirības prasmju neatbilstības ziņā. Saskaņā ar indeksu, vismazākās neatbilstības ir vērojamas tādās valstīs kā Čehija, Malta un Luksemburga, kas ir vistuvāk ideālajam izpildījumam, savukārt izteiktākas disproporcijas ir Grieķijā, Spānijā un Īrijā. Latvija kopumā prasmju atbilstības ziņā atrodas mazliet virs vidējā rādītāja (59%, 14. vieta no ES27 valstīm), kopumā mazliet apsteidzot Lietuvu (60%), tomēr atpaliekot no Igaunijas (66%). Jāatzīmē, ka Latvija apsteidz arī tādās augsti attīstītas valstis kā Zviedrija un Nīderlande, kuras prasmju attīstības un aktivizācijas ziņā ir soli priekšā Latvijai.

Avots: Cedefop

* **Eiropas Prasmju indekss (European Skills Index) mēra ES prasmju sistēmas sniegumu** – attālumu līdz ideālam sniegumam (100 punkti), kas ir augstākais sasniegtais pēdējo 7 gadu laikā. **Prasmju atbilstības pīlāru veido 3 rādītāji**, kuru mērķis ir izmērīt dažādos prasmju izmantošanas līmeņus (darbaspēka piedāvājums ar augstāku vai zemāku prasmju līmeni nekā nepieciešams darba tirgū): augstākās izglītības neatbilstības (cilvēki ar augstāko izglītību, kas strādā darbā, kurā nav nepieciešama attiecīgā izglītība), zemo algu saņēmēji (cilvēki ar augstāko izglītību, kas saņem zemu algu) un kvalifikācijas neatbilstības (līmenis, kurš norāda, cik lielā mērā nodarbinātā iegūtās izglītības līmenis atbilst katrai profesijai katrā nozarē).

Indivīdiem prasmju neatbilstība rada negatīvu ietekmi uz apmierinātību ar darbu un algām, piemēram, augstākas kvalifikācijas speciālists, strādājot zemāka līmeņa darbos, saņems savām prasmēm neatbilstošu atalgojumu, tikmēr darbiniekiem ar profesijai nepietiekamām prasmēm, var rasties problēmas veikt savus tiešos darba pienākumus. Fīrmām, tā samazina produktivitāti, kamēr prasmju iztrūkums palielina darbā pieņemšanas izmaksas un kavē jaunu tehnoloģiju apgušanu. Makroekonomikas līmenī, neatbilstības palielina bezdarbu un samazina IKP pieaugumu caur neatbilstošu cilvēkkapitāla sadali un/vai produktivitātes sarukumu, ko tas rada, kamēr prasmju iztrūkums rada negatīvu ietekmi uz darbaspēka produktivitāti.

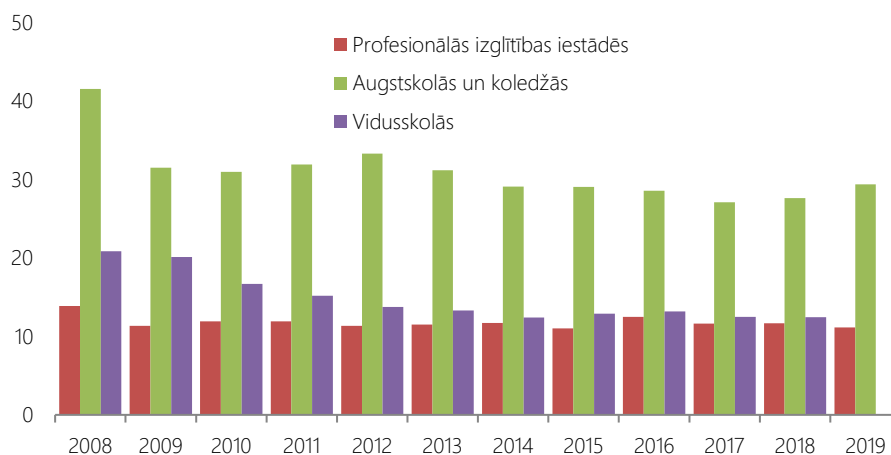
Lai mazināta prasmju piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstības svarīgi ir nodrošināt kvalitatīvas izglītības un apmācību programmas, kurās iespējams gan paaugstināt savas prasmes, gan pārkvalificēties. Tiek uzsvērtas arī darba vidē balstītu (DVB) mācību nozīmība. Prasmju iztrūkuma mazināšanā var palīdzēt arī efektīga imigrācijas politikas īstenošana. Savukārt nepietiekamu kvalifikāciju var mazināt, samazinot zemu kvalificētu darbinieku īpatsvaru, novēršot priekšlaicīgu skolas pamešanu un nodrošinot kvalifikācijas celšanas iespējas. Līdz ar tehnoloģisko progresu, svarīgi ir arī jaunu darba vietu radīšana un darba devēju un izglītības sistēmas sadarbība atbilstošu prasmju nodrošināšanai. Lai palīdzētu darbiniekiem karjeras laikā pielāgot un atjaunināt savas prasmes, būtiski būs attīstīt modernu mūžizglītības sistēmu. Tāpat svarīga būs arī kvalitatīva prasmju novērtēšana un darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveide.

2.4. IZGLĪTĪBAS PIEDĀVĀJUMA IZMAIŅAS

Demogrāfijas tendenču ietekme uz audzēkņu un studentu skaitu

Vispārējās izglītības skolēnu skaits ilgtermiņā samazinās gan pamatskolas, gan vidusskolas līmenī. Samazināšanās tendences attiecas arī uz profesionālās vidējās izglītības audzēkņu skaitu. Galvenie iemesli ir ilgstoši zemais dzimstības līmenis un iedzīvotāju emigrācija. Pēdējos gados vispārējās un profesionālās vidējās izglītības skolēnu un audzēkņu skaita kritums ir apstājies, kas lielā mērā skaidrojams ar dzimstības rādītāju uzlabošanās periodā no 2004.-2008. gadam.

Uzņemtie audzēkņi un studenti izglītības iestādēs tūkstošos

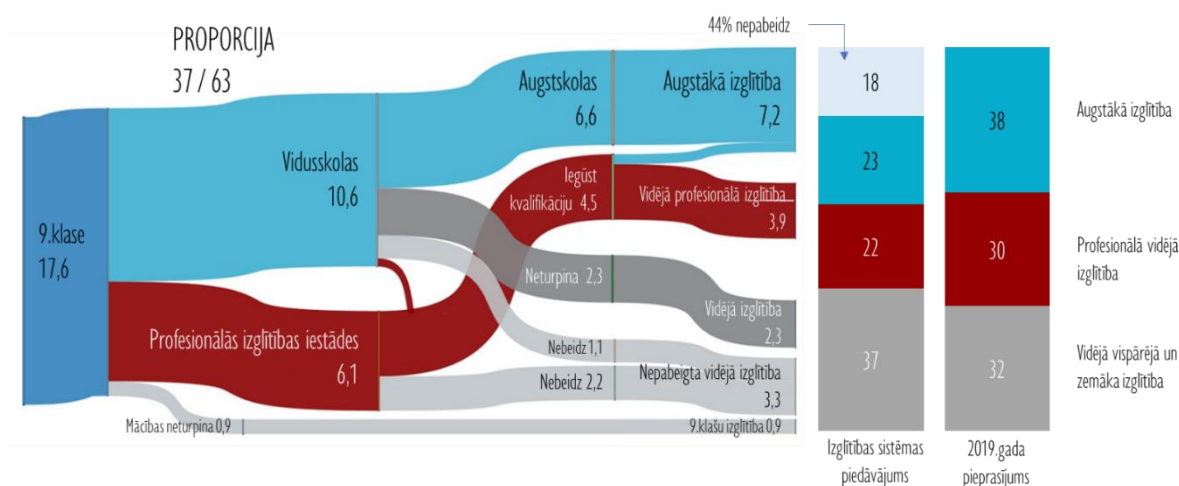

Avots: CSP

Vidējās izglītības struktūra ir atkarīga no pamatskolu beidzēju izvēles par turpmāko izglītošanos. Jāatzīmē, ka būtiskākā problēma profesionālajā izglītībā joprojām ir tās zemā pievilcība, kas lielā mērā saistīta ar sabiedrības aizspriedumiem un novecojušiem stereotipiem – aptuveni 3/5 no jauniešiem izvēlās turpināt mācības vispārējā vidējā izglītībā. Lai arī pēdējos gados pamatskolu absolventi vairāk pievēršas profesionālai izglītībai, tomēr ar to nepietiek, lai nodrošinātu vidējās kvalifikācijas speciālistu atražošanu darba tirgū.

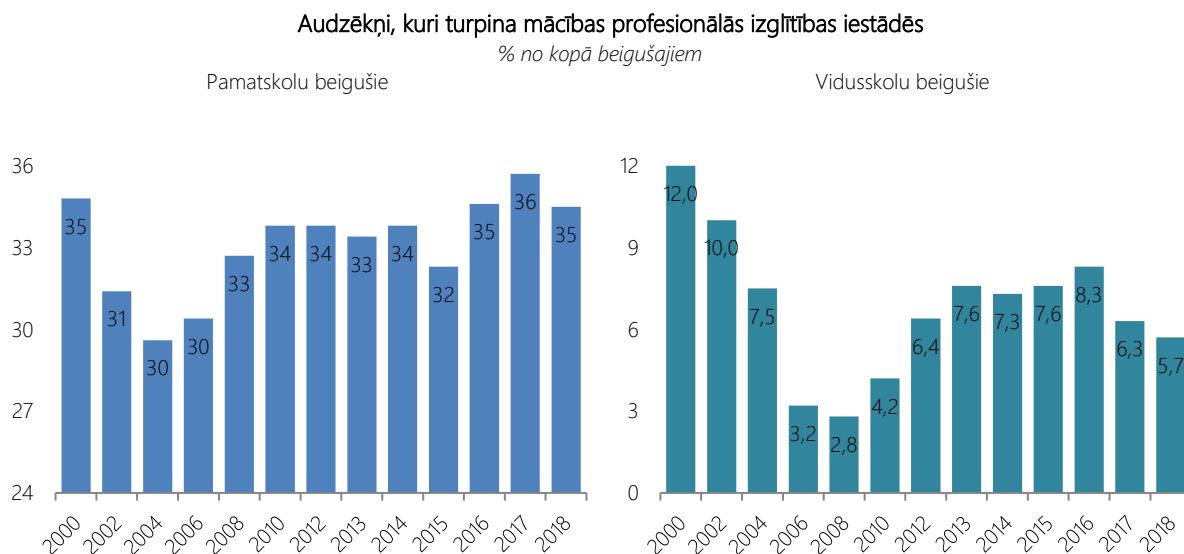
Izglītības sistēma

tūkstošos, attēlots izmantojot izglītības karjeras struktūru 2018./2019. mācību gadā*

Avots: CSP, EM aprēķini

Pēdējos gados profesionālās izglītības iestādēs uzņemto audzēkņu skaits saglabājas aptuveni vienā līmenī, tikmēr jauniešu īpatsvars, kas pēc pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības turpina mācības profesionālajā izglītībā 2018. gadā ir sarucis.

Avots: CSP

Latvija bija noteikusi mērķi līdz 2020. gadam sasniegt, ka profesionālā vidējā izglītībā mācās vismaz 50% no kopējā vidējā izglītības pakāpē esošo skolēnu skaita. Lai gan pēdējos gados profesionālās izglītības audzēkņu skaita īpatsvars nedaudz pieaudzis, 2018./2019. mācību gadā visu izglītojamo skaita proporcija profesionālajā vidējā izglītībā pret vispārējo vidējo izglītību bija 39/61. Nepieciešams turpināt pasākumus profesionālās izglītības pievilcības veicināšanai, tostarp īstenot sabiedrības informēšanas kampaņas, lai kļiedētu mītus un mainītu attieksmi pret profesionālo izglītību, tādējādi palielinātu jauniešu interesi par profesijas iegūšanu profesionālās vidējās izglītības iestādēs.

Izglītības piedāvājuma strukturālās izmaiņas

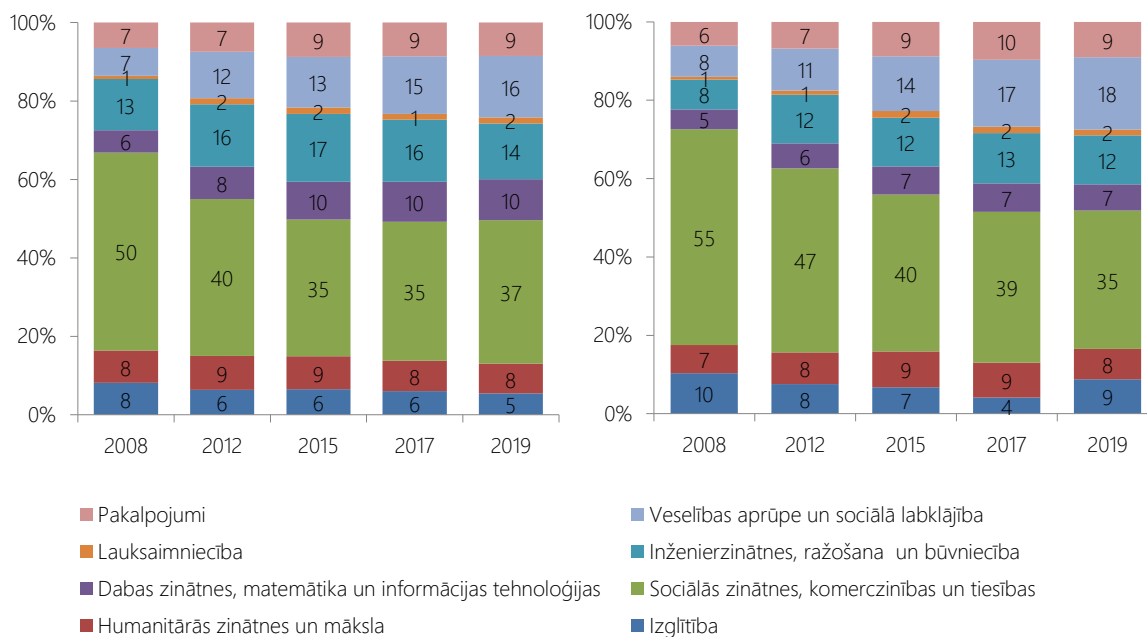
Attiecībā uz studējošo īpatsvaru dabas un inženierzinātnēs (dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskā grupa un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupa) ir izvirzīts mērķis 2020. gadā sasniegt 27% no kopējā absolventu skaita. Tomēr mērķgrupas absolventi 2019. gadā sastādīja vien 19,2% no visiem absolventiem. Pēdējo gadu laikā šis rādītājs nav būtiski mainījies. Mērķa sasniegšanai ir nepieciešams aktīvāk īstenot mērķtiecīgus pasākumus vidējās izglītības absolventu piesaistei šiem studiju virzieniem. Jāatzīmē arī, ka absolventu skaita īpatsvaru eksaktajos studiju virzienos būtiski ietekmē arī lielais studentu atbirums.

Pēdējos gados imatrikulēto studentu skaits samazinās, kas skaidrojams gan ar demogrāfiskiem, gan ekonomiskiem iemesliem. Samazinājumu nekompensē arī ārzemju studentu pieplūdums. Tajā pašā laikā pieaug ārzemju studentu skaits, kas vēlas studēt Latvijā. 2019. gadā viņi veidoja gandrīz 13% (2018. gadā – 10,5%) no uzņemto studentu skaita.

Pasliktinoties ekonomiskajai situācijai 2009. gadā, lielāku nozīmi sāka iegūt iespēja studēt par valsts budžeta līdzekļiem, līdz ar to strauji samazinājās studentu īpatsvars sociālo zinātņu tematiskajā jomā, kur lielāko daļu veido maksas studiju vietas. Vienlaikus līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos, sociālo un komerczinību pieprasījums pēdējos gados ir atsācis pieaugt – vairāk 60% no kopējā uzņemto studentu skaita pieauguma augstskolās 2019. gadā veidoja uzņemto studentu skaits sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās (2019. gadā tika uzņemti par 1124 vairāk nekā 2018. gadā).

Vienlaikus kopš 2008. gada ievērojami samazinājies tematiskajā grupā „Izglītība” uzņemto studentu īpatsvars, kas turpināja sarukt arī iepriekšējos 2 gados. Savukārt, lai gan uzņemto studentu īpatsvars inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajās jomās pieauga pēc 2008. gada, 2019. gadā tas kopumā ir krities, uzņemto studentu skaita īpatsvaram pietuvojoties 2008. gada līmenim. Savukārt gan uzņemto studentu, gan absolventu īpatsvara pieaugums pēdējos gados vērojams dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju, veselības aprūpes un sociālās labklājības izglītības tematiskajās jomās.

Studentu skaita sadalījums augstskolās un koledžās pa izglītības tematiskajām grupām akadēmiskajā gadā
 uzņemto studentu skaits, procentos grādu vai kvalifikāciju ieguvušo skaits, procentos

Avots: CSP

Positīvi vērtējams fakts, ka pakāpeniski palielinās dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskā grupā un veselības aprūpes un sociālās labklājības tematiskā grupā studijas uzsākušo īpatsvars. **Mērens kritums savukārt vērojams inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajā jomā.**

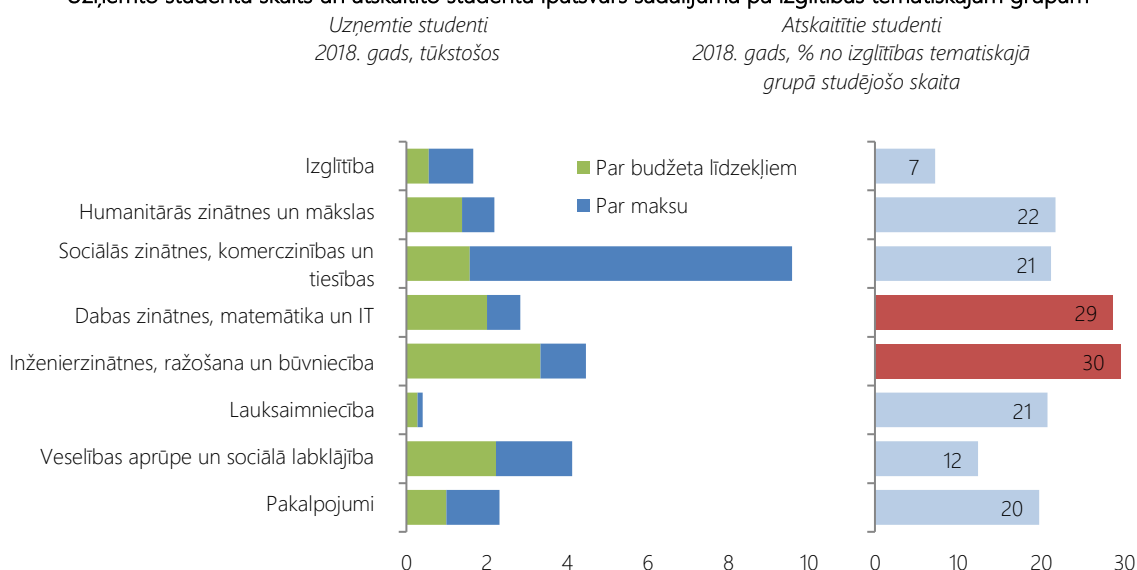
Iepriekšējos gados notikušās izmaiņas izglītības politikā atspoguļojas ar laika nobīdi. 2009. gadā notikušās straujās uzņemto studentu struktūras izmaiņas augstskolas absolvējušo struktūrā ir redzamas tikai pēc vairākiem gadiem. Šo gadu laikā vērojams būtisks sociālo zinātņu tematisko grupu absolvējušo īpatsvara sarukums, reaģējot uz izmaiņām uzņemto studentu struktūrā.

Salīdzinoši nelielais absolvējušo skaita īpatsvara pieaugums dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskajā grupā, kā arī kritums inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajā grupā skaidrojams ar salīdzinoši lielu studentu atbirumu studiju laikā.

Viens no izglītības politikas vidēja termiņa mērķiem ir pārstrukturēt valsts atbalstu augstākās izglītības studiju virzieniem, lai līdz 2020. gadam budžeta vietu īpatsvars dabas un inženierzinātnēs (dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskā grupa un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupa) sasniegtu 55% no kopējā budžeta vietu skaita (sk. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam¹). Vienlaikus uzņemto studentu skaits par budžeta līdzekļiem atbilstošās programmās 2018. gadā veidoja vien 43% no kopējā uzņemto studentu skaita budžeta vietās. Ņemot vērā to, nepieciešams turpināt īstenot pasākumus vidusskolu absolventu piesaistei valstij nozīmīgiem studiju virzieniem, kā arī pārdalot mērķa finansējumu valsts budžeta finansēto studiju vietu skaita palielināšanai STEM jomās. Vienlaikus būtiski ir mazināt arī studentu atbirumu STEM virzienos, kas joprojām ir ievērojami augstākās nekā citos virzienos.

¹ Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitiba-attistibas-pamatnostadnu-20142020gamam-apstiprinasanu>

Uzņemto studentu skaits un atskaitīto studentu īpatsvars sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām

Avots: CSP

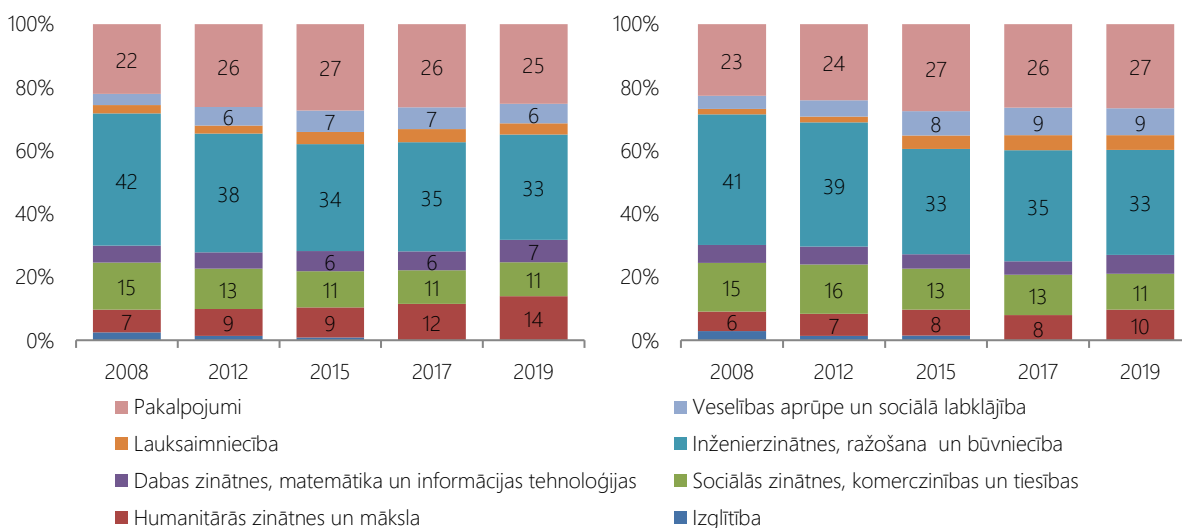
Jāatzīmē, ka joprojām būtiska nozīme jauniešu izvēlei par labu studijām STEM jomās ir valsts atbalsts un budžeta vietu pieejamība. Uzņemtu studentu īpatsvars par budžeta līdzekļiem dabas zinātnēs, matemātikā un informācijas tehnoloģijās 2018. gadā veidoja aptuveni 70% no visiem uzņemtajiem studentiem attiecīgajās programmās. Tāpat augsts uzņemto studentu īpatsvars valsts finansētās studiju vietās vērojams inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajās jomās – aptuveni 3/4 no visiem studējošajiem uzņemti studijās par valsts budžeta līdzekļiem.

Lai gan pēdējo gadu laikā proporcionāli palielinās to jauniešu īpatsvars, kas studē par budžeta līdzekļiem, tomēr joprojām lielākā daļa studijas uzsāk par saviem līdzekļiem. 2018. gadā aptuveni 45% no kopējā studijas uzsākušo skaita studijas sāka par budžeta līdzekļiem.

Audzēkņu skaita sadalījums profesionālās izglītības iestādēs pa izglītības tematiskām grupām

uzņemto audzēkņu skaits, procentos

kvalifikāciju ieguvušo skaits, procentos

Avots: CSP

Profesionālās vidējās izglītības iestādēs uzņemto audzēkņu skaita struktūra sadalījumā pēc izglītības tematiskām grupām pēdējos gados ir nostabilizējusies. Jaunieši visvairāk izvēlas mācīties inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajā grupā (2019. gadā 33% no kopējā studentu skaita). Šī grupa skaitliski ir vislielākā, tomēr kopš 2008. gada tās īpatsvars ir samazinājies. Vienlaikus šajā periodā ir pieaudzis uzņemto audzēkņu īpatsvars pakalpojumu un humanitāro zinātņu un mākslas tematiskajās grupās. Kāpums vērojams arī dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju izglītības tematiskajās jomās.

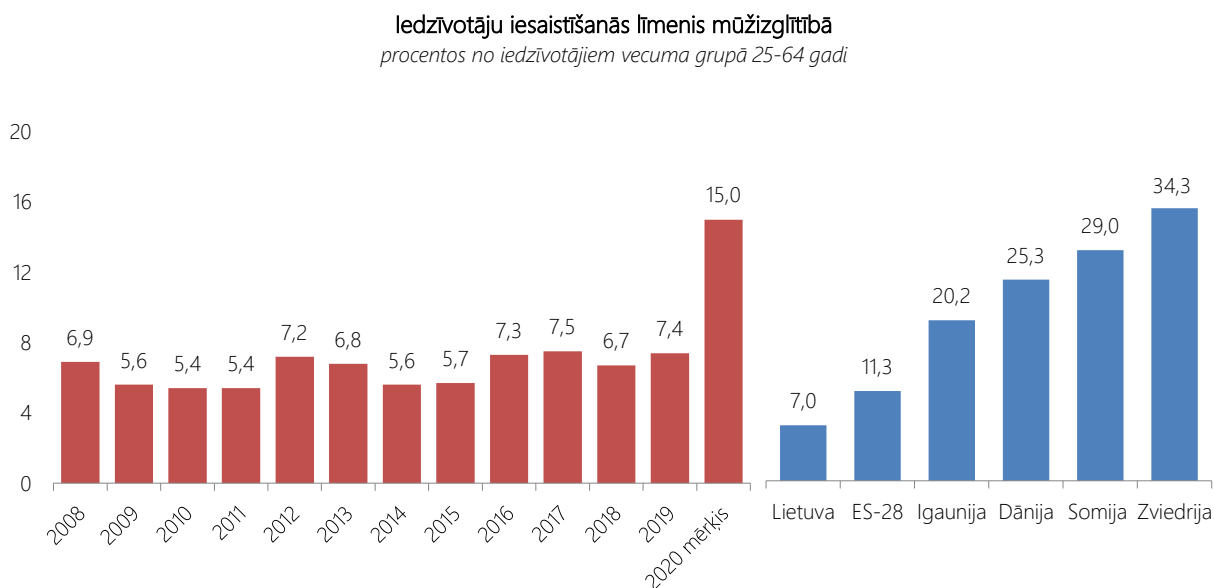
Pieaugušo izglītība

Viens no izglītības politikas mērķiem ir palielināt pieaugušo iesaisti izglītības aktivitātēs. 2019. gadā mūžizglītībā bija iesaistīti 7,4% no iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem. Jāatzīmē, ka Latvija būtiski atpaliek šajā rādītājā no kaimiņvalsts Igaunijas un citām augsti attīstītām ES dalībvalstīm, kur iedzīvotāju iesaistes līmenis mūžizglītībā pārsniedz 20%. 2020. gada mērķi pieaugušo izglītībā iesaistīto personu īpatsvaru 25-64 gadu vecumā palielināt līdz 15% neizdosies sasniegt.

Tam ir vairāki iemesli un fundamentālas problēmas visās trīs pieaugušo izglītības procesā iesaistītajās pusēs. Sabiedrībā kopumā joprojām par pieaugušo izglītību ir zema interese. Pārsvārā tiek sagaidīti kursi un programmas individuālo kompetenču celšanai un pieaugušo izglītība netiek aplūkota kā karjeras izaugsmes iespēja. Noteikti kā iemesls ir arī potenciāli zemais atalgojums virknē profesiju un nozaru, kas nemotivē iesaistīties ilgākos apmācībasursos. Kavējošs faktors no sabiedrības viedokļa ir vājā reģionālā mobilitāte un iespēja apvienot mācības ar darbu. Tāpat arī uzņēmumu pusē ir virkne iemeslu, kāpēc esošā sistēma nedarbojas pilnvērtīgi. Ekonomikā dominē „zemo izmaksu” stratēģijas un neatmaksājas investēt darbinieku izglītībā, nav skaidrs izglītības piedāvājums vai arī izglītības piedāvājums nav atbilstošs vai nav pieejams laikā. Savukārt izglītības iestāžu pusē nav skaidrs, precīzs uzņēmumu un nozaru pieprasījums. Tirgū konkurē lēti, mazāk kvalitatīvi piedāvājumi, bet esošie administrēšanas un finansēšanas mehānismi nav atbalstoši un motivējoši.

Ņemot vērā, ka darba tirgus kļūst aizvien mainīgāks, jau tuvākajā nākotnē nepieciešams virzīties uz funkcionālas pieaugušo izglītības sistēmas izveidi Covid-19 radītā bezdarba mazināšanai, digitālo prasmju palielināšanai sabiedrībai, mazkvalificēto īpatsvara samazināšanai, nepārtrauktas prasmju, iemaņu un kompetenču attīstībai, sociālekonomiskās paradigmas pārmaiņām, prasmju un iemaņu apgūšanai, kas ir vai tiks pieprasītas darba tirgū, nodrošinot pēc krīzes augošās nozares ar nepieciešamajiem cilvēkresursiem.

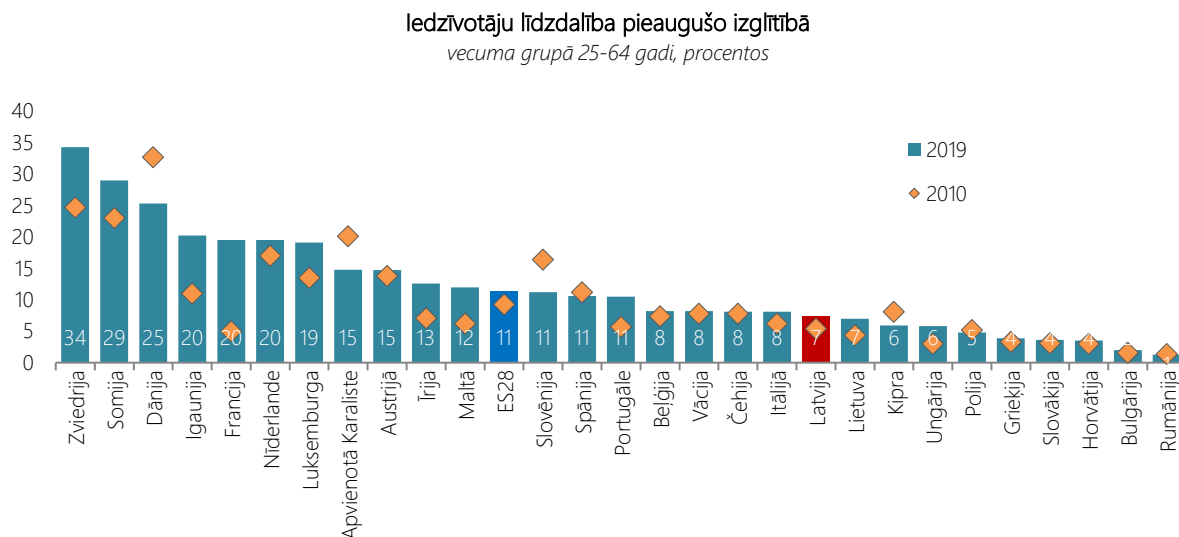
2.22. attēls

Avots: CSP, Eurostat

Iedzīvotāji ar augstāko izglītību aktīvāk izvēlas piedalīties pieaugušo izglītības pasākumos. 2019. gadā pieaugušo izglītības pasākumos iesaistījās 12,8% no iedzīvotājiem ar augstāko izglītību. Vismazākā iesaiste ir iedzīvotājiem ar pamatzglītību, tikai 3,4% no šiem iedzīvotājiem iesaistījās mūžizglītībā. Sievietēm iesaistes rādītāji ir krietni augstāki nekā vīriešiem. Sieviešu iesaistes īpatsvars bija 9,3%, kas bija par 3,9 procentpunktiem pārsniedza vīriešu iesaistes īpatsvaru.

2.23. attēls

Avots: Eurostat

Jāatzīmē, ka Latvija joprojām būtiski atpaliek no daudzām citām Eiropas valstīm iedzīvotāju iesaistes ziņā pieaugušo izglītībā. Latvija ir par aptuveni 4 procentpunktiem zemāka iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā nekā ES vidēji. Savukārt no Igaunijas atpaliekam par gandrīz 13 procentpunktiem – Igaunijā 2019. gadā 1/5 no visiem iedzīvotājiem vecumā no 25-64 gadiem bija iesaistīti pieaugušo izglītībā. Jāatzīmē, ka pēdējo 10 gadu laikā iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā Latvijā nav būtiski mainījusies.

3. DARBA TIRGUS VIDĒJĀ UN ILGTERMIŅA PROGNOZES

3.1. EKONOMIKAS MINISTRIJAS DARBA TIRGUS PROGNOŽU IZSTRĀDES METODOLOĢIJA

EM darba tirgus prognozes

EM sagatavo un aktualizē vidēja termiņa darba tirgus prognozes kopš 2008. gada. Sākot ar 2011. gadu, tiek sagatavotas arī ilgtermiņa prognozes. Darba tirgus prognozes balstās uz EM izstrādātajiem tautsaimniecības attīstības un demogrāfijas scenārijiem, kuru pamatā ir Latvijas vidēja un ilgtermiņa izaugsmes mērķi, kas noteikti Latvijas stratēģiskos plānošanas dokumentos – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030”, Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam (NAP2020) un 2021.-2027. gadam (NAP2027), kā arī Latvijas nacionālā reformu programmā „EIROPA 2020” stratēģijas īstenošanai.

Prognožu izpildīšanās priekšnosacījumi ir cieši saistīti ar Latvijas spēju realizēt nospraustos mērķos un ieviest nepieciešamās strukturālās reformas, kas būtu vērstas uz izaugsmes potenciāla stiprināšanu. Tāpēc prognozes būtu jāaplūko tiešā kontekstā ar reformu progresu un jāņem vērā iespējamās politikas uzsvāru izmaiņas.

Darba tirgus prognozes ir viens no instrumentiem, kas ļauj priekšlaicīgi paredzēt darba tirgus neatbilstību veidošanos nākotnē un ļauj nodrošināt efektīvāku darba resursu sadalījumu tautsaimniecībā. Tās parāda iespējamās darba tirgus attīstības tendences un iespējamos riskus, ņemot vērā paredzamās izmaiņas izglītības piedāvājuma struktūrā.

Vienlaikus jāatzīmē, ka prognozes ir tikai viens no posmiem darbaspēka piedāvājuma pielāgošanas procesā. Tā ir kvantitatīva bāze tālākām diskusijām starp nodarbinātības, izglītības un struktūrpolitikas veidotājiem, sociālajiem partneriem, zinātniekiem un citām iesaistītām pusēm, lai savlaicīgi sagatavotos un pielāgotos sagaidāmajām strukturālajām izmaiņām tautsaimniecībā.

Darba tirgus prognozēšanas modelis

EM darba tirgus prognozēšanas metodoloģijas pamati izriet no 2007. gadā ESF projekta „Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze” ietvaros izveidotā darba tirgus prognozēšanas dinamiskā optimizācijas modeļa (DOM)¹. Laika gaitā darba tirgus prognozēšanas metodoloģija un DOM modelis ir būtiski pilnveidoti. No 2011.-2013. gadam, īstenojot ESF projekta aktivitāti „Darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas instrumentārija pilnveide”, EM sadarbībā ar Rīgas Tehnisko universitāti ir pilnveidojusi sākotnējo darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un modeli.² Savukārt no 2017.-2019. gadam sadarbībā ar SIA „AC Konsultācijas” pētījuma „Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku”³ aktualizēti darba tirgus prognozēšanas modeļa pieņēmumi par profesiju standartiem atbilstošo izglītību (profesiju-izglītības atbilstības pieņēmumi). Jaunie profesiju-izglītības atbilstības pieņēmumi integrēti modelī un darba tirgus prognozēs sākot ar 2020. gadu.

Darba tirgus modelēšanā tiek izmantota sistēmdinamikas pieeja. Prognozēšanas metodoloģija balstīta uz daļēja līdzsvara principiem, kur darba tirgus pieprasījuma stimuli ir determinēti un izriet no nosprausti ekonomikas izaugsmes mērķiem, bet darbaspēka piedāvājums ilgtermiņā pielāgojās darba tirgus pieprasījumam un relatīvā atalgojumā izmaiņām.

¹ Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze. LR LM: Rīga, 2007, http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/ilgtermina_prognozesana.pdf

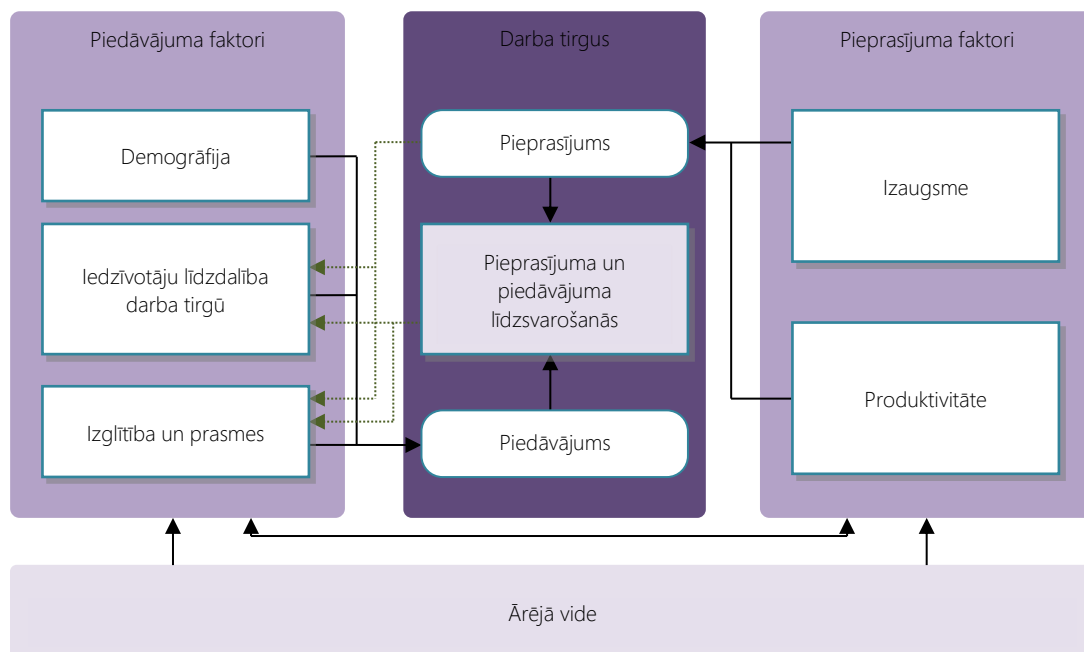
² Plašāk ar darba tirgus prognozēšanas modeli var iepazīties Latvijas darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas un politikas analīzes modeļa tehniskajā dokumentācijā. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/Dokumentacija_Lat.pdf

³ Pētījuma „Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku” gala ziņojums: https://em.gov.lv/files/attachments/DarbaTirgus_Gala%20zinojums.pdf

Darba tirgus prognozēšanas modelis sastāv no trīs pamatblokiem: pieprasījuma bloka, piedāvājuma bloka un darba tirgus bloka. Visi bloki ir savstarpēji saistīti un viens otru papildinoši (skatīt 3.1. attēlu). Modeļa darbības pamatprincipi un loģika ir balstīta uz darba tirgus līdzsvara konceptu, t.i., ilgākā laika periodā dažādos darba tirgus segmentos darbaspēka pieprasījums un piedāvājums līdzsvarojas.

3.1. attēls

Darba tirgus prognozēšanas modeļa loģiskā struktūra

Darbaspēka pieprasījumu nozaru griezumā nosaka tautsaimniecības attīstības scenāriji – tautsaimniecības nozaru izaugsme un sagaidāmās produktivitātes izmaiņas. Profesiju pieprasījums izriet no nozares darbaspēka pieprasījuma un sagaidāmām nozares profesiju struktūras izmaiņām. Savukārt izglītības pieprasījumu nosaka pieprasīto profesiju pienākumu veikšanai nepieciešamās prasmes/izglītība.

Darba tirgus piedāvājuma prognozes izriet no:

- detalizētām demogrāfijas prognozēm;
- līdzdalības līmeņu prognozēm dažādās iedzīvotāju vecuma grupās;
- esošā darbaspēka sadalījuma pēc vecuma, profesionālās pieredzes (esošās vai iepriekšējās profesijas), iegūtās izglītības;
- esošās izglītības sistēmas un izglītības piedāvājuma (studējošo skaita, kopējo un budžeta vietu sadalījuma pa izglītības līmeņiem un jomām).

Vienlaikus darbaspēka piedāvājuma prognozes nosaka darba tirgus vispārēja tiekšanās uz līdzsvaru un piedāvājuma pakāpeniska pielāgošanās pieprasījumam. Izglītības preferences galvenokārt izriet no darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma attiecības, t.i., mācīties gribētāju nākotnes izglītības izvēle būs vērsta uz tām jomām, kuras lēmuma pieņemšanas brīdī būs visperspektīvākās – relatīvi lielākas darba iespējas un augstāka sagaidāmā atdeve no individuāliem ieguldījumiem izglītībā. Tāpat bāzes scenārijā tiek pieņemts, ka izglītības sistēma un izglītības piedāvājums (budžetu un studiju vietu sadalījums) prognožu pārskata periodā būtiski nemainās. Tas nozīmē, ka darbaspēka piedāvājuma prognozes atspoguļo izglītības politikas izmaiņu neitrālu situāciju darba tirgū.

Jāatzīmē, ka prognozes balstītas uz ideāla darba tirgus piemēra, t.i., noteiktu līmeņu un jomu profesiju pieprasījums darba tirgū, nosaka atbilstoša līmeņa un jomas izglītības pieprasījumu. Tas nozīmē, ka paplašinotais un aizvietojošais darbaspēka pieprasījums nākotnē noteiktās profesijās var tikt apmierināts tikai ar profesijai atbilstošas kvalifikācijas (izglītības) darbaspēka piedāvājumu.

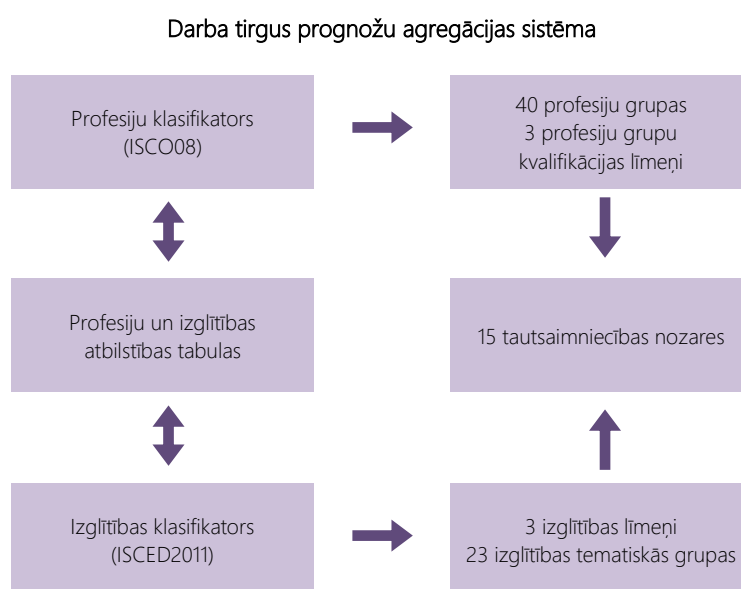
Darbspēka piedāvājuma prognozēs tiek ņemtas vērā darbspēka novecošanās tendences, kā arī darbspēka profesionālā mobilitāte, ko nosaka prasmju un kompetenču līdzība profesiju šķērsgriezumā.

Prognožu agregācija

EM darba tirgus prognozes tiek sagatavotas tautsaimniecības nozaru, profesiju grupu un izglītības griezumā. Prognozes balstītas uz Latvijā adaptētām starptautiskām klasifikāciju sistēmām un ir starptautiski salīdzināmas. Tautsaimniecības nozaru prognožu pamatā ir Eiropas Kopienas saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija *NACE 2.red*. Tautsaimniecības nozares tiek agregētas 8 tautsaimniecības sektoros.

Profesiju prognožu agregācija balstīta uz Latvijas profesiju klasifikāciju, kas veidota, piemērojot Starptautisko standartizēto profesiju klasifikāciju (ISCO08). Darbspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes tiek sagatavotas 40 profesiju klasifikatora profesiju apakšgrupu griezumā, kas apkopotas trijos profesiju kvalifikācijas līmeņos.

3.2. attēls

Profesiju prognozes ir cieši saistītas ar darbspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozēm sadalījumā pēc iegūtās izglītības. Izglītības prognožu agregācijas pamatā ir Latvijas izglītības klasifikators, kas balstīts uz starptautisko standartizēto izglītības klasifikāciju (ISCED2011). Izglītības pieprasījuma un piedāvājuma prognozes tiek sniegtas trīs izglītības līmeņu (pamata, vidējā un augstākā) un 23 izglītības tematisko jomu dalījumā katrā no izglītības līmeņiem.

Darba tirgus prognozes profesiju un izglītības griezumā tiek sinhronizētas izmantojot profesiju-izglītības atbilstības matricu, ko 2011. gadā EM sadarbībā ar IZM un LM izveidoja darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas vajadzībām. Matricas pamatā ir Latvijas profesiju standarti un Starptautiskās standartizēto profesiju klasifikācijas (ISCO08) ietvars un tajā izmantotie pieņēmumi par profesiju prasmju līmeņiem un tiem atbilstošo izglītību. No 2017.-2019. gadam ESF projekta Nr. 7.1.2.2./16/l/001 „Darba tirgus prognozēšanas sistēmas pilnveide” pētījuma „Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku” ietvaros sadarbībā ar SIA „AC Konsultācijas” ir aktualizēta profesiju-izglītības atbilstības matrica.

Prognožu izstrādē izmantotā informācija un datu avoti

Darba tirgus prognožu izstrādē izmantoti galvenokārt valsts statistikas programmā iekļautie un regulāri CSP apkopotie dati. Nozīmīgākais informācijas avots ir Darbaspēka izlasveida apsekojums (DSA). Uz DSA balstīti galvenie prognožu pieņēmumi par darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma struktūru.

EM demogrāfijas prognozes balstītas uz CSP sniegto informāciju par iedzīvotāju skaitu un sastāvu 2019. gadā un 2020. gada sākumā, kā arī demogrāfijas tendencēm pēdējo divu dekāžu laikā. Pieņēmumi par dzimstības un mirstības rādītāju ilgtermiņa tendencēm daļēji balstīti uz Eiropas Savienības Statistikas biroja (*Eurostat*) demogrāfijas prognožu Euro2018 bāzes scenāriju. Iedzīvotāju starptautiskās migrācijas scenāriji ir cieši saistīti ar Latvijas izaugsmes mērķiem un turpmāko situācijas attīstību darba tirgū.

Izglītības sistēmas struktūras un darba tirgū ienākošā darbaspēka modelēšanā tiek izmantoti izglītības statistikas dati. Izglītības statistikas galvenie avoti ir CSP Pārskats par profesionālajām izglītības iestādēm (prof-1) un Pārskats par augstskolām, koledžām (1-augstskola, koledža).

3.2. EKONOMIKAS IZAUGSMES PIENĒMUMI UN DEMOGRĀFIJAS PROGNOZES

3.2.1. EKONOMIKAS IZAUGSMES MĒRĶA SCENĀRIJS

Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi tautsaimniecības izaugsmes mērķa scenāriju un tam atbilstošu makroekonomisko prognozi. Mērķa scenārijs izstrādāts, atbilstoši Latvijas strukturpolitikas uzstādījumiem, kas noteikti politikas dokumentos – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030”¹, Latvijas Nacionālajā attīstības plāna projekts 2021.-2027. gadam² Tāpat arī ņemta vērā Covid-19 pandēmijas ietekme un analizēti globālās ekonomikas attīstību noteicošie procesi³.

3.1. tabula

Mērķa scenārija ietvars
izmaiņas vidēji gadā, procentos

	2013-2019	2020-2021	2022-2027	2028-2040
Iedzīvotāju skaits	-0,9	-0,6	-0,5	-0,2
IKP faktiskajās cenās	4,8	0,2	7,2	4,6
IKP salīdzināmās cenās	2,8	-0,9	4,6	2,8

Avots: CSP dati periodā no 2013.-2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Covid-19 ietekme uz tautsaimniecību

Lejupslīde ekonomikā 2020. gadā nav saistīta ar problēmām finanšu tirgos vai ekonomikas nesabalansētību. Cēlonis ir vīruss, kura ierobežošana ir galvenais uzdevums un panākt to pēc iespējas ātrāk. Tāpēc no valdības puses tiek iniciēti dažādi preventīvie pasākumi, piemēram, sociālā/fiziskā distancēšanās sabiedriskās vietās, pulcēšanās aizliegums, jebkādu pasākumu atcelšana vai pārcelšana uz vēlāku laiku u.tml. Jo ātrāk tiks apturēta vīrusa izplatība un tiks atcelti ierobežojumi, jo ātrāk sāks atveseļoties ekonomika.

Globālās ekonomikas sabremzēšanās un vīrusa izplatības ietekmei ir dažādi kanāli – pieprasījuma samazinājums eksporta noieta tirgos, kavējumi izejvielu piegāzē ķēdēs, sekas uz iekšzemes pakalpojumu nozarēm, ierobežojumi

¹ https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf

² <https://www.pkc.gov.lv/lv/attistibas-planosana-latvija/nacionalais-attistibas-plans/nap2027>

³ Par Globālās ekonomikas attīstības tendencēm ņemta vērā aktuālākā informācija no Eiropas Komisijas, OECD, IMF, Global Economic Forum, Oxford Economics, The Economist u.c. organizācijām.

starptautiskajā transportā, ceļotāju plūsmu samazinājums, kā arī ietekme uz uzņēmumiem darbinieku karantīnas vai pašizolēšanās rezultātā.

Neskaidrība par Covid-19 ietekmi uz ekonomikas attīstību ir ārkārtīgi liela, jo nav skaidrs, cik ilgi un plaši turpinās izplatīties vīruss Eiropā un pasaulē. Vēl 2020.gada marta sākumā dažādas starptautiskas organizācijas par pamatscenāriju prognozēja V-tipa scenāriju, t.i., izteikta, bet īslaicīga lejupslīde, kurai sekos strauja atkopšanās. Šobrīd ticamāks izskatās U tipa scenārijs, kas nozīmētu, ka samazināšanās fāze būs ilgstošāka, vismaz pusgadu, bet netiek izslēgta Covid-19 izraisīta vēl ilgstošāka lejupslīde.

Ceļš atpakaļ uz izaugsmi ir atkarīgs no dažādiem apstākļiem – cik lielā mērā pieprasījuma atjaunošanās kavēsies vai vispār atjaunosies iepriekšējā apjomā, cik ilgi ekonomika atradīsies recesijā, kā arī šoka radītās ekonomikas strukturālās pārmaiņas. Latvijā Covid-19 negatīvā ietekme izteikti redzama tūrismā, restorānu un ēdināšanas sektorā, aviotransportā. Augot infekcijas apjomam un ieviešot dažādus ierobežojumus, negatīvās sekas redzamas arī izklaides, izglītības sektorā u.c. pakalpojumos. Ir skaidrs, ka ne visas nozares spēj vienādi pielāgoties jaunajiem apstākļiem un ne visas nozares vienlīdz strauji spēs atkopties, situācijai stabilizējoties.

Bāzes scenārijs paredz, ka 2021. gadā tautsaimniecība, pēc Covid-19 izraisīta krituma 2020. gadā, atgriezīsies uz izaugsmes ceļa, jo pandēmija pasaulē pamazām beigsies un valdības īstenotie pasākumi būs efektīvi ekonomikas atjaunošanai.

Tāpat arī mērķa scenārijs paredz, ka Latvijas uzņēmumi vidējā termiņā spēs relatīvi veiksmīgi pielāgoties Covid-19 krīzes radītajām izmaiņām, piemēram, saistībā ar sagaidāmo patērētāju uzvedības maiņu.

Covid-19 radītās pārmaiņas

Digitalizācija un tiešsaistes ekonomika. Covid-19 paātrinās digitālo transformācijas procesu pasaulē. Visvairāk cietīs valstis/uzņēmumi, kas iepriekš nebija ieviesuši digitālos risinājumus, taču ieviešot digitālos risinājumus pēc Covid-19 krīzes, tie var būtiski palielināt produktivitāti. Pieaugs un attīstīsies tiešsaistes tirdzniecība. Daudzi patērētāji pieradis pie tiešsaistes tirdzniecības risinājumiem un pēc Covid-19 krīzes, iespējams vairs negribēs atgriezties tirdzniecības veikalos.

Jaunās darba formas/attiecības un attālinātais darbs. Liela daļa uzņēmumu darbinieku pāries uz darbu attālinātā režīmā, taču ir arī daudz tādu uzņēmumu, kuri to nevarēs nodrošināt, tāpēc ka daļu no nozarēm šobrīd vēl nav iespējams pilnībā digitāli transformēt. Attālinātais darbs veicinās pieprasījuma (un cenas) samazinājumu pēc birojiem, transporta pakalpojumiem.

„Bailu” ekonomika – patērētāju uzvedības maiņa. Pasaules ekonomiku spēcīgāk ietekmē cilvēki, kuri baidās no Covid-19, nevis tie, kas ir saslimuši ar šo vīrusu. Līdz ar to jau ir mainījusies un vēl mainīsies patērētāju un lēmumu pieņēmēju uzvedība. Šo bailu rezultātā mainās kopējais pieprasījums un piedāvājums globālajā ekonomikā. Baines samazināja pieprasījumu pēc atsevišķiem pakalpojumiem (cilvēki pārstāja iet uz tirdzniecības centriem, kinoteātriem u.tml.). Taču tai pat laikā pieprasījums pēc tiešsaistes pakalpojumiem ir strauji pieaudzis. Tiešsaistes tirdzniecība mazinās Covid-19 krīzes ietekmi uz pieprasījumu, taču ne pilnā apmērā. Covid-19 krīze negatīvi ietekmē luksus preču tirdzniecību.

Lokalizācija – tsākas ķēdes. Jau pirms Covid-19 krīzes globālo vērtību ķēžu darbību piemēlēja dažādi izaicinājumi, kas bija saistīti ar strauju tehnoloģiju attīstību, piemēram, vienai ASV kompānijai Ņujorkas rūpnīcā roboti aizvietoja tos pašus darbiniekus, kas strādāja Šanhajas rūpnīcā. Tas veicina pāreju uz tsākām vērtību ķēdēm un lokalizāciju. Rezultātā lokalizācija var veicināt investīciju pieaugumu.

Vidēja un ilgtermiņa makroekonomiskais ietvars

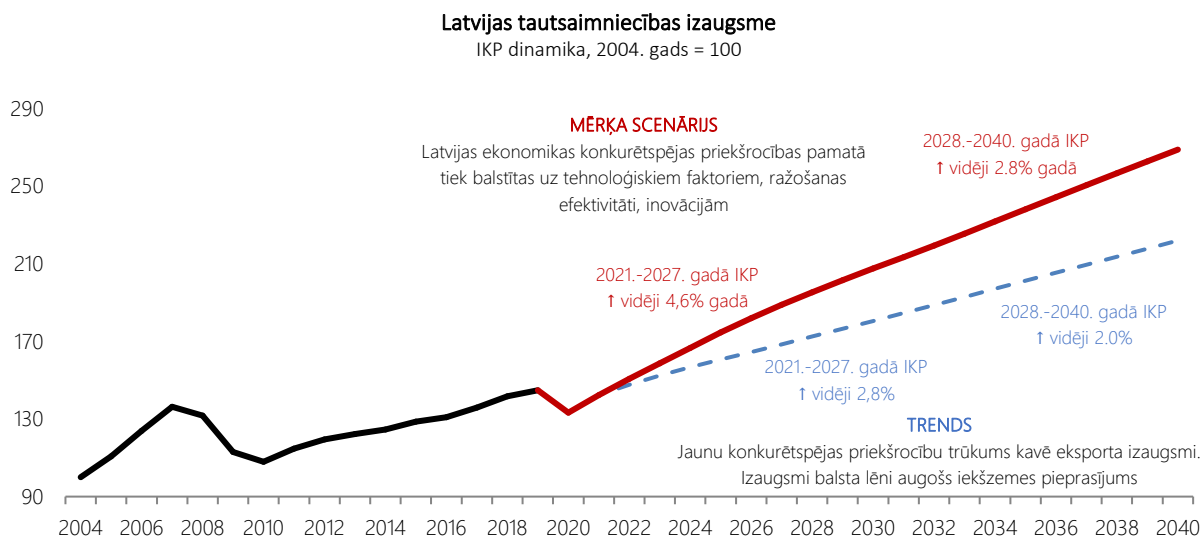
Lai arī Covid-19 radītie ierobežojumi negatīvi ietekmē ekonomiku šodien, tomēr tautsaimniecības attīstības izaicinājumi vidējā termiņā, kas jau ir noteikti politikas plānošanas dokumentos, kā nepieciešamība palielināt Latvijas preču un pakalpojumu eksportu un produktivitāti, nemainās. Tāpat saglabājas arī iepriekš Eiropas Komisijas uzsāktās iniciatīvas kā, piemēram, zaļais kurss un digitalizācija.

Straujākas ekonomiskās izaugsmes noteicošais priekšnosacījums ir produktivitātes līmeņa paaugstināšana. Viens no galvenajiem izaicinājumiem ir jauno konkurētspējas priekšrocību veidošana, kas ir saistīts ar investīcijām cilvēkkapitālā, tehnoloģijās, inovācijā, pētniecībā, digitalizācijā. Jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošana ir svarīgs nosacījums eksporta noietu tirgus paplašināšanai un eksporta apjomu pieaugumam, kam ir jāklūst par galveno izaugsmes dzinuli. Latvijas konkurētspēju ārējos un iekšējos tirgos noteiks spēja mazināt produktivitātes

plaisu ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm. Produktivitātes paaugstināšanas pamatā ir ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošana, bet arī esošo resursu pārdale augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai, t.i. tautsaimniecības strukturālā transformācija.

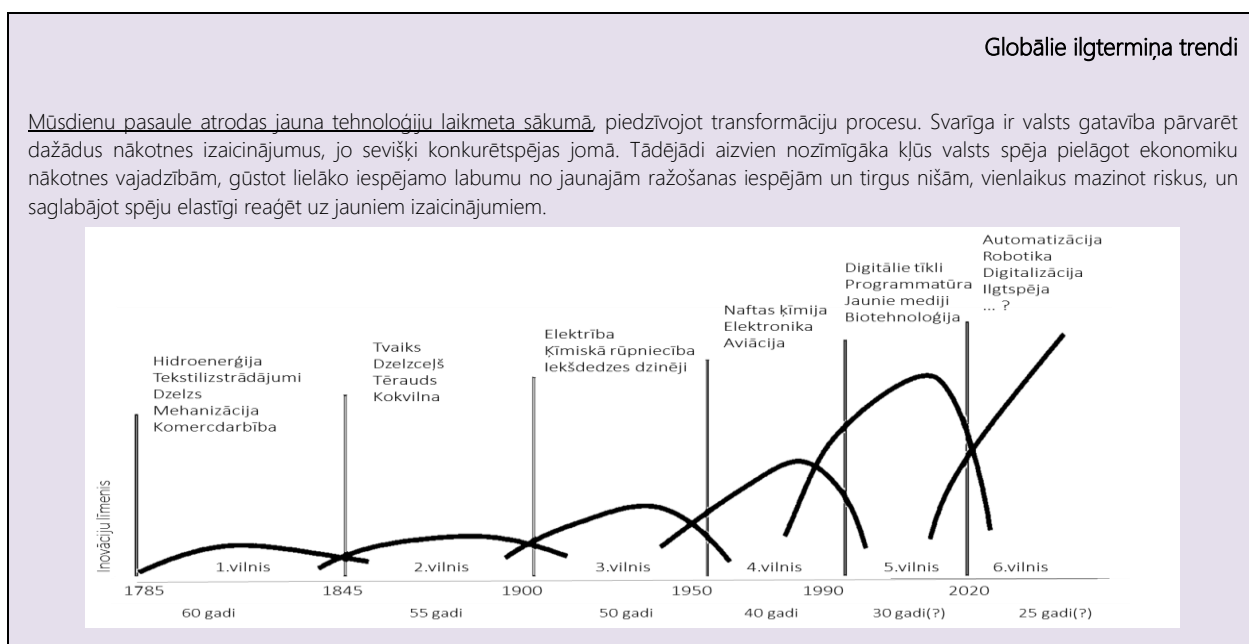
Mērķa scenārijā vidējā termiņā (līdz 2027. gadam) paredzēta IKP izaugsme par vidēji 4,6% ik gadu, kam fundamentāls priekšnosacījums ir ekonomikas konkurētspējas priekšrocību balstīšana uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitāti, inovācijām, kā arī spējai pielāgoties un izmantot globālo pārmaiņu radītās iespējas. Ilgtermiņā (līdz 2040. gadam) ekonomikas izaugsmes tempi kļūs lēnāki un būs 2,8% robežās.

3.3. attēls

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Globālās pārmaiņas pastiprina valsts atbalsta nozīmi ražošanas potenciāla stiprināšanai. Pasaules tirgū notiek straujas un visaptverošas pārmaiņas. Paātrinās tehnoloģisko jauninājumu un inovāciju globalizācija, strauji mainās ģeopolitiskā un ekonomiskā situācija, arvien biežāk tiek anulēti vai īslaicīgi apturēti vēsturiski izveidotie daudzpusējie (starptautiskie) nolīgumi un palielinās valstu ekonomikas intervences centieni, tai skaitā pieaug slēpta un atklāta protekcionisma centieni, sabiedrības sociālā un viedokļu polarizācija. Vienlaikus sabiedrības dzīves aspektos arvien pieaugošu lomu ieņem procesu digitalizācija un jaunās tehnoloģijas, kā arī saasinās globālo klimata pārmaiņu radītā ietekme, kā arī pastiprinās citas antropogēnās vides problēmas. Minēto procesu rezultātā ne tikai mainās pasaules tirdzniecības un investīciju plūsmas, bet arī transformējās ražošanas process un struktūra, kas vienlaikus gan palielina draudus, gan arī paver jaunas iespējas Latvijas ekonomikas ilgtspējīgai attīstībai.

Pasaules ekonomikas foruma pētījumā *Readiness for the Future of Production Report 2018* norādīts, ka gatavību nākotnes izaicinājumiem nosaka esošā ražošanas bāze, tās struktūra, kā arī tehnoloģijas un inovācija, cilvēkkapitāls, dalība globālajā tirdzniecībā, institucionālās sistēmas kvalitāte u.c.

Tehnoloģiskā revolūcija maina ražošanu un spēles noteikumus gandrīz visās ekonomikas nozarēs. Izpratne par šiem procesiem un spēja ātri pielāgoties jauniem apstākļiem kļūst par būtisku izdzīvošanas nosacījumu. Tas galvenokārt attiecas uz digitalizāciju un sadarbības ekonomikas straujo attīstību. Inovācijas un digitalizācijas ietekme kļūst arvien spēcīgāka, mainot konkurences vidi un darba tirgus un uzņēmējdarbības modeļus. Likumsakarīgi rūpniecības nākotnes un konkurētspējas veicināšana ilgtermiņā lielā mērā ir atkarīga no spējas savlaicīgi noteikt un novērtēt globālos attīstības virzienus.

Mainās industriālās attīstības stratēģijas. Globālajā ekonomikā dominē straujas uzņēmumu paplašināšanās stratēģijas (M&A procesi) ar skaidru mērķi – iekarot jaunus tirgus un, ja iespējams, veikt šo tirgu monopolizāciju. Rūpniecības politikas stratēģijas daudzās pasaules valstīs piedzīvo renesansi, kur nozīmīgu lomu ir atvēlot mērķtiecīgam valsts atbalstam. Tāpēc industrijas attīstības un konkurētspējas stiprināšanas mērķis nevar tikt panākts, palaujoties tikai uz tirgus spēkiem.

Sabiedrība 5.0. Šo koncepciju attīstīja Japānas valdība sadarbībā ar lielo uzņēmumu vadītājiem. Salīdzinot ar Industrijas 4.0 koncepciju, kas tika attīstīta Vācijā, Sabiedrība 5.0 koncepcija iekļauj sevī ne tikai ekonomiskus, bet arī sociālos aspektus. Tā ir visaptverošāka un pilnīgāka un ir pārnozaru horizontālā pieeja, kas balstās uz digitalizāciju un liela apjoma datu apstrādi. Cilvēki izmantos sev saistošus/piemērotus pakalpojumus, balstoties uz liela apjoma datu analīzi. Attīstīsies mākslīgais intelekts un „lietu internets”. Pāreja uz Sabiedrību 5.0 notiks pakāpeniski, nevis revolucionāri. Šīs tehnoloģijas var ieviest uz veco jau ieviesto tehnoloģiju bāzes.

Nozaru attīstības tendences

Mērķa scenārijā vidējā un ilgtermiņā apstrādes rūpniecībai saglabājas straujāki pieauguma tempi, nekā vidēji tautsaimniecībā. Vienlaikus izaugsme ne tik daudz būs saistīta ar ekstensīvu materiālietilpīgu ražošanas apjomu kāpināšanu, cik jaunāko tehnoloģisko procesu izmantošanu, digitalizāciju, procesu optimizēšanu utt. Straujāka attīstība iepriekšminēto faktoru dēļ ir sagaidāma augsto un vidēju augsto tehnoloģiju nozarēs – ķīmijā, farmācijā, elektronikā u.c. Salīdzinoši strauji izaugsmes tempi tiek prognozēti arī lielākajā apstrādes rūpniecības nozarē – kokapstrādē. Vairāk uz iekšējo tirgu orientēto nozaru (piemēram, pārtikas rūpniecība, poligrāfija) attīstību galvenokārt ietekmēs iekšzemes pieprasījuma dinamika. Nemetālisko minerālu ražošanas nozare būs cieši saistīta ar būvniecības tendencēm.

3.2. tabula

Nozaru attīstības tendences
izmaiņas vidēji gadā, procentos

	2013-2019	2020-2021	2022-2027	2028-2040
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	3,7	0,6	3,4	1,8
Apstrādes rūpniecība	1,9	-0,8	5,7	3,1
Pārējā rūpniecība	-0,1	-2,1	2,8	3,4
Būvniecība	3,2	-1,4	5,4	2,1
Tirdzniecība	3,8	1,5	4,5	2,5
Transports un uzglabāšana	1,0	-5,8	3,9	2,5
Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	6,0	-15,5	5,8	2,3
Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	4,6	3,4	6,1	3,5
Finanšu un apdrošināšanas darbības	-1,5	-1,0	3,7	3,4
Operācijas ar nekustamo īpašumu	1,7	0,6	3,5	2,5
Komerccpakalpojumi	2,4	-4,2	6,8	3,3
Valsts pārvalde	2,3	0,8	3,1	2,6
Izglītība	2,4	1,5	3,2	2,6
Veselība un sociālā aprūpe	5,9	3,6	4,2	3,3
Māksla, izklaide un atpūta	3,4	-10,9	7,7	2,8
IKP	2,8	-0,9	4,6	2,8

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

No tautsaimniecības pamatnozārēm viena no straujākajām izaugsmēm mērķa scenārijā gan vidējā, gan ilgtermiņā ir informācijas un komunikācijas pakalpojumi. Tas ir saistīts ar aizvien pieaugošo pieprasījumu pēc ražošanas un pakalpojumu procesu digitalizācijas, kā arī globālajām IT nozares attīstības tendencēm.

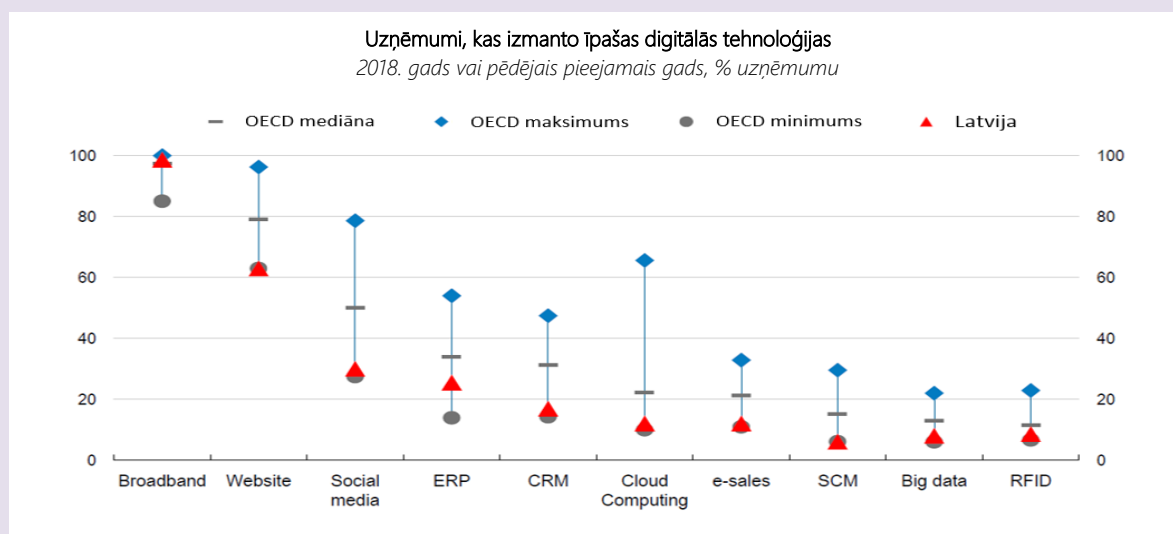
Būvniecības nozarē vidējā termiņā sagaidāma strauja izaugsme, ko sekmēs gan lielo investīciju projektu īstenošana (piemēram, Rail Baltica), gan nepieciešamība pakāpeniski atjaunot pašreizējo dzīvojamo fondu.

Transporta uz uzglabāšanas nozares izaugsmi lielā mērā sekmēs gaisa transporta un autotransporta nozaru attīstība. Savukārt tranzīta nozarē dinamika būs lēnāka, ko noteiks nepieciešamība meklēt jaunus kravu veidus un piegādes ceļus, lai aizstātu jau ilgstoši rūkošos Krievijas naftas produktu un akmeņogļu kravu apjomus.

Uz iekšējo pieprasījumu orientēto nozaru – tirdzniecība un citi komercpakalpojumi – attīstība būs cieši saistīta ar privātā patēriņa dinamiku un pārējo tautsaimniecības nozaru radīto pieprasījumu. Sabiedrisko pakalpojumu nozares (valsts pārvalde un aizsardzība, izglītība, veselības un sociālā aprūpe) ir cieši saistītas ar demogrāfijas tendencēm. No sabiedrisko pakalpojumu nozarēm ilgtermiņā straujāka izaugsme ir sagaidāma veselības un sociālajā aprūpē, kas ir saistīts ar sabiedrības novecošanos.

Latvijas izaicinājumi ekonomikas digitalizācijā

Lai gan modernās digitālās tehnoloģijas (platjosla, lielle dati, datu centri, mākoņpakalpojumi, mākslīgais intelekts, u.c.) rada agrāk nebijušas iespējas esošo procesu, procedūru uzlabošanā, jaunu produktu un pakalpojumu izstrādē, kā arī procesu analizē un optimizācijā, vairumā gadījumu Latvijas uzņēmumi joprojām atpaliek dažādu digitālo tehnoloģiju ieviešanā, salīdzinot ar OECD valstīm (sk. attēlu zemāk).

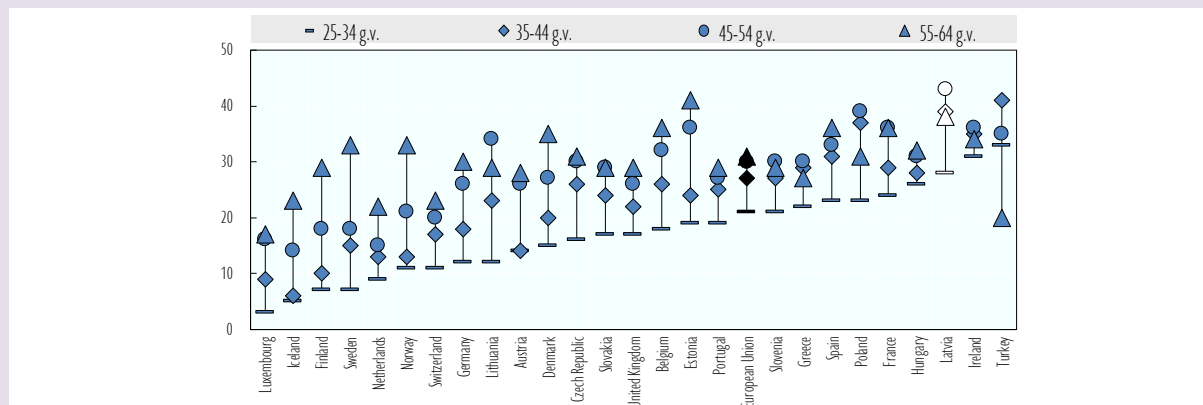
Avots: OECD

Attēlā apkopoti dati par uzņēmumiem, kas izmanto digitālās tehnoloģijas. Dati aptver 26 OECD valstis un atbilst to uzņēmumu īpatnībai, kuros ir desmit vai vairāk darbinieku ar platjoslas (broadband) pieslēgumu (fiksēto vai mobilo); kuriem ir mājas lapa vai tīmekļa vietne; kuri izmanto sociālos medijus; kuros izmanto uzņēmuma resursu plānošanas programmatūru (Enterprise Resource Planning – ERP); kuros izmanto klientu attiecību pārvaldības programmatūru (Customer Relationship Management – CRM); kuri pērk mākoņu datēšanas pakalpojumus; kuri saņem pasūtījumus datortīklos; kuros elektroniski dalās ar informāciju ar piegādātājiem un klientiem (SCM); kuros izmanto lielu datubāžu analīzes; un kuros izmanto radiofrekvences identifikācijas tehnoloģiju (RFID).

Saskaņā ar Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācijas 2019. gadā veikto Latvijas uzņēmumu asociāciju aptauju par digitalizācijas ietekmi, secināts, ka Latvijas uzņēmumi digitālajai transformācijai vēl nav gatavi un tikai puse no aptaujāto asociāciju pārstāvjiem atzīst, ka lielākā daļa uzņēmumu ieviesusi dažus pamata IT risinājumus, bet par modernāko IT tehnoloģiju apgušanu vēl tikai tiek domāts. Aptaujā secināts, ka starp modernākajiem un pazīstamākajiem tehnoloģiskajiem risinājumiem, kam asociāciju vadītāji saredz pielietojumu savās nozarēs, ir datu vizualizācija, mākoņdati un rūpes par datu drošību, bet pagaidām, mazu pielietojumu saskata, lietu internetā, dronu un robotizācijas risinājumus, savukārt lielle dati un blokkēdes ir visnesaprotamākie koncepti.

Arī Latvijas sabiedrība nav gatavi digitālai transformācijai.

Kopumā arī Latvijas sabiedrība nav pilnībā gatava ekonomikas digitālam izrāvienam. Latvijā ir viens no augstākiem iedzīvotāju īpatsvaram dažādās vecuma grupās, kuriem ir zems vispārējo digitālo prasmi līmenis (sk. attēlu zemāk). Tas rada ne tikai digitālo prasmi nepietiekamību darba tirgū, bet arī kopumā kavē plašāku digitālo tehnoloģiju ienākšanu uzņēmumos, kā arī vietējā digitālo produktu tirgus attīstību.

Mērķa scenārijs līdz 2040. gadam neparedz ļoti būtisku tautsaimniecības nozaru struktūras maiņu, salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju. Tā saglabāsies tuva esošajai. Lai arī eksports ir galvenais izaugsmes virzītājs, tas nenozīmē, ka īpaši pieaugs eksporta nozaru īpatsvars. Galvenais iemesls ir, ka pēdējos gados ir būtiski mainījies biznesa modelis. Jebkura nozare prasa apjomīgus citu nozaru pakalpojumus (piemēram, IT pakalpojumus, loģistikas un transporta, citus biznesa pakalpojumus, pat grāmatvedības uzskaiti tiešā veidā var neveikt pats uzņēmums u.tml.). Tādējādi jebkuras nozares izaugsme atbilstoši rada arī citu nozaru pieaugumu it īpaši biznesa pakalpojumos. Komerpcakalpojumu nozaru īpatsvars līdz 2040. gadam varētu palielināties. Pieaugums sagaidāms arī IT un rūpniecības nozaru īpatsvaram tautsaimniecībā. Savukārt lauksaimniecības, transporta, finanšu pakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozaru īpatsvars varētu nedaudz samazināties.

3.2.2. DEMOGRĀFIJAS PROGNOZES

Saskaņā ar EM demogrāfijas prognozēm iedzīvotāju skaits Latvijā vidējā un ilgtermiņā turpinās samazināties, pie tam darbaspējas vecumā iedzīvotāju skaits samazināsies straujāk nekā kopējais iedzīvotāju skaits. Galvenais iedzīvotāju skaita samazināšanās iemesls gan vidējā, gan ilgtermiņā būs iedzīvotāju novecošanās, kā rezultātā turpinās palielināties plaša starp jaundzimušo un mirušo skaitu. Vienlaikus starptautiskās iedzīvotāju migrācijas plūsmas Latvijā varētu izlīdzināties jau nākamo 2-3 gadu laikā, savukārt ilgtermiņā imigrējošo skaits varētu pārsniegt emigrējošos.

Iedzīvotāju skaits turpinās sarukt, vienlaikus sabiedrības novecošanās tendences kļūs izteiktākas

Jau ilgstoši Latvijā turpina samazināties iedzīvotāju skaits, turklāt būtiskākais iedzīvotāju skaita samazinājums pēdējo 10 gadu laikā vērojams darbaspējas vecumā. Periodā no 2010.-2020. gada sākumam iedzīvotāju skaits Latvijā samazinājies par 10% jeb 211,6 tūkstošiem, savukārt vecumā grupā no 15-64 gadiem iedzīvotāju skaita kritums sasniedz 223,7 tūkstošus (15% samazinājums). Tikmēr vecuma grupās līdz 15 gadiem un virs 64 gadiem kopumā vērojams pieaugums par vairāk nekā 12 tūkstošiem, no kuriem galvenokārt (61% no pieauguma) noteicis iedzīvotāju skaita palielināšanās vecumā virs 64 gadiem. Šajā laikā iedzīvotāju vidējais vecums pieaudzis par aptuveni 2 gadiem no vidēji 40,7 gadiem 2010. gada sākumā līdz 42,8 gadiem 2020. gada sākumā. Tādējādi kopumā minētās tendences norāda uz izteiktām iedzīvotāju vecumstruktūras izmaiņām un darbaspēka novecošanos, kas nākotnē ar vien vairāk var ietēmt darbaspēka pieejamību darba tirgū.

Lai gan nākamajos gados varētu būt vērojami zināmi uzlabojumi iedzīvotāju starptautiskās migrācijas bilancē, kas varētu palīdzēt mazināt demogrāfisko spriedzi un izlīdzināt iedzīvotāju vecumstruktūras nesabalansētības, tomēr jāņem vērā, ka plaša starp dzimstības un mirstības rādītājiem, vismaz vidējā termiņā – līdz 2027. gadam, turpinās

paplašināties, kas jūtami ietekmēs arī iedzīvotāju skaita dinamiku. Sagaidāms, ka iedzīvotāju skaits Latvijā periodā līdz 2040. gadam turpinās samazināties, vienlaikus samazinājuma tempi kļūs mazāki gan relatīvā, gan absolūta izteiksmē. Kopumā iedzīvotāju skaits 2040. gadā Latvijā varētu samazināties līdz 1,79 miljoniem, kas ir par aptuveni 7% jeb 133,8 tūkstošiem mazāk nekā 2019. gada sākumā. Vienlaikus iedzīvotāju vidējais vecums atbilstošā periodā varētu pieaugt līdz 45,8 gadiem – par vidēji 3,3 gadiem.

3.3. tabula

iedzīvotāju dabiskās kustības galvenie rādītāji
tūkstošos

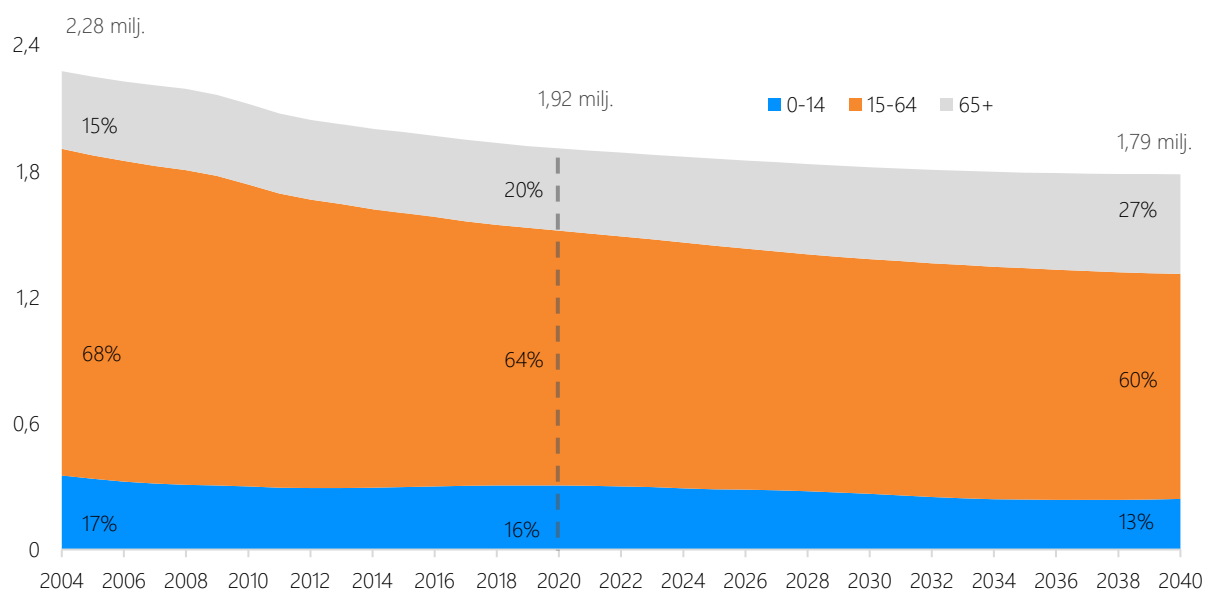
	2019	2027	2040
iedzīvotāju skaits gada sākumā	1920,0	1842,8	1786,2
iedzīvotāju skaita izmaiņas, salīdzinot ar 2019. gadu	–	-77,2	-133,8
t.sk. migrācijas ietekme	–	0,9	57,4
t.sk. dabiskā pieauguma ietekme	–	-78,1	-191,2

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes 2027. un 2040. gadam

Kopumā līdz 2040. gadam paredzamas būtiskas izmaiņas iedzīvotāju vecuma struktūrā par labu augstākām vecuma kohortām. Sagaidāms, ka iedzīvotāju skaits vecuma grupā no 15-64 gadiem līdz 2040. gadam samazināsies par 154,6 tūkst. jeb aptuveni 13%, vienlaikus iedzīvotāju skaits virs 64 gadiem palielināsies par gandrīz 85,4 tūkst. jeb aptuveni 22%. Šīs tendences kopumā noteiks, ka iedzīvotāju īpatsvars vecumā no 15-64 gadiem iedzīvotāju kopskaitā samazināsies no 64% 2019. gadā līdz 60% 2040. gadā.

3.4. attēls

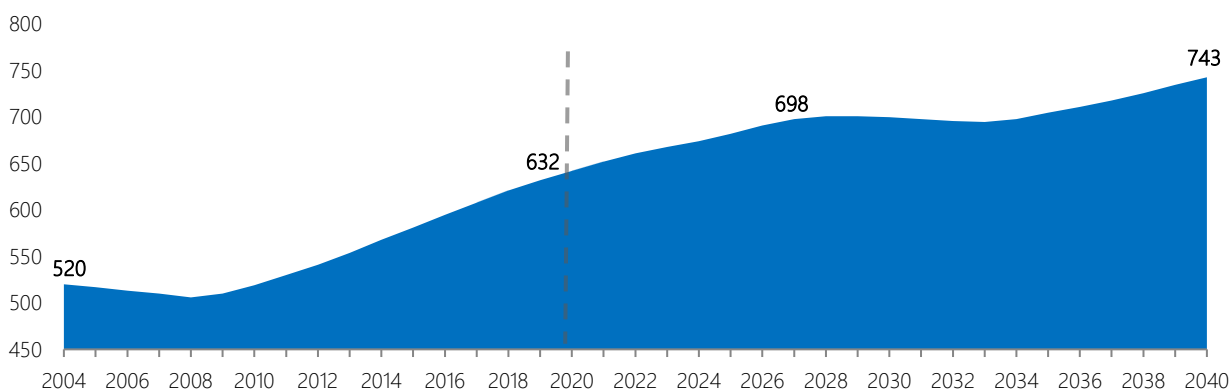
iedzīvotāju skaita sadalījums pa vecuma grupām
milj. un procentos

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Līdz ar sabiedrības novecošanos, arī turpmāk demogrāfiskās slodzes rādītāji Latvijā pieaugs. Sagaidāms, ka demogrāfiskās slodzes līmenis līdz 2040. gadam palielināsies par gandrīz 18%, salīdzinot ar 2019. gadu. Tas nozīmē, ka 2040. gadā uz katrām 1000 iedzīvotājiem darbaspējas vecumā 743 iedzīvotāji būs ārpus darbaspējas, turklāt 68% no tiem būs vecumā virs 62 gadiem.

Demogrāfiskā slodze
*Darbspējas vecumu nesasniegušo un pārsniegušo personu skaits vidēji uz 1000 iedzīvotājiem darbspējas vecumā (15-62 gadi)**

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Jāatzīmē, ka negatīvās demogrāfijas tendences atstāj būtisku ietekmi uz darba tirgu. Bezdarba līmenis Latvijā ilgstoši samazinās negatīvo demogrāfijas tendenču ietekmē – 2019. gadā aptuveni 99% no bezdarba samazinājuma noteica demogrāfiskie procesi. Lai mazinātu iedzīvotāju novecošanās negatīvo ietekmi uz darba tirgu un sociālo apdrošināšanas sistēmu, vidējā termiņā būtiski ir pasākumi iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes veicināšanai, kā arī nepieciešams mazināt šķēršļus jauno speciālistu ātrākai ienākšanai darba tirgū. Vienlaikus ilgtermiņā jāturpina koncentrēties uz negatīvās demogrāfiskās bilances izlīdzināšanu.

Vidējā termiņā pieaugs plaisa starp jaundzimušo un mirušo skaitu, uzlabojumi sagaidāmi pēc 2027. gada

Lai arī relatīvajā izteiksmē galvenās dabiskā pieauguma rādītāja pozīcijas gan dzimstības, gan mirstības pusē nākamajos gados uzlabosies, tomēr absolūtā izteiksmē plaisa starp dzimušajiem un mirušajiem turpinās palielināties.

Sagaidāms, ka dzimstības rādītāju bāzes tendences kopumā gan vidēja, gan ilgtermiņā saglabāsies pozitīvas – summārais dzimstības koeficients līdz 2040. gadam varētu palielināties par 17,5%, salīdzinot ar 2019. gadu, un sasniegt līmeni, kāds bija vērojams Latvijā pagājušā gadsimta 90-to gadu sākumā. Vienlaikus jāņem vērā, ka sieviešu skaits reprodūktīvā vecumā (no 15-49 gadiem) turpinās samazināties (līdz 2040. gadam par 1/5 jeb 81,5 tūkstošiem), tādēļ, neskatoties uz dzimstības rādītāju pieaugumu, jaundzimušo skaits absolūtā izteiksmē vidējā termiņā turpinās sarukt un pieaugums varētu būt sagaidāms tikai pēc 2030. gada.

3.4. tabula

Iedzīvotāju dabiskās kustības galvenie rādītāji

	Fakts*	Prognoze	
	2019	2027	2040
Jaundzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem (vispārīgais dzimstības koeficients)	9,7	8,5	9,7
Mirstība uz 1000 iedzīvotājiem (vispārīgais mirstības koeficients)	14,4	14,0	13,4
Dabiskais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem	-4,7	-5,5	-3,7
Summārais dzimstības koeficients	1,596	1,617	1,875
Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums (gados)	75,4	77,5	80,6

Avots: * EM novērtējums balstoties uz CSP datiem par 2019. gadu, EM prognozes 2027. un 2040. gadam

Lai notiktu normāla paaudžu nomaiņa, summārajam dzimstības rādītājam vajadzētu būt ne mazākam par 2. Pēdējo reizi Latvijā summārais dzimstības koeficients pārsniedza šo līmeni pirms vairāk nekā 30 gadiem – pagājušā gadsimta 80. gadu beigās.

Līdz ar uzlabojumiem iedzīvotāju labklājības līmenī un plašākai pieejai veselības aprūpes pakalpojumiem, kopumā iedzīvotāju mirstības rādītāji gan vidējā, gan ilgtermiņā samazināsies. Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam iedzīvotāju relatīvie mirstības rādītāji samazināsies gandrīz visās vecuma grupās, kas ietekmēs arī kopumā mirušo skaita uz

1000 iedzīvotājiem samazināšanos. Tāpat pieaugs jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums no pašreizējiem 75,4 gadiem līdz 80,6 gadiem 2040. gadā.

Ņemot vērā augstāk minēto, plaša starp jaundzimušo un mirušo skaitu varētu turpināt palielināties līdz 2027. gadam, savukārt sākot ar 2028. gadu iedzīvotāju negatīvais dabiskais pieaugums varētu sākt pakāpeniski samazināties.

Vidējā termiņā samazināsies iedzīvotājus starptautiskās migrācijas aktivitāte, migrācijas plūsmas varētu izlīdzināties nākamo 2-3 gadu laikā

Būtisku ietekmi uz pašreizējo demogrāfisko situāciju Latvijā ir atstājusi iedzīvotāju starptautiskā migrācija. Pēdējo 20 gadu laikā dēļ negatīvā migrācijas saldo iedzīvotāju skaits Latvijā ir samazinājies par 282,6 tūkstošiem, kas ir aptuveni 57% no kopējā iedzīvotāju skaita samazinājuma atbilstošā periodā.

Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos, kopš 2016. gada vērojami jūtami uzlabojumi arī migrācijas tendencēs – migrācijas saldo samazinājies par 6 reizēm no aptuveni -12,2 tūkstošiem 2016. gadā līdz aptuveni 2 tūkstošiem 2019. gadā. Jāatzīmē, ka būtisks priekšnosacījums migrācijas plūsmu maiņai ir stabila ekonomikas izaugsme un vairāk kvalitatīvu un labi apmaksātu darbavietu darba tirgū. Lai atturētu iedzīvotāju aizceļošanu labāku nodarbinātības iespēju meklējumos citur, kā arī radītu pamatu pārdomām par atgriešanos tiem, kas to izdarījuši agrāk, vidējai darba algai Latvijā būtu jābūt vismaz minimālā algas līmenī galvenajās Latvijas migrantu mērķa valstīs.

3.5. tabula

iedzīvotāju starptautiskās migrācijas galvenie rādītāji

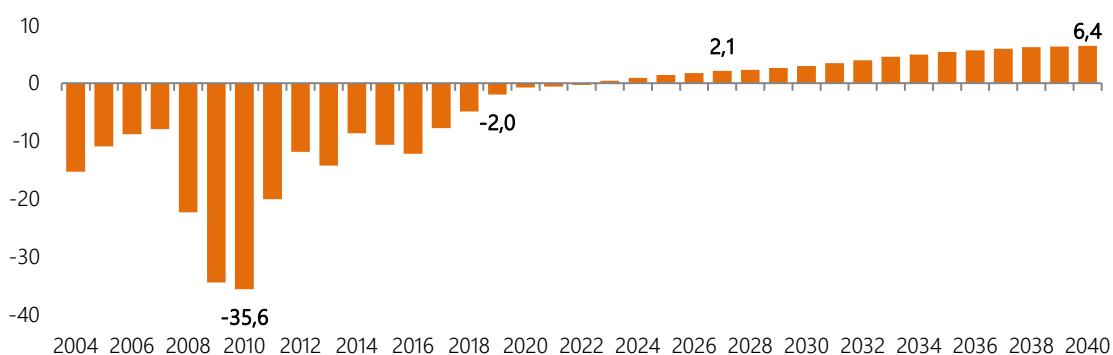
	2019-2027	2028-2040
Emigrācija, tūkst.	76,7	154,3
Imigrācija tūkst.	79,7	215,2
Migrācijas saldo, tūkst.	3,0	60,8

Avots: EM prognozes

Iedzīvotāju starptautiskās migrācijas scenārija pieņēmumu pamatā ir ekonomikas izaugsmes mērķa scenārijs, kas paredz, ka nākamajos gados Latvijas IKP uz 1 iedzīvotāju turpinās pakāpeniski pietuvoties ES vidējam līmenim, tādējādi kopumā mazinot ienākumu plaisu ar ekonomiski attīstītākām ES dalībvalstīm.

3.6. attēls

iedzīvotāju starptautiskās migrācijas saldo
tūkstošos

Avots: CSP dati līdz 2018. gadam, EM prognozes sākot ar 2019. gadu

Līdz ar ekonomisko migrācijas stimulu mazināšanos, sagaidāms, ka jau tuvākajos gados starpība starp emigrējušo un imigrējušo iedzīvotāju skaitu varētu būtiski sarukt un pozitīvs migrācijas saldo sagaidāms sākot jau ar 2023. gadu. Vienlaikus migrācijas scenārijs paredz, ka Covid-19 pandēmijas ietekmē iedzīvotāju starptautiskās

migrācijas aktivitāte nākamajos 3 gados saglabāsies ievērojami zemākā līmenī nekā tas bija pirms pandēmijas noteiktajiem ierobežojumiem. Tāpat tas paredz, ka kopumā pandēmijas izplatība Latvijā saglabāsies ierobežotākā apmērā nekā Latvijas emigrantu galvenajās mērķvalstīs, līdz ar to mazinot iedzīvotāju emigrācijas stimulus. Tikmēr Latvijas veiksmīgā pieeja pandēmijas ierobežošanai varētu tai ļaut salīdzinoši ātrāk atgriezties pie ekonomikas izaugsmes, kā arī kopumā uzlabot Latvijas tēlu potenciālo imigrantu acīs, kas radītu bāzi migrācijas plūsmu pieaugumam, t.sk. veicinot arī no valsts agrāk emigrējušo valstspiederīgo atgriešanos.

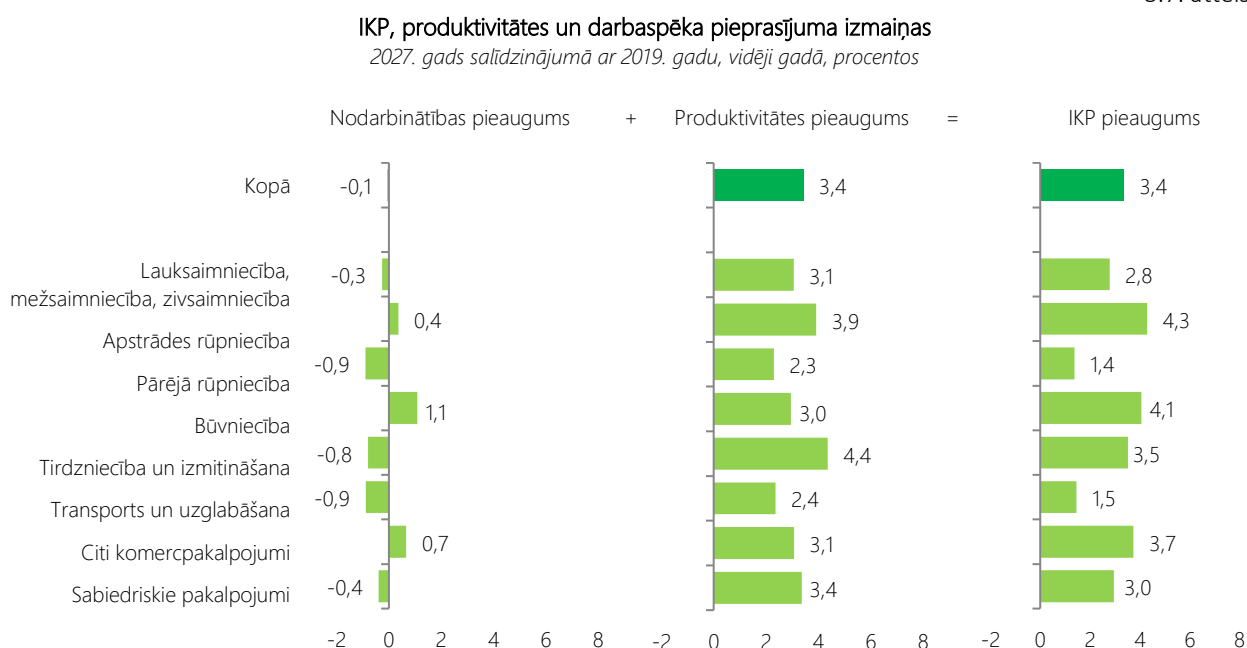
Kopumā līdz 2040. gadam Latvijas darba tirgus turpinās tuvojies ES attīstītāko valstu darba tirgiem, jo īpaši darba algu izteiksmē, kas mazinās ekonomisko faktoru rosinātu iedzīvotāju emigrāciju, savukārt ar vien redzamāk dos pamatu darbaspēka imigrācijas pieaugumam. Vidējā termiņā darbaspēka imigrācijai būs nozīmīga loma sabalansētas darba tirgus attīstības nodrošināšanā, tāpēc migrācijas politikai jābūt pārdomātai, kas no vienas puses nodrošinātu balstu ekonomikas izaugsmei vidējā termiņā, bet neradītu riskus valsts attīstībai ilgtermiņā. Būtiski ir turpināt mazināt šķēršļus Latvijas valstspiederīgo remigrācijai, kā arī nodrošināt tādu darbaspēka imigrācijas politiku, kas sniegtu atbalstu nozarēm ar nozīmīgu ieguldījumu ekonomikā.

3.3. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS

3.3.1. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMA PROGNOZES

Viens no svarīgākajiem ekonomiskās paradigmas maiņas jautājumiem ir ražošanas nozaru attīstības iespējas, kas savukārt ir atkarīgas no spējas veikt strukturālās izmaiņas nozarē. Tas ir nepieciešams priekšnosacījums, lai stiprinātu Latvijas konkurētspējīgās pozīcijas globālajos tirgos, vienlaikus palielinot eksporta groza ienesīgumu. Turpmākā izaugsme arvien lielāka nozīme būs darba tirgus kvalitatīviem uzlabojumiem, lai reaģētu uz galvenajiem tautsaimniecības attīstības izaicinājumiem – demogrāfiju, darbaspēka izmaksu kāpumu, kā arī prasmju piedāvājuma neatbilstību pieprasījumam.

3.7. attēls

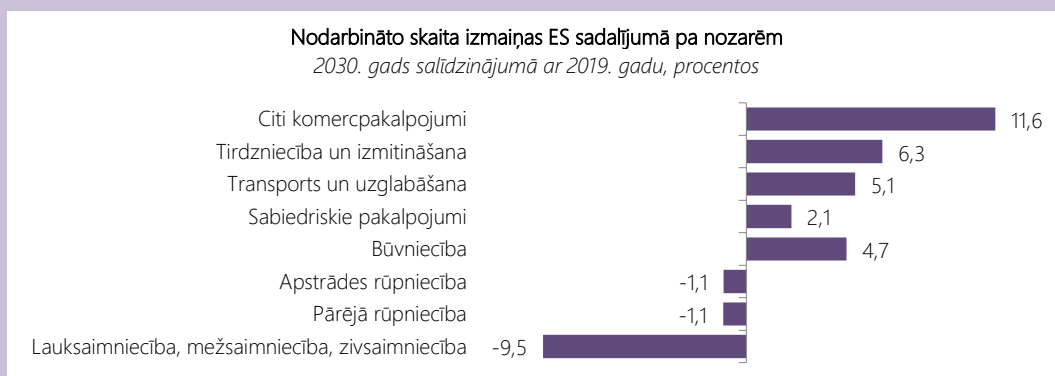
Avots: EM prognozes

Situāciju darba tirgū tuvākajā laikā ietekmēs koronavīrusa Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz ekonomikas attīstību. Ietekme uz darba tirgu lielā mērā atkarīga no tā, cik ilgi saglabāsies ierobežojumi, kas saistīti ar Covid-19 izplatību. Jo ilgāk saglabājas ierobežojumi, jo augstāks darbavieta zaudējumu un bezdarba pieauguma risks. Ietekme uz darba tirgu caurmērā ir lēnāka. Paredzams, ka 2020. gadā nodarbināto skaita samazinājums var sasniegt 7,5% jeb 69 tūkst., bet bezdarba līmenis var pieaugt līdz 11%. Ietekme būs vērojama gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs, paredzama iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazināšanās (pamatā starp jauniešiem un iedzīvotājiem pensijas/pirms pensijas vecumā). Ilgākā termiņā lai gan pieauguma tempi ir sagaidāmi

salīdzinoši strauji, tomēr pieprasījums pēc darbaspēka paliks gandrīz nemainīgs un dažās nozarēs vēl vairāk samazināsies, jo izaugsmei galvenokārt jābalstās uz produktivitātes pieaugumu. Īpaši tas attiecas uz tirgojamajām nozarēm un galvenokārt apstrādes rūpniecību, kas darbojas atvērto preču un pakalpojumu tirgos, kur izšķiroša nozīme ir konkurētspējai. Ņemot vērā arī Covid-19 pandēmijas ietekmi, sagaidāms, ka kopumā tautsaimniecībā pieprasījums pēc darbaspēka 2027. gadā būs 0,5% zemāks par 2019. gada līmeni. Savukārt 2040. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, darbaspēka pieprasījums samazināsies par 1,6%, kas skaidrojams ar nodarbināto skaita samazinājumu no 2031. līdz 2040. gadam. Darba iespējas veidosies tikai dēļ aizvietojošā pieprasījuma, esošajam darbaspēkam pensionējoties vai atstājot darba tirgu. Demogrāfijas tendences un pensionēšanās vecums ir galvenie faktori, kas ietekmē darba tirgu pametušo iedzīvotāju skaita izmaiņas.

Prasmju pieprasījuma prognozes Eiropā*

Situāciju ES darba tirgū lielā mērā ietekmēs sagaidāmā ekonomikas lejupslīde saistībā ar Covid-19 izplatību. Paredzams, ka pieprasījums pēc darbaspēka augs ļoti lēni. To lielā mērā ietekmēs pieaugošā ekonomiskā nestabilitāte īstermiņā un demogrāfiskās tendences ilgtermiņā. Iedzīvotāju novecošanās radīs negatīvu ietekmi uz ekonomikas izaugsmi un darba devējiem aizvien pieaugs spriedze aizpildīt pieejamās darba vietas. Arvien vairāk būs jūtama tehnoloģiju un digitalizācijas ietekme, kā rezultātā turpināsies orientācija uz pakalpojumiem un zināšanām vērstu ekonomiku, līdz ar to nodarbinātības pieaugumu līdz 2030. gadam noteiks galvenokārt pakalpojumu nozares, savukārt nodarbinātība tradicionālajās ražošanas nozarēs saruks.

Avots: Cedefop, Skills forecasts

Saskaņā ar Cedefop prognozēm, nodarbināto skaits 2030. gadā pieaugs par apmēram 5%, salīdzinājumā ar 2019. gadu. Paredzams, ka pakalpojumu sektorā līdz 2030. gadam strādās apmēram puse no nodarbinātajiem. Līdz 2030. gadam **straujākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums ES paredzams komercpakalpojumu nozarēs**, no kurām visstraujāk nodarbināto skaits pieaugs operācijās ar nekustamo īpašumu un profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu jomā. Neliels pieaugums paredzams arī sabiedrisko pakalpojumu jomā, kur nodarbināto skaits visstraujāk pieaugs veselības un sociālā darba jomā, bet nedaudz saruks valsts pārvaldē. Darbaspēka pieprasījuma pieaugums tiek prognozēts arī tirdzniecībā un izmitināšanā, transporta un uzglabāšanas nozarē, kā arī būvniecībā. Paredzams, ka būvniecībā 2030. gadā strādās apmēram 6% no ES darbaspēka. Arī būvniecībā mainīsies prasmju pieprasījums, ko lielā mērā ietekmēs energoefektīvā un „zaļā” būvniecība, kurā tiek izmantoti jauni materiāli un dizains¹.

Būtiskākais nodarbināto skaita sarukums ir paredzams lauksaimniecības sektorā. Neliels nodarbināto skaita sarukums paredzams arī rūpniecības nozarēs, no kurām visstraujākais sarukums sagaidāms ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē. Lai arī apstrādes rūpniecībā kopumā paredzams nodarbināto skaita sarukums, tomēr pieprasījums augs jomās, kas saistītas ar progresīvo rūpniecību, galvenokārt nanotehnoloģijās, materiālajās zinātnēs, elektronikā, IKT un biotehnoloģijās. Līdz ar to **pieaugs darba devēju interese rekrutēt jaunos darbiniekus ar zināšanām digitālajās tehnoloģijās, datorzinātnēs, cilvēkus ar analītisku domāšanu**². Eiropas Komisija specializēšanos augstajās tehnoloģijās un zināšanu ietilpīgās jomās ir nosaukusi kā vienu no galvenajām ES konkurētspējas priekšrocībām pasaules tirgos. Šīs izmaiņas arī noteiks to, ka arvien pieprasītākas kļūs specifiskas prasmes un zināšanas.

Jaunas darba iespējas veidosies galvenokārt dēļ aizvietojošā pieprasījuma – no katrām 10 vakancēm 9 veidosies esošajam darbaspēkam pensionējoties vai atstājot darba tirgu. Jaunas darba iespējas veidosies galvenokārt dažādu speciālistu profesiju grupās (inženierzinātņu, IT, veselības u.c. jomās). Vidējā termiņā vispieprasītākās profesiju grupas būs speciālisti un vecākie speciālisti. Salīdzinoši liels pieprasījums būs arī pēc pakalpojumu un tirdzniecības jomu darbiniekiem. Lai gan turpināsies orientācija uz pakalpojumiem vērstu ekonomiku, tomēr pieprasījums pēc zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas (STEM) prasmēm nemazināsies un tās būs nepieciešamas arī pakalpojumu nozarēs, piemēram, liela daļa cilvēku ar IKT prasmēm ir nodarbināti finanšu sektorā. Tehnoloģiskais progress un IKT tehnoloģiju attīstība ir radījusi ne tikai jaunas, parasti augsti kvalificētas darba vietas (web aplikāciju dizaineri, programmētāji, tirgus pētījumu datu analītiķi), bet arī radījusi iespējas pārņemt daudz interesantākus un produktīvākus darba uzdevumus, ļaujot rutīnas darbu veikt robotiem³.

* Saskaņā ar Cedefop prognozēm

¹ Cedefop (2016), European sectoral trends in the next decade.

² European Parliament (2015), Labour market shortages in the European Union. Study for the EMPL Committee

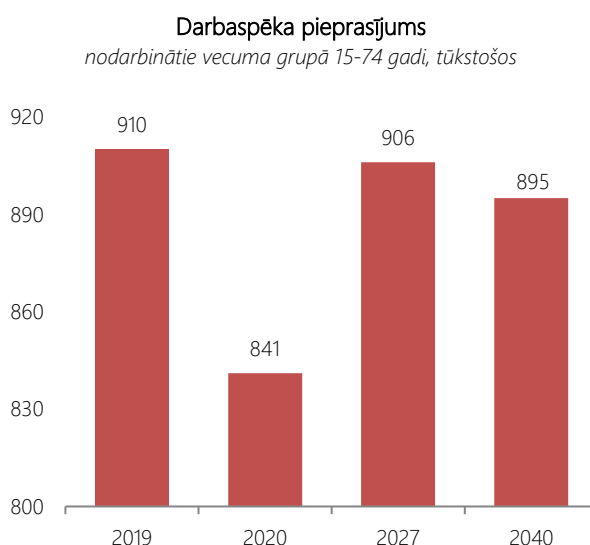
³ Cedefop (2018), Insight into skill shortages and skill mismatch. Learning from Cedefop's European skills and jobs survey.

Lielu ietekmi uz nodarbinātību atstās arī tehnoloģiskais progress, kura vēl straujāku attīstību ietekmēs Covid-19 izraisītā krīze. Pieaugs pieprasījums pēc digitālajām prasmēm – paredzams, ka ES līdz 2027. gadam 85% no visiem darbiem būs nepieciešamas vismaz pamata digitālās prasmes. Tomēr Latvija ir viena no tām valstīm, kurās ir augstākais nodarbināto īpatsvars (vairāk par 1/5), kas ir norādījuši, ka viņu darbs neprasa IKT prasmes. Lai gan nodarbinātības tendences lielā mērā ietekmēs automatizācija un robotizācija, tomēr pēdējie pētījumi liecina, ka automatizācijas riskam pakļauto darbavietu skaits ir daudz mazāks nekā sākotnēji tika domāts un tikai mazāk nekā 5% no esošajām profesijām ir pilnībā automatizējamas, taču 60% no profesijām vismaz 1/3 no to pienākumiem ir pakļaujamas automatizācijai. Tomēr jāņem vērā, ka atšķirībā no pagātnes, šoreiz tipiskajiem inovāciju cikli ir straujāki un automatizācija/robotizācija ienāk daudzās augstas kvalifikācijas profesijās.¹

Darbaspēka pieprasījums līdz 2027. gadam pieaugs tikai trīs nozarēs – komercpakalpojumos, būvniecībā un apstrādes rūpniecībā. Savukārt ilgtermiņā pieaugums būs komercpakalpojumos, apstrādes rūpniecībā un pārējā rūpniecībā, bet būvniecībā saglabāsies 2019. gada līmenī.

Apstrādes rūpniecība ir viena no straujāk augošajām nozarēm. Augot ražošanas apjomiem, palielināsies arī pieprasījums pēc darbaspēka. Tomēr, lai vidējā un ilgtermiņā nozare būtu konkurētspējīga, vairāk nekā 3/4 no kopējā nozares pieauguma ir jānodrošina produktivitātes kāpumam – tehnoloģiju pārnesi ražošanā, pētniecības attīstīšanai, inovācijai, darbinieku kvalifikācijas un prasmju celšanai. Sagaidāms, ka ilgtermiņā apstrādes rūpniecības izaugsmē lielāku devumu dos vidējo un augsto tehnoloģiju nozares (piemēram, ierīču, mehānismu, elektrisko un optisko iekārtu ražošana u.c.) un relatīvi ieguldījums samazināsies tādām tradicionālajām nozarēm kā kokapstrāde un pārtikas ražošana.

3.8. attēls

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, līdzīgi kā vidēji ES, nodarbināto skaits nozarē samazināsies. 2027. gadā šajā nozarē strādājošo īpatsvars būs 7% no kopējā nodarbināto skaita (ES aptuveni 4%). 2019. gadā lauksaimniecības un mežsaimniecības nozare veidoja 4,3% no kopējās pievienotās vērtības. Tas nozīmē, ka salīdzinājumā ar citām nozarēm lauksaimniecībā un mežsaimniecībā ir zemāka produktivitāte, kuras pieaugumam turpmākajos gados būs izšķiroša loma nozares izaugsmē.

¹ Cedefop (2018), *Insights into skill shortages and skill mismatch Learning from Cedefop's European skills and jobs survey. Cedefop Reference series 106.*

Darbspēka pieprasījuma izmaiņas pa nozarēm
tūkstos

	2018	2019	2027	2040	Starpība 2027-2019	Starpība 2040-2019
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība	63	67	65	59	-1	-8
Apstrādes rūpniecība	117	115	119	119	3	4
Pārējā rūpniecība	23	19	18	22	-1	3
Būvniecība	75	81	89	81	7	0
Tirdzniecība un izmitināšana	172	170	159	143	-11	-26
Transports un uzglabāšana	81	75	69	71	-5	-4
Citi komercpakalpojumi	179	178	188	200	10	22
Sabiedriskie pakalpojumi	199	205	199	200	-6	-5
Kopā	909	910	906	895	-4	-15

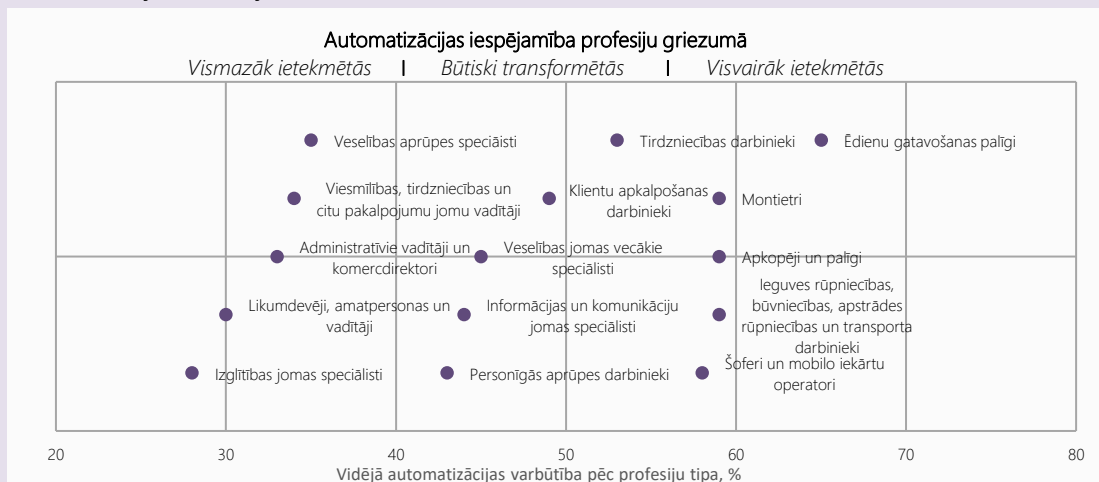
Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes 2027. un 2040. gadam

Nākotnē pakāpeniski augs pieprasījums pēc darbspēka arī būvniecības nozarē. Taču jāņem vērā, ka 2009.-2010. gadā būvniecībā nodarbināto skaits ļoti būtiski saruka. Vidējā termiņā būvniecības nozares attīstību lielā mērā nodrošinās lielo infrastruktūras projektu īstenošana un arī privātās investīcijas. Ilgtermiņā nozares attīstību ietekmēs pieprasījums pēc energoefektīvās un „zaļās” būvniecības.

Automatizācijas un digitalizācijas ietekme uz darba tirgu

Vēsturiski tehnoloģiju attīstībai kopumā ir bijusi pozitīva ietekme uz nodarbinātību, lai gan daudzus darbus pašlaik ir iespējams paveikt efektīvāk un ar mazāk darbspēka ieguldījumu, tomēr tehnoloģija attīstība ir atnesusi arī daudz jaunu darba iespēju. Vienlaikus šoreiz bažas rada tas, ka inovāciju cikli ir kļuvuši daudz ātrāki, lieli dati, mākoņdatošana, 3D printēšana un platformu ekonomika maina produktu tirgus, biznesa modeļus un darbu un attiecīgi arī nepieciešamās prasmes visās nozarēs. Agrāk tehnoloģijas aizvietoja rutīnas, zemi kvalificētu darbu, bet tagad tās var izpildīt ne-rutīnas darbus, tādus kā finanšu tirgus analīzi, operācijas un juridiskie pakalpojumi u.c. Tāpat par realitāti ir kļuvuši autonomie transporta līdzekļi, kas var nākotnē ietekmēt, piemēram, taksometra vai preču pārvadājuma pakalpojumus. **Tehnoloģijas kopumā polarizē darba tirgu, radot augstas kvalifikācijas, labi apmaksātus darbus no vienas puses un zemas kvalifikācijas, zemi apmaksātus darbus no otras puses, izstumjot no darba tirgus vidējas kvalifikācijas darbus.**

Automatizācija visvairāk ietekmēs rūpniecību. Šī nozare piedzīvo būtiskas strukturālas izmaiņas attiecībā pret darbspēka prasībām, ko lielā mērā nosaka ražošanas tehnoloģiju izmaiņas, piemēram, virzība uz enerģijas efektīvu jeb tā saucamo tīro automobiļu ražošanu. Elektro-automobiļu ražošanas pieaugums visticamāk samazinās montāžas līniju darba vietu skaitu, šo automobiļu ražošana ir mazāk darbietilpīga un nepieciešams saražot mazāk detaļu. Tikmēr pieprasījuma pieaugums pēc šāda veida transportlīdzekļiem veicinās jaunu darba vietu rašanos saistībā ar pētniecību un attīstību, projektēšanu un vadošajiem amatiem apstrādes rūpniecībā. Būtiski augs pieprasījums pēc materiālzinātnes speciālistiem, datoranalītiķiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības speciālistiem, inženieriem, elektrīkiem, kā arī speciālistiem rūpnieciskajā mašīnbūvē, materiālzinātnē un inženiermehānikā. Tāpat būs nepieciešamas zināšanas, kas saistītas ar pāreju uz augsti izsmalcinātu digitālo ražošanu (Industrija 4.0.), lai savienotu esošo zināšanu trūkumu starp autobūves un IKT nozarēm. Attiecīgi saruks zemas un vidējas kvalifikācijas darbvietu skaits.

Avots: European Commission (2019), *The changing nature of work and skills in the digital age*

Automatizācijai vairāk pakļautas tās profesijas, kurās nepieciešama salīdzinoši zema līmeņa formālā izglītība vai nav nepieciešams iesaistīties kompleksās sociālās mijiedarbībās, tādās kā citu pārliecināšana, citu apmācība, vadīšana, aprūpe, asistēšana, kā arī profesijas, kurās tiek veikts rutīnas manuāls darbs. Savukārt tehnoloģiju attīstība mazāk ietekmēs tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģīto vidi/apstākļus.

Tehnoloģijas var iznīcināt dažas darba vietas un radīt jaunas, bet to lielākā ietekme ir uz darba satura transformāciju. Nepieciešamība papildināt digitālās prasmes ar citām tehniskām, un kas ir ne mazāk svarīgi, arī personīgām un uzvedības prasmēm, norāda uz to, ka cilvēki un tehnoloģijas papildina viens otru. Tehnoloģijas var izpildīt uzdevumus un ātri savākt un sintezēt datus, bet cilvēkam ir jāizlemj kāds būs uzdevums un ko šie dati nozīmē.

Mainīsies ne tikai darbu saturs, bet arī tā forma. Aizvien vairāk pieaugs pusslodzes darbs, gabaldarbs un pieaugs pašnodarbināto īpatsvars, savukārt samazināsies pilna laika slodze. Darbs kļūs elastīgāks, bet līdz ar to arī nedrošāks, nestabilāks.

Straujākais nodarbināto skaita pieaugums paredzams komercpakalpojumu nozarēs. 2027. gadā pieprasījums pēc darbaspēka par 5% pārsniegs 2019. gada līmeni un veidos 1/5 no visā tautsaimniecībā nodarbināto skaita, savukārt ilgtermiņā pieprasījums pieaugs par 12% un veidos jau 22% no visā tautsaimniecībā nodarbināto skaita. Komerccikalpojumu nozares izaugsmi galvenokārt veicinās pārējo tautsaimniecības nozaru attīstība un aizvien augošais pieprasījums pēc ārpakalpojumiem.

Gan vidējā termiņā, gan ilgtermiņā pieprasījums augs galvenokārt pēc augstas kvalifikācijas profesiju speciālistiem. To pamatā noteiks pieprasījuma pieaugums pēc darbaspēka apstrādes rūpniecībā un pakalpojumos, it īpaši komercpakalpojumos. Ilgtermiņā straujākais pieprasījuma pieaugums sagaidāms pakalpojumos un apstrādes rūpniecībā, kā arī tirdzniecībā un būvniecības jomā.

Lai gan vidējā termiņā pieprasījums vidējas kvalifikācijas profesiju grupā samazināsies, tomēr augsts tas saglabāsies pēc kvalificētiem strādniekiem. Tomēr ilgtermiņā vidējas kvalifikācijas profesiju grupā pieprasījums samazināsies visās profesiju grupās. Vidējā termiņā straujākais pieprasījuma pieaugums sagaidāms būvniecībā. Tajā pašā laikā pieprasījums saruks visās nozarēs, izņemot būvniecību un apstrādes rūpniecību. Ilgtermiņā pieprasījums vidējas kvalifikācijas profesiju grupā samazināsies visās nozarēs, bet īpaši tirdzniecībā pēc pakalpojumu darbiniekiem.

3.7. tabula

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas profesiju grupās
procentos

	Izmaiņas pret 2019. gadu		Struktūra	
	2027	2040	2027	2040
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	7,6	21,3	45,6	52,0
Vadītāji	7,8	18,4	10,5	11,7
Vecākie speciālisti	7,8	23,3	19,2	22,2
Speciālisti	7,3	20,7	15,9	18,1
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-4,1	-12,2	43,3	40,1
Iestāžu kalpotāji	-9,8	-25,2	4,6	3,9
Pakalpojumu darbinieki	-6,4	-14,7	14,0	12,9
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-3,4	-14,6	3,2	2,9
Kvalificēti strādnieki	1,4	-5,1	12,5	11,8
Iekārtu un mašīnu operatori	-4,5	-9,3	8,9	8,6
Zemas kvalifikācijas profesijas	-14,5	-39,5	11,1	7,9
Kopā	-0,5	-1,6	100	100

Avots: EM prognozes

Visstraujākais darbaspēka pieprasījuma kritums būs zemas kvalifikācijas profesijās. Tas skars visas nozares. Ņemot vērā demogrāfijas tendences, atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums nākotnē varētu būtiski sarukt, līdz ar to profesionālās vidējās izglītības loma aizvien pieaugs.

Nodarbināto skaita izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
salīdzinājumā ar 2019. gadu, tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība	Transports	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
2027. gads									
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	1,8	5,5	0,6	4,5	3,9	0,8	12,5	-0,4	29,1
Vadītāji	0,6	1,1	0,0	1,3	1,1	0,1	1,7	0,9	6,9
Vecākie speciālisti	0,7	2,0	0,4	1,1	1,1	0,3	7,7	-0,8	12,6
Speciālisti	0,5	2,3	0,2	2,1	1,7	0,5	3,0	-0,6	9,7
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-1,4	0,4	-0,9	3,9	-11,2	-4,8	-0,1	-2,4	-16,6
Iestāžu kalpotāji	-0,1	0,0	-0,1	0,0	-1,1	-1,2	-1,3	-0,8	-4,5
Pakalpojumu darbinieki	0,0	0,0	0,0	0,0	-8,7	-0,2	1,4	-1,1	-8,6
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,1
Kvalificēti strādnieki	-0,1	0,2	-0,3	3,6	-1,1	-0,6	-0,1	-0,2	1,4
Iekārtu un mašīnu operatori	-0,2	0,1	-0,5	0,3	-0,3	-2,8	0,0	-0,3	-3,8
Zemas kvalifikācijas profesijas	-1,8	-2,4	-1,0	-1,1	-3,2	-1,2	-2,8	-3,6	-17,0
Kopā	-1,4	3,4	-1,3	7,3	-10,5	-5,1	9,6	-6,4	-4,5
2040. gads									
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	3,6	13,2	4,2	6,3	7,7	4,8	33,4	8,0	81,1
Vadītāji	1,2	2,6	0,4	1,0	2,1	1,0	4,6	3,5	16,4
Vecākie speciālisti	1,4	5,0	2,0	1,9	2,2	1,5	19,5	3,8	37,3
Speciālisti	1,0	5,6	1,8	3,4	3,4	2,3	9,3	0,7	27,5
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-6,1	-1,9	-0,1	-1,0	-26,4	-6,3	-3,1	-4,5	-49,5
Iestāžu kalpotāji	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	-2,6	-2,1	-4,4	-1,8	-11,6
Pakalpojumu darbinieki	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	-20,0	0,0	1,9	-1,5	-19,7
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-4,5
Kvalificēti strādnieki	-0,3	-1,2	0,0	0,2	-2,9	-0,9	-0,4	-0,3	-5,9
Iekārtu un mašīnu operatori	-1,3	-0,4	-0,1	-0,9	-0,9	-3,3	-0,1	-0,7	-7,8
Zemas kvalifikācijas profesijas	-5,0	-7,4	-1,6	-5,4	-7,8	-2,3	-8,2	-8,6	-46,2
Kopā	-7,6	3,9	2,5	-0,1	-26,4	-3,8	22,0	-5,1	-14,6

Avots: EM prognozes

3.3.2. DARBASPĒKA PIEDĀVĀJUMA PROGNOZES

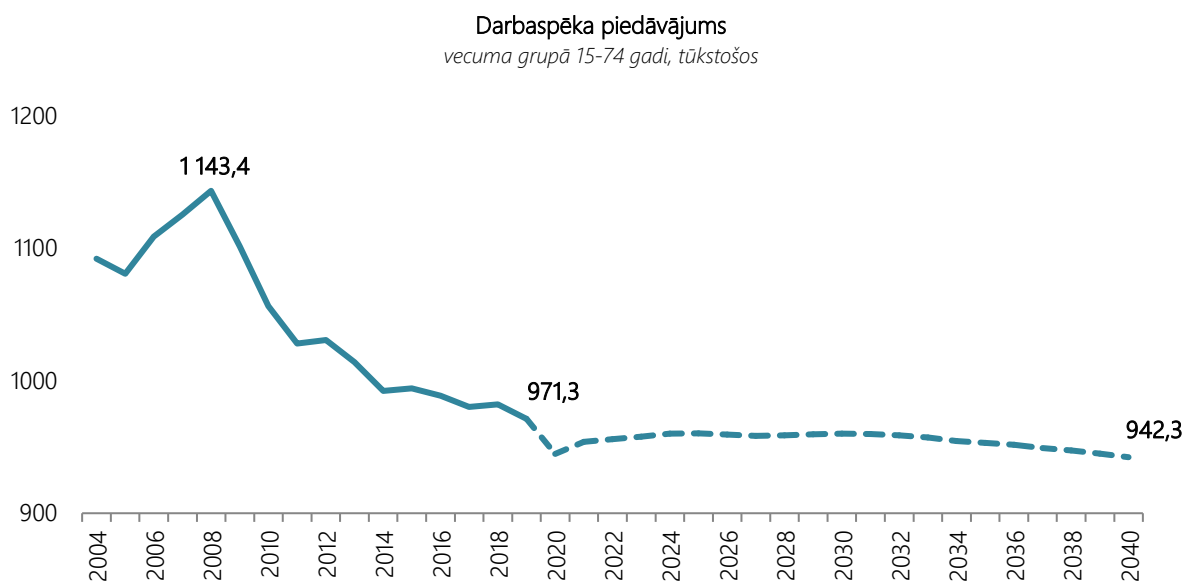
Balstoties uz tautsaimniecības izaugsmes un demogrāfijas scenārijiem, EM ir iestrādājusi darbaspēka piedāvājuma (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju) prognozes līdz 2040. gadam. Sagaidāms, ka darbaspēka piedāvājums vidējā un ilgtermiņā turpinās samazināties – līdz 2027. gadam ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits samazināsies par gandrīz 13 tūkstošiem, bet līdz 2040. gadam par aptuveni 29 tūkstošiem, salīdzinot ar 2019. gadu.

Samazinājumu lielā mērā noteiks negatīvās demogrāfijas tendences – darbaspējas vecuma iedzīvotāju samazinājums. Demogrāfijas bāzes tendenču negatīvo ietekmi uz darbaspēka piedāvājumu mazinās iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums.

Līdz ar Covid-19 noteikto ierobežojumu ietekmē krītošo darbaspēka pieprasījumu un ekonomisko aktivitāšu samazināšanos, sagaidāms arī, ka darbaspēka piedāvājums kopumā 2020. gadā varētu samazināties straujāk nekā iepriekšējos gados. Līdztekus demogrāfijas tendencēm to noteiks iedzīvotāju līdzdalības (ekonomiskās aktivitātes)

līmeņa samazināšanās darba tirgū, jo īpaši pensijas un pirms pensijas vecuma grupās. Kopumā iedzīvotāju līdzdalības līmeņa samazinājums 2020. gadā varētu sasniegt 1,5 procentpunktus, bet darbaspēka piedāvājums samazināties par aptuveni 26,5 tūkstošiem, salīdzinot ar 2019. gadu.

3.9. attēls

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Gan iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū, gan kopējais darbaspēka piedāvājums varētu atsākt pieaugt jau sākot ar 2021. gadu. Vienlaikus iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte varētu atgriezties 2019. gada līmenī ne ātrāk kā 2022. gadā, bet kopējais darbaspēka piedāvājums visdrīzāk saglabāsies zem 2019. gada līmeņa līdz pat 2040. gadam.

Kopumā periodā no 2021.-2027. gadam darbaspēka piedāvājums saglabāsies stabils ar nelielu pieauguma tendenci līdz 2026. gadam. To galvenokārt noteiks iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums un migrācijas negatīvās ietekmes mazināšanās uz darbaspējīgo iedzīvotāju skaitu. Ekonomiskā izaugsme, situācijas uzlabošanās darba tirgū, kā arī pieaugoša darbaspēka nepietiekamība sekmēs iedzīvotāju līdzdalības palielināšanos darba tirgū. Darbaspēka pieprasījuma pieaugums vidējā termiņā, ierobežotu darba resursu pieejamības apstākļos, pavērs plašākas darba iespējas virknei neaktīvo iedzīvotāju grupu (mājsaimniecēm, studentiem, pensijas vecuma iedzīvotājiem u.c.). Tāpat būtiska loma iedzīvotāju līdzdalības veicināšanā būs atalgojuma pieaugumam.

3.9. tabula

Iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū
procenti no iedzīvotāju kopskaita atbilstošajā vecuma grupā

	2019	2027	2040
Pavisam	69,4	71,4	74,0
15-24	36,3	40,4	49,1
25-34	87,7	92,3	94,3
35-44	90,0	94,9	97,2
45-54	87,3	92,1	94,1
55-64	72,1	77,3	80,7
65-74	20,7	24,1	25,9

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes 2027. un 2040. gada

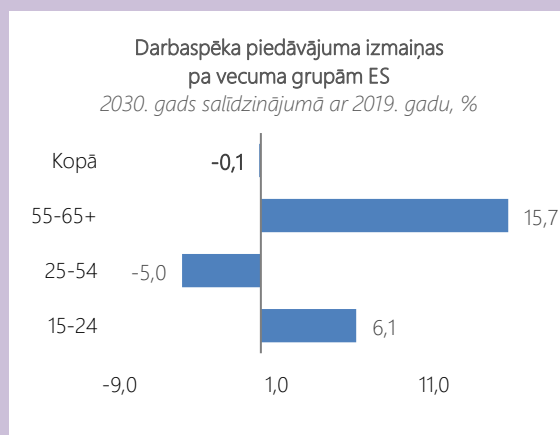
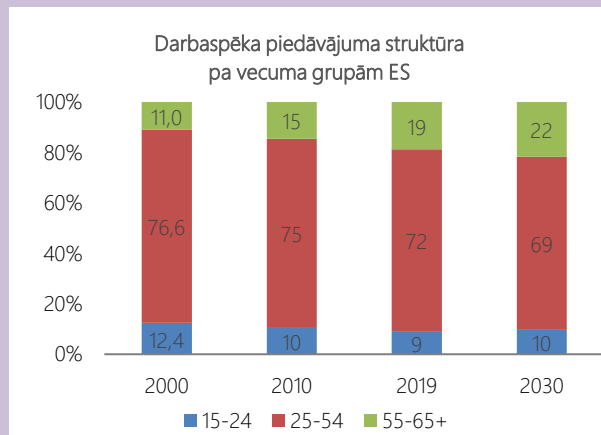
Vienlaikus periodā pēc 2030. gada iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieauguma kompensējošā ietekme uz darbaspēka piedāvājumu varētu pamazām izsīkt un demogrāfijas procesi ņems virsroku, tādējādi periodā kopumā sagaidāma darbaspēka piedāvājuma krītoša tendence.

60

Līdz 2040. gadam iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis kopumā varētu palielināties par gandrīz 5 procentpunktiem, salīdzinot ar 2019. gadu, un sasniegt 74% vecuma grupā no 15-74 gadiem. Augstākā ekonomiskā aktivitāte saglabāsies starp iedzīvotājiem vecumā no 25-54 gadiem. Turpretim nozīmīgākais ekonomiskās aktivitātes pieaugums sagaidāms starp iedzīvotājiem pirmspensijas vecuma grupā, kā arī starp iedzīvotājiem 65-69 gadu vecumā.

Darbaspēka novecošanās tendences būs vērojamas visā ES

Darbaspēka novecošanās palielinās spriedzi arī ES darba tirgū. Pieaugot iedzīvotāju mūža ilgumam, darba tirgū pieaugs vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars. Saskaņā ar *Cedefop* prognozēm, paredzams, ka līdz 2030. gadam ES 1/5 darbaspēka būs vecāki par 55 gadiem un darbaspēka piedāvājums 2030. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, šajā vecuma grupā pieaugs par 16%. Tas var radīt noteiktu prasmju trūkumu darba tirgū, kas lielā mērā būs saistīts arī ar prasmju novecošanos un neatbilstību esošajām darba tirgus prasībām. Darba devējiem var rasties grūtības aizpildīt esošās un jaunās vakances.

Avots: *Cedefop*

Līdz 2027. gadam nozīmīgākais darbaspēka samazinājums paredzams vecuma grupā no 25-34 gadiem. Galvenokārt tas saistāms ar 90. gadu zemās dzimstības izraisītās demogrāfiskās bedres ienākšanu atbilstošajā vecuma kohortā. Savukārt darbaspēka piedāvājums galvenokārt augs vecuma grupā no 35-44 gadiem, ko ietekmēs gan demogrāfiskās izmaiņas, gan ekonomiskās aktivitātes pieaugums.

3.10. tabula

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju izmaiņas pa vecuma grupām tūkstošos

	Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits			Izmaiņas pret 2019. gadu		Līdzdalības līmeņa izmaiņu ietekme		Demogrāfijas izmaiņu ietekme	
	2019	2027	2040	2027	2040	2027	2040	2027	2040
Kopā	971,3	958,4	942,3	-13,0	-29,1	62,1	93,2	-75,1	-122,3
15-24	62,2	76,0	87,9	13,8	25,7	8,1	16,7	5,7	9,0
25-34	223,0	164,4	190,3	-58,5	-32,7	8,1	13,2	-66,6	-45,9
35-44	227,0	251,1	174,2	24,1	-52,8	13,0	12,9	11,1	-65,6
45-54	225,3	223,8	239,2	-1,5	13,9	11,8	17,7	-13,3	-3,8
55-64	193,4	188,8	194,2	-4,6	0,8	13,3	20,4	-17,9	-19,6
65-74	40,5	54,2	56,5	13,7	16,1	7,8	12,5	5,9	3,6

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes 2027. un 2040. gadam

Ņemot vērā, ka iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte jau pašlaik ir tuvu savam potenciālam, turpmāks ekonomiskās aktivitātes pieaugums ir ierobežots, tādēļ pēc 2027. gada ar vien jūtāmāka būs demogrāfisko tendenču ietekme uz darbaspēka piedāvājumu.

Darbspēka piedāvājums pēc iegūtās izglītības

Kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās palielināties darbspēka piedāvājums ar augstāko izglītību, savukārt samazinājums sagaidāms starp ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem ar profesionālo un vidējo vispārējo izglītību. Tāpat **vidējā termiņā palielināsies darbspēka piedāvājums ar pamatizglītību un zemāku izglītību**. Jāatzīmē, ka pašlaik gandrīz katram desmitam no Latvijas iedzīvotājiem vecumā no 20-64 gadiem iegūtais izglītības līmenis nav augstāks par pamatizglītību. Aptuveni puse (51% jeb 52 tūkstoši) no tiem ir vecumā no 20-39 gadiem, kas ir vairāk nekā 11% no iedzīvotāju kopskaita šajā vecumā. Iedzīvotāju īpatsvara atšķirības ar pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni starp vecuma grupām galvenokārt skaidrojamas ar salīdzinoši lielo jauniešu skaitu, kas pagājušā gadsimta 90-to gadu otrā pusē pēc pamatizglītības neturpināja mācības. Tāpat būtiska ietekme uz iedzīvotāju plūsmu ar pamatizglītību ir atbiruma rādītājiem nākamajos izglītības posmos. Tādējādi, ņemot vērā zemāko un augstāko vecuma kohortu ekonomiskās aktivitātes līmeņu atšķirības, turpmākajos gados arvien lielāka daļa no tiem ienāks darba tirgū.

Atbilstošās izmaiņas turpmākajos gados noteiks pakāpenisku darbspēka piedāvājuma pārstrukturēšanos no vidējās uz augstākās kvalifikācijas grupu. Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam darbspēka piedāvājuma īpatsvars ar augstāko izglītību kopējā piedāvājumā palielināsies par 8 procentpunktiem, turpretim ar profesionālo vidējo un vispārējo vidējo izglītību samazināsies par gandrīz 11 procentpunktiem. Tādējādi līdz 2040. gadam darbspēka piedāvājums ar augstāko izglītību varētu pārsniegt 45% no kopējā darbspēka piedāvājuma.

3.11. tabula

Darbspēka piedāvājums pa izglītības tematiskajām grupām

	tūkstošos			struktūra, %			izmaiņas tūkstošos pret 2017. gadu	
	2019	2027	2040	2019	2027	2040	2027	2040
Augstākā izglītība, tai skaitā:	365,7	382,8	430,9	37,7	39,9	45,7	17,0	65,2
Izglītība	50,3	46,5	39,2	5,2	4,9	4,2	-3,7	-11,1
Humanitārās zinātnes un māksla	20,0	22,5	28,4	2,1	2,3	3,0	2,5	8,4
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	152,2	167,3	199,2	15,7	17,5	21,1	15,2	47,0
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	24,5	23,7	24,8	2,5	2,5	2,6	-0,8	0,3
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	60,0	55,9	55,6	6,2	5,8	5,9	-4,1	-4,5
Lauksaimniecība	7,6	7,1	7,5	0,8	0,7	0,8	-0,5	-0,1
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	26,1	32,0	44,5	2,7	3,3	4,7	5,9	18,4
Pakalpojumi	18,4	22,1	28,4	1,9	2,3	3,0	3,7	9,9
Citur neklasificētās tematiskās grupas	6,7	5,7	3,5	0,7	0,6	0,4	-1,0	-3,2
Vidējā izglītība, tai skaitā:	527,1	454,9	408,2	54,2	47,5	43,3	-72,1	-118,9
Arodizglītība un profesionālā vidējā izglītība:	287,7	229,6	183,2	29,6	24,0	19,4	-58,1	-104,6
Izglītība	2,8	1,8	0,6	0,3	0,2	0,1	-1,0	-2,3
Humanitārās zinātnes un māksla	6,9	6,4	7,1	0,7	0,7	0,8	-0,6	0,1
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	31,1	23,8	19,7	3,2	2,5	2,1	-7,3	-11,4
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	4,2	4,3	6,3	0,4	0,4	0,7	0,1	2,1
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	149,6	115,6	81,8	15,4	12,1	8,7	-34,1	-67,8
Lauksaimniecība	12,7	10,3	8,0	1,3	1,1	0,9	-2,4	-4,7
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	15,9	12,8	11,3	1,6	1,3	1,2	-3,1	-4,6
Pakalpojumi	58,3	50,6	46,6	6,0	5,3	4,9	-7,7	-11,7
Citur neklasificētās tematiskās grupas	6,1	4,0	1,8	0,6	0,4	0,2	-2,1	-4,3
Vispārējā vidējā izglītība	239,3	225,3	225,0	24,6	23,5	23,9	-14,0	-14,3
Pamatizglītība vai zemāka	78,6	120,7	103,2	8,1	12,6	11,0	42,1	24,6
Kopā	971,3	958,4	942,3	100,0	100,0	100,0	-13,0	-29,1

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes 2027. un 2040. gadam

Saglabājoties līdzšinējai izglītības piedāvājuma struktūrai, **vislielākais darbaspēka pieaugums ar augstāko izglītību sagaidāms, sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību zinību jomās**. Atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma pieaugums līdz 2040. gadam veidos aptuveni gandrīz 3/4 no kopējā darbaspēka pieauguma ar augstāko izglītību.

Vienlaikus atsevišķās augstākās izglītības tematiskajās grupās sagaidāms darbaspēka piedāvājuma samazinājums dēļ nepietiekamā darbaspēka atražošanās līmeņa – jauno darba tirgū ienākošo speciālistu skaits ir mazāks nekā tie kuri iziet no tā dēļ pensionēšanās u.c. faktoriem. Visvairāk darbaspēka novecošanās turpmākajos gados izpaudīsies tādās izglītības tematiskajās grupās kā izglītība, inženierzinātnes, ražošana un būvniecība, kā arī lauksaimniecība. Jāatzīmē, ka 2019. gadā no kopējā darbaspēka piedāvājuma ar atbilstošo izglītību vairāk nekā puse bija vecumā virs 45 gadiem – izglītības tematiskajā grupā (62%), inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (56%), bet lauksaimniecībā (53%), tādejādi nākamo 10-20 gadu laikā vairums no tiem pametīs darba tirgu. Vienlaikus uzņemto studentu skaits atbilstošajās izglītības tematiskajās grupās aizvadīto 2 gadu laikā ir samazinājies, izņemot lauksaimniecības tematisko grupu. Samazinājums ir vērojams gan absolūta izteiksmē, gan uzņemto studentu struktūrā.

Tāpat **būtiska problēma joprojām saglabājās studējošo atbirums STEM virzienos**, kas būtiski ierobežo potenciālo darbaspēka pieaugumu šajās jomās. Aptuveni 30% no studējošiem STEM izglītības programmas ik gadu izkrīt no studijām.

Gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās samazināties vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums. Būtiskākais samazinājums sagaidāms starp iedzīvotājiem ar arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību – līdz 2027. gadam darbaspēka piedāvājums samazināsies par aptuveni 20% jeb 58 tūkstošiem, bet līdz 2040. gadam gandrīz par 105 tūkstošiem jeb 36%. Mērenāks darbaspēka piedāvājuma samazinājums sagaidāms ar vispārējo vidējo izglītību – aptuveni par 14 tūkstošiem jeb 6% līdz 2027. gadam, bet pēc 2027. gada nedaudz pieaugt un vēlāk nostabilizēties pie 225 tūkstošiem.

Darbaspēka piedāvājuma samazinājums ar profesionālo vidējo izglītību sagaidāms gandrīz visās izglītības tematiskajās grupās, izņemot dabaszinātnes un informācijas tehnoloģijas. Būtiskākais samazinājums sagaidāms inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajā grupā, kas pašlaik veido vairāk nekā pusi (52%) no kopējā darbaspēka piedāvājuma ar profesionālo izglītību. Jāatzīmē, ka aptuveni 60% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem ar izglītību šajā tematiskajā grupā ir vecumā virs 45 gadiem, līdz ar to nākamo 20 gadu laikā gandrīz 90 tūkstoši atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka pametīs darba tirgu, kas ir vidēji 4500 speciālistu gadā. Vienlaikus atbilstošo izglītības tematisko grupu pašlaik beidz aptuveni 2100 absolventi gadā, līdz ar to, lai nodrošinātu atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma saglabāšanu esošā līmenī, sagatavoto jauno speciālistu skaitam būtu jābūt vismaz divreiz lielākam nekā tas ir dotajā mirklī.

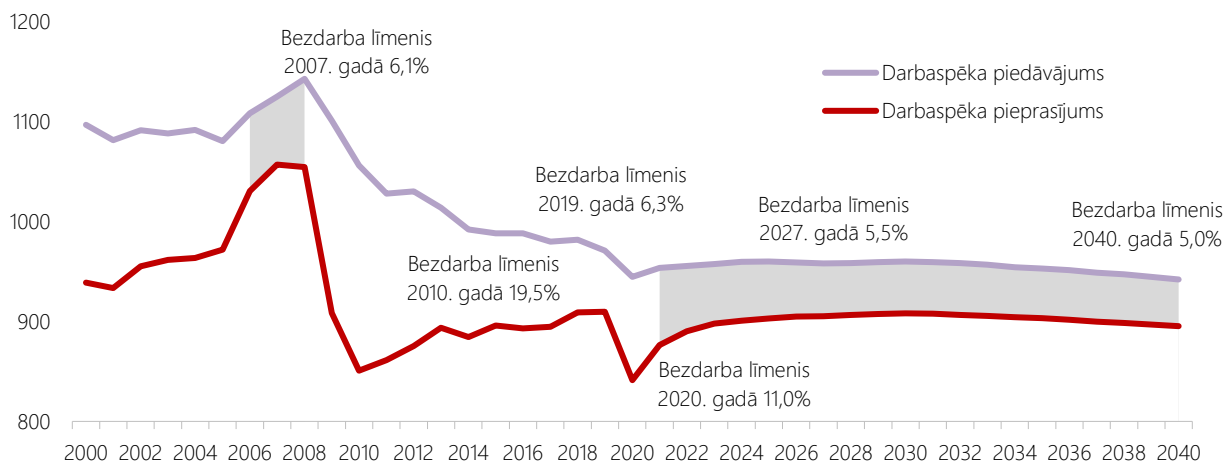
Šī tendence apliecina, ka audzēkņu skaits profesionālajā izglītībā joprojām ir nepietiekams, lai mazinātu darbaspēka novecošanās tendenci negatīvo ietekmi uz vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājumu. Lai nodrošinātu vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma atražošanu, profesionālā izglītībā būtu jāuzņem vismaz divreiz vairāk audzēkņu nekā tas ir pašlaik, kā arī būtiski jāmazina izglītojamo atbirums. Jāatzīmē, ka būtiska loma izglītojamo plūsmas palielināšanai profesionālajā izglītībā ir pieaugušo izglītības pasākumiem, nodrošinot iedzīvotājiem vecumā no 25 gadiem plašākas kvalifikācijas paaugstināšanas, atjaunošanas un pārkvalifikācijas iespējas.

3.3.3. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMA UN PIEDĀVĀJUMA ATBILSTĪBA

Vidējā termiņā situācija darba tirgū kļūs arvien sarežģītāka, ko no vienas puses noteiks pieaugošais darbaspēka pieprasījums (gan jaunu darbavietu, gan aizvietojošā pieprasījuma izteiksmē), kas nepieciešams, lai uzturētu ekonomikas izaugsmi, bet no otras puses – demogrāfijas tendenci ietekmē krītošais darbaspēka piedāvājums. Tādejādi darbaspēka nepietiekamība dažādās tautsaimniecības nozarēs nākamajos gados kļūs arvien izteiktāka. Tāpat darbaspēka iztrūkumu saasinās neatbilstības starp darba tirgū pieprasītām un piedāvātām prasmēm, kā arī reģionālās darba tirgus disproporcijas.

Kopumā līdz 2027. gadam brīvās darbaspēka rezerves samazināsies līdz 53 tūkstošiem (no pašreizējam 61 tūkstotim), bet līdz 2040. gadam starpība varētu samazināties līdz 47 tūkstošiem. Kopumā darba meklētāju skaits/ bezdarbs vidējā un ilgtermiņā būs tuvu dabiskam līmenim un to pamatā veidos frikcionālais un strukturālais bezdarbs.

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība tūkstošos un procentos

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Ņemot vērā, ka ekonomikas izaugsme turpmākajos gados būs pamatā balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kopumā līdz 2027. gadam sagaidāms neliels darbaspēka pieprasījuma kritums – nodarbināto skaits varētu samazināties par 0,5% jeb 4,5 tūkstošiem, salīdzinot ar 2019. gadu. Vienlaikus ilgtermiņā darbaspēka pieprasījums varētu sarukt straujāk, ņemot vērā arvien lielāku dažāda veida darbu automatizāciju un darbaspēka aizstāšanu ar tehnoloģijām. Tādejādi **galvenās darba iespējas radīs aizvietojošais darbaspēka pieprasījums** – brīvo darbavietu pieaugums, kas atbrīvojās esošajiem nodarbinātajiem izejot no darba tirgus (pensionējoties, slimības vai citu iemeslu dēļ pamatot darba tirgu).

Sagaidāms, ka Covid-19 izraisītās pandēmijas dēļ bezdarbs 2020. gadā pieaugs, tomēr nākamajos gados tas atkal pamazām samazināsies, pietuvojoties savam dabiskam līmenim. Līdz 2027. gadam bezdarba līmenis varētu noslīdēt līdz 5,5% robežai, savukārt darba meklētāju skaits līdz 53 tūkstošiem. Pēc 2027. gada bezdarba rādītāji nostabilizēsies 5-6% robežās, savukārt demogrāfijas tendenču negatīvā ietekme uz darbaspēka piedāvājumu lielā mērā tiks kompensēta ar iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugumu, kā arī darbaspēka migrācijas plūsmu izlīdzināšanos.

3.12. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galveno rādītāju prognozes 15-74 gadu vecuma grupā

	2019	2027	2040
Iedzīvotāju skaits privātajās mājāsaimniecībās, gada sākumā, tūkstošos	1399,5	1342,8	1272,6
Nodarbināto iedzīvotāju skaits, tūkstošos	910,0	905,6	895,4
nodarbināto iedzīvotāju skaita izmaiņas, tūkstošos pret 2019. gadu	–	-4,5	-14,6
nodarbināto iedzīvotāju skaita izmaiņas, procentos pret 2019. gadu	–	-0,5	-1,6
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, tūkstošos	971,3	958,4	942,3
Darba meklētāju skaits, tūkstošos	61,3	52,8	46,8
Nodarbinātības līmenis, nodarbināto skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu	65,0	67,4	70,4
Līdzdalības līmenis, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu	69,4	71,4	74,0
Bezdarba līmenis, bezdarbnieku (darba meklētāju) īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā	6,3	5,5	5,0

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes 2027. un 2040. gadam

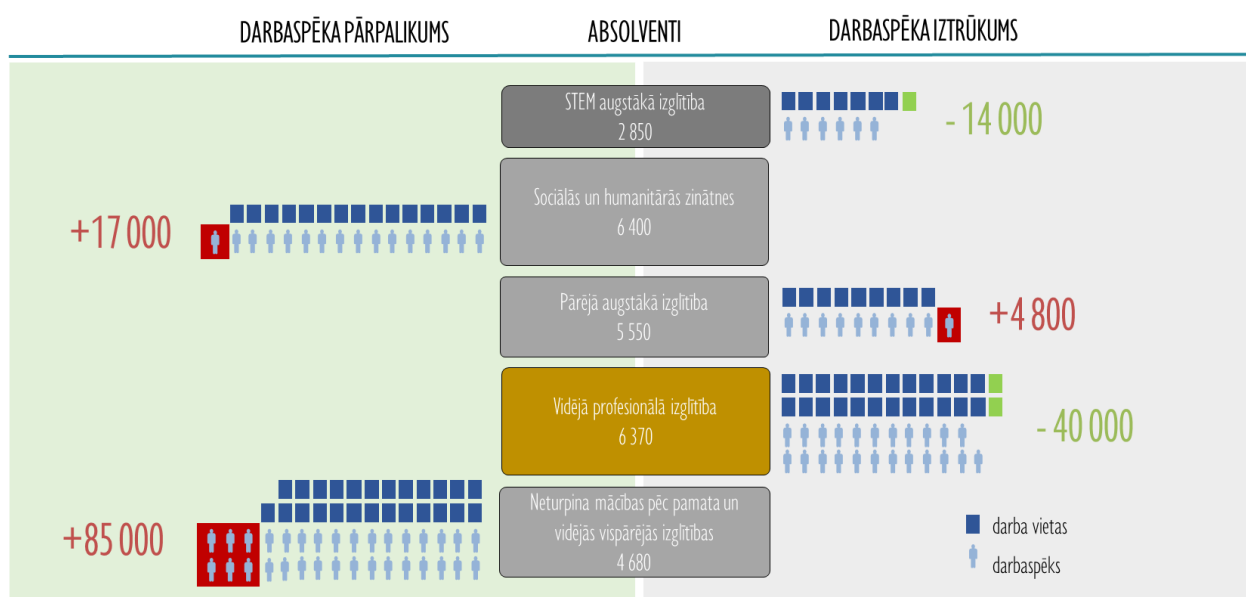
Atbilstība pa izglītības tematiskajām grupām

Līdz 2040. gadam darbaspēka pieprasījums turpinās pārkārtoties par labu pieprasījumam pēc speciālistiem ar augstāko izglītību. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī piedāvājuma pusē. Vienlaikus darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība nebūs vienlīdz vienāda visos izglītības segmentos.

Kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā augstākās kvalifikācijas darbaspēka pieprasījums un piedāvājums būs tuvu līdzsvaram, kas nozīmē, ka manevra iespējas attiecībā uz augstākās kvalifikācijas darbaspēka piesaisti būs stipri ierobežotas. Tāpat izteiktā nepietiekamība būs vērojama pēc speciālistiem ar profesionālo izglītību. Līdz 2027. gadam plaša starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu ar profesionālo izglītību varētu palielināties līdz 37 tūkstošiem speciālistu. Līdz ar to, daļā no vidējās kvalifikācijas darbavietu var nākties piesaistīt darbaspēku bez profesionālās kvalifikācijas – ar vidējo vispārējo izglītību vai pamatizglītību, kas kopumā var samazināt katras individuālās darbavietas summāro piesaisti pievienoto vērtību ķēdē.

3.11. attēls

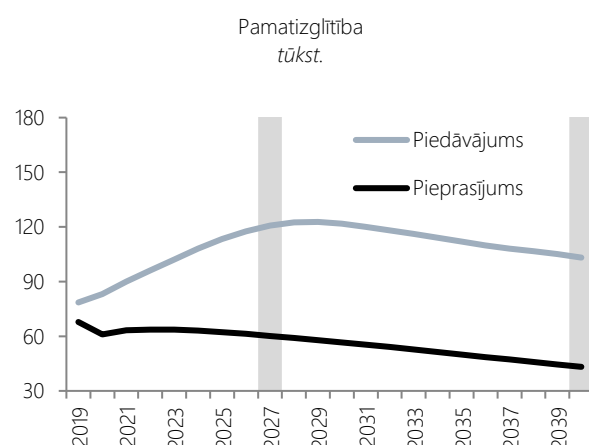
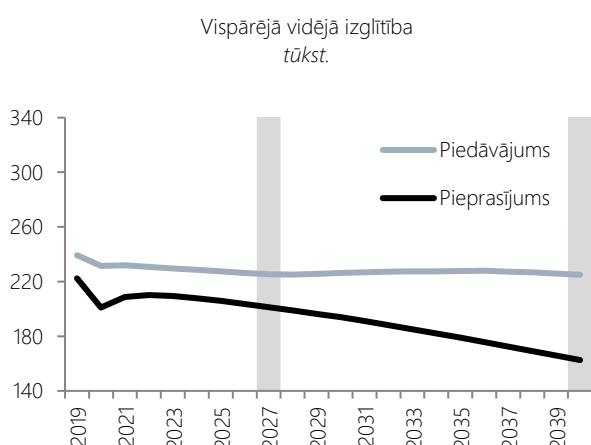
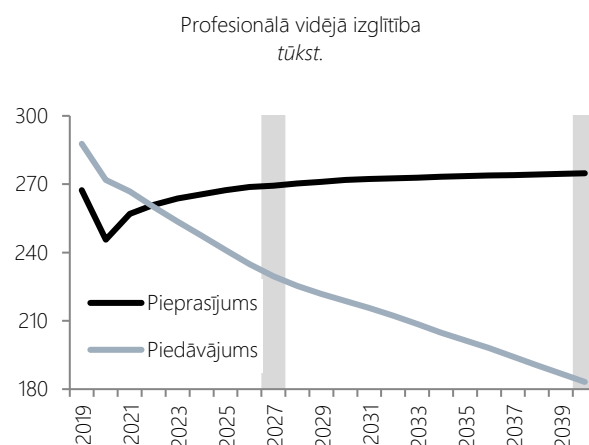
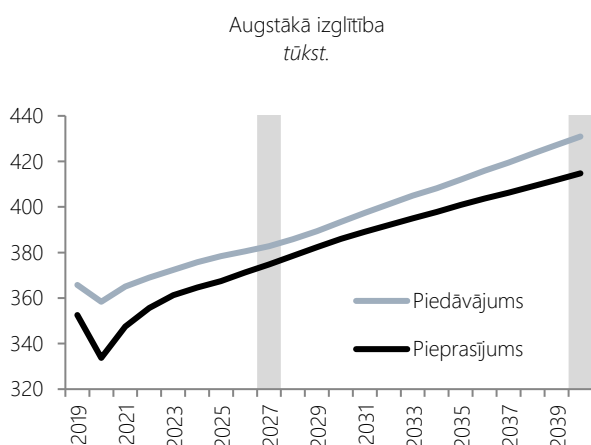
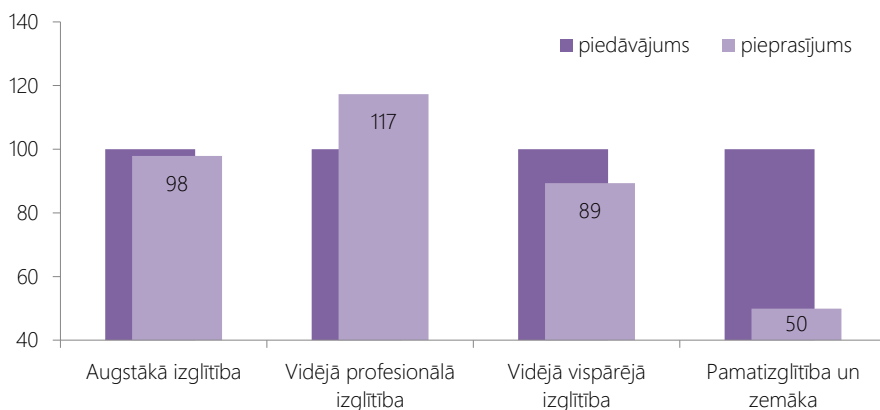
Prognozējamais darbaspēka pārpalikums/iztrūkums un absolventu skaits pa izglītības posmiem un jomām
piedāvājuma un pieprasījuma starpība 2027. gadā, absolventu skaits 2019. gadā

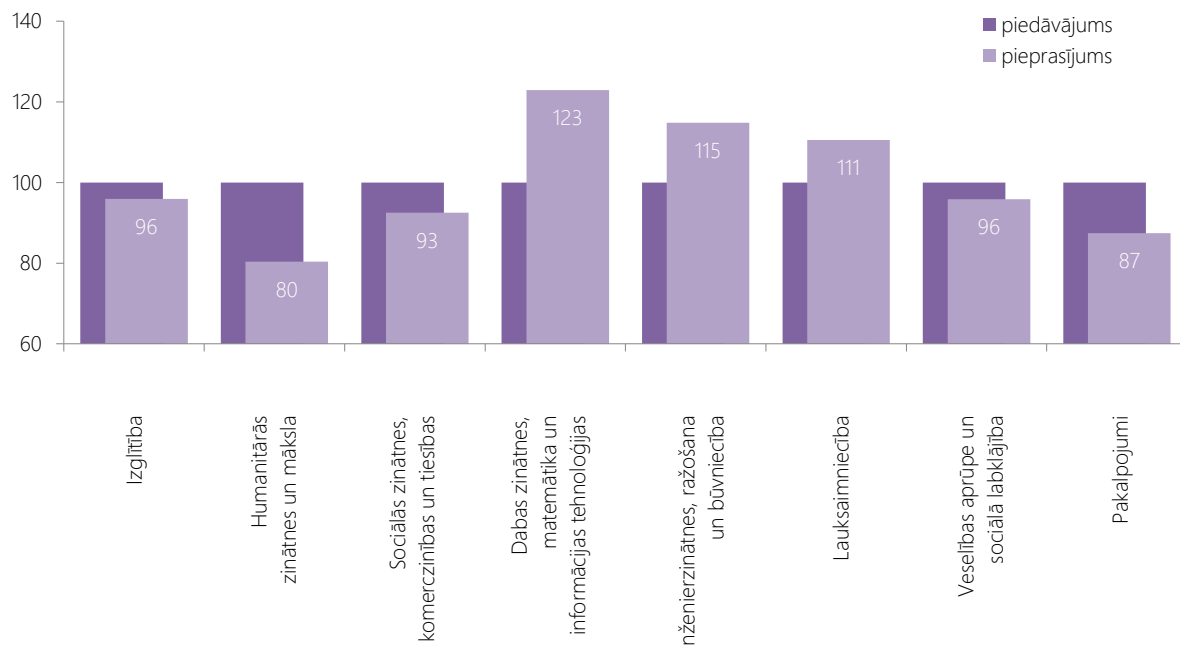
Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes 2027. gadam

Vienlaikus būtisks darbaspēka pārpalikums sagaidāms ar vispārējo vidējo izglītību un pamatizglītību. Šādas kvalifikācijas darbaspēka pārpalikums līdz 2027. gadam varētu pārsniegt 79 tūkstošus (19 tūkstošus ar vidējo vispārējo izglītību un 60 tūkstošus ar pamatizglītību). Darbaspēka pārpalikumu šajās grupās lielā mērā noteiks atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka pieprasījuma samazināšanās – ar vien vairāk vienkāršas profesijas un manuālie darbi tiks aizvietoti ar dažādiem tehnoloģiskiem risinājumiem. Tāpat sagaidāms, ka vidējā termiņā palielināsies darbaspēka piedāvājums ar pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni, līdz ar to pusei no šiem cilvēkiem 2027. gadā varētu būt problēmas atrast piemērotu darbu un iekļauties darba tirgū.

Darbspēka pietiekamība pa izglītības līmeņiem
 piedāvājuma un pieprasījuma attiecība 2027. gadā, procentos pieprasījums pret piedāvājumu

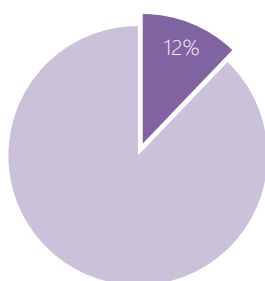

Darbspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozes ar augstāko izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām
 procentos, pieprasījums pret piedāvājumu 2027. gadā

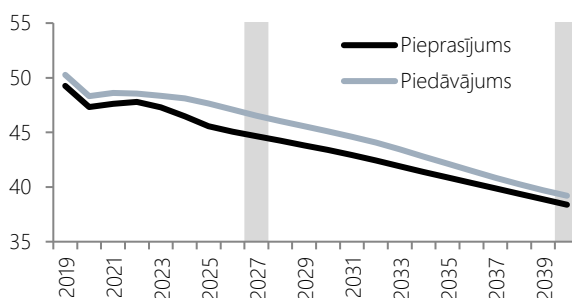

Izglītība

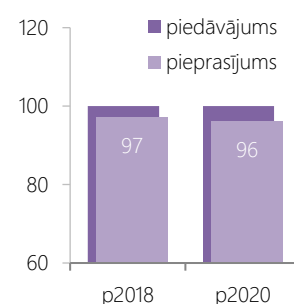
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

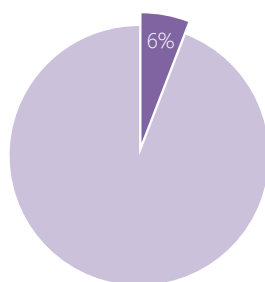

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

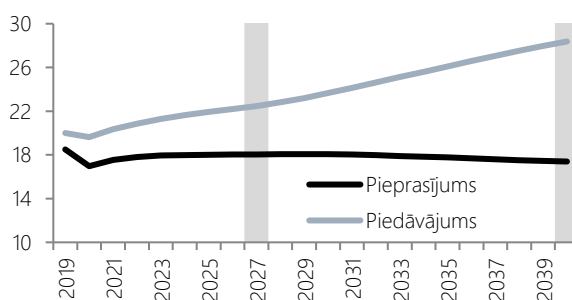

Humanitārās zinātnes un māksla

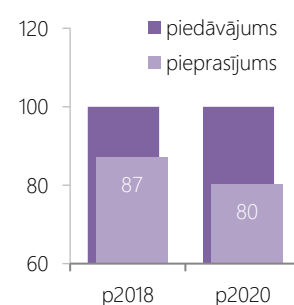
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

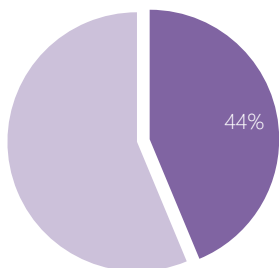

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

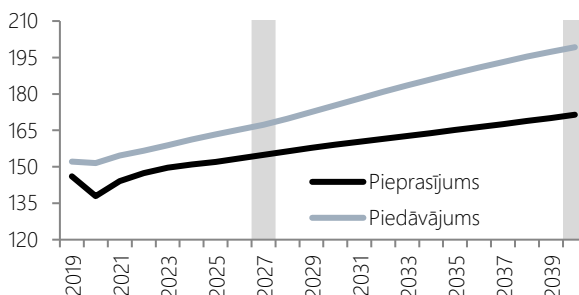

Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības

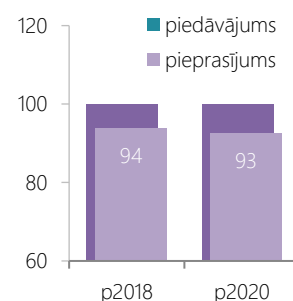
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

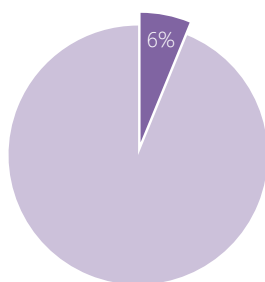

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

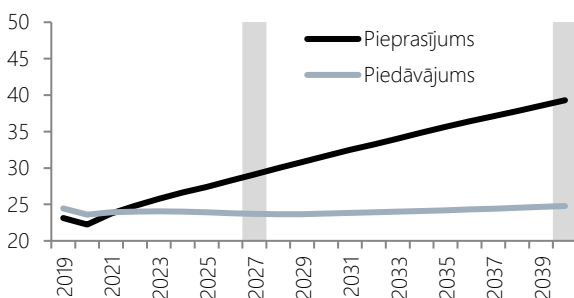

Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas

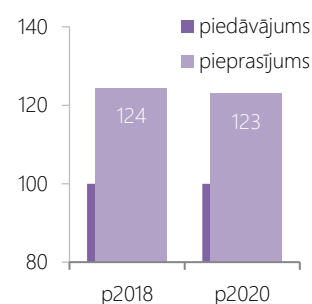
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

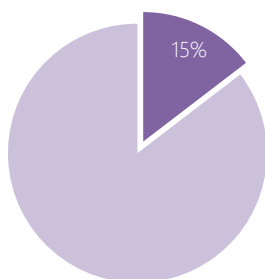

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

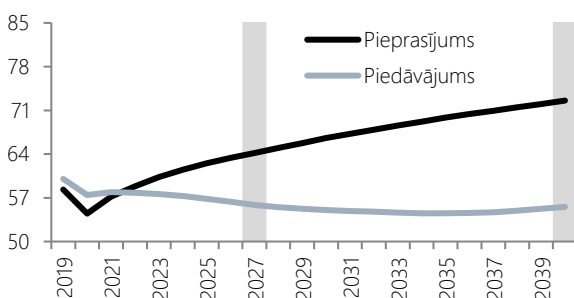

Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība

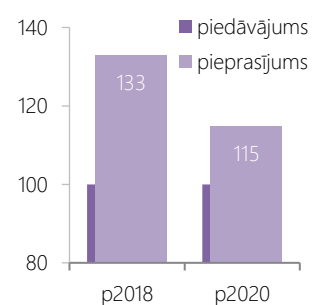
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

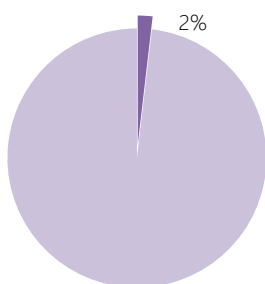

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

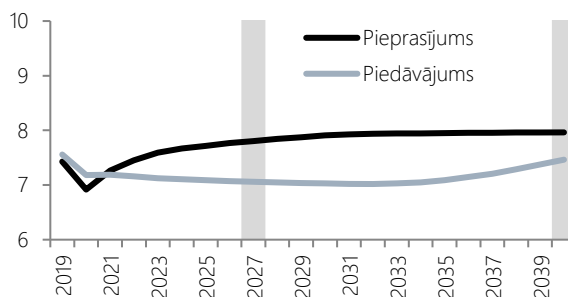

Lauksaimniecība

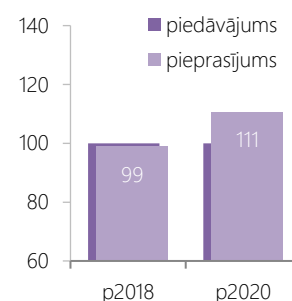
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

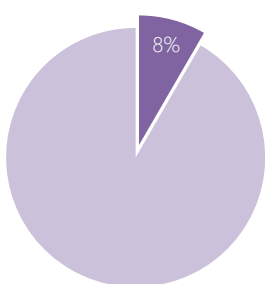

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

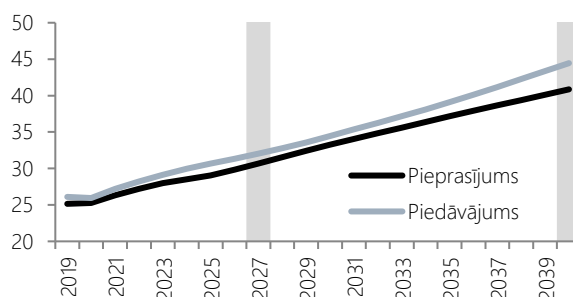

Veselības aprūpe un sociālā labklājība

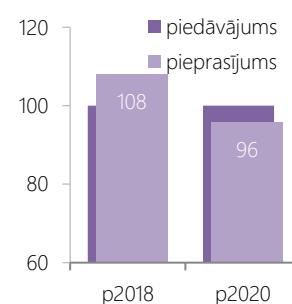
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

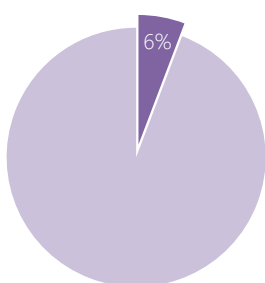

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

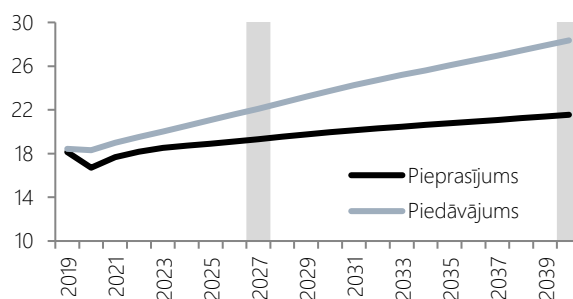

Pakalpojumi

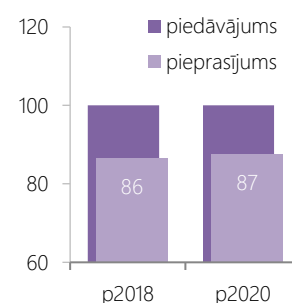
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Saglabājoties esošai augstākās izglītības piedāvājuma struktūrai, būtiskākais darbaspēka iztrūkums **augstākās izglītības grupā** sagaidāms pēc speciālistiem ar izglītību inženierzinātnju, dabaszinātnju un IKT (STEM) jomās. Atbilstošās kvalifikācijas speciālistu iztrūkums līdz 2027. gadam varētu sasniegt 14 tūkstošus, galvenokārt tādās jomās kā arhitektūra un būvniecība, datorzinātnes, fizikālās un inženierzinātnēs.

Neskatoties uz to, ka joprojām tiek sagatavoti mazāk speciālistu ar izglītību STEM virzienos nekā darba tirgū turpmākajos gados būs nepieciešams, tomēr situācija ir jūtami uzlabojusies, salīdzinot ar 2018. gada EM darba tirgus prognozēm, kad uz 2027. gadu tika prognozēts gandrīz 21 tūkstošs speciālistu iztrūkums ar STEM izglītību. Jāatzīmē, ka STEM virzienu absolventu īpatsvars studijas beigušo kopskaitā laika periodā no 2008. gada līdz 2019. gadam ir pieaudzis no 13% līdz 20%, kas kopumā ir arī palielinājis jauno speciālistu piedāvājumu darba tirgū.

Lauksaimniecības tematiskajā grupā 2018. gada prognozēs darbaspēka pieprasījums un piedāvājums bija tuvu līdzsvaram. Pārskatītās prognozes liecina, ka šajā grupā situācija būtiski nav uzlabojusies un darbaspēka atražošanās nav pietiekama, tāpēc līdz 2027. gadam varētu veidoties darbaspēka iztrūkums. Lauksaimniecības tematiskajā grupā absolventu skaits joprojām ir nepietiekams, lai kompensētu lauksaimniecības speciālistu samazinājumu, ko nosaka darbaspēka novecošanās.

Vienlaikus kopumā situācija ir kļuvusi sabalansētāka veselības un sociālās aprūpes izglītības tematiskajā grupā, kur kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā darbaspēka pieprasījums un piedāvājums būs tuvu līdzsvaram. Jāatzīmē, ka pēdējo 10 gadu laikā absolventu skaits veselības un sociālās aprūpes tematiskajā grupā pieaudzis par vairāk nekā 1/3, savukārt kopš 2000. gada tas ir piecāršojies.

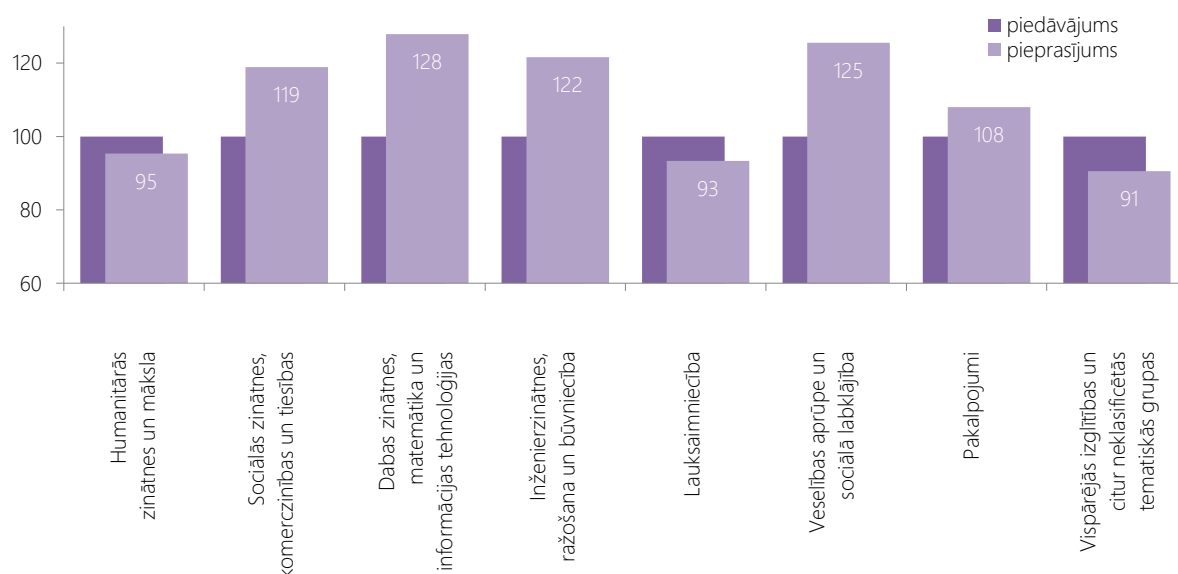
Relatīvajā izteiksmē lielākais darbaspēka pārpalikums ar augstāko izglītību prognozējams humanitāro zinātņu un pakalpojumu tematiskajās grupās. Jāatzīmē, ka kopš 2017. gada šajās izglītības programmās uzņemto studentu skaits ir audzis par vairāk nekā 6%.

Absolūtā izteiksmē lielākais darbaspēka pārpalikums joprojām sagaidāms ar izglītību sociālās un komerczinātnēs un, salīdzinot ar 2018. gada prognozēto, pārpalikums kopumā ir palielinājies – par aptuveni 3 tūkstošiem speciālistu 2027. gadā. Jāatzīmē, ka sociālo un komerczinību programmās pēdējos 2 gados ir bijis viens no lielākiem, veidojot vairāk nekā pusi no kopējā uzņemto studentu skaita augstskolās. Jāņem vērā, ka minētās izmaiņas izglītības piedāvājumā jūtamu ietekmi darba tirgū dos tikai ilgtermiņā – pēc 15-20 gadiem, tāpēc plaša starp atbilstošās kvalifikācijas speciālistu piedāvājumu un pieprasījumu nākamajos gados turpinās pieaugt.

Gan vidējā, gan ilgtermiņā tuvu līdzsvaram saglabāsies darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība tematiskajā grupā „Izglītība”. Jāatzīmē, ka kopumā darbaspēka pieprasījums pēc izglītības speciālistiem turpmākajos gados varētu samazināties, kas saistīts gan ar skolu tīkla optimizāciju, gan arī kopējo izglītojamo skaita samazināšanos. Vienlaikus jāatzīmē, ka arī atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums samazināsies – jauno darba tirgū ienākošo speciālistu skaits ir mazāks nekā tie kuri iziet no tā dēļ pensionēšanās u.c. faktoriem. 2019. gadā aptuveni 62% no kopējā darbaspēka piedāvājuma ar augstāko izglītību tematiskajā grupā „Izglītība” bija vecumā virs 45 gadiem, tādejādi nākamo 10-20 gadu laikā vairums no tiem pametīs darba tirgu.

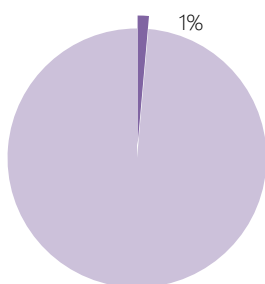
3.14. attēls

Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozes ar vidējo izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām
procentos, pieprasījums pret piedāvājumu 2027. gadā

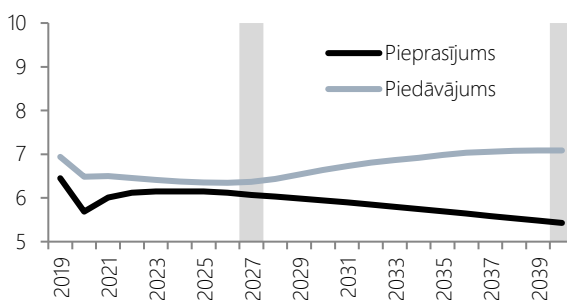

Humanitārās zinātnes un māksla

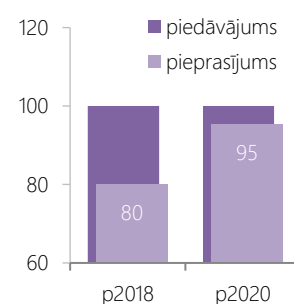
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

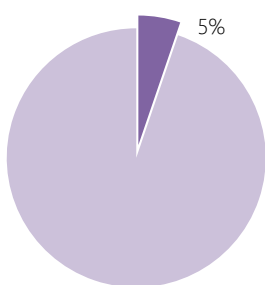

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

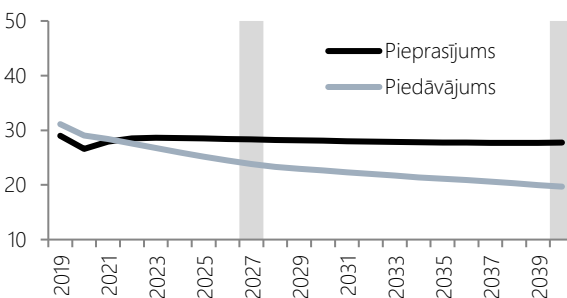

Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības

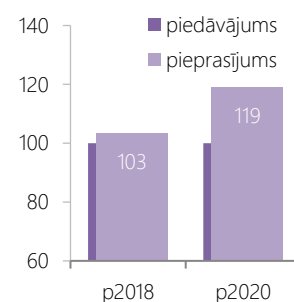
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

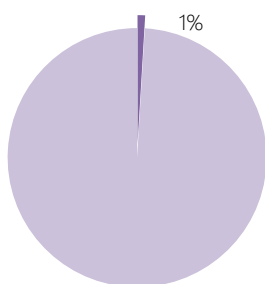

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

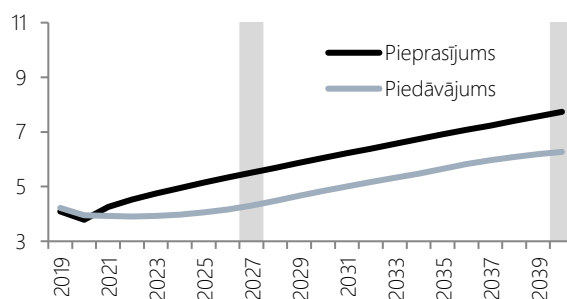

Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas

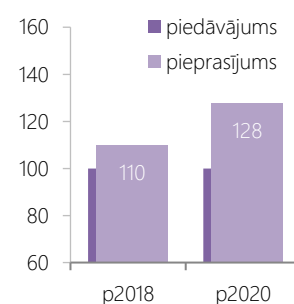
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

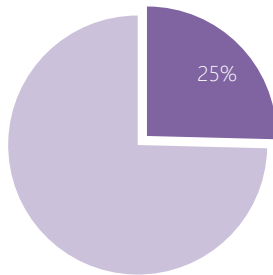

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

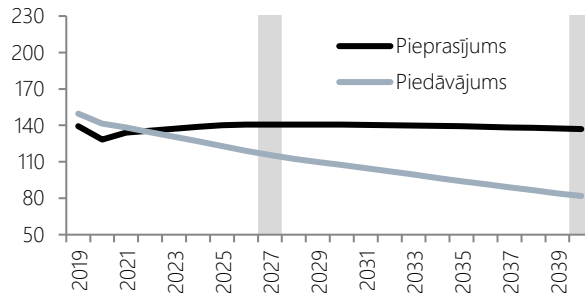

Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība

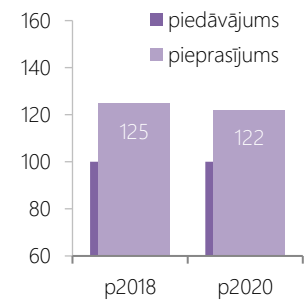
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

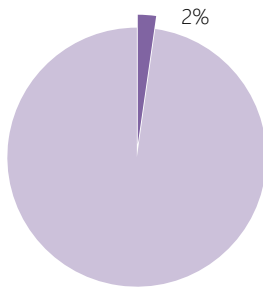

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

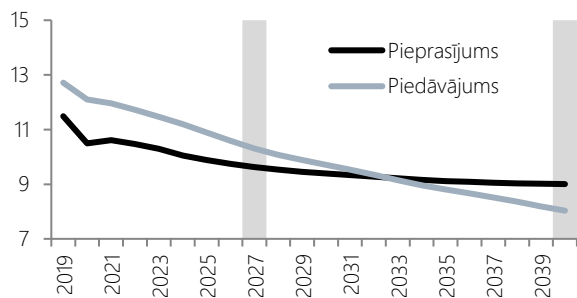

Lauksaimniecība

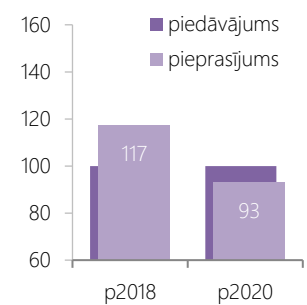
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

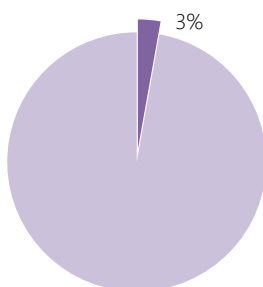

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

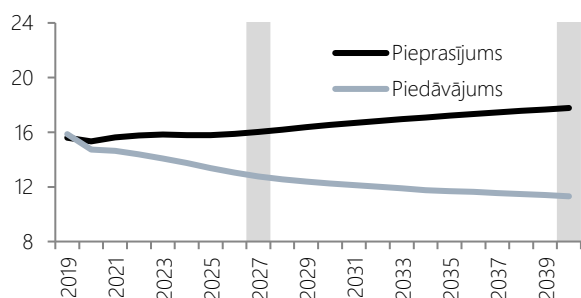

Veselības aprūpe un sociālā labklājība

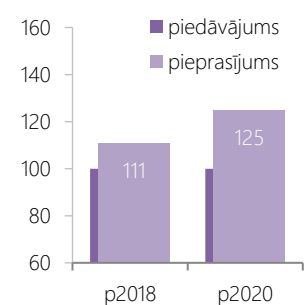
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

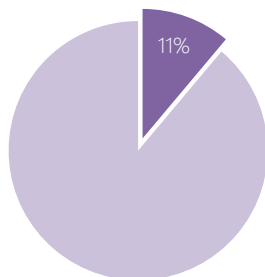

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

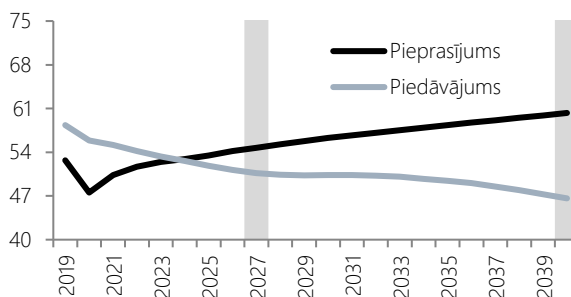

Pakalpojumi

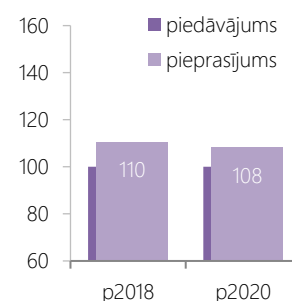
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

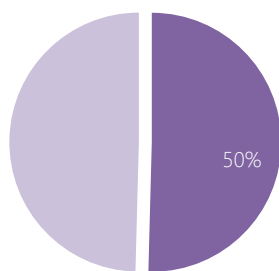

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

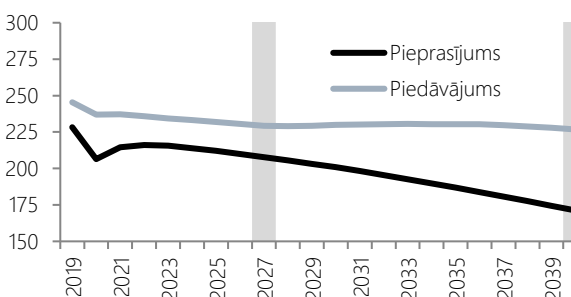

Vispārējās izglītības un citur neklasificētās tematiskās grupas

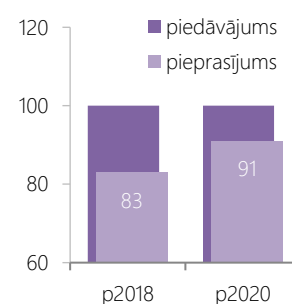
Piedāvājuma struktūra procentos, 2027. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Nepietiekams darbaspēka piedāvājums **ar profesionālo izglītību** sagaidāms gandrīz visās izglītības tematiskajās grupās. Būtiskākais izrūkums sagaidāms inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajās grupās – galvenokārt tādās jomās kā mašīnzinības, mehānika un metālapstrāde, pārtikas un tekstiliju ražošanas tehnoloģijas un izstrādājumu izgatavošana, kā arī kokapstrādes tehnoloģijas un izstrādājumu izgatavošana. Inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības vidējās kvalifikācijas speciālistu izrūkums līdz 2027. gadam varētu pieaugt līdz aptuveni 25 tūkstošiem speciālistu. Relatīvajā izteiksmē speciālistu izrūkums ar izglītību inženierzinātņu un ražošanas tematiskajā grupā ir samazinājies, salīdzinot ar 2018. gada darba tirgus prognozēm, tomēr tendence izrūkamam pakāpeniski pieaugt ilgtermiņā saglabājas, kas lielā mērā atspoguļo atbilstošā izglītības piedāvājuma strukturālās izmaiņas – gan uzņemto audzēkņu, gan absolventu īpatsvars attiecīgajā tematiskajā grupā kopš 2008. gada ir sarucis par attiecīgi 9 un 8 procentpunktiem.

Attiecība starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu ir pieaugusi sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās, kā arī dabas zinātnēs, matemātikā un informācijas tehnoloģijās un veselības aprūpē un sociālajā labklājībā. Līdzīgi kā inženierzinātnēs, arī šajās tematiskajās grupās absolventu īpatsvars iepriekšējos gados ir samazinājies. Turklāt veselības aprūpes un sociālās labklājības tematiskajā grupā izrūkums pieaug darbaspēka novecošanās dēļ, kā arī daudzas medicīnas programmas vairs neīsteno profesionālās vidējās izglītības līmeni un pamatā pārstrukturētas uz koledžām, kas nozīmē, ka jauni atbilstošās kvalifikācijas speciālisti nāk klāt ievērojami mazāk.

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes pa izglītības tematiskām grupām
Saglabājoties pašreizējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai

	2027			2040		
	pieprasījums tūkst.	piedāvājums tūkst.	atbilstība procentos	pieprasījums tūkst.	piedāvājums tūkst.	atbilstība procentos
Augstākā izglītība, tai skaitā:	374,8	382,8	98	414,8	430,9	96
Izglītība	44,6	46,5	96	38,4	39,2	98
Humanitārās zinātnes un māksla	18,0	22,5	80	17,4	28,4	61
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	154,9	167,3	93	171,4	199,2	86
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	29,1	23,7	123	39,3	24,8	159
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	64,2	55,9	115	72,6	55,6	131
Lauksaimniecība	7,8	7,1	111	8,0	7,5	107
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	30,7	32,0	96	40,9	44,5	92
Pakalpojumi	19,3	22,1	87	21,5	28,4	76
Citur neklasificētas tematiskās grupas	6,1	5,7	108	5,3	3,5	152
Vidējā izglītība, tai skaitā:	470,6	454,9	103	437,4	408,2	107
Profesionālā vidējā izglītība, tai skaitā:	262,9	225,6	117	266,2	181,4	150
Izglītība	2,1	1,8	117	1,2	0,6	211
Humanitārās zinātnes un māksla	6,1	6,4	95	5,4	7,1	77
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	28,3	23,8	119	27,7	19,7	141
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	5,5	4,3	128	7,7	6,3	123
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	140,6	115,6	122	137,0	81,8	167
Lauksaimniecība	9,6	10,3	93	9,0	8,0	112
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	16,0	12,8	125	17,8	11,3	157
Pakalpojumi	54,7	50,6	108	60,3	46,6	129
Vispārējā vidējā izglītība	207,7	229,4	91	171,2	226,8	76
Pamatizglītība un zemāka par pamatizglītību	60,2	120,7	50	43,2	103,2	42
Kopā	905,5	958,4	94	895,4	942,3	95

Avots: EM prognozes

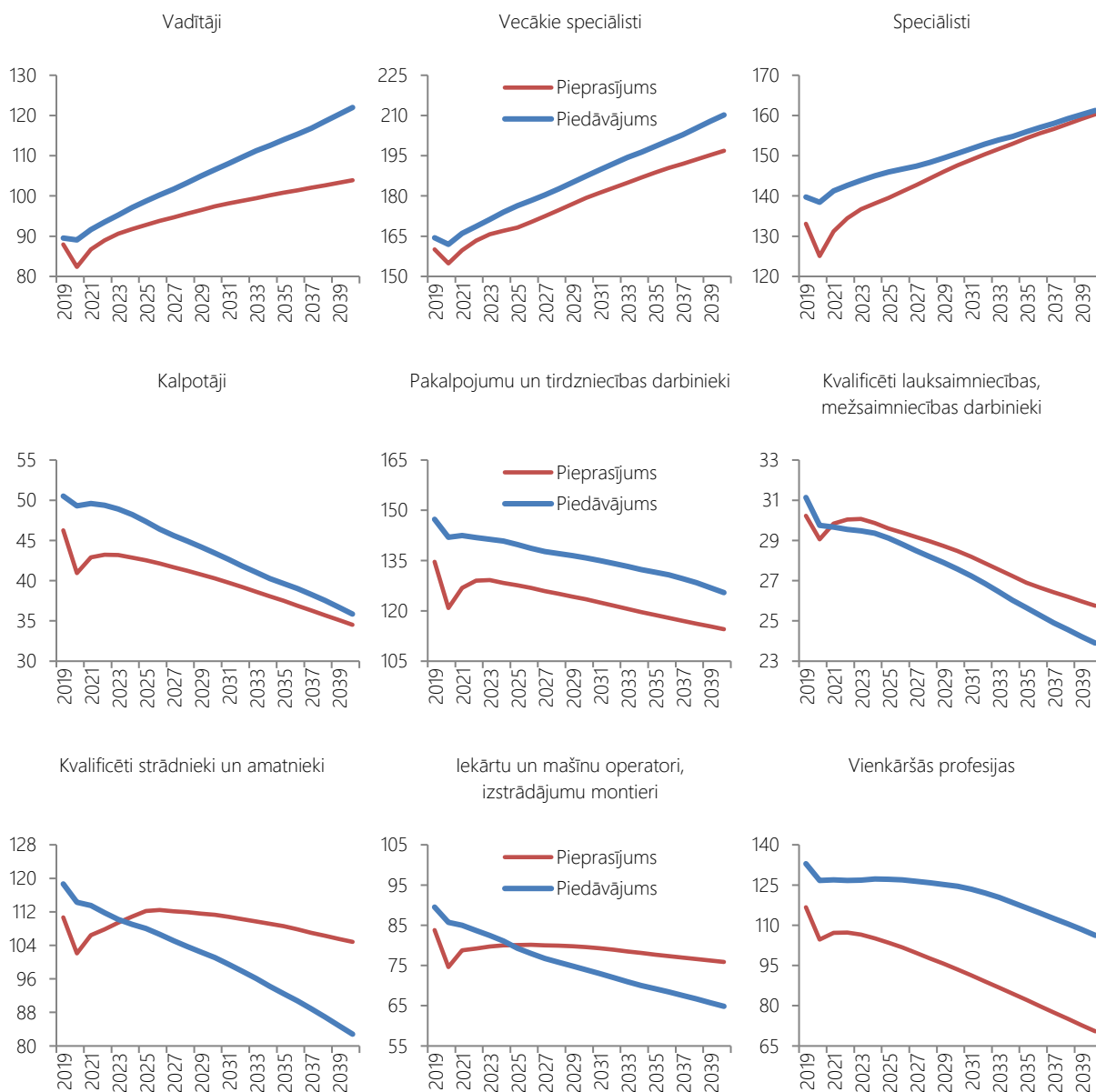
Vienlaikus, ja 2018. gada prognozēs lauksaimniecības tematiskajā grupā bija prognozēts darbaspēka iztrūkums, tad jaunākās prognozes liecina, ka šajā grupā līdz 2032. gadam varētu veidoties darbaspēka pārpalikums, bet starpība starp pieprasījumu un piedāvājumu pakāpeniski samazināsies un pēc 2033. gada sagaidāms iztrūkums darbaspēka novecošanās dēļ. Tāpat jāņem vērā salīdzinoši nelielais atbilstošās kvalifikācijas speciālistu piedāvājums darba tirgū.

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība pa profesiju grupām

Gan vidējā, gan ilgtermiņā būtiskākais **darbaspēka iztrūkums veidosies pēc vidējās kvalifikācijas darbiniekiem** tādās profesijās kā pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes speciālisti, būvnieki, pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un operatori, rūpniecisko iekārtu operatori, elektrisko un elektronisko iekārtu speciālisti. Gandrīz visās šajās specialitātēs nākamajos gados sagaidāms darbaspēka piedāvājuma samazinājums, ko no vienas puses nosaka darbaspēka novecošanās un iziešana no darba tirgus, bet no otras puses, nepietiekamais profesionālās izglītības piedāvājums atbilstošajās specialitātēs.

Vienlaikus lielākais darbaspēka pārpalikums būs pakalpojumu un tirdzniecības profesijās, kā arī kalpotāju profesijās, kur liela daļa no nodarbinātajiem ir ar vidējo vispārējo izglītību, savukārt darba meklētāju skaits ar šādu izglītību saglabāsies augsts.

Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozes sadalījumā pa profesiju grupām tūkstošos

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Augstākās kvalifikācijas profesijās vidējā un ilgtermiņā turpinās augt gan darbaspēka pieprasījums, gan piedāvājums, tādejādi kopumā pieprasījums un piedāvājums saglabāsies līdzsvarā. Vienlaikus izteiktāka darbaspēka nepietiekamība varētu veidoties atsevišķās augstākās kvalifikācijas profesijās. Būtiskākā darbaspēka nepietiekamība vidējā termiņā varētu veidoties IKT speciālistu profesijās (datu bāzu un tīklu vecākie speciālisti, programmētāji/lietojumprogrammu veidotāji un analītiķi, informācijas tehnoloģiju darbības un lietotāju atbalsta speciālisti, telekomunikāciju un radiosakaru iekārtu speciālisti), zinātnes un inženierzinātņu profesijās (matemātikas, statistiķu un aktuāru profesijās, tehnoloģisko procesu kontroles profesijās, elektrotehnoloģiju inženieru, dabas zinātņu un tām radniecīgu zinātņu profesijās, arhitekti, plānotāji, ģeodēzijas un kartogrāfijas inženieri un dizaineri, kā arī kuģu un gaisa kuģu vadītāji un tehniskie speciālisti), veselības jomas vecāko speciālistu profesijās (ārsti un ārstu palīgi, medicīnas māsu un vecmāšu profesijās, ārstu palīgi), kā arī dažādu līmeņu vadītāju profesijās (IKT, būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, transporta pakalpojumos, viesmīlības un ēdināšanas pakalpojumos, kā arī tirdzniecībā).

Prasmju piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstības Eiropā*

Prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības ES aizvien pieaug. Par to liecina tādi faktori kā bezdarbs, rekrutēšanas grūtības, prasmju novecošana un sava potenciāla neizmantošana. *Cedefop* aptauja¹ atklāj, ka 29% no ES pieaugušajiem ir pakļauti jebkāda veida kvalifikācijas neatbilstībām – viņi ir vai nu pārkvalificēti vai ar zemāku kvalifikāciju nekā nepieciešams darba tirgū.

Darbaspēks kļūst aizvien izglītotāks un netiek pilnībā izmantots tā potenciāls – pārkvalifikācijas risks. Līdz ar to svarīgi būs jaunu zināšanu ietilpīgu darba vietu izveide, lai augsta līmeņa prasmes tiktu pilnībā izmantotas, jo augsti kvalificēts un apmācīts darbaspēks tiek uzskatīts par vienu no svarīgākajiem Eiropas konkurētspējas nodrošinošiem faktoriem. Augstas un vidējas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums pārsniedz pieprasījumu un veidos pārpalikums. Tas aizvien vairāk palielinās disproporciju.

Dajai darbaspēka ir zemākas prasmes nekā nepieciešams darba tirgū. Visstraujāk saruks darbaspēks ar zemu kvalifikāciju. Darbaspēks ar vidējo kvalifikāciju paliks gandrīz nemainīgs un veidos lielāko daļu (gandrīz 50%) no visa darbaspēka vidējā termiņā. Lai gan arī zemas kvalifikācijas kategorijā veidosies disproporcijas, tomēr jāņem vērā, ka cilvēkiem ar pamatzglītību vai bez izglītības būs arvien grūtāk atrast darbu, jo viņus no darba tirgus izspiedīs darbaspēks ar augstāku kvalifikāciju. Saskaņā ar *Cedefop* aptauju, ES nodarbināto īpatsvars, kam darba uzsākšanas brīdī bija zemākas prasmes nekā nepieciešams ir apmēram 22%. Vislielākās neatbilstības šajā ziņā ir Baltijas valstīs.

Prasmju piedāvājumu tiešā veidā ietekmēs demogrāfiskās izmaiņas. Pieaugošu ietekmi uz darbaspēku rada arī darbaspēka novecošanās. Iedzīvotāju mūža ilgums ES arvien pieaug un to galvenokārt nosaka dzīves līmeņa kāpums un medicīnas attīstība. Vidējā termiņā darbaspēka piedāvājuma īpatsvars vecumā virs 55 gadiem sasniegs 1/5 no kopējā darbaspēka piedāvājuma. Ņemot vērā zemos dzimstības rādītājus, jau tagad ir paredzamas ievērojamas izmaiņas sabiedrības struktūrā, kas ietekmēs gan ekonomiku, sociālo drošību, veselības aprūpes sistēmu, darba tirgu un daudzas citas jomas.

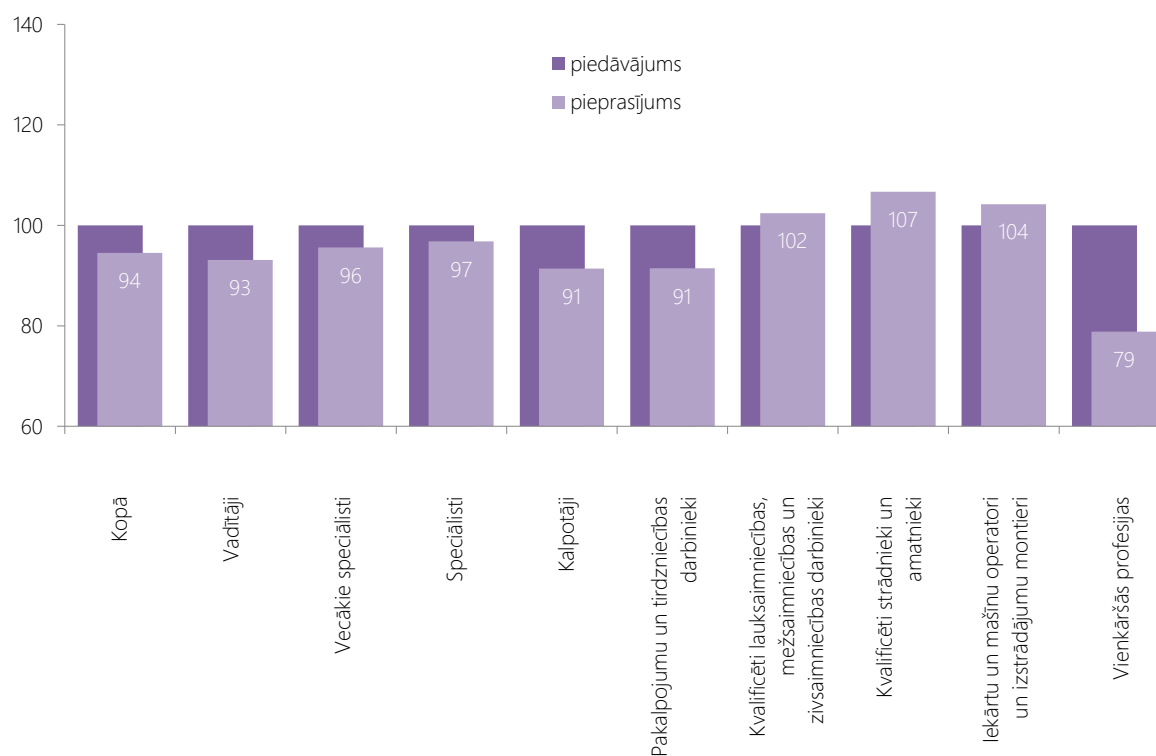
Lai mazinātu prasmju piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstības un mudinātu jauniešus izdarīt pareizo karjeras izvēli, svarīga ir karjeras konsultantu iesaiste. Liela loma ir arī darba vidē balstīto mācību politikas attīstībai un popularizēšanai.

* saskaņā ar *Cedefop* prognozēm

3.16. attēls

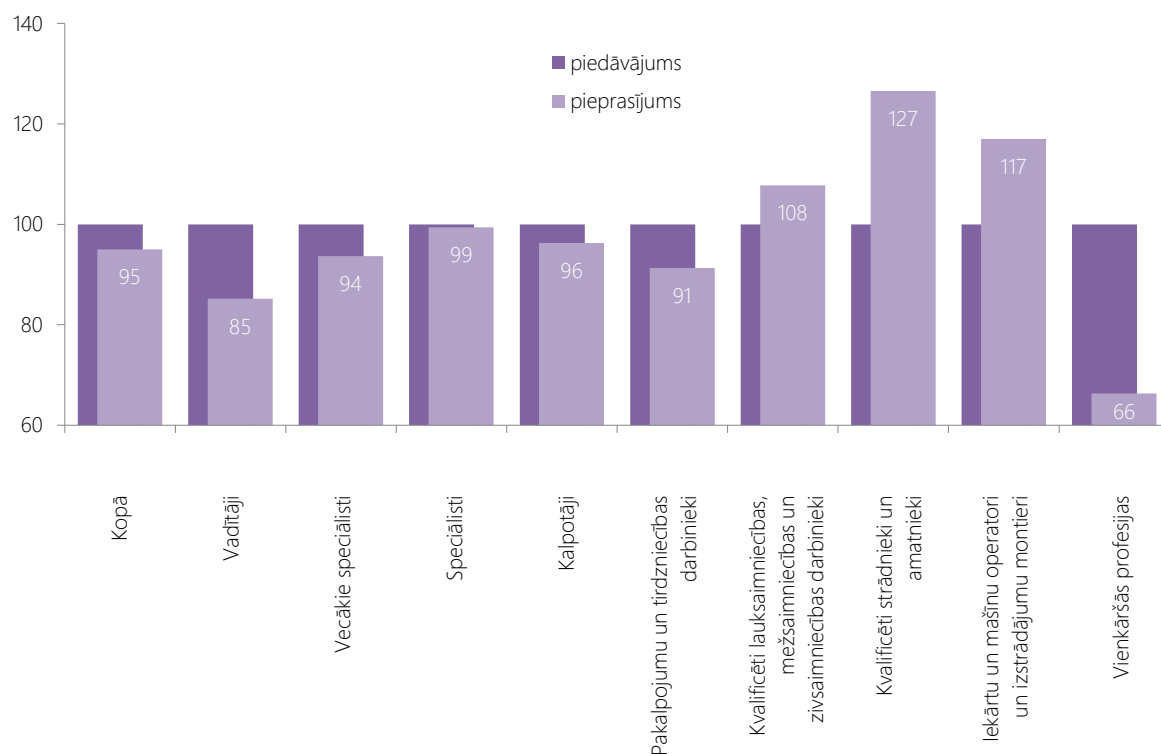
Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība pa profesiju grupām

2027. gads, pieprasījums pret piedāvājumu, procentos

¹ *Cedefop's European skill and job survey (2014)*

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība pa profesiju grupām
 2040. gads, pieprasījums pret piedāvājumu, procentos

Avots: EM prognozes

Sagaidāms, ka būtisks darbaspēka pārpalikums saglabāsies vienkāršajās profesijās, ņemot vērā darbaspēka piedāvājuma ar pamatzglītību pieaugumu vidējā termiņā, kā arī ievērojamo darbaspēka pārpalikumu ar vispārējo vidējo izglītību. Jāņem vērā, ka vidējā un ilgtermiņā, līdz ar automatizācijas tendencēm, būtiskākais darbavietu samazinājums sagaidāms profesijās ar augstu manuālo un atkārtojamu darbu īpatsvaru.

Saglabājoties līdzšinējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai un apjomam, ilgtermiņā disproporcijas padziļināsies jau iepriekš minētajās vidējās kvalifikācijas profesijās – iekārtu un mašīnu operatoru, kā arī kvalificētu strādnieku un amatnieku profesijās piedāvājums būs ievērojami mazāks nekā pieprasījums. Pieprasījums pārsniegs piedāvājumu arī kvalificētu lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieku profesiju grupā, tā kā šajā profesiju grupā ir augsts nodarbināto īpatsvars pirmspensijas vecumā, bet vienlaikus relatīvi mazs jaunpieņacēju skaits no izglītības sistēmas.

4. PĀRSKATS PAR ĪSTENOTAJIEM UN PLĀNOTAJIEM IZGLĪTĪBAS UN NODARBINĀTĪBAS PASĀKUMIEM

Iepriekšējos gados īstenotie nodarbinātības veicināšanas un prasmju attīstības pasākumi kopumā ir devuši labvēlīgu ietekmi gan uz iedzīvotāju nodarbinātību, gan uz darbaspēka pietiekamību un prasmju atbilstību. Iedzīvotāju nodarbinātības līmenis, kā arī iedzīvotāju iesaiste darba tirgū ir sasnieguši vēsturiski augstākās atzīmes. Aktīvās darba tirgus politikas pasākumi (ADTP) ir sekmējuši iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugumu, kas daļēji ir kompensējis negatīvo demogrāfijas tendenču ietekmi uz darbaspēka piedāvājumu un pietiekamību. Tāpat ilgtermiņa tendences kopumā uzrāda sabalansētāku izglītības piedāvājuma struktūru, kas pakāpeniski atspoguļojās arī darba tirgū. Vienlaikus, neskatoties uz uzlabojumiem izglītības piedāvājumā, joprojām daudzas strukturālās problēmas saglabājas aktuālas – nesabalansētība starp STEM un sociālo un humanitāro zinātņu jomām, liels jauniešu īpatsvars, kas neturpina mācības vidējā vai augstākā izglītības līmenī, vai izkrīt no izglītības sistēmas priekšlaicīgi, nepietiekams izglītojamo skaits profesionālās izglītības virzienos u.c. problēmas. Tāpat izglītības pasākumu ietekme bieži vien ir lēna un ietekmes mērogs nepietiekams, savukārt pieaugušu izglītības sniegtās iespējas netiek pietiekami izmantotas un iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītība būtiski atpaliek no izvirzītā mērķa.

Lai saskaņotu starpresoru sadarbību nepieciešamo darba tirgus reformu jeb pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā, lai tādējādi mazinātu disproporcijas Latvijas darba tirgū, 2016. gadā tika izveidota **Nodarbinātības padome** trīs ministru (ekonomikas, izglītības un zinātnes, un labklājības ministru) sastāvā. Padome ir koleģiāla neformāla ministru diskusiju platforma.

Īpašu uzmanību Nodarbinātības padome ir pievērsusi jautājumiem par ieguldījumu cilvēkkapitālā un darbaspēka (īpaši mazkvalificētā darbaspēka) prasmju attīstībai. Kā neatliekamu uzdevumu padome izvirzījusi efektīvas, ilgtspējīgas un visaptverošas pieaugušo izglītības sistēmas izveidi, kas spētu ātri pielāgoties darba tirgus vajadzībām, tādējādi salīdzinoši īsākā laikā mazinātu disproporcijas darba tirgū.

4.1. IZGLĪTĪBAS PIEDĀVĀJUMA UZLABOŠANAS VIRZIENI

Aktuālie pasākumi pamatizglītībā un vispārējā izglītībā

Kompetencēs balstīta izglītības satura ieviešana. Pakāpeniskā pāreja uz pilnveidoto mācību saturu un mācīšanas pieejas maiņu, lai rezultātā skolēni attīstītu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes, tika uzsākta 2019./2020. mācību gadā pirmsskolas izglītības posmā. 2020. gada 1. septembrī pilnveidoto mācību saturu sāks apgūt 1., 4., 7. un 10. klasē, 2021. gada 1. septembrī 2., 5., 8. un 11. klasē, bet 2022. gada 1. septembrī – 3., 6., 9. un 12. klasē. Valsts pārbaudījumi 9. un 12. klašu beidzējiem atbilstoši jaunajam mācību saturam tiks organizēti ar 2022/2023. mācību gadu. Vienlaikus turpinās 100 vispārējās izglītības iestādēs 2017./2018. mācību gadā uzsāktā jaunā kompetenču pieejā balstītā satura aprobācija pamata un vidējās izglītības pakāpē.

Izstrādāti un publicēti pamatizglītības mācību priekšmetu programmu paraugi, t.sk. STEM mācību priekšmetos un turpinās mācību priekšmetu programmu paraugu publicēšana vidējās izglītības pakāpē. Lai stiprinātu skolēnu zināšanas eksaktajās zinātnēs un veicinātu interesi par tehnoloģijām un inženierzinātnēm, Tehnoloģiju mācību jomā skolēni apgūs prasmes radīt dažādām mērķauditorijām un to vajadzībām atbilstošus produktus, dizaina risinājumus un programmatūras, organizēt risinājuma izstrādei nepieciešamos resursus un plānot risinājuma ieviešanu. Tehnoloģiju jomas skolotājiem, lai sagatavotos jaunā satura īstenošanai, nodrošinātas profesionālās pilnveides mācības. Ir izveidoti diagnosticējošie darbi dabaszinātņu jomā un matemātikā. 2020. gadā tiks uzsākta valsts pārbaudes darbu izstrāde atbilstoši pilnveidotajam mācību saturam, tajā skaitā fizikā, ķīmijā un bioloģijā.

Vispārējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošana. Lai nodrošinātu iespēju ikvienam skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību neatkarīgi no dzīves vietas, tiek turpināts darbs pie vispārējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanas. 2019. gada maijā MK iepazīnās ar sākotnējo piedāvājumu izglītības iestāžu tīkla sakārtošanai, kas paredz noteikt minimālo izglītojamo skaitu atbilstoši Latvijas teritoriālajam iedalījumam, ņemot vērā iedzīvotāju skaitu konkrētajās teritorijās, kā arī ievērojot 2021. gadā plānoto administratīvi teritoriālo reformu. Piedāvājuma pamatā ir Latvijas teritorijas iedalījums 4 reģionu blokos ar dažādiem minimālā skolēnu skaita kritērijiem katrā no tiem. 2020. gada janvārī MK izskatīts vispārējās vidējās izglītības iestāžu tīkla izvērtējums, kurā precizēti minimālā skolēnu skaita kritēriji vispārējās vidējās izglītības pakāpē. 2020. gadā tiks sagatavots konkrēts piedāvājumu vispārējās vidējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanai. Paredzēts noteikt minimālo skolēnu skaitu vidējās izglītības pakāpē, kas stātos spēkā no 2021. gada 1. septembra.

Vispārējās izglītības iestāžu infrastruktūras modernizācija. Piesaistot ERAF līdzekļus un būtisku pašvaldību līdzfinansējumu, vispārējās izglītības iestādēs plānots radīt modernu, ergonomisku un higiēnas prasībām atbilstošu mācību vidi, kas papildināta ar modernu, mācību procesam nepieciešamu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju aprīkojumu un risinājumiem. Projekti tiek īstenoti nacionālas un reģionālas attīstības centru pašvaldībās, atsevišķās Pierīgas reģiona pašvaldībās, kā arī Viļakas novada pašvaldībā. Paredzēta arī jaunu izglītības iestāžu ēku būvniecība pašvaldībās, kurās vērojams izglītojamo skaita pieaugums un esošas infrastruktūras nepietiekamība. Plānots, ka līdz 2023. gadam būs pilnībā modernizētas vismaz 100 vispārējās izglītības iestādes un 20-25% izglītojamo būs pieejama pilnībā modernizēta vispārējās izglītības mācību vide. Līdz 2020. gada maijam modernizētas 39 izglītības iestādes.

Pasākumi bērnu un jauniešu, kas priekšlaicīgi pārtrauc mācības un nepabeidz skolu, skaita mazināšanai. Ar ES fondu atbalstu paredzēts izveidot ilgspējīgu un efektīvu prevencijas sistēmu, kurā būtu iesaistīta pašvaldība, skola, pedagogi un vecāki, lai laikus identificētu bērnus un jauniešus ar risku pārtraukt mācības un sniegtu viņiem personalizētu atbalstu. Līdz 2019. gada beigām noslēgti 118 sadarbības līgumi, iesaistot 523 izglītības iestādes (tostarp 33 valsts profesionālās izglītības iestādes), un sniegts atbalsts vairāk nekā 20 tūkst. skolēnu. Galvenokārt sniegts konsultatīvais atbalsts un konsultācijas mācību satura apguvei.

Karjeras attīstības atbalsts palīdz skolēniem pieņemt apzinātu un motivētu lēmumu par savu turpmāko izglītības vai darba karjeru, tādējādi arī veicina izglītības priekšlaicīgas pārtraukšanas mazināšanu. Karjeras atbalsta pieejamības uzlabošanai kopš 2016. gada tiek īstenots ESF projekts „*Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs*”. Projektā iesaistītajās izglītības iestādēs tiek nodrošināts pedagoga karjeras konsultanta darbs un karjeras atbalsta pasākumi izglītojamajiem. 2019./2020. mācību gadā projektā ir iesaistītas 76 pašvaldības un to apvienības un 17 PIKC, nodarbināti 369 pedagogi karjeras konsultanti un karjeras attīstības atbalstu saņem 150,4 tūkst. izglītojamo 407 vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs. 2020./2021. mācību gadā karjeras izglītība tiks iekļauta pilnveidotajā mācību saturā. Papildus tam ir paredzētas aktivitātes vecāku izglītošanai skolēnu karjeras attīstības atbalsta jautājumos.

Aktuālie pasākumi profesionālajā vidējā izglītībā

Profesionālās izglītības satura reforma turpinās¹ ar ES fondu atbalstu, nodrošinot (1) parēju no priekšmetos balstīta uz mācīšanās rezultātos balstītu profesionālās izglītības mācību saturu, kā arī (2) ieviešot modulāro pieeju profesionālās izglītības programmu īstenošanā.

Ar mērķi izstrādāt mainīgajām darba tirgus prasībām atbilstošu profesionālās izglītības saturu un nodrošināt profesionālās izglītības atbilstību Eiropas kvalifikācijas ietvarstruktūrai kopš 2016. gada nogales tiek īstenots ESF līdzfinansēts projekts „*Nozaru kvalifikācijas sistēmas pilnveide profesionālās izglītības attīstībai un kvalitātes nodrošināšanai*”. Projekta ietvaros notiek nozaru kvalifikāciju sistēmas pilnveide un aprakstu sagatavošana, 202 profesiju standartu un profesionālās kvalifikācijas prasību izstrāde vai pilnveide, 185 modulāro profesionālās izglītības programmu izstrāde un ieviešana, profesionālās kvalifikācijas eksāmenu satura izstrāde 206 profesionālajām kvalifikācijām, kā arī attiecīgo mācību līdzekļu un metodisko materiālu izstrāde.

Līdz 2020. gada maijam ir izstrādātas 15 nozaru kvalifikācijas struktūras, kā arī izstrādāti un PINTSA² saskaņoti 162 projekta ietvaros plānotie profesiju standarti un profesionālās kvalifikācijas prasības. Turpinās darbs pie profesionālo kvalifikācijas eksāmenu satura izstrādes 79 profesionālajām kvalifikācijām. Pabeigta profesionālo kvalifikācijas eksāmenu satura izstrāde 53 profesionālajām kvalifikācijām. Turpinās modulāro profesionālās izglītības programmu izstrāde – pabeigtas 106, bet aktīvajā izstrādē – 55.

Turpinās izstrādāto modulāro profesionālās izglītības programmu aprobācija un īstenošana. Modulāro profesionālās izglītības programmu īstenošanā iesaistījās 28 profesionālās izglītības iestādes. Lielāko izglītojamo

¹ 2015. gada novembrī noslēdzās pirmais reformas posms, kas bija vērsti uz sadarbības mehānismu attīstību un metodoloģiju izstrādi, kā arī ekonomikas nozaru vajadzību izpēti. Šajā posmā tika veikti vispusīgi pētījumi par 14 tautsaimniecības nozarēm, izveidotas 12 nozaru ekspertu padomes, izstrādāti vai uzlaboti 61 profesijas standarti un 19 kvalifikācijas prasības (kopā 80), izstrādātas 56 modulārās profesionālās izglītības programmas un kvalifikācijas eksāmenu saturs 32 profesionālajām kvalifikācijām.

² Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome (Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes institucionālās sistēmas sastāvdaļa).

pieprasījumu guvušas modulārās programmas loģistikā, celtniecībā un būvniecībā, IT, tūrisma un viesmīlības, skaistumkopšanas, elektrotehnikas, mašīnzinību u.tml. jomās.

Novēršot pretrunu starp vispārizglītojošo priekšmetu mācīšanu vispārējā vidējā un profesionālajā vidējā izglītībā, kā arī pastiprinot uzmanību eksakto mācību priekšmetu mācīšanai profesionālās izglītības programmās, 2016. gadā profesionālās izglītības programmās ar tehniski orientētiem sasniedzamajiem rezultātiem ieviests vispārizglītojošo priekšmetu tehniskais virziens.

Līdz 2020. gada beigām profesionālajā izglītībā plānots ieviest tiesisko ietvaru obligātam un standartizētam absolventu monitoringam (veikt grozījumus *Profesionālās izglītības likumā*). 2019. gadā iepazīta citu valstu pieredze un uzsākts darbs pie absolventu turpmāko gaitu monitoringam nepieciešamo datu identificēšanas.

Kopš 2016. gada nogales ESF projektā „*Profesionālās izglītības iestāžu efektīva pārvaldība un personāla kompetences pilnveide*” kopumā iesaistījušies vairāk kā 8 500 profesionālajā izglītībā iesaistīto personu. Profesionālā pilnveide nodrošināta dažādosursos profesionālās izglītības iestāžu direktoriem, vietniekiem, citiem administrācijas pārstāvjiem un konventa pārstāvjiem. Pedagogi, prakšu un DVB mācību vadītāji saņēmuši atbalstu profesionālajai pilnveidei vispārējās un profesionālajās prasmēs. Sagatavoti 202 profesionālās kvalifikācijas eksaminācijas un akreditācijas eksperti. Stažēšanās pasākumos Latvijā un citās ES dalībvalstīs piedalījušies 606 dalībnieki, pedagogu – mentoru mācību programmu apguvuši 74 pedagogi no 33 profesionālās izglītības iestādēm.

Darba vidē balstītu mācību (turpmāk – DVB mācību) ieviešana ir bijusi viena no prioritātēm, veicot kvalitatīvas reformas profesionālās izglītības sistēmā. Nodrošināts atbilstošs tiesiskais ietvars un institucionālo mehānismu darbība DVB mācību koordinēšanai un īstenošanai, kā arī sagatavotas DVB mācību organizēšanas un īstenošanas vadlīnijas, kas ietver vienotus pamatprincipus un metodisku atbalstu mācību organizēšanai un īstenošanai. Lai nodrošinātu DVB mācību kvalitāti, organizētas mācības DVB mācību un prakšu vadītājiem no skolām un uzņēmumiem.

Turpinās 2017. gadā uzsāktais ESF projekts „*Palielināt kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu pēc to dalības darba vidē balstītās mācībās vai mācību praksē uzņēmumā*” (īsteno Latvijas Darba devēju konfederācija (LDDK)), kura mērķis ir veicināt DVB mācību ieviešanu. Projekta ietvaros plānots sniegt atbalstu 3 150 audzēkņu iesaistei DVB mācībās un 11 025 audzēkņiem dalībai mācību praksēs uzņēmumā. Līdz 2019. gada nogalei 469 uzņēmumos DVB mācībās bija iesaistīti 2 103 izglītojamie.

Profesionālās izglītības iestāžu tīkla sakārtošana un infrastruktūras modernizācija. IZM padotībā esošo profesionālās vidējās izglītības iestāžu skaits samazinājies no 60 iestādēm 2010. gadā līdz 21 iestādei 2019. gadā, bet KM padotībā esošo profesionālās vidējās izglītības iestāžu skaits no 14 iestādēm 2014. gadā līdz 10 iestādēm. Lai tālāk modernizētu profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūru un prioritārās izglītības programmas un izvietojumu reģionos, veicināta Profesionālās izglītības kompetences centra (PIKC) statusa iegūšana. PIKC statusu kopā ieguvušas 23 profesionālās izglītības iestādes (t.sk. viena koledža).

Ar ERAF atbalstu turpinās 24 profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūras modernizācija, kas paredz aprīkojuma un iekārtu iegādi, mācību un koplietošanas telpu un āra laukumu infrastruktūras modernizēšanu vai jaunu izbūvi, metodiskā centra funkciju stiprināšanu, dabaszinātņu (fizika, ķīmija, bioloģija) un matemātikas kabinetu iekārtošanu un jaunu izveidi, IKT ieviešanu un ergonomiskas mācību vides izveidi. Kopumā līdz 2023. gadam plānots sniegt atbalstu 25 profesionālās izglītības iestādēm, īpaši PIKC.

Sadarbības stiprināšana ar sociālajiem partneriem un nozares organizācijām, lai nodrošinātu speciālistu sagatavošanu atbilstoši darba tirgus prasībām. Visās IZM pārvaldībā esošajās profesionālajās izglītības iestādēs kopš 2016. gada sākuma darbojas koleģiāla padomdevēju institūciju – konvents. Tā mērķis ir veicināt profesionālās izglītības iestādes attīstību, nosakot tās darbības stratēģiskos virzienus, atbilstoši darba tirgus prasībām.

Darbojas LDDK un Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome (LOSP) koordinētās Nozaru ekspertu padomes (NEP), nozaru ekspertiem iesaistoties profesionālās izglītības saturā attīstībā, īstenošanā un kvalifikācijas eksāmenu vērtēšanā, kā arī reformu īstenošanā profesionālajā izglītībā.

Aktuālie pasākumi augstākajā izglītībā

Augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņa un jauna augstākās izglītības institūciju tipoloģijas ieviešana.

2020. gada 18. februārī MK atbalstīja IZM konceptuālo ziņojumu, kas paredz kompleksus strukturālos risinājumus augstākās izglītības un zinātnes nozares starptautiskajai konkurētspējai, fokusējoties uz pārvaldību, finansējumu un cilvēkresursiem. 2020. gada 12. maijā MK atbalstīja attiecīgos grozījumus *Augstskolu likumā*, paredzot jaunu augstākās izglītības institūciju tipoloģiju ar mērķi – stimulēt spēcīgas, pētniecībā balstītas, kvalitatīvas augstākās izglītības sistēmas izveidi, veicināt konsolidācijas un resursu koplietošanas risinājumus, t.sk. arī paredzot MK apstiprinātu kārtību kritēriju izpildes monitorēšanai. Grozījumi arī paredz ārējo ekspertu iesaisti augstskolu pārvaldībā – padomes ieviešanu, nosakot padomes kompetenci un padomes locekļu atlases un nominēšanas kārtību valsts dibinātajās augstskolās, kā arī mainīt normas, kas skar rektora amata pretendentu atlases un vērtēšanas kārtību un rektora amatā iecelšanas un atcelšanas kārtību. Paredzēts, ka MK nosaka valsts dibināto augstskolu padomes locekļu amata kandidātu atlases un nominēšanas kārtību, un valsts dibinātās augstskolas izstrādā un pēc saskaņošanas ar IZM un nozares ministrijām iesniedz IZM apstiprināšanai MK augstskolas iekšējās pārvaldības modeli. Atsevišķi IZM sadarbībā ar nozaru ministrijām, Latvijas Koledžu asociāciju, darba devēju organizācijām un citiem sociālajiem un sadarbības partneriem, izvērtēs koledžu lomu un vietu izglītības sistēmā.

Jauna doktorantūras modeļa ieviešanu Latvijā.

2020. gada jūnijā IZM gatavoja iesniegt izskatīšanai MK konceptuālo ziņojumu, kas līdz 2026. gadam paredz ieviest pētniecībā balstītu, konkurētspējīgu un uz inovācijām orientētu doktorantūru. Jaunais doktorantūras modelis noteiks, ka doktora studiju programmas apguve, promocijas darba, kā arī doktora teorētiskā pētījuma un mākslinieciskās jaunrades darba izstrāde un promocijas procesa īstenošana, kas rezultējas ar doktora grāda iegūšanu, ir vienots process. Konceptuālajā ziņojumā ietvertais risinājums izvirza jaunus doktorantūras finansēšanas principus, kas stiprinās doktora studiju programmu ciešāku sasaisti ar pētniecību, jaunu promocijas procesu, kā arī citus priekšnosacījumus doktora studiju programmu īstenošanai, tostarp par augstskolu pētniecisko kapacitāti, doktorantūras skolu izveidi, doktora studiju programmu atbilstību Zalcburgas rekomendācijām.

Jaunu doktora studiju programmu licencēšana un akreditācija tiks nodalīta no citu studiju programmu izvērtēšanas. Licencēšana, sākot jau ar 2022. gadu, tiks veikta doktorantūras skolas ietvarā, savukārt doktora studiju programmas no 2026. gada tiks izvērtētas, akreditējot doktorantūras skolu un ņemot vērā 2025. gadā plānotā Zinātnisko institūciju darbības starptautiskā novērtējuma rezultātus par augstskolu un tās doktora studiju programmas īstenošanas sadarbības partneri – zinātnisko institūciju. Šādi tiks nodrošināts, ka tiek atbilstoši izvērtēta doktora studiju programmas pētniecības vide un, profesionālās doktora studiju programmas gadījumā, arī tās mākslinieciskās jaunrades vide.

Jaunais finansēšanas modelis paredz, ka doktorantūras laikā doktoranti ieņems nevēlētā pētniecības personāla amatu un saņems doktoranta atalgojumu 12 tūkst. EUR gadā (t.sk. nodokļus un sociālās garantijas) augstskolā vai sadarbības partnera zinātniskajā institūcijā, kur tiks īstenota promocijas darba vai doktora teorētiskā pētījuma mākslās un mākslinieciskās jaunrades darba izstrāde, tādējādi sekmējot doktora grāda iegūšanu optimālā laikā (trīs līdz četrus gadus) un vienlaikus samazinot doktorantu atbilstību. Jaunā doktorantūras modeļa ieviešanas pārejas periodā (līdz 2023. gada beigām) ar ESF atbalstu paredzēts segt doktoranta atalgojuma, kā arī pētniecības un mobilitātes izmaksas. Piešķirot valsts budžeta finansējumu augstskolām doktora studiju programmu īstenošanai, tiks ņemts vērā augstskolas doktoru un doktorantu skaits, kā arī augstskolas pētnieciskais vai mākslinieciskās jaunrades sniegums. Jaunā doktorantūras finansēšanas modeļa ieviešana vismaz sākotnēji tiks īstenota piešķirto valsts budžeta līdzekļu ietvaros.

Promocijas darbu, kā arī doktora teorētiskā pētījuma mākslās un mākslinieciskās jaunrades darba kvalitāte izrietēs no doktorantūras kvalitātes, kas tiks būtiski paaugstināta visos tās īstenošanas posmos: doktora studiju programmas apguve, pētījuma izstrāde un promocija. Promocijas darbu, kā arī doktora teorētisko pētījumu mākslās un mākslinieciskās jaunrades darbu izvērtēšanu turpmāk nodrošinās katram darbam individuāli izveidota promocijas padome. Profesionālās doktora studiju programmās mākslās doktora teorētisko pētījumu un mākslinieciskās jaunrades darbu vērtēs un doktora grādu mākslās piešķirs augstskolas izveidota komisija (katrai mākslinieciskās darbības jomai sava).

Doktora studiju programmas visām augstskolām būs jāorganizē centralizēti – doktorantūras skolās. Doktorantūras skolas administrēs doktora grāda piešķiršanas procesu, finansējuma sadali un kursus plaši izmantojamo prasmju apguvei vairākām doktora studiju programmām, vienlaikus neierobežojot sadarbības iespējas ar citām doktorantūras skolām. Augstskola varēs veidot vienu vai vairākas doktorantūras skolas, bet ne vairāk par vienu

doktorantūras skolu katrā zinātņu nozaru grupā. Uzņemšana doktorantūrā nebūs sinhronizēta ar akadēmiskā gada sākumu.

Akadēmiskā personāla kompetences un motivācijas stiprināšana kvalitatīvas augstākās izglītības nodrošināšanai.

2020. gadā IZM sadarbībā ar Pasaules Banku Eiropas Komisijas strukturālo reformu atbalsta programmas ietvaros uzsāks jauna akadēmiskās karjeras modeļa izstrādi Latvijā. Pētījuma rezultāti sniegs priekšlikumus par kritērijiem, lai izvērtētu akadēmiskā amata pretendentu un akadēmiskā personāla kompetenci, nepieciešamajiem grozījumiem tiesību aktos, kā arī atspoguļos indikatīvās izmaksas pašreizējās nodarbinātības nosacījumu sistēmas maiņai, tostarp, kas attiecas uz akadēmiskajos amatos nodarbināto slodzēm, darba samaksu un tenūras amatu ieviešanu.

Plānots, ka jaunais modelis risinās arī vairākus ar izglītības piedāvājuma uzlabošanu saistītus jautājumus: (1) doktora grāda ieguvēja nodrošināšana ar akadēmiskajai karjerai atbilstošām pedagoģiskajām prasmēm; (2) plašas, sistēmiskas iespējas akadēmiskā personāla nepārtrauktai profesionālajai attīstībai, kas jo īpaši vērsta uz pedagoģisko prasmju uzlabošanu; (3) atbalsts starpinstītūciju akadēmiskā personāla profesionālajai attīstībai, tostarp mobilitātei ar mērķi docēt; (4) dažādu mācīšanas metožu ieviešana, ņemot vērā studentu dažādību un vajadzības; (5) pedagoģiskās un pētnieciskās darba slodzes līdzsvarošana arī vēlākos karjeras posmos (pētniecība bieži vien tiek vērtēta augstāk nekā pedagoģiskais darbs, jo īpaši vēlākos akadēmiskās karjeras posmos).

Augstākās izglītības finansēšanas sistēmas sakārtošana. 2015. gadā, lai sekmētu augstākās izglītības un zinātnes virzību uz izcilību, tika uzsākta jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešana. Ieviesti snieguma rādītāji atbilstoši politikas mērķiem par akadēmiskā personāla atjaunotni un pētniecībā balstīto augstāko izglītību, kā arī rādītāji par sadarbību ar uzņēmējiem un piesaistīto starptautisko projektu finansējumu. 2019. gadā 13 augstskolām un koledžām, kas veiksmīgāk iesaistījušas pētniecībā un radošajā darbā studentus un jaunus zinātniekus, īstenojušas starptautiskos pētniecības projektus un sadarbojušās ar uzņēmējiem, tika piešķirts snieguma finansējums kopumā 6,5 milj. EUR apmērā. Savukārt augstskolām, kas īsteno pedagoģijas studiju programmas, 2019. gadā, pamatojoties uz Valsts izglītības informācijas sistēmas datiem par 2018. gada absolventu darba gaitām, tika piešķirts pedagoģu snieguma finansējumu 156 tūkst. EUR apmērā. Mērķis ir stimulēt augstskolas rūpīgi vērtēt potenciālo studentu motivāciju un piemērotību darbam izglītības iestādēs.

Samazinoties studējošo kopskaitam, pieaug studējošo īpatsvars budžeta vietās. 2019. gadā 41% no valsts budžeta finansētām studiju vietām bija piešķirtas STEM programmās, kā arī 22% no visām valsts budžeta finansētām studiju vietām bija maģistrantūrā un doktorantūrā, kas ir svarīgi gan jaunu mācībspēku, gan zinātnieku sagatavošanā.

Sākot ar 2019. gadu ir uzsākts *augstākās izglītības absolventu monitorings*, iegūstot datus par absolventu nodarbinātības un ienākumu tendencēm vienu gadu pēc izglītības iestādes absolvēšanas. Absolventu nodarbinātība ir viens no rādītājiem, kas atspoguļo absolventu integrāciju darba tirgū konkrētos ekonomiskos apstākļos (vairāk par pirmo augstākās izglītības absolventu monitoringu skatīt 2.3. nodaļā).

Studiju programmu fragmentācijas mazināšanās, resursu koplietošana. Turpinās ES struktūrfondu programmu īstenošana, kuru ietvaros līdz 2023. gadam tiks investēts ESF finansējums: (1) jaunu, spēcīgu un starptautiski konkurētspējīgu studiju programmu izveidē; (2) mērķtiecīgai akadēmiskā personāla stiprināšanai (pasniedzēju kompetenču un prasmju paaugstināšanai) stratēģiskās specializācijas jomās, t.sk. jauno pasniedzēju (doktorantu) un ārvalstu pasniedzēju piesaistei; kā arī (3) augstākās izglītības institūciju pārvaldības un organizatorisko procesu uzlabošanai, kas ietver gan vadības personāla kompetenču paaugstināšanu, lai izveidotu augstāko izglītības institūciju vadītāju un līderu loku, kas ir kompetenti darbam starptautiskā līmenī un veicina pārmaiņu vadības kultūru, gan arī augstskolu sadarbības stiprināšanu ar industriju (studiju programmu satura pilnveidei un salāgošanai ar nozares attīstības vajadzībām). Projektus īsteno gan valsts, gan privātās augstākās izglītības iestādes, t.sk. arī koledžas.

Pāreja uz konceptuāli jaunu, vienotu skolotāju sagatavošanas sistēmu augstskolās, ņemot vērā izglītības satura reformu, kas izvirza konceptuāli citas prasības jauno pedagoģu sagatavošanā. ES fondu projektu ietvaros, sadarbojoties tām augstākās izglītības iestādēm, kas īsteno skolotāju sagatavošanas studiju programmas, uzsākta jauna skolotāju izglītības satura izstrāde – notiek darbs pie pedagoģijas studiju programmu sakārtošanas, kā arī jaunas, viengadīgas DVB studiju programmas ieviešanas skolotāja kvalifikācijas iegūšanai. Kopumā 10 milj. EUR novirzīti skolotāju izglītības attīstībai. Jauno DVB studiju programmu skolotāju sagatavošanai plānots īstenot no 2020. gada vasaras, un tai varēs pieteikties pretendenti ar jau iegūtu augstāko izglītību.

Līdz 2021. gada beigām paredzēts izstrādāt analītisko rīku pedagogu pieprasījuma un piedāvājuma prognozēšanai un nodarbinātības modelēšanai vispārējā un profesionālā izglītībā, kas dos iespēju laicīgi reaģēt uz sistēmas vajadzībām skolotāju sagatavošanā un profesionālās kompetences pilnveidē, pedagogu efektīvai nodarbinātības plānošanai izglītības iestādēs, atbalsta darbību plānošanai pašvaldības un valsts līmenī. Tāpat plānots izstrādāt skolotāju profesionālo kompetenču novērtēšanas instrumentu.

Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pilnveide un nacionālās kvalitātes nodrošināšanas institūcijas izveide. 2018. gada jūnijā Eiropas Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas asociācija (ENQA) piešķīra Akadēmiskās informācijas centram (AIC) pilntiesīga dalībnieka statusu ENQA, kā arī 2018. gada decembrī AIC tika uzņemts Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas reģistrā (EQAR). Latvijas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēma funkcionē atbilstoši Eiropas Augstākās izglītības telpas kvalitātes standartiem un vadlīnijām (ESG¹). Rezultātā sagaidāms, ka palielināsies uzticamība Latvijas augstākajai izglītībai un iegūtajiem diplomiem.

2019. gadā uzsākts jauns visaptverošs studiju virzienu akreditācijas posms. Izveidota e-platforma akreditācijas un licencēšanas procesa nodrošināšanai. Turpmāk visus dokumentus un nepieciešamo informāciju kvalitātes novērtēšanai augstskolas iesniegs e-vidē. Jauno akreditācijas noteikumu ietvaros ir nepieciešams nodrošināt darba devēju iesaisti augstākās izglītības kvalitātes vērtēšanā – licencēšanas un akreditācijas procesā.

2020. gada jūnijā IZM sadarbībā ar Akadēmiskās informācijas centru, Igaunijas Izglītības un pētniecības ministriju un Igaunijas Augstākās un profesionālās izglītības kvalitātes aģentūru, EK *Erasmus+* K3 strukturālo reformu atbalsta programmas ietvaros uzsāks augstskolu cikliskas institucionālās akreditācijas ieviešanas īstenošanu Latvijā, paredzot izstrādāt un līdz 2022. gada oktobrim iesniegt MK konceptuālo ziņojumu un priekšlikumus normatīvajam regulējumam.

Materiāli tehniskās bāzes modernizēšana. Ar ES fondu atbalstu tiek attīstīta teritoriāli koncentrēta studiju un zinātniskā darba infrastruktūra, nodrošinot mūsdienīgu studiju un pētniecības vidi STEM, t.sk. medicīnas un radošo industriju, studiju programmu īstenošanai (kopējais finansējums 44,7 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 38 milj. EUR). Vienlaikus tiek sniegts ES fondu atbalsts 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības STEM studiju mācību vides uzlabošanai koledžās – kopējais finansējums ir 14,1 milj. EUR, t.sk. ERAF finansējums 12 milj. EUR. Noslēgusies 6 projektu īstenošana, savukārt pārējo 18 projektu īstenošana vēl turpinās. Visu projektu pabeigšana plānota līdz 2022. gada decembrim.

Augstākās izglītības internacionalizācija. 2019./2020. akadēmiskajā gadā Latvijas augstākās izglītības iestādēs studē vairāk kā 10,1 tūkst. studējošie, kuri iepriekšējo izglītību ieguvuši ārpus Latvijas (mobilie studenti), kas veido 13% no kopējā studējošo skaita. Mobilo studentu skaits kopš 2014./2015. akadēmiskā gada ir pieaudzis gandrīz divas reizes. Visbiežāk iepriekšējo izglītību mobilie studenti ieguvuši Indijā, Uzbekistānā un Vācijā.

2019./2020. gadā akadēmiskajā gadā Latvijas augstskolās darbojas 531 ārvalstu mācībspēks, kas ir 11% no kopējā akadēmiskā personāla. Lai veicinātu ārvalstu mācībspēku piesaisti un augstākās izglītības internacionalizāciju, 2019. gadā 14 augstākās izglītības iestādes uzsāka īstenot ESF līdzfinansētus projektus par studiju programmu ES valodās un kopīgu doktora studiju programmu izstrādi. Projektus plānots īstenot līdz 2023. gadam. Latvijas augstskolās tiek īstenotas kopīgas studiju programmas ar ārvalstu augstskolām (t.sk. Lietuvas, Igaunijas, Baltkrievijas, Spānijas, Austrijas, Nīderlandes, Dānijas un Vācijas augstskolām) tādās jomās kā starptautiskais bizness un eksporta menedžments, tehnoloģiju un inovāciju vadība, inovatīva ceļu un tiltu inženierija, stratēģiskā robežu pārvaldība, Eiropas izglītības vadība, sociālais darbs un sociālā rehabilitācija, dabas rekreācija u.c.

Studējošo inovētspēju attīstība. Ar ES fondu atbalstu tiek īstenotas augstskolu izstrādātas *Studentu inovāciju programmas* – pasākumu kopums, kas ir mērķēts uz studējošo inovāciju spēju, uzņēmīguma un uzņēmējspēju attīstību, sniedzot ieguldījumu jauna augsti kvalificēta darbaspēka attīstībai. To īsteno, metodiski izglītojot un iesaistot studentus inovatīvu risinājumu izstrādē praktisku sabiedrības vai nozares problēmu risināšanai, zināšanas izmantojot praksē un mācoties darot, kā arī pasākumus pielāgojot dažādam studentu sagatavotības līmenim un pieredzei, īpaši atbalstot starpdisciplināru sadarbību un komandas darbu. Jaunā studiju pieeja paredz stiprināt pētniecībā un praktiskā pieredzē balstītas augstākās izglītības īstenošanu, studējošo un mācībspēku sadarbību ar nozari un attīstīt studējošo pamata un caurviju kompetences. Īpaši tiek stiprināta augstskolu sadarbība ar uzņēmumiem, iesaistot nozares speciālistus un praktiķus kā studentu darbu vadītājus un mentorus, studējošo

¹ *European Standards and Guidelines for Quality Assurance.*

darbu novērtētājus un padomdevējus. Šobrīd tiek īstenoti 4 projekti, projektu īstenošana tika uzsākta 2019. gadā un ilgs līdz 2022. gadam.

Lai sniegtu ieguldījumu Covid-19 izraisītās krīzes seku mazināšanā, augstskolas apvienojās kopīgas platformas izstrādei, kuras ietvaros studentu komandas var piedāvāt risinājumus industrijas vai organizāciju izvirzītajiem krīzes izaicinājumiem.

Aktuālie pasākumi pieaugušo izglītībā

2019. gadā izglītībā bija iesaistīti 7,4% Latvijas iedzīvotāju 25-64 gadu vecumā, kas ir 2 reizes zemāks rādītājs, kā noteiktais mērķis – sasniegt 15% līdz 2020. gadam. Kopumā pēdējo 10 gadu laikā pieaugušo dalība izglītības procesā būtiski nav mainījusies un saglabājas zem ES vidējā līmeņa (skatīt 2.4. sadaļu).

Sabiedrības izpratnes veicināšana par pieaugušo izglītības nozīmību. Saskaņā ar EUROSTAT *Pieaugušo izglītības apsekojuma* (2016) datiem visizplatītākais iemesls zema līdzdalībai izglītībā ir pieaugušo zema motivācija – aptuveni 35% respondentu norādījuši, ka nevēlas piedalīties pieaugušo izglītībā. Personu finansiālās grūtības un nespēja savienot mācības ar darbu vai ģimenes dzīvi ir būtiskākie šķēršļi dalībai pieaugušo izglītībā. Ņemot vērā iedzīvotāju zemo dalību pieaugušo izglītībā, 2020. gadā tiek plānotas vairākas integrētās komunikācijas kampaņas profesionālās un pieaugušo izglītības popularizēšanai ar mērķi veicināt sabiedrības izpratni un motivāciju piedalīties izglītības aktivitātēs.

Lai mērķtiecīgāk sasniegtu personas ar zemu izglītību un piedāvātu tai atbilstošāku mācību piedāvājumu, ES fondu izvērtēšanas atbalsta ietvaros, tiek veikts *Nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju efektīvākas iesaistes mācībās izvērtējums*, kas noslēgsies 2020. gadā.

Vienota pieaugušo izglītības sistēmas pārvaldības modeļa ieviešana. Turpinās *Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plāna 2016.-2020. gadam* ieviešana, kura mērķis ir veicināt sadarbību un nodrošinātu koordināciju starp pieaugušo izglītībā iesaistītajiem partneriem, kā arī novērstu sadrumstalotību un izveidotu efektīvu pieaugušo izglītības sistēmu. Plāna koordinācijai un ieviešanas procesa uzraudzībai, izveidota un darbojas starpnozaru konsultatīva institūcija *Pieaugušo izglītības pārvaldības padome*, kurā sastāvā ir pieaugušo izglītībā iesaistīto ministriju un citu organizāciju pārstāvji, kā arī sociālo un sadarbības partneru pārstāvji.

2019. gadā sadarbībā ar iesaistītajām pusēm, t.sk. sociālajiem un sadarbības partneriem, uzsākts darbs pie nākamā plānošanas perioda rīcības virzienu izstrādes. Paredzēts lielāku uzmanību pievērst pieaugušo izglītības kvalitātei, valstiskas izpratnes veidošanai par pieaugušo izglītības nepieciešamību, mērķa grupas segmentēšanai, mērķtiecīgiem atbalsta pasākumiem, kā arī tiks vērtētas publiskās un privātās partnerības iespējas pieaugušo izglītības attīstībai.

Lai uzlabotu neformālās izglītības kvalitāti, tiek gatavoti *Izglītības likuma* grozījumi neformālās izglītības kvalitātes kritēriju ieviešanai. Lai uzlabotu vienlīdzīgas piekļuves iespējas visiem, tiek plānots dibināt prasmju fondus, sākotnēji pilotprojekta vietā atsevišķās nozarēs. Ir sagatavoti *Profesionālās izglītības* likuma grozījumi elastīgāka pieaugušo izglītības piedāvājuma veidošanai, nodrošinot profesionālās kvalifikācijas daļu novērtēšanu un atzīšanu izglītības un darba vajadzībām, kā arī elastīgas iespējas profesionālās izglītības turpināšanai.

Tupinās 2018. gadā uzsāktais programmas *Erasmus+* līdzfinansētais sadarbības projekts ar OECD, kura mērķis attīstīt Latvijas nacionālo prasmju stratēģiju – pamatnostādnes 2021.-2027. gadam. 2019. gada nogalē noslēdzās pirmais – Diagnostikas – posms, kura ietvaros, balstoties uz starptautiski salīdzinošiem datiem, vairāk nekā 500 iesaistīto pušu pārstāvju viedokļa apzināšanu un OECD valstu un Latvijas labo praksi, izvērtēta Latvijas prasmju sistēmas pārvaldība, finansēšana un atbilstība darba tirgum. 2019. gadā tika publicēts OECD *Diagnostikas ziņojums* ar ieteikumiem pieaugušo izglītības un profesionālās izglītības sistēmas uzlabošanai. 2020. gadā – projekta Rīcības posmā – tiek turpināts darbs sadarbībā ar OECD pie *Izglītības un prasmju attīstības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam* izstrādes, ievērojot OECD Diagnostikas posmā iegūtas atziņas un OECD rekomendācijas¹.

Atbilstoši *Izglītības likuma* nosacījumiem, kas stāsies spēkā 2022. gada beigās, valstij ir jāatbalsta pieaugušo izglītība, finansējot pieaugušo neformālās izglītības programmas, kā arī atbalstot darba devējus darbinieku papildu izglītošanā. 2020.-2022. gadā plānots darbs pie normatīvās bāzes izstrādes par valsts atbalsta pasākumiem darba devējiem darbinieku izglītošanā, tajā skaitā plānots noteikt kritērijus šāda atbalsta saņemšanai. Vienlaikus tiek

¹ OECD ziņojums „Latvijas Prasmju stratēģija: Novērtējums un rekomendācijas” <https://www.izm.gov.lv/images/OECD/full-report-pdfx.pdf>

plānots izstrādāt kārtību, kādā valsts finansē pieaugušo neformālās izglītības programmas, tālākizglītības programmas un profesionālās kompetences pilnveidi, ka arī kritērijus attiecīgā finansējuma saņemšanai. **Atbalsts nodarbināto profesionālās kvalifikācijas pilnveidošanai.** ESF projekta „*Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide*” ietvaros nodarbinātām personām vecumā no 25 gadiem pēc indivīda iniciatīvas tiek sniegts atbalsts profesionālās kvalifikācijas un kompetences pilnveidei, t.sk. nodrošināti karjeras konsultanta pakalpojumi. Prioritāri sniegts atbalsts sociālā riska grupu nodarbinātajiem, tostarp zemas kvalifikācijas darbos nodarbinātajiem, kuri visvairāk pakļauti bezdarba riskam. Izglītības programmas tiek īstenotas ar līdzfinansējumu 10% apmērā. Nodarbinātajiem, kam piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas statuss, kā arī personām ar invaliditāti dalība ir bez maksas. Papildus personām ar invaliditāti nodrošināts papildu atbalsta personāls. Savukārt pieaugušajiem ar maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu, tiek sniegts atbalsts reģionālajai mobilitātei. Līdz šim organizētas četras mācību kārtas. Mācības kopumā uzsākušas 26 tūkst. personas, no kurām 3,3 tūkst. personas uzsāka mācības profesionālās tālākizglītības programmās, 3,5 tūkst. personas – profesionālās pilnveides programmās, 19 tūkst. personas – neformālās izglītības programmās un 192 personas uzsāka modulāro programmu apguvi, līdz 2020. gada martam mācības pabeiguši gandrīz 17 tūkst. strādājošie. Pieprasītākās mācības – IKT, transporta un loģistikas nozarēs, kā arī ēdināšanā.

Lai nodrošinātu labāku mācību kvalitāti (t.sk. attiecībā uz materiālajiem resursiem, personālu un mācību saturu, metodēm utt.), profesionālās tālākizglītības programmas un profesionālās pilnveides izglītības programmas prioritārā kārtā tiek īstenotas Profesionālās izglītības kompetences centros (PIKC).

Mācību atbalstam darba devēju pasūtītām mācībām darbiniekiem īstenoti pasākumi:

- *Atbalsts nodarbināto apmācībām (tehnoloģiskās apmācības).* Pasākuma mērķis ir nodrošināt komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, kas sekmētu darba ražīguma pieaugumu un jaunu vai uzlabotu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā. Ir plānotas divas projektu atlases kārtas. 2016. gada pavasarī apstiprināti pirmās kārtas 10 projekti, kurus īsteno lielākās nozaru asociācijas, kuras pārstāv kādu no apstrādes rūpniecības apakšnozarēm, IKT nozari vai izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozari. 2019. gadā pabeigta 2 projektu īstenošana IKT un apstrādes rūpniecības nozarē. Līdz 2020. gada martam apmācītas vairāk kā 12 tūkst. nodarbinātās ne-unikālās personas vairāk kā 660 komersantiem. Mācības tiek organizētas kā klātienē, tā attālināti. Pirmās kārtas projektu ieviešanas termiņš ir 2022. gada 31. decembris. Otrajā kārtā saņemti 6 projektu iesniegumi vairāk kā 6,4 milj. EUR apmērā. Projektu iesniedzēji – biedrības un nodibinājumi – pārstāv informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, kokrūpniecības, būvniecības un starptautisko biznesa pakalpojumu centru nozares. Plānots, ka, realizējot otrās kārtas projektus, tiks apmācīti 4 tūkst. darbinieki, nodrošinot 260 komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku. Līgumus ar finansējuma saņēmējiem plānots noslēgt 2020. gada 1. pusgadā. Pirmais līgums 2020. gada 27. aprīlī noslēgts ar IKT nozares asociāciju LIKTA, kas to īsteno kopīgi ar IT klasteri ar mērķi paaugstināt nodarbināto IKT profesionāļu kvalifikāciju;
- *Atbalsts IKT un netehnoloģiskām apmācībām, kā arī apmācībām, lai sekmētu investoru piesaisti (netehnoloģiskās apmācības).* Pasākums ir izstrādāts ar mērķi veicināt pašnodarbināto personu, mikro, mazo, vidējo un lielo komersantu produktivitāti un darba efektivitāti, paaugstinot to darbinieku kvalifikāciju un prasmes IKT jomā, nodrošināt komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, sekmējot netehnoloģisko inovāciju ieviešanu komersantos, kā arī nodrošināt atbalstu apmācībām, veicinot investoru piesaisti valstij. Ierobežotas projektu iesniegumu atlases rezultātā 2016. gadā tika atlasīta LTRK, LIKTA un LIAA, lai nodrošinātu veiksmīgu programmas īstenošanu. Mācības tiek organizētas kā klātienē, tā attālināti. Līdz 2020. gada martam apmācītas vairāk kā 1 200 komersantu 6,1 tūkst. nodarbinātās ne-unikālās personas.

Bezdarbnieku apmācību pasākumu pilnveidošana. 2019. gadā prasmju pilnveides apmācību pasākumos kopumā bija iesaistīti 20 tūkst. cilvēku. Bezdarbnieku un darba meklētāju prasmju pilnveides un darbaspēka pieejamības veicināšanas nolūkos turpinās NVA un darba devēju sadarbības pilnveide, t.sk., tiek popularizētas iespējas pašiem darba devējiem iesaistīties gan bezdarbnieku atlasē, piemeklējot kandidātus atbilstoši aizpildāmo vakancu profilam, gan arī sekmēt bezdarbnieku izglītības un prasmju ieguvu pēc tieša darba devēja pieprasījuma vai to apguvi uzņēmumā uz vietas, iesaistoties pasākumā „*Apmācība pie darba devēja*”, kas ir topošo speciālistu praktiskā apmācība pie paša darba devēja, kuru līdzfinansē NVA. Prasmju neatbilstību (*skills mismatches*) mazināšanā un pieaugušo izglītības veicināšanā kopumā bezdarbniekiem, tai skaitā tiem, kas nav pabeiguši profesionālās izglītības programmas, taču ieguvuši nozīmīgu darba pieredzi vai attīstījuši prasmes ārpus formālās izglītības sistēmas, ir paredzēta iespēja turpmāk iegūt valsts atzītu kvalifikāciju apliecināšu dokumentu, veicot kompetenču novērtēšanu un atzīšanu (nav jāiziet pilns apmācību kurss). Līdzīgi tiesiskajā regulējumā paredzētas modulārās profesionālās izglītības programmas bezdarbniekiem, kas atbilst jaunākajām tendencēm profesionālajā izglītībā Eiropas Savienībā, t.sk. attālinātā veidā (līdzās attālinātām mācībām augstākās izglītības iestādes studiju moduļos). Būtiski

ir arī mācību kvalitātes aspekti, tāpēc jau šobrīd ir ieviestas papildus prasības materiāltehniskajai bāzei, vides pieejamībai un izglītības iestāžu atbildībai pret vājiem izglītojamo mācību rezultātiem neformālajā izglītībā u.c. Savukārt, lai veicinātu bezdarbnieku nokļūšanu mācību vietās, līdzās atbalstam nokļūšanai darba vietās, ir pieejams reģionālās mobilitātes atbalsts (skatīt 4.2. nodaļu). Vienlaikus NVA turpina īstenot darba tirgus īstermiņa prognozēšanu, kuras ietvaros, balstoties uz makroekonomiskajiem rādītājiem un darba devēju aptaujām, tiek prognozētas pieprasījuma izmaiņas profesiju grupu līmenī un atbilstoši plānotas un organizētas bezdarbnieku un darba meklētāju izglītības piedāvājums, kas tiek saskaņots arī ar sociālajiem partneriem. Informētākā izglītības pakalpojuma sniedzēja un atbilstošas profesijas izvēlē līdzās NVA klientu profilēšanas metodei un karjeras konsultācijām NVA mājaslapā publiski pieejami arī vairāki IKT rīki (darba tirgus prognozēšanas rīks, izglītības iestāžu meklētājs u.c.).

Plānotie pieaugušo izglītības un nodarbinātības atbalsta pasākumi Covid-19 radītās krīzes seku mazināšanai

(pasākumi atbalstīti Nodarbinātības padomē)

Mērķis – funkcionālas pieaugušo izglītības sistēmas izveide mazkvalificēto īpatsvara samazināšanai, nepārtrauktas prasmju, iemaņu un kompetenču attīstībai un sociālekonomiskās paradigmas pārmaiņām. Būtiski ir sniegt iedzīvotājiem, t.sk. bez darba palikušajiem, prasmes un iemaņas, kas ir vai tiks pieprasītas darba tirgū un efektīvi nodrošināt pēc krīzes augošās nozares ar nepieciešamajiem cilvēkresursiem. Paredzēts, ka pasākumi tiek uzsākti pakāpeniski, atkarībā no situācijas attīstības 2020. gada laikā:

- apzināts PIKC un augstākās izglītības iestāžu **attālināto mācību/kursu piedāvājums**, aktualizēti izglītības piedāvājuma kvalitātes aspekti (izvirzīti kvalitātes kritēriji izglītības iestādēm un neformālās izglītības programmām, atbalsts IKVD iesaistei pieaugušo izglītības piedāvājuma kvalitātes nodrošināšanā u.t.t.);
- īstenota **bezdarbnieku prasmju pilnveide un pārkvalifikācija** atbilstoši bezdarbnieka profilam (NVA) – profesionālā tālākizglītība, pilnveide, darba tirgum nepieciešamo papildus prasmju apguve (valodas, digitālās prasmes), attālinātas mācības, plānotā nākotnes iespēja apmaksāt tiešsaistes sertifikāta ieguvu (gan vietējo, gan starptautisko), apmācība pie darba devēja ar algas subsīdiju un darba vadītāju. Līdz 2023. gada beigām plānots iesaistīt 24 tūkst. bezdarbnieku;
- paplašinātas **nodarbināto mācības** (VIAA) – ar pieejamo finansējumu iesaistītas 15 000 personas; ar papildus finansējumu vēl 20 000 personu kvalifikācijas iegūšana, atjaunošana, pilnveide; digitālās u.c. prasmes atbilstoši tautsaimniecības nozaru vajadzībām, t.sk. nozarēs, kas relatīvi mazāk cietušas no Covid-19 ietekmes un kurās ir lielākais potenciāls iekšējā un ārējā pieprasījuma nodrošināšanai salīdzinoši, arī nodrošinot iespēju pieteikties atkārtotām mācībām;
- turpināts **atbalsts uzņēmējiem darbinieku apmācībām** (nozaru asociācijas & LIAA) – veikti grozījumi programmas īstenošanas noteikumos. Apmācīti 7 800 nodarbinātie. Veicinot uzņēmumu līdzatbildību, darba devēju uzvedības un izpratnes maiņu: mācības darba vietā, sociālā atbildība, pašatbildība;
- izstrādāts **jauns atbalsta instruments veicinot uzņēmumu pasūtītas mācības** (augstas pievienotās vērtības nozares, inovāciju attīstība). Apmācīti 20 000 nodarbinātie. Specializācijas stratēģiskās jomas, zinātnietilpīgi uzņēmumi un produkti, starptautiskā izcilība un tīklošanās;
- izstrādāta **mini-MBA programma uzņēmumu un iestāžu vadītājiem** – praktiska mācību programma 2 000 uzņēmējiem un vadītājiem, veicinot uzņēmumu un nozaru transformāciju. Starptautisko universitāšu kursu, mācību satura adaptācija;
- īstenota **sabiedrības informēšanas kampaņa** iedzīvotāju informēšanai un motivēšanai mācīties visas dzīves garumā;
- nodrošinātas **digitālo prasmju apguves iespējas** sabiedrībai atkarībā no priekšzināšanu līmeņa un vajadzībām – pilnveidotas sabiedrības vispārējās digitālās prasmes, kā arī attīstītas profesionālās IKT atbalsta prasmes (vismaz 1 000 personām), lai spētu pārorientēties darbam IKT nozarē. Palielināts augstākās izglītības iestāžu IKT absolventu īpatsvars. IKT nozares kapacitātes paaugstināšana. 50 pasniedzēji apmācīti pasaules līmeņa IKT pedagoģijā un tehnoloģijās;
- attīstītas **uzņēmējspējas** sabiedrībā – biznesa inkubatoru piedāvājums jaunas uzņēmējdarbības uzsākšanai, jaunu apmācību programmu izstrāde esošo uzņēmumu attīstībai/paplašināšanai;
- uzsākts individuālu kompleksu **mācību portfeļu piedāvājumu** veidošana pieaugušo izglītībā, kas atbilstu personas profilam (esošā kvalifikācija un prasmes, trūkstošā kvalifikācija un prasmes), aizstājot neformālus un īsus apmācību kursus;
- palielināts **valsts galvoto studiju un studējošo kredītu** skaits;
- īstenota **subsīdētā nodarbinātība** darba devēju atbalstam darbaspēka piesaistē un pagaidu nodarbinātības iespējas bezdarbniekiem – pēckrīzes atgūšanās posmā iesaistītas indikatīvi 26 000 personas;
- sniegts **atbalsts krīzes ietekmētiem uzņēmumiem** ar saīsināto darba laiku (daļējās dīkstāves gadījumā) – sniegts atbalsts 40 tūkst. nodarbinātajiem, kas turpina strādāt uzņēmumos, taču dara to samazinātā apmērā, un kuru darbs ir svarīgs uzņēmuma darbībai ilgtermiņā, lai tie varētu turpināt pilnvērtīgi darboties pēc krīzes un jaudu atjaunošanās.

Papildus atzīmējams, ka 2020.gada gada aprīlī veikti grozījumi *Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā*, pagarinot laiku no 60 līdz 120 dienām, kurā, bezdarbnieki var īslaicīgi strādāt nezaudējot bezdarbnieka statusu. Šajā darba laikā persona bezdarbnieka pabalstu nesaņems, bet varēs turpināt to saņemt pēc minēto ierobežota termiņa darba attiecību beigām, līdz ar to tiks veicināta arī darba līgumu uz noteiktu laiku noslēgšana īslaicīgai nodarbinātībai (piemēram, sezonālo darbu veikšanai) krīzes periodā.

Atbilstoši OECD ietekmes novērtējumam (salīdzinot kontroles un dalības grupas un ietekmi uz algām un nodarbinātību) Latvijā īstenoto ADTP pasākumu ietekme relatīvi ir ļoti labvēlīga (gan pozitīva ietekme, gan salīdzinājumā ar citu ES valstu ietekmes novērtējumiem). NVA organizētajiem apmācību pasākumiem ir pozitīva ietekme uz nodarbinātību. Gan profesionālā apmācība, gan neformālā apmācība uzlabo darba atrašanas iespējas, gan pozitīvi ietekmē darba samaksas pieaugumu. 2019. gadā pēc profesionālās tālākizglītības, pilnveides un neformālās izglītības (valodu un IKT programmas) apguves 6 mēnešus pēc pasākuma pabeigšanas pastāvīgā darbā iekārtojušies vidēji 41% reģistrētie bezdarbnieki un darba meklētāji.

Lai veicinātu bezdarbnieku apmācību kvalitāti un īstenošanas nosacījumu ievērošanu, sagatavoti grozījumi MK noteikumos par aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību un pasākumu īstenošanu izvēles principiem. Grozījumos ietvertas arī normas, lai stiprinātu sadarbību ar pašvaldības sociālajiem dienestiem ilgstošo bezdarbnieku sekmīgai iesaistei aktīvajos nodarbinātības pasākumos un darba meklēšanas pienākumu izpildē.

Valsts profesionālās izglītības iestāžu iesaistes pieaugušo izglītības īstenošanā veicināšana. 2017. gadā Ministru kabinets apstiprināja Nodarbinātības padomes priekšlikumus veicamajiem pasākumiem un izmaiņām normatīvajā regulējumā, kas motivētu profesionālās izglītības iestādes, darba devējus un iedzīvotājus iesaistei pieaugušo izglītībā¹.

2018. gadā izstrādāts metodiskais materiāls Praktisks ceļvedis darbam ar pieaugušajiem profesionālās izglītības iestādēs. Metodiskā materiāla mērķis ir veicināt profesionālās izglītības iestāžu spēju veidot mācību piedāvājumu pieaugušo mērķauditorijai, tai skaitā komersantiem, kas nodrošinātu uzņēmumu attīstībai nepieciešamās prasmes; veicināt profesionālās izglītības iestāžu spēju veikt tirgus analīzi, gatavot mārketinga un pārdošanas plānus, t.sk. izstrādāt pakalpojumu cenrāžus, nodrošināt pakalpojumu virzīšanu tirgū un sekmīgi pārdot izglītības pakalpojumus; orientēt profesionālās izglītības iestāžu uz nozaru modernizāciju un ilgtspējīgu piedāvājumu veidošanu. Metodiskais materiāls izstrādāts piesaistot ekspertus un sadarbojoties ar pārstāvjiem no četriem PIKC (PIKC „Rīgas Valsts tehnikums”, PIKC „Rīgas Mākslas un mediju tehnikums”, PIKC „Liepājas Valsts tehnikums” un Ogres tehnikums). Bez tam notikuši mācību semināri profesionālās izglītības iestāžu pārstāvjiem par pašizmaksas aprēķinu veikšanu, maksas pakalpojumu cenrāžu izstrādi, pieaugušo izglītības piedāvājuma sagatavošanu un efektīvu infrastruktūras izmantošanu.

4.2. DARBASPĒKA ĢEOGRĀFISKĀ MOBILITĀTE UN VIEDĀ IMIGRĀCIJA

Atbalsts darbaspēka iekšējai mobilitātei

Īres mājokļa pieejamības veicināšana reģionos. Darbaspēka pieejamību teritorijās ar lielāku ekonomisko aktivitāti kavē kvalitatīvu mājokļu pieejamība iedzīvotājiem ar vidējiem ienākumiem. Sadarbības ietvaros ar OECD, izvērtējot ārvalstu labo praksi, 2020. gadā tiks izstrādāti priekšlikumi efektīviem atbalsta instrumentiem mājokļu pieejamības nodrošināšanai Latvijā.

Mājokļu atbalsta programmas pilnveidošana. Kvalificēta darbaspēka piesaisti reģioniem veicina arī kopš 2018. gada 1. marta augstas kvalifikācijas speciālistiem (vecumā līdz 35 gadiem) pieejamais valsts atbalsts mājokļa iegādei. Jaunie speciālisti, kuriem ir pastāvīgi ienākumi, bet nav pietiekamu uzkrājumu pirmās iemaksas veikšanai, var saņemt garantiju mājokļa iegādei vai būvniecībai 20% apmērā no aizdevuma summas, kas nepārsniedz 50 tūkst. EUR. Jaunajiem speciālistiem līdz 2019. gada beigām piešķirtas vairāk kā 1 800 garantiju.

Mobilitātes atbalsts ADTP pasākumu ietvaros. Lai veicinātu iesaisti pasākumos reģionālās mobilitātes atbalstam, 2018. gadā veikti grozījumi tiesiskajā regulējumā, paredzot transporta un īres kompensācijas arī uzsākot darbu Rīgā, kā arī samazināts nepieciešamais attālums no dzīvesvietas līdz darba vai apmācību vietai atbalsta saņemšanai no 20 uz 15 km, tādējādi veicinot darbā iekārtošanos ārpus savas administratīvās teritorijas, kur nav atbilstošu vakanču piedāvājuma. No 2020. gada 8. maija atlīdzību transporta izdevumu segšanai piešķir gadījumos, ja attālums no nodarbinātās personas deklarētās dzīvesvietas līdz darba vietai nepārsniedz 110 km, bet pārējos gadījumos iespējams saņemt īres kompensāciju. 2019. gadā reģionālās mobilitātes atbalsts nokļušanai uz darbu piešķirts 288 personām. Aizvien populārāks kļūst reģionālās mobilitātes atbalsts bezdarbniekiem, kuru izmanto, lai

¹ Informatīvais ziņojums „Par Nodarbinātības padomes ietvaros identificēto pasākumu kopumu un to izpildes termiņiem” (izskatīts Ministru kabineta 2017. gada 21. marta sēdē).

nokļūtu pārkvalifikācijas un darbam nepieciešamo prasmju apguves vai subsidētās nodarbinātības vietās. 2019. gadā reģionālās mobilitātes atbalsts tika sniegts 3 787 bezdarbniekiem, lai dotos uz apmācībām un 77 bezdarbniekiem, lai dotos uz subsidētajām darba vietām.

Augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste no ārvalstīm.

Atvieglota darba tirgū trūkstošo speciālistu piesaiste. 2019. gada decembrī, MK atbalstīja vairākus MK noteikumu grozījumus, kuru galvenais mērķis ir atvieglot birokrātiskos šķēršļus ārzemnieku nodarbināšanai. Līdz 10 darba dienām (30 dienu vietā) saīsināts brīvas darba vietas pieteikšanas minimālais termiņš, ja darba devējs vēlas ārzemnieku no trešās valsts uzaicināt saistībā ar nodarbinātību¹. Atcelta prasība publicēt brīvu darba vietu gadījumos, ja ārzemnieks (trešās valsts pilsonis), kuru paredzēts nodarbināt, jau vismaz 2 gadus bijis nodarbināts Latvijā vai bijis nodarbināts pie konkrētā darba devēja un darba devējs viņu turpmāk vēlas nodarbināt citā specialitātē (profesijā), vai bijis nodarbināts studiju laikā un pēc izglītības iegūšanas vēlas turpināt nodarbinātību pie tā paša darba devēja. Saglabāta prasība uzņēmējam maksāt ārzemniekam algu, kas nav mazāka par valstī vidējo.

Ārvalstu studentu piesaiste. 2018. gada vasarā stājās spēkā grozījumi *Imigrācijas likumā*. Cita starpā precizētas pētnieka un studenta tiesības uz nodarbinātību – pētniekam piešķirta neierobežotu piekļuve darba tirgum, savukārt studentiem tiesības strādāt 40 stundas nedēļā vasaras brīvlaika periodā (mācību laikā ne vairāk par 20 stundām nedēļā). Pagarināts uzturēšanās termiņš, kura laikā iespējams meklēt darbu pēc studiju beigšanas – bakalaura grādu saņēmēšajiem pagarināts līdz 4 mēnešiem, bet maģistra/doktora grādu saņēmēšajiem līdz 9 mēnešiem. Nodarbinātības ierobežojumi neattiecas uz citu ES dalībvalstu studentiem.

Atvieglējumi ES zilās kartes saņemšanai. Veikti grozījumi *Uzturēšanās atļauju noteikumos*, kas paredz, ka trešo valstu pilsoņiem ES zilo karti varēs izsniegt arī gadījumos, ja personai nav augstākās izglītības (augstāko izglītību apliecinoša dokumenta), taču ir vismaz piecus gadus ilga profesionālā pieredze konkrētajā specialitātē vai nozarē, kurā viņš tiks nodarbināts Latvijā. Minētā kārtība attiecas tikai uz tiem ārzemniekiem, kuri tiks nodarbināti profesijās, kuras ietilpst Profesiju klasifikatora pirmajā vai otrajā pamatgrupā (vadītāji, vecākie speciālisti). Kārtība neattiecas uz reglamentētām profesijām, piemēram, ārsti, piloti, inženieri u.c.

Darbaspēka nodrošinājums IKT sektorā. Izveidota vienota IT izglītības platforma *Baltijas IT sabiedrība* jeb *BITS.education*. Platforma apkopos IT izglītības programmas, lai sekmētu jaunu starptautiskam tirgum gatavu IT profesionāļu sagatavošanu Latvijā, un veidos digitālās kampaņas, lai piesaistītu studentus no ārvalstīm. 2020. gadā tika uzsākta kampaņa Ukrainā. Lai nodrošinātu IKT nozares attīstību un apmierinātu citu nozaru pieprasījumu pēc IKT speciālistiem, mērķtiecīgi veidota trīspusēja sadarbība starp valsts pārvaldes iestādēm, vadošajiem IKT uzņēmumiem un augstākās izglītības pārstāvjiem, lai Latvijā izveidotu inovatīvu studiju programmu IKT jomā. Baltijas IT izcilības bakalaura studiju programmu izveidojusi Latvijas Universitāte un Rīgas Tehniskā universitāte (RTU) sadarbībā ar Buffalo Universitāti (ASV), un to koordinē RTU Rīgas Biznesa skola. Pirmajā, 2019. gadā, studijas šajā programmā uzsāka 22 jaunieši un mācību programmu apguva 14 profesori no Latvijas, kā rezultātā tika izveidoti/atjaunoti 20 priekšmeti datorprogrammās. 2020. gadā plānots uzņemt 50 studentus.

4.3. DARBA TIRGUS APSTEIDZOŠO PĀRKĀRTOJUMU SISTĒMA

Lai sekmētu darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas (turpmāk – DTAPS) izveidi, EM laika posmā no 2017. gada līdz 2019. gadam īstenoja pētījumu *Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku*.

Pētījuma ietvaros tika izstrādāti priekšlikumi DTAPS ieviešanas kontekstā. Šie priekšlikumi paredz kopīgu darba tirgus apsteidzošo jautājumu risināšanā iesaistīto pušu sadarbību un funkciju pārdali ar mērķi izveidot koordinētu, uz vienotu mērķi vērstu sadarbības sistēmu, kuras ietvaros sistemātiski tiktu organizēti pasākumi, kas ļauj savlaicīgi

¹ Vispārēja prasība līdz 2019. gada beigām bija, ka vakancei NVA jābūt reģistrētai ne mazāk kā mēnesi, ja darba devējs vēlas uzaicināt nodarbinātos no trešajām valstīm. Tikai specialitātēs (profesijās), kurās prognozē būtisku darbaspēka trūkumu (tā saucamais *profesiju saraksts* apstiprināts MK 2018. gada 20. februārī), ārvalstnieku varēja piesaistīt vakancei, kas NVA reģistrēta īsāku termiņu – vismaz 10 darba dienas.

prognozēt iespējamās izmaiņas darba tirgū nākotnē, kā arī tām pielāgoties. Lai DTAPS darbotos kā vienota sistēma, nepieciešams nodalīt šādas funkcijas:

- 1) stratēģiskā koordinēšana (DTAPS darbības virzienu apstiprināšana, nepieciešamo izmaiņu noteikšana DTAPS mērķos un prioritārajos jautājumos, uzdevumu un to savstarpējo saistību noteikšana),
- 2) administratīvā koordinēšana (diskusiju platformas nodrošināšana visām DTAPS iesaistītajām pusēm, komunikācijas un informācijas aprites nodrošināšana,
- 3) izvērtējošā koordinēšana (regulāra neatkarīga DTAPS darbības izvērtēšana pēc noteiktiem kritērijiem, iespējamo uzlabojumu noteikšana).

Optimālākā izvēle stratēģisko funkciju pildīšanai ir Nodarbinātības padome, kas darbojas trīs ministru – ekonomikas, izglītības un zinātnes, un labklājības ministru – sastāvā un tās mērķis ir saskaņot starpresoru sadarbību nepieciešamo darba tirgus pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā, lai tādējādi mazinātu disproporcijas Latvijas darba tirgū. Tas ļautu koordinēt tieši ar DTAPS saistīto jautājumu saskaņošanu starp iesaistītajām pusēm un nodrošinātu platformu, kurā tiktu veikta pietiekama darba tirgus analīze un pētniecība.

Pētījuma rezultātā ir uzlabota arī darba tirgus prognožu interpretācija. Lai prognozes būtu viegli uztvert un izmantot, ir izstrādātas *Vadlīnijas vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu interpretācijai un izmantošanai*. Tās ir kā papildus informācijas avots karjeras konsultantiem, tomēr tās var lietot jebkurš interesents profesionāliem un informatīviem nolūkiem. Lai veicinātu prognožu interpretāciju un pārkārtojumu plānošanu arī reģionālā līmenī, darba tirgus prognozes un Vadlīnijas tika prezentētas arī NVA organizētajos reģionālajos semināros.

Pētījuma ietvaros tika arī sagatavoti priekšlikumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem vidēja un ilgtermiņa prognozēšanā izmantojamo datu jomā. Sagatavoti priekšlikumi un izpētītas iespējas vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu izmantošanai selektīvas darbaspēka imigrācijas mehānismu ieviešanas kontekstā. Izveidota arī izglītības profesiju atbilstības tabula vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēšanas vajadzībām. Izpētītas Eiropas prasmju, kompetenču, kvalifikāciju un profesiju klasifikācijas (ESCO) adaptācijas iespējas.

4.1. tabula

DTAPS ieviešanas kontekstā paveiktie pasākumi

Sistēmas vājā vieta	Plānotais/ leviestais pasākums
Ierobežotas darba tirgus prognožu izplatīšanas iespējas un informācijas kanālu trūkums	Tiek strādāts pie interaktīvas darba tirgus prognožu atspoguļošanas platformas izveides
Nepietiekošas visaptverošas publiskas diskusijas par darba tirgus nākotnes tendencēm un vajadzībām	NVA noorganizēti reģionālie semināri, kuros prezentētas darba tirgus prognozes. Šādi semināri plānoti arī turpmāk
Koordinācijas mehānismu, kas nodrošina darba tirgus prognožu iestrādi politikas dokumentos, trūkums	DTAPS koordinatora funkcija deleģēta Nodarbinātības padomei
Prognožu interpretācijas problēmas un sarežģīta sasaiste ar izglītības piedāvājuma instrumentiem	Izstrādātas vadlīnijas karjeras konsultantiem vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu interpretācijai un izmantošanai

Ar DTAPS pilnveidi saistītie tālākie soļi lielā mērā būs atkarīgi no finansējuma pieejamības un apjoma.

Pilnīgākas darba tirgus informācijas nodrošināšanai ilgtermiņā plānots izveidot Kvalitatīvo prognožu platformu (platforma ekspertiem un pētniekiem) ar mērķi izstrādāt reģionu, prasmju un padziļinātas nozaru prognozes, izmantojot kvalitatīvās pētījumu metodes.

Papildus plānots nodrošināt reģionālo forumu platformu teritorijas attīstības plānošanas un izglītības attīstības plānošanas kapacitātes stiprināšanai un signālu interpretācijai reģionālā līmenī.

Tāpat plānots uzsākt interaktīvas darba tirgus prognožu atspoguļošanas platformas darbību, interaktīvā veidā atspoguļojot darba tirgus īstermiņa (NVA un EM mājas lapā) un vidēja un ilgtermiņa prognozes (EM mājas lapā). Platforma nodrošinās darba tirgus prognožu pieejamību plašākam interesentu lokam. Līdz šim Ekonomikas ministrijas izstrādātās vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozes bija pieejamas informatīvā ziņojuma formātā.

5. KOPSAVILKUMS UN PRIEKŠLIKUMI

Ziņojumā ir raksturota esošā situācija darba tirgū, kā arī iekļautas aktualizētās darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes, kas ir viens no elementiem darbaspēka piedāvājuma pielāgošanas procesā. Darba tirgus prognozes ir kvantitatīvā bāze tālākām diskusijām starp nodarbinātības, izglītības, struktūrpolitikas veidotājiem, sociālajiem partneriem, zinātniekiem u.c. iesaistītām pusēm, lai izkristalizētos rīcības virzieni, kas sekmētu sabalansētu darba tirgus attīstību.

I. PROGNOŽU MAKROEKONOMISKAIS IETVARS UN PIENĒMUMI

Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi tautsaimniecības izaugsmes mērķa scenāriju un tam atbilstošu makroekonomisko prognozi. Mērķa scenārijs izstrādāts, atbilstoši Latvijas struktūrpolitikas uzstādījumiem, kas noteikti politikas dokumentos – Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030”, Latvijas Nacionālajā attīstības plāna projekts 2021.-2027. gadam. Tāpat arī ņemta vērā Covid-19 pandēmijas ietekme un analizēti globālās ekonomikas attīstību noteicošie procesi. Mērķa scenārijā vidējā termiņā (līdz 2027. gadam) paredzēta IKP izaugsme par vidēji 4,6% ik gadu, bet ilgtermiņā (līdz 2040. gadam) ekonomikas ikgadējie izaugsmes tempi kļūs lēnāki un būs 2,8% robežās. Fundamentāls priekšnosacījums izaugsmei gan vidējā, gan ilgtermiņā ir ekonomikas konkurētspējas priekšrocību balstīšana uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitāti, inovācijām, kā arī spējai pielāgoties un izmantot globālo pārmaiņu radītās iespējas.

Covid-19 krīzi izdosies pārvarēt īstermiņā, vidējā un ilgtermiņā nepieciešama tautsaimniecības transformācija.

Mērķa scenārijs paredz, ka tautsaimniecībā īstermiņā tiek nodrošināts nepieciešamais valsts atbalsts uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu un kapitāla pieejamības veicināšanai, tādejādi ļaujot tiem ātrāk pārvarēt krīzes sekas un atgriezties pie izaugsmes. Tāpat scenārijs paredz, ka Latvijas uzņēmumi vidējā termiņā spēj relatīvi veiksmīgi pielāgoties Covid-19 krīzes radītajām izmaiņām, piemēram, saistībā ar sagaidāmo patērētāju uzvedības maiņu, kā arī vidējā un ilgtermiņā stiprina ieguldījumus pētniecības attīstībā un inovācijās, kopumā sekmējot augstu un vidēju augstu tehnoloģiju nozaru īpatsvara pieaugumu tautsaimniecības struktūrā, kā arī paātrinot ekonomikas digitālo transformāciju. Galvenais Latvijas ekonomikas izaugsmes dzinulis vidējā un ilgtermiņā joprojām saglabājas ienākumu pieaugums no eksporta un eksporta iespēju paplašināšanās, kā arī spēja iekļauties starptautiskās produktu ķēdēs ar augstākas pievienotās vērtības produkciju. Vidējā un ilgtermiņā straujāka attīstība ir sagaidāma nozarēs, kas spēs palielināt produktivitāti, ko ietekmē tehnoloģiskās atpalicības pārvarēšana, ražošanas modernizēšana un investīcijas, ieguldījumi cilvēkkapitālā, pētniecībā un inovācijā.

Straujākas ekonomiskās izaugsmes noteicošais priekšnosacījums ir produktivitātes līmeņa paaugstināšana.

Viens no galvenajiem izaicinājumiem ir jauno konkurētspējas priekšrocību veidošana, kas ir saistīts ar investīcijām cilvēkkapitālā, tehnoloģijās, inovācijā, pētniecībā, digitalizācijā. Jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošana ir svarīgs nosacījums eksporta noietu tirgus paplašināšanai un eksporta apjomu pieaugumam, kam ir jāklūst par galveno izaugsmes dzinuli. Latvijas konkurētspēju ārējos un iekšējos tirgos noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm. Produktivitātes paaugstināšanas pamatā ir ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošana, bet arī esošo resursu pārdale augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai, t.i. tautsaimniecības strukturālā transformācija.

II. VIDĒJA UN ILGTERMIŅA DARBA TIRGUS TENDENCES

Iepriekšējos gados Latvijas darba tirgus ir strauji pietuvojies savam potenciālam, darbaspēka nepietiekamība un zemā produktivitāte negatīvi ietekmē Latvijas globālo konkurētspēju.

Iedzīvotāju nodarbinātība un līdzdalība darba tirgū aizvadīto 2 gadu laikā ir sasniegusi vēsturiski augstāko līmeni kopš Latvijas neatkarības atgūšanas – iedzīvotāju nodarbinātības līmenis vecuma grupā 15-74 gadiem 2019. gadā sasniedza 65%, bet iedzīvotāju ekonomiskās aktivitāte pietuvojās 70% (2018. gadā – 69,6%, 2019. gadā 69,4%). Darba tirgus sašaurināšanās ir atstājusi jūtamu ietekmi uz kopējo darbaspēka pieejamību un padarījusi darba tirgus strukturālās problēmas (darba tirgus reģionālās atšķirības, prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības) izteiktākas. Bezdarba līmenis 2019. gadā noslīdēja līdz 6,3 procentiem, savukārt NVA reģistrēto vakanču skaits 2019. gada beigās bija pieaudzis vairāk nekā 7 reizes, salīdzinot ar 2016. gada atbilstošo periodu. Vispārējā darbaspēka nepietiekamība kopumā ir sekmējusi gan darba algu, gan darbaspēka izmaksu pieaugumu – vidējās bruto algas pieaugums periodā no 2017.-2019. gadam ir bijis 7,8% gadā. Tikmēr darbaspēka produktivitātes pieaugums atbilstošajā periodā ir saglabājies gandrīz trīs reizes zemāks (vidēji 2,9% gadā), tādejādi, līdz ar darbaspēka izmaksu pieaugumu, Latvija strauji zaudē savas konkurētspējas priekšrocības zemu izmaksu tirgus segmentos. Jāatzīmē, ka darbaspēka produktivitātes ziņā Latvija joprojām būtiski atpaliek no Eiropas ekonomiski attīstītākajām

valstīm – 2019. gadā produktivitāte (IKP uz vienu nodarbināto) Latvijas tautsaimniecībā kopumā sasniedza 49,8% (gandrīz 69% pēc PPS) no vidējā ES līmeņa.

Covid-19 ietekmi uz darba tirgus aktivitāti visdrīzāk izdosies ierobežot īstermiņā, tomēr strukturālie efekti var saglabāties. Līdzīgi kā lielākajā daļā pasaules valstu, arī Latvijā 2020. gads iesācies ar Covid-19 izraisītu ekonomisko šoku. Covid-19 izplatības ierobežošanai noteikto pasākumu kopums ir būtiski ierobežojis ekonomiskās aktivitātes gandrīz visās tautsaimniecības jomās, primāri un viss dziļāk skarot tādas nozares kā pasažieru pārvadājumi, ceļojumu biroju un tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumi, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi, mākslas un dažādas kultūras jomas, sporta centri un citas nozares, kas tiešā veidā saistītas ar iedzīvotāju pārvietošanos un pulcēšanos. Pēc EM aplēsēm tieši skartajās nozarēs darbavietu skaits 2019. gadā vien veidoja aptuveni 60 tūkstošus darbavietas, kas ir aptuveni 7% no kopējā darbavietu skaita tautsaimniecībā. Jāņem vērā, ka daudzās no minētajām jomām aktivitāte var saglabāties zemā līmenī ilgstoši, līdz ar to daļa no darba vietām var tikt zaudētas pavisam. Tikmēr Covid-19 krīze ir ietekmējusi sabiedrības paradumu maiņu, radot jaunas iespējas un vajadzības darba tirgū. Būtiski ir pieaugusi dažādu IKT risinājumu izmantošana ikdienas dzīvē, nodrošinot gan nepieciešamo infrastruktūru attālinātā darba, mācību, iepirkšanās, preču piegāžu un citu procesu nodrošināšanai. Daudzi no šiem procesiem paver jaunu sabiedrības attīstības posmu un visdrīzāk saglabāsies arī pēckrīzes periodā. Tāpat sagaidāms, ka mazāk skartās nozares atgūsies ātrāk un būs galvenais dzinulis ekonomikas izešanai no dīkstāves.

Kopumā nodarbināto skaits 2020. gadā varētu samazināties par 7,5% jeb gandrīz 69 tūkstošiem, salīdzinot ar 2019. gadu. Vienlaikus bezdarba līmenis šogad varētu palielināties līdz 11%. Saskaņā ar izaugsmes mērķa scenāriju darba tirgus varētu atgriezties pie izaugsmes jau gada otrajā pusē un 2021. gadā nodarbināto skaits varētu pieaugt par 4,2%, bet bezdarbs samazināties līdz 8,1%. Kopumā nodarbinātības un bezdarba rādītāji varētu atgriezties 2019. gada līmenī jau ap 2022.-2023. gadu, vienlaikus nodarbināto skaits absolūtā izteiksmē visdrīzāk neatgriezīsies līdzšinējā līmenī, ņemot vērā gan demogrāfiskos procesus, gan darbaspēka produktivitātes pieaugumu.

Bezdarbs jau nākamo 2-3 gadu laikā varētu atgriezties iepriekšējā līmenī. Sagaidāms, ka bezdarba līmenis jau 2023. gadā atgriezīsies pie 6% atzīmes, savukārt līdz 2027. gadam tas varētu samazināties līdz 5,5 procentiem. Bezdarbs vidējā un ilgtermiņā būs tuvu dabiskam līmenim (5-6% robežās) un to pamatā veidos frikcionālais un strukturālais bezdarbs. Jāņem vērā, ka jau iepriekšējos 2 gados iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte un nodarbinātības līmenis ir sasnieguši līdz šim vēsturiski augstākās atzīmes, tāpēc ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju ienākšana darba tirgū varēs tikai daļēji kompensēt demogrāfijas tendenču ietekmē krītošo darbaspēka piedāvājumu.

Demogrāfijas procesi gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās uzturēt spriedzi darba tirgū. Iedzīvotāju skaits Latvijā līdz 2040. gadam samazināsies par gandrīz 134 tūkstošiem līdz aptuveni 1786 tūkstošiem, pie tam darbaspējas vecumā iedzīvotāju skaits samazināsies straujāk nekā kopējais iedzīvotāju skaits – vecuma grupa no 15-64 gadiem samazinājums sagaidāms par gandrīz 155 tūkstošiem jeb aptuveni 13%, salīdzinot ar 2019. gada sākumu. Tikmēr turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars. Sagaidāms, ka iedzīvotāju skaits virs 64 gadiem palielināsies par vairāk nekā 85 tūkstošiem jeb aptuveni 22%. Tādējādi gan vidējā, gan ilgtermiņā galvenais iedzīvotāju skaita samazināšanās iemesls būs iedzīvotāju novecošanās, kā rezultātā palielināsies negatīvā dabiskā pieauguma (plaisa starp jaundzimušo un mirušo skaitu) ietekme uz demogrāfiskiem procesiem. Iedzīvotāju skaita samazināšanās darbaspējas vecumā kopumā negatīvi atsauksies uz kopējo darbaspēka piedāvājumu, tādējādi ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās samazināties.

Ekonomikas izaugsme nākamajos gados joprojām būs lielā mērā balstīta uz produktivitātes pieaugumu. Lai gan nākamajos gados darba tirgū dominēs zemās bāzes efekts, kā rezultātā nodarbināto skaits turpmākajos 3-4 gados varētu augt vidēji 4 reizes straujāk nekā pirms Covid-19 krīzes (periodā no 2016.-2019. gadam), tomēr ekonomikas izaugsmi joprojām lielā mērā noteiks darbaspēka produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnosacījums Latvijas globālās konkurētspējas saglabāšanai. Darbaspēka produktivitātes pieaugums periodā no 2021.-2027. gadam varētu veidot vidēji aptuveni 4% gadā, kas ir vairāk nekā 4/5 no ekonomikas izaugsmes atbilstošā periodā. Ņemot vērā to, nodarbināto iedzīvotāju skaits 2027. gadā joprojām varētu būt par aptuveni 13 tūkstošiem jeb 1,3% mazāks nekā 2019. gadā. Straujākais produktivitātes pieaugums sagaidāms tādās nozarēs kā tirdzniecība, finanšu pakalpojumi un apdrošināšana, apstrādes rūpniecībā un dažādos profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos.

Tautsaimniecības struktūras maiņa visbūtiskāk ietekmēs zemas kvalifikācijas darbavietas. Produktivitātes līmeņa pieaugumu lielā mērā nodrošinās tautsaimniecības pārstrukturizācija no zemu un vidēji zemu tehnoloģiju nozarēm uz vidēji augstu un augstu tehnoloģiju nozarēm, līdz ar to ietekmējot ne tikai kopējo darbaspēka pieprasījumu, bet arī tā struktūru – palielinot augstas kvalifikācijas darbavietu īpatsvaru no vienas puses, bet samazinot zemas un vidēji zemas kvalifikācijas darbavietu īpatsvaru no otras puses. Kopumā līdz 2040. gadam augstākās kvalifikācijas darbavietu īpatsvars varētu palielināties par aptuveni 9,8 procentpunktiem kopējajā darbaspēka pieprasījumā, bet vidējās un zemas kvalifikācijas profesiju īpatsvars sarukt, attiecīgi, par 4,8 procentpunktiem un 5 procentpunktiem. Proporcioniāli visbūtiskāk tautsaimniecības struktūras maiņa varētu ietekmēt vienkāršās profesijas. Darbaspēka pieprasījums vienkāršajās profesijās līdz 2040. gadam varētu samazināties par aptuveni 2/5 jeb vairāk nekā 46 tūkstošiem darbavietu.

Darba tirgu aizvien vairāk ietekmēs ekonomikas digitalizācijas tendences un darbavietu automatizācija. Jāņem vērā, ka iepriekšējos gados inovāciju cikli ir kļuvuši daudz ātrāki, lielie dati/mākoņskaitļošana, 3D printeri, autonomie transporta līdzekļi un platformu ekonomika ir tikai daļa no inovācijām, kas ir izmainījuši tradicionālos produktu un pakalpojumu tirgus, un atstāj būtisku ietekmi ne tikai uz biznesa modeļiem, bet arī darbaspēka un prasmju pieprasījumu. Paredzams, ka turpmākajos gados ar vien vairāk darbavietas saskarsies ar automatizācijas tendencēm, lielākais darbavietu samazinājums sagaidāms profesijās ar lielu manuālo un atkarīgo darbību īpatsvaru, kā arī specialitātēs, kas saistītas ar tiešo apkalpošanu, piemēram, pārdevēji un kasieri mazumtirdzniecībā, zvanu operatori un līdzīgās profesijas. Automatizācijas tendences ilgtermiņā visvairāk varētu ietekmēt vidējās kvalifikācijas darbavietu skaitu. Sagaidāms, ka vidējās kvalifikācijas darbavietu skaits kopumā līdz 2040. gada varētu sarukt par vairāk nekā 50 tūkstošiem. Jāņem vērā, ka tehnoloģijas polarizē darba tirgu, radot augstas kvalifikācijas, labi apmaksātus darbus no vienas puses, atstājot zemas kvalifikācijas, zemi apmaksātus darbus no otras puses, bet no darba tirgus izstumjot vidējās kvalifikācijas darbus. Vismazāk tehnoloģiju attīstība ietekmēs tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģīto vidi/apstākļus. Savukārt visvairāk automatizācijai ir pakļautas tās profesijas, kurās nepieciešama salīdzinoši zema līmeņa formālā izglītība vai nav nepieciešams iesaistīties kompleksās sociālās mijiedarbībās, kā arī profesijas, kurās tiek veikts rutīnas manuāls darbs.

Gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās palielināties augstākās kvalifikācijas darbavietu skaits. Gan ekonomikas struktūras maiņa, gan dažādu tehnoloģiju ienākšana darba tirgū kopumā palielinās darbaspēka pieprasījuma pēc augstākās kvalifikācijas speciālistiem. Sagaidāms, ka kopumā līdz 2027. gadam darbavietu skaits augstākās kvalifikācijas profesijās varētu palielināties par gandrīz 29 tūkstošiem, salīdzinot ar 2019. gadu. Vienlaikus periodā līdz 2040. gadam augstākās kvalifikācijas darbavietu skaits varētu pieaugt kopumā par 80 tūkstošiem, tādējādi veidojot 461 tūkstošus darbavietu jeb vairāk nekā pusi (52%) no kopējā darbavietu skaita tautsaimniecībā. Vidējā termiņā lielākais darbavietu skaita pieaugums sagaidāms zinātnes un inženierzinātņu speciālistu un vecāko speciālistu profesijās, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju speciālistu un vecāko speciālistu profesijās, kā arī veselības aprūpes jomas speciālistu un vecāko speciālistu profesijās. Darba vietu pieaugums minētajās profesijās varētu veidot vairāk nekā 80% no kopējā darbavietu pieauguma augstākās kvalifikācijas profesijās līdz 2027. gadam. Augstākās kvalifikācijas darbavietu pieaugums kopumā palielinās pieprasījumu pēc darbaspēka ar augstāko izglītību. Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam darbaspēka pieprasījums ar augstāko izglītību varētu palielināties par vairāk nekā 62 tūkstošiem. Vienlaikus jāņem vērā, ka gandrīz 30% no augstākās kvalifikācijas profesijām pašlaik ir nodarbināti darbinieki ar vidējo (28%) vai zemāku (1%) izglītību, tomēr šādi darbinieki nākamajos gados visdrīzāk pakāpeniski tiks aizvietoti.

Būtiskākais jaunu darbavietu pieaugums vidējā termiņā sagaidāms profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos, būvniecībā, informācijas un komunikācijas pakalpojumos, kā arī apstrādes rūpniecībā. Kopumā augstāk minētās nozares līdz 2027. gadam radīs aptuveni 24,5 tūkstošus jaunu darbavietu, kas ir aptuveni 87% no visām jaunradītām darbavietām tautsaimniecībā kopumā atbilstošajā periodā. Vienlaikus ilgtermiņā (periodā līdz 2040. gadam) nozīmīgākais jaunu darbavietu piensums varētu būt gan profesionāliem, zinātniskiem un tehniskiem pakalpojumiem, gan informācijas un komunikācijas pakalpojumiem, gan arī veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem, ko lielā mērā ietekmēs kopējās sabiedrības novecošanās tendences un pieprasījuma pieaugums pēc dažādiem ar veselības uzturēšanas, rehabilitācijas un citiem ar „sudraba ekonomiku” saistītajiem pakalpojumiem.

Galvenās darba iespējas joprojām radīs aizvietojošais pieprasījums. Vidējā termiņā dēļ darbaspēka novecošanās un izešanas no darba tirgus var atbrīvoties aptuveni 170 tūkstoši darbavietu. Būtiskākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms vidējās kvalifikācijas profesijās, veidojot aptuveni 43% jeb vairāk nekā 74 tūkstošus vakanču. Vienlaikus jāņem vērā, ka kopējās darba iespēju pieaugums būs mazāks, tā kā daudzās vidējās kvalifikācijas profesijās sagaidāms kopējā darbaspēka pieprasījuma samazinājums. Ņemot vērā to, vakanču

skaitis, kas varētu parādīties darba tirgū vidējās kvalifikācijas profesijās līdz 2027. gadam varētu sasniegt aptuveni 58 tūkstošus. Tikmēr augstākās kvalifikācijas profesijās aizvietojošais pieprasījums varētu radīt aptuveni 72 tūkstošu vakanču, savukārt kopā ar jauno darbavietu skaitu vidējā termiņā varētu atvērties vairāk nekā 100 tūkstoši vakanču augstākās kvalifikācijas profesijās, no tām vairāk nekā 45 tūkstoši vecāko speciālistu profesijās, galvenokārt zinātnes un inženierzinātņu jomas vecāko speciālistu profesijās, veselības aprūpes vecāko speciālistu profesijās un izglītības jomas vecāko speciālistu profesijās.

Darbspēka novecošanās tendences, gan arī zemais atražošanās līmenis vidējā un ilgtermiņā visvairāk ietekmēs vidējās kvalifikācijas darbspēka pieejamību. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ar profesionālo vidējo izglītību līdz 2027. gadam varētu samazināties par aptuveni 1/5 jeb gandrīz 58 tūkstošiem, bet atbilstošās kvalifikācijas darbspēka iztrūkums varētu pieaugt līdz gandrīz 40 tūkstošiem darbinieku. Visvairāk vidējās kvalifikācijas darbspēka nepietiekamību varēs izjust tādas nozares kā transporta pakalpojumos un uzglabāšanā, būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, kā arī lauksaimniecībā un tirdzniecības nozarēs, kur vidējās kvalifikācijas darbavietu īpatsvars veido aptuveni 60% un vairāk, kā arī ir augsts pirmspensijas nodarbināto īpatsvars.

Darba tirgus reģionālās atšķirības var kavēt normālu darba tirgus atgūšanos, veidot strukturālā bezdarba riskus un pastiprināt darbspēka nepietiekamību. Nevienmērīgā reģionālā izaugsme lielā mērā nosaka to, ka darbavietas un darba iespējas galvenokārt veidojas un koncentrējas ekonomiski aktīvākajos Latvijas reģionos – galvenokārt Rīgas aglomerācijā, savukārt lielākais darba meklētāju skaits (brīvās darbspēka rezerves) joprojām saglabājas mazāk attīstītos reģionos, piemēram, Latgales reģionā. Latvijai pakāpeniski atgūstoties no Covid-19 izraisītā šoka, būtiski būs nodrošināt ekonomikas izaugsmei nepieciešamos darbspēka resursus. Tomēr jāņem vērā, ka iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū tuvākajos gados var būt zemāka līmeni nekā iepriekš, savukārt ārvalstu darbspēka piesaiste var saglabāties ierobežota, līdz ar to efektīvai vietējā darbspēka pieejamībai var būt kritiska nozīme sabalansēta darba tirgus izaugsmei. Būtiski ir ne tikai palielināt darbspēka reģionālo mobilitāti jeb spēju operatīvi mainīt darba un dzīves vietas, bet arī nodrošināt investīciju un darba iespēju pārstrukturizāciju reģionālā griezumā.

III. GALVENĀS DARBA TIRGUS NEATBILSTĪBAS

Ekonomiskā izaugsme un iepriekšējos gados īstenotie aktīvās darba tirgus politikas pasākumi ir sekmēji iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugumu, kas daļēji ir kompensējis negatīvo demogrāfijas tendenču ietekmi uz darbspēka piedāvājumu. Tāpat atvērtā darbspēka piesaistes politika ir mazinājusi migrācijas tendenču negatīvo ietekmi gan uz iedzīvotāju skaita dinamiku, gan darbspēka pieejamību. Tikmēr, neskatoties uz to, ka ir vērojami atsevišķi uzlabojumi izglītības piedāvājumā, tomēr galvenās strukturālās problēmas joprojām saglabājas.

Kopumā augstākās izglītības piedāvājums pēdējo 10-15 gadu laikā ir kļuvis sabalansētāks un tuvāks darba tirgus vajadzībām, kas ir sekmējis augstākās kvalifikācijas darbspēka pieaugumu gan darbspēka struktūrā, gan absolūta izteiksmē, tādejādi ļaujot ekonomikā veidoties vairāk augstākās kvalifikācijas darbavietām, kā arī kopumā sekmējot zināšanu ietilpīgāku aktivitāšu attīstību. Arī strukturāli augstākās izglītības piedāvājums kopumā ir kļuvis sabalansētāks, kas ir mazinājis darbspēka nepietiekamību dabaszinātņu, IKT un inženierzinātņu jomās. STEM virzienos uzņemto studentu īpatsvars kopš 2008. gada ir pieaudzis par aptuveni 7 procentpunktiem, tai pat laikā sociālās un humanitārās zinātnēs sarucis par 15 procentpunktiem. **Vienlaikus pēdējos 2-3 gados strukturālās pārmaiņas starp STEM un sociālo un humanitāro zinātņu virzieniem ir apstājušās,** turklāt sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās pat pieaudzis, bet inženierzinātņu, būvniecības un ražošanas programmās samazinājies. Uzņemto studentu skaits sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās 2019. gadā palielinājies par 1145 studentiem, salīdzinot ar 2017. gadu, līdz ar to kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā palielinot atbilstošās kvalifikācijas darbspēka pārpalikuma riskus.

Turpina pieaugt vidējās kvalifikācijas darbspēka ar profesionālo izglītību nepietiekamības risks. Gan uzņemto, gan kvalifikāciju ieguvušo audzēkņu skaits profesionālās izglītības iestādēs turpina sarukt. Turklāt nav vērojams būtisks pieaugums to jauniešu vidū, kas pēc pamatzglītības posma, kā arī vidējās vispārējās izglītības turpina mācības profesionālajā izglītībā.

Saglabājas liels jauniešu īpatsvars, kas nonāk darba tirgū bez konkrētas specialitātes un prasmēm. 2018. gadā kopumā ir pieaudzis to jauniešu īpatsvars, kas pēc pamatzglītības neturpina mācības – par 1 procentpunktu jeb 1/5, salīdzinot ar 2014.-2018. gadu vidējo rādītāju. Tāpat arī gandrīz 1/3 no vidējo vispārējo izglītību beigušajiem izvēlās mācības pēc skolas beigšanas neturpināt. Ņemot vērā to, kā arī izglītojamo atbiruma rādītājus dažādos izglītības posmos, vairāk nekā 1/3 no jauniešiem darba tirgū nonāk ar vidējo vispārējo un pamatzglītību, savukārt pieprasījums pēc šāda darbspēka nākamajos gados strauji samazināsies.

Iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā saglabājās zema. Ņemot vērā demogrāfiskos procesus, kā arī tradicionālo izglītojamo plūsmu samazināšanos, būtiska loma darba tirgus disproporciju mazināšanā ir pieaugušo izglītības piedāvājumam. Lai arī iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā 2019. gadā ir nedaudz pieaugusi, tomēr kopumā tā joprojām saglabājās zemā līmenī – divreiz mazāka nekā noteiktais mērķis – līdz 2020. gadam sasniegt 15% iedzīvotāju vecumā no 25-64 gadiem iesaisti pieaugušo izglītības pasākumos. Tāpat jāatzīmē, ka esošais pieaugušo izglītības piedāvājums pilnībā nerisina mazkvalificētā darbaspēka pārpalikumu. Iedzīvotāju ar pamatizglītību iesaiste pieaugušo izglītības pasākumos ir joprojām zemākā starp visām iedzīvotāju grupām – 2019. gadā palielinoties vien līdz 3,4%.

Lielākajai daļai īstenoto pasākumu ietekme uz darba tirgu ir lēna un mērogs nav pietiekams. Lai arī atsevišķos darba tirgus segmentos ir vērojami zināmi uzlabojumi, tomēr būtiskākie darba tirgus neatbilstību riski saglabājās augsti. Jāņem vērā, ka Covid-19 izraisītais atslābums darba tirgū būs īss un daudzas no iepriekš novērotām problēmām atgriezīsies jau nākamo 2-3 gadu laikā. Tikmēr vairumam izglītības pasākumu ietekme uz darba tirgu ir lēna un redzamas izmaiņas var būt vērojamas tikai pēc 5-10 gadiem. Tāpat pasākumu efektivitāti uz tradicionālajiem izglītības/darbaspēka sagatavošanas kanāliem samazina demogrāfiskie procesi – jauniešu skaits no 16-18 gadiem pēdējo 10 gadu laikā samazinājies par vairāk nekā 40%, bet 19-22 gadu vecumā par vairāk nekā pusi. Līdz ar to nozīmīga loma prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstību risināšanā saglabājās pieaugušo izglītībai.

Atbilstoši vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēm paredzamas šādas būtiskākās darba tirgus disproporcijas:

- **Iztrūkums pēc augstākās kvalifikācijas dabaszinātņu, IKT un inženierzinātņu speciālistiem.** Līdz 2027. gadam iztrūkums pēc augstākās kvalifikācijas speciālistiem STEM virzienos var pieaugt līdz ~14 tūkst. Salīdzinot ar 2018. gada prognozēm, iztrūkums samazinājies par gandrīz 1/4 (iepriekš ~21 tūkst. 2027. gadā);
- **Augstākās kvalifikācijas darbaspēka pārpalikums ar izglītību sociālās, komerczinātnēs un humanitāras zinātnēs.** Līdz 2027. gadam darbaspēka pārpalikums ar augstāko izglītību sociālo, komerczinību un humanitāro zinātņu tematiskajās jomās var pieaugt līdz ~17 tūkst. Salīdzinot ar 2018. gada prognozēm, pārpalikums pieaudzis par aptuveni 1/5 (iepriekš ~14 tūkst. 2027. gadā);
- **Iztrūkums pēc darbaspēka ar profesionālo vidējo izglītību.** Vidējā termiņā var veidoties darbaspēka iztrūkums ar profesionālo vidējo izglītību (~40 tūkst.), pie tam iztrūkums būs vērojams praktiski visās izglītības tematiskajās grupās, it īpaši inženierzinātnēs un ražošanā. Salīdzinot ar 2018. gada prognozēm, iztrūkums samazinājies par gandrīz 10 tūkst. (iepriekš ~38 tūkst. 2027. gadā);
- **Darbaspēka pārpalikums ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni.** Sagaidāms, ka vidējā termiņā palielināsies darbaspēka pārpalikums ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni. Līdz 2027. gadam šādā darbaspēka pārpalikums var sasniegt ~85 tūkst. (ar vidējo vispārējo izglītību ~24 tūkst., ar pamatizglītību un zemāku ~61 tūkst.). Salīdzinot ar 2018. gada prognozēm, prognozētais pārpalikums samazinājies par aptuveni 12 tūkst. (iepriekš ~97 tūkst. 2027. gadā), galvenokārt pateicoties samazinājumam vidējās vispārējās izglītības grupā, ņemot vērā, ka ar vien lielāka daļa jauniešu pēc vispārējās vidējās izglītības turpina mācības augstākās izglītības iestādēs. Vienlaikus prognozētais darbaspēka pārpalikums ir pieaudzis pamatizglītības un zemākas izglītības grupā – par ~3,5 tūkst., ņemot vērā to, ka pieaudzis to jauniešu īpatsvars, kas pēc pamatizglītības posma neturpina mācības.

Minētās **darba tirgus disproporcijas var saasināt negatīvās demogrāfijas tendences un darba tirgus reģionālās atšķirības.**

IV. REKOMENDĀCIJAS DARBA TIRGUS NEATBILSTĪBU MAZINĀŠANAI

Lai nākotnē mazinātu iespējamās darba tirgus disproporcijas, problēmas ir jārisina kompleksi. Piemēram, ir grūti palielināt studējošo skaitu dabas zinātnēs un inženierzinātnēs, ja jau pamatizglītībā un vidējā izglītībā skolēniem ir vājas zināšanas un maza interese par eksaktajiem mācību priekšmetiem. Tāpat jāņem vērā, ka iespējamie risinājumi augstākā izglītībā, vidējā, vidējā profesionālā izglītībā un pamatizglītībā jūtamu ietekmi dos ilgtermiņā. Izmaiņas formālā izglītībā atstāj relatīvi mazu ietekmi uz vidēja termiņa problēmām. Tāpēc profesionālās kvalitātes uzlabošanai un darba tirgus disproporciju mazināšanai nozīmīga loma ir efektīvām pieaugušo apmācībām un tālākizglītībai. Būtiski ir palielināt iedzīvotāju ar pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību iesaisti pieaugušo izglītības pasākumos. Šādi iedzīvotāji bieži vien ir ekonomiski neaktīvi – bez darba vietas, kā arī nav reģistrējušies kā darba meklētāji. Kvalitatīva tālākizglītības piedāvājuma nodrošināšanā pieaugušajiem nozīmīga loma ir gan augstākās izglītības iestādēm, gan profesionālās izglītības iestādēm, gan arī darba devējiem.

Jāatzīmē, ka liela daļa no pasākumiem, kas vērsti uz darba tirgus piedāvājuma sabalansēšanu jau pašlaik tiek īstenoti, tomēr bieži vien tie nav savstarpēji saskaņoti un strukturēti atbilstoši mērķim. Lai mazinātu nākotnē sagaidāmās neatbilstības darba tirgū, ir nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību šādās jomās:

i. Augstākās kvalifikācijas darbaspēka iztrūkuma mazināšana ar izglītību STEM, t.sk. IKT virzienos:

- izglītojamo atbiruma mazināšana – jāstiprina matemātikas un dabaszinātņu, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izglītības apguves kvalitāte vispārējās izglītības posmos, uzņemamo audzēkņu atlases sistēmas pilnveide;
- karjeras atbalsta sistēmas stiprināšana jauniešiem, motivējot tos studijām STEM jomās, t.sk. informatīvo kampaņu veidošana un metodisko materiālu izstrāde karjeras konsultantiem;
- STEM, t.sk. IKT izglītības kvalitātes stiprināšana – studiju programmu akreditācijas sistēmas pilnveide, studiju vietas nodrošinājuma palielināšana, studentcentrēta izglītības piedāvājuma veidošana, t.sk. modulāru programmu piedāvājuma ieviešana,
- akadēmiskā personāla atjaunotne un kompetenču stiprināšana STEM, t.sk. IKT virzienos – akadēmiskā personāla kvalifikācijas kritēriju paaugstināšana, t.sk. izstrādājot kritērijus akadēmiskā amata pretendentu un akadēmiskā personāla kompetenču novērtēšanai, akadēmiskā personāla nodarbinātības un atalgojuma nosacījumu pilnveide, nepārtraukta akadēmiskā personāla profesionālās pilnveides nodrošināšana, stiprinot digitālo kompetenci un kompetenci iekļaujoša studiju procesa nodrošināšanai, doktorantu plašāka iesaiste akadēmiskā un pētnieciskā darbā, kā arī doktora grāda iegūšana optimālā laikā (trīs līdz četrus gadus laikā), vienlaikus samazinot doktorantu atbirumu;
- caurviju kompetenču attīstīšana un stiprināšana STEM un IKT jomās, īpaši uzņēmējdarbības, inovētspējas, sociālo un komunikāciju kompetenču veidošanu studiju procesā;
- STEM, t.sk. IKT studiju programmu piedāvājuma aktualizēšana atbilstoši nozares attīstības vajadzībām, kā arī darba vidē balstītu (DVB) mācību ieviešana studiju procesā, veicināt darba devēju iesaisti resursu efektīvā izmantošanā augstākajā izglītībā, studiju programmu fragmentācijas mazināšanā un nodrošināt augstskolas stratēģiskai specializācijai atbilstošu spēcīgu un pētniecībā balstītu studiju programmu attīstību un eksportspēju;
- augstskolu tehniskā nodrošinājuma un aprīkojuma uzlabošana STEM, t.sk. IKT virzienos, jo īpaši digitālās veiktspējas stiprināšanai, tai skaitā attālināta studiju procesa īstenošanas nodrošināšanai;
- pieaugušo izglītības piedāvājuma paplašināšana augstākās izglītības iestādēs STEM, t.sk. IKT virzienos – zināšanu atjaunošana un padziļināšana iegūtajā specialitātē, pārkvalifikācijas iespējas cilvēkiem ar augstāko izglītību;
- stipendiju sistēmas pilnveide, tai skaitā paredzot atbalstu atsevišķām sociālā riska grupām (piemēram, atbalsts studējošiem vecākiem, studējošiem no trūcīgām un sociāli mazāk aizsargātām ģimenēm);
- studiju un studējošo kredītu pieejamības paplašināšana STEM, t.sk. IKT virzienos;
- atbalsta programmas STEM, t.sk. IKT virzienos izglītības pieejamības nodrošināšana cilvēkiem ar invaliditāti (atbalsts asistentu pakalpojuma nodrošināšanai augstākajā izglītībā).

ii. Vidējās kvalifikācijas darbaspēka iztrūkuma mazināšana:

- profesionālās izglītības satura reforma – turpināt darbu pie modulārās pieejas izglītības programmu īstenošanas un starpdisciplināro programmu attīstības;
- DVB mācību formas īpatsvara palielināšana profesionālajā izglītībā – jāveicina darba devēju aktīvāka iesaiste DVB mācībās, kā arī jāpaplašina DVB uz augstākās izglītības līmeni;
- profesionālo izglītības iestāžu absolventu tālāku studiju vecināšana augstākajā izglītībā – jāstiprina sinerģija starp profesionālās vidējās izglītības programmām un 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmām koledžās, kā arī starp koledžu studiju programmām un atbilstošām bakalaura studiju programmām augstskolās;
- pieaugušo izglītības piedāvājuma paplašināšana profesionālajā izglītībā, koncentrējoties uz pieaugušo izglītības piedāvājuma paplašināšanu iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību un pamatzglītību, nodrošinot tiem profesionālās kvalifikācijas iegūšanu;

- nozaru ekspertu padomju kapacitātes stiprināšana, tostarp sastāva un funkciju pārskatīšana, t.sk. izveidot līdzfinansēšanas instrumentu vidēja termiņa nozares ekspertu padomju finansēšanai;
- profesionālās izglītības iestāžu konventu paplašināšana – reģionālā līmeņa pārstāvības nodrošināšana.

iii. Mazkvalificētā darbaspēka īpatsvara mazināšana:

- jauniešu īpatsvara samazināšana, kas nonāk darba tirgū bez konkrētas specialitātes un prasmēm – izglītojamo skaita samazināšana, kas priekšlaicīgu pārtrauc vai neturpina mācības pēc pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības, kā arī audzēkņu atbiruma rādītāju mazināšana visos izglītības posmos;
- mērķēti pieaugušo izglītības pasākumi iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību un izglītību zemāku par pamatizglītību, neatkarīgi no to ekonomiskās aktivitātes statusa;
- motivācijas paaugstināšanas pasākumi mazkvalificētā darbaspēka iesaistes palielināšanai izglītības procesā, dalības šķēršļu mazināšana – saglabāt un paplašināt esošo atbalstu mazkvalificēto dalībai izglītībā, piemēram, stipendijas, mobilitātes pabalsti, apgādībā esošu ģimenes locekļu pieskatīšanas pakalpojumi;
- nodarbinātības konsultāciju pieejamības paplašināšana iedzīvotājiem ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību un izglītību zemāku par pamatizglītību, t.sk. mērķa grupu uzrunāšana, kas nav reģistrējušies NVA.

iv. Horizontālie pasākumi darbaspēka iztrūkuma mazināšanai

a) *Demogrāfijas tendenču negatīvās ietekmes mazināšana uz darbaspēka piedāvājumu*

- iedzīvotāju ataudzes veicināšana – valsts atbalsts 2 un vairāku bērnu ģimenēm (ģimenes valsts pabalsta palielināšana, atbalsts publisko pakalpojumu pieejamībai, t.sk. atlaides sabiedriskajā transportā);
- remigrācijas atbalsta pasākumi – uzturēt reģionālo remigrācijas koordinātoru tīklu, kas sniedz informāciju un palīdz atgriezties Latvijā emigrējušajām ģimenēm;
- pasākumi iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes celšanai – atbalsts iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību vai zemāku izglītības līmeni, kas nav reģistrēti NVA, bezdarbnieku apmācības pie darba devēja, reģionālas mobilitātes atbalsts;
- viedā darbaspēka migrācija – atvieglota augsti kvalificētu speciālistu piesaiste jomās, kur vērojams vietējā darbaspēka un atbilstošo prasmju iztrūkums.

b) *Darba tirgus reģionālo atšķirību mazināšana*

- mobilitātes atbalsts aktīvo nodarbinātības pasākumu ietvaros – transporta un īres kompensācijas bezdarbnieku mobilitātes veicināšanai;
- investīciju un kohēzijas politikas pārstrukturizācija par labu vājāk attīstītiem reģioniem, tādejādi veicinot darbavietu un nodarbinātības iespēju veidošanos teritorijās ar augstāku bezdarbu;
- darbaspēka pieejamības nodrošināšana teritorijās ar pieaugošu nodarbinātību – mājokļu garantiju programmas pilnveide, Atbalsta programma īres namu būvniecībai reģionos.

c) *Pieaugušo izglītības attīstība:*

- Prasmju fonda izveide – pilotprojekta veidā izskatīt iespēju nozaru vajadzībām izveidot mācību fondu, kurā veic iemaksas arī darba devēji un, kas tālāk kalpotu trūkstošo speciālistu sagatavošanai;
- nepārtrauktas izglītošanās kultūras ieviešana sabiedrībā, tādejādi nodrošinot iedzīvotāju prasmju atjaunošanos un attīstību atbilstoši mūsdienu darba tirgus straujām pārmaiņām.

d) *Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas attīstība un stiprināšana:*

- turpināt ieviest jaunus darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas elementus, par ko panākta vienošanās DATPS projekta ietvaros, t.sk. kvalitatīvo prognožu platformas un reģionālu forumu izveide;

- Informācijas kanālu un pieejamības paplašināšana par pašreizējām un nākotnes darba tirgus attīstības tendencēm – interaktīvas darba tirgus prognožu atspoguļošanas platformas izveide, augstākās un profesionālās izglītības absolventu turpmāko gaitu monitoringa attīstība un iegūto datu analīze;
- stiprināt DTAPS iesaistīto pušu analītisko un pētniecisko kapacitāti;
- darba tirgus prognožu dimensiju un greizuma paplašināšana, paplašinot prognozes ar prasmju griezumam, kā arī detalizējot profesiju un izglītības griezumam dimensijas.

Vienlaikus, lai nodrošinātu ātrāku darbaspēka piedāvājuma pielāgošanos nākotnes darba tirgus vajadzībām bez pasākumiem darbaspēka piedāvājuma uzlabošanai, būtiski ir stiprināt ražotāju konkurētspēju un veicināt tautsaimniecības pārstrukturizāciju no zemas uz vidēju un augstu tehnoloģiju nozarēm.

Ekonomikas ministrs

J.Vitenbergs

Vīza: Valsts sekretārs

E.Valantis

03.06.2020. 9:40

33224

Normunds Ozols

Normunds.Ozols@em.gov.lv, 67013068

Saturs

1. tabula	Nozaru attīstības tendences	2
2. tabula	IKP pieauguma tempi un prognozes	3
3. tabula	Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji.....	3
4. tabula	Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs un darbaspēka pieprasījuma prognozes	4
1. attēls	Nodarbināto sadalījums pa nozarēm un vecuma grupām	5
5. tabula	Nodarbināto struktūra pa profesiju apakšgrupām	6
2. attēls	Nodarbināto sadalījums pa profesijām un vecuma grupām	10
6. tabula	Profesiju klasifikators (ISCO-08) un apakšgrupu skaidrojumi	13
7. tabula	Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes pa profesiju grupām	17
8. tabula	Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums sadalījumā pa izglītības jomām	19
9. tabula	Augstākā izglītība Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības līmeņiem	20
10. tabula	Vidējā izglītība Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības jomām.....	21
11. tabula	Tautsaimniecības nozaru agregācija	22
12. tabula	Darba tirgus jautājumu apspriešanā iesaistītās padomes	23

* Detalizētas darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes

Nozaru attīstības tendences
procentos, pieaugums pret iepriekšējo gadu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Iekšzemes kopprodukts	1,9	3,3	1,8	3,8	4,3	2,2
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība	2,4	12,6	-10,5	5,1	2,0	12,8
leguves rūpniecība un karjeru izstrāde	-10,6	11,5	-4,4	11,2	3,7	-4,6
Apstrādes rūpniecība	-0,5	1,0	2,6	6,9	2,7	2,1
Pārtikas rūpniecība	0,6	-5,3	1,3	-1,9	-2,9	-0,7
Vieglā rūpniecība	-5,9	-12,2	2,6	10,7	-0,8	-2,6
Kokapstrāde	7,8	-2,2	2,2	8,5	4,5	0,0
Papīra ražošana un poligrāfija	8,9	-0,6	-2,0	7,4	-3,7	5,7
Ķīmiskā rūpniecība	-16,4	4,4	3,0	8,7	7,0	3,9
Nemetālisko minerālu ražošana	1,6	-12,7	12,1	8,3	1,3	-2,1
Metālapstrāde	4,8	8,6	-0,1	10,7	3,6	13,5
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	-9,8	65,0	0,1	14,5	12,1	11,3
Mašīnu un iekārtu ražošana	-4,5	2,1	1,4	12,1	7,0	-1,9
Transportlīdzekļu ražošana	12,9	-4,6	12,8	6,8	7,3	-7,7
Pārējās rūpniecības nozares	-7,3	-0,7	3,5	5,4	-1,8	2,8
Elektroenerģija gāzes un ūdens apgāde	-14,3	22,9	17,9	-1,8	-12,7	-4,5
Būvniecība	6,0	-2,4	-14,9	14,3	17,6	2,9
Ēku būvniecība	28,2	-8,2	-11,1	22,4	25,6	7,8
Inženierbūves	-6,8	0,4	-25,7	30,0	11,6	1,0
Tirdzniecība	4,9	7,4	2,9	2,3	1,8	4,1
Mazumtirdzniecība	3,5	4,9	2,3	4,3	3,8	2,4
Transports un uzglabāšana	1,3	-7,8	6,2	7,5	4,6	-4,0
Kravu pārvadājumi dzelzceļā	2,2	-2,4	-14,1	-8,4	12,5	-15,8
Ostās pārkrautās kravas	5,2	-6,2	-9,3	-2,0	6,9	-5,7
Kravu pārvadājumi ar autotransportu	2,7	0,5	1,3	7,3	12,8	-3,8
Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	3,5	6,0	1,5	9,4	5,2	8,0
Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	-2,9	1,9	5,4	8,7	12,8	2,0
Finanšu un apdrošināšanas darbības	11,5	7,2	0,4	-17,6	-2,0	-8,8
Operācijas ar nekustamo īpašumu	1,7	1,5	0,5	-0,5	2,6	1,4
Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	-2,6	9,2	-2,4	4,6	1,5	7,5
Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	-5,2	1,6	6,7	5,3	8,5	6,5
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	2,3	1,5	2,7	3,5	3,2	1,9
Izglītība	2,6	2,1	0,7	5,1	2,0	2,8
Veselība un sociālā aprūpe	7,0	5,8	1,0	8,5	5,1	9,5
Māksla, izklaide un atpūta	0,9	-4,2	5,0	6,7	4,8	5,8
Citi pakalpojumi; mājsaimniecības	-8,9	6,7	1,2	10,5	-7,8	1,3

2. tabula

IKP pieauguma tempi un prognozes
procentos, pieaugums pret iepriekšējo gadu

	Fakts						Prognoze			
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021-2027 vidēji gadā	2028-2040 vidēji gadā	
IKP	1,9	3,3	1,8	3,8	4,3	2,2	-8,0	5,1	2,8	
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (A)	2,4	12,6	-10,5	5,1	2,0	12,8	-3,4	3,7	1,8	
Apstrādes rūpniecība (C)	-0,5	1,0	2,6	6,9	2,7	2,1	-10,9	6,7	3,1	
Pārējā rūpniecība (BDE)	-10,4	17,5	10,2	-1,2	-8,0	-3,2	-4,2	2,2	3,4	
Būvniecība (F)	6,0	-2,4	-14,9	14,3	17,6	2,9	-6,6	5,7	2,1	
Tirdzniecība, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi (GI)	4,8	7,3	2,8	3,1	2,2	4,6	-8,7	5,4	2,5	
Transports un uzglabāšana (H)	1,3	-7,8	6,2	7,5	4,6	-4,0	-18,7	4,7	2,5	
Citi komercpakalpojumi (JKLMNRST)	0,6	3,2	1,6	0,4	3,8	2,0	-10,1	5,9	3,0	
Sabiedriskie pakalpojumi (OPQ)	3,3	2,6	1,7	5,0	3,3	3,9	1,4	3,2	2,7	

3. tabula

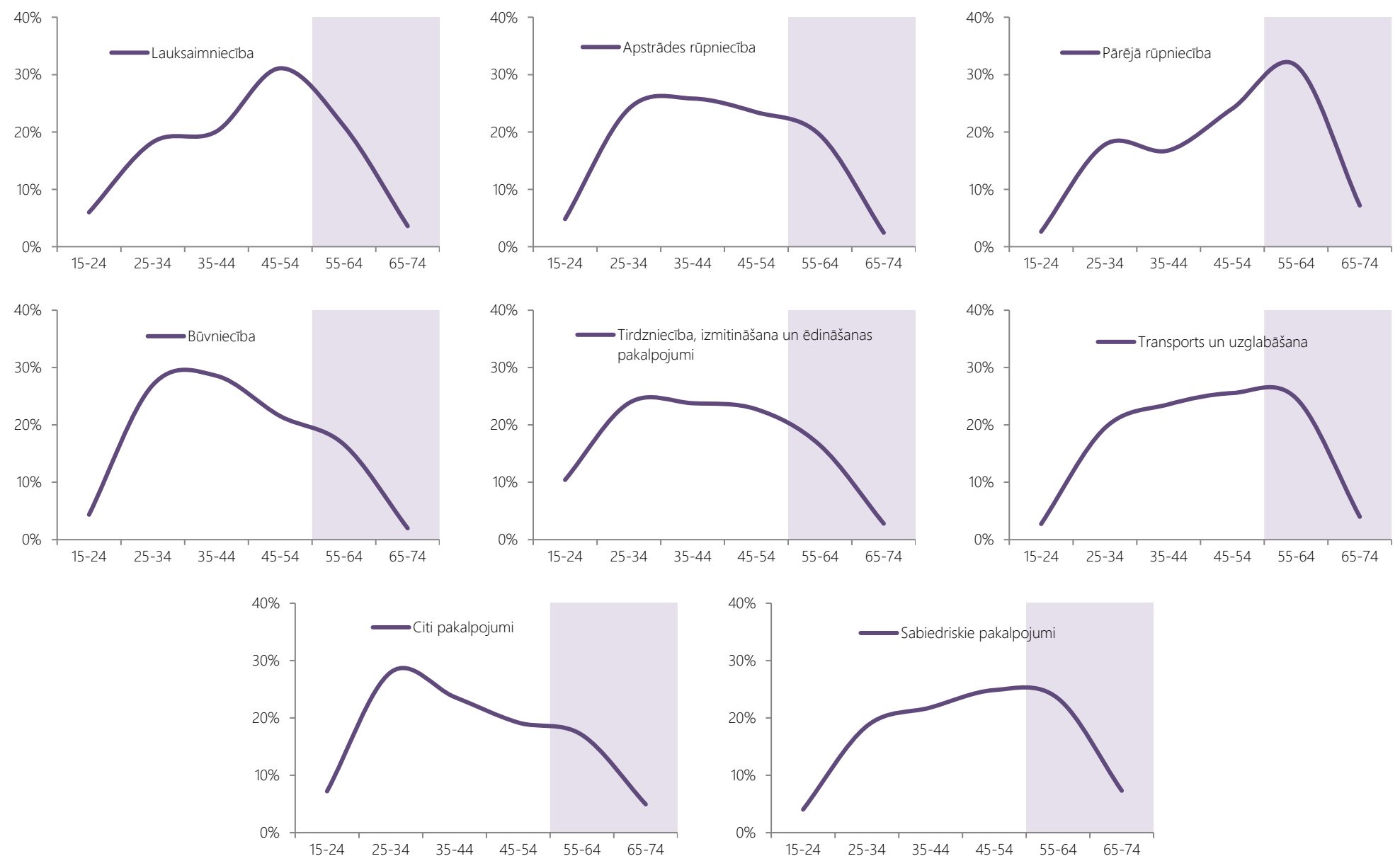
Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji
procentos, 15-74 gadu vecumā

	Fakts						Prognoze			
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2027	2040	
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu)	59,1	60,8	61,6	62,9	64,5	65,0	60,5	67,4	70,4	
Līdzdalības līmenis (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu)	66,3	67,5	68,2	68,9	69,6	69,4	67,9	71,4	74,0	
Bezdarba līmenis (bezdarbnieku (darba meklētāju) īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā)	10,9	9,9	9,6	8,7	7,4	6,3	11,0	5,5	5,0	

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs un darbaspēka pieprasījuma prognozes
tūkstošos

	Fakts						Prognoze		
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2027	2040
Kopā	884,6	896,1	893,3	894,8	909,4	910,0	841,3	905,6	895,4
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (A)	66,4	71,1	68,7	61,5	63,4	66,7	64,6	65,3	59,1
Apstrādes rūpniecība (C)	118,9	116,4	123,6	121,0	117,2	115,4	106,2	118,8	119,3
Pārējā rūpniecība (BDE)	18,8	23,6	25,7	24,5	23,3	19,3	18,1	17,9	21,8
Būvniecība (F)	73,3	71,9	66,2	63,1	74,7	81,3	76,2	88,6	81,2
Tirdzniecība, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi (G)	161,6	159,3	154,8	161,1	172,0	169,7	150,5	159,1	143,2
Transports un uzglabāšana (H)	84,9	85,4	83,4	79,7	80,9	74,6	61,1	69,4	70,7
Citi komercpakalpojumi (JKLMNRST)	164,8	169,9	173,2	182,9	179,0	178,2	159,9	187,8	200,2
Sabiedriskie pakalpojumi (OPQ)	196,0	198,5	197,8	201,1	198,9	205,0	204,8	198,5	199,9

Nodarbināto sadalījums pa nozarēm un vecuma grupām
2019. gadā, procentos

Nodarbināto struktūra pa profesiju apakšgrupām
2019. gadā

Profesiju kvalifikācijas pakāpe	Profesiju pamatgrupas	PK kods	Profesiju apakšgrupas	Profesijas	%		
Augstas kvalifikācijas profesijas	Vadītāji	11	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	5,6		
				Rikotājdirektori un uzņēmumu vadītāji	94,4		
		12	Administratīvie vadītāji un komercdirektori	Komercpakalpojumu un administratīvie vadītāji	88,5		
				Tirdzniecības, tirgzinības un attīstības jomas vadītāji	11,5		
		13	Ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības ražošanas vadītāji	13,1		
				Apstrādes un ieguves rūpniecības, būvniecības un loģistikas jomas vadītāji	40,0		
				Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vadītāji	5,9		
				Specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	40,9		
		14	Viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomas vadītāji	Viesmīlības un ēdināšanas pakalpojumu jomas vadītāji	16,1		
				Mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības jomas vadītāji	37,6		
				Citu pakalpojumu jomas vadītāji	46,3		
		Vecākie speciālisti	21	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	Zinātnieki, fizikas un Zemes zinātņu vecākie speciālisti	15,2	
					Matemātiķi, aktuāri un statistiķi	1,6	
					Dabas zinātņu vecākie speciālisti	5,3	
	Inženieri (izņemot elektrotehnoloģiju inženierus)				40,9		
	Elektrotehnoloģiju inženieri				14,5		
	Arhitekti, plānotāji, ģeodēzijas un kartogrāfijas inženieri un dizaineri				22,6		
	22				Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	Ārsti	30,6
						Medicīnas māsu un vecmāšu profesiju vecākie speciālisti	32,8
						Ārstu palīgi	5,3
						Veterinārārsti	2,3
	23		Izglītības jomas vecākie speciālisti	Citi veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	28,9		
				Universitāšu un citu augstākās izglītības iestāžu akadēmiskais personāls	7,4		
				Profesionālās izglītības pedagogi	8,0		
				Vidējās izglītības pedagogi	18,7		
	24		Citi vecākie speciālisti	Pamatizglītības un pirmsskolas pedagogi	45,9		
				Citi izglītības jomas vecākie speciālisti	19,9		
				Finanšu vecākie speciālisti	18,2		
				Pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	57,7		
				Tirdzniecības, tirgzinības un sabiedrisko attiecību vecākie speciālisti	24,1		

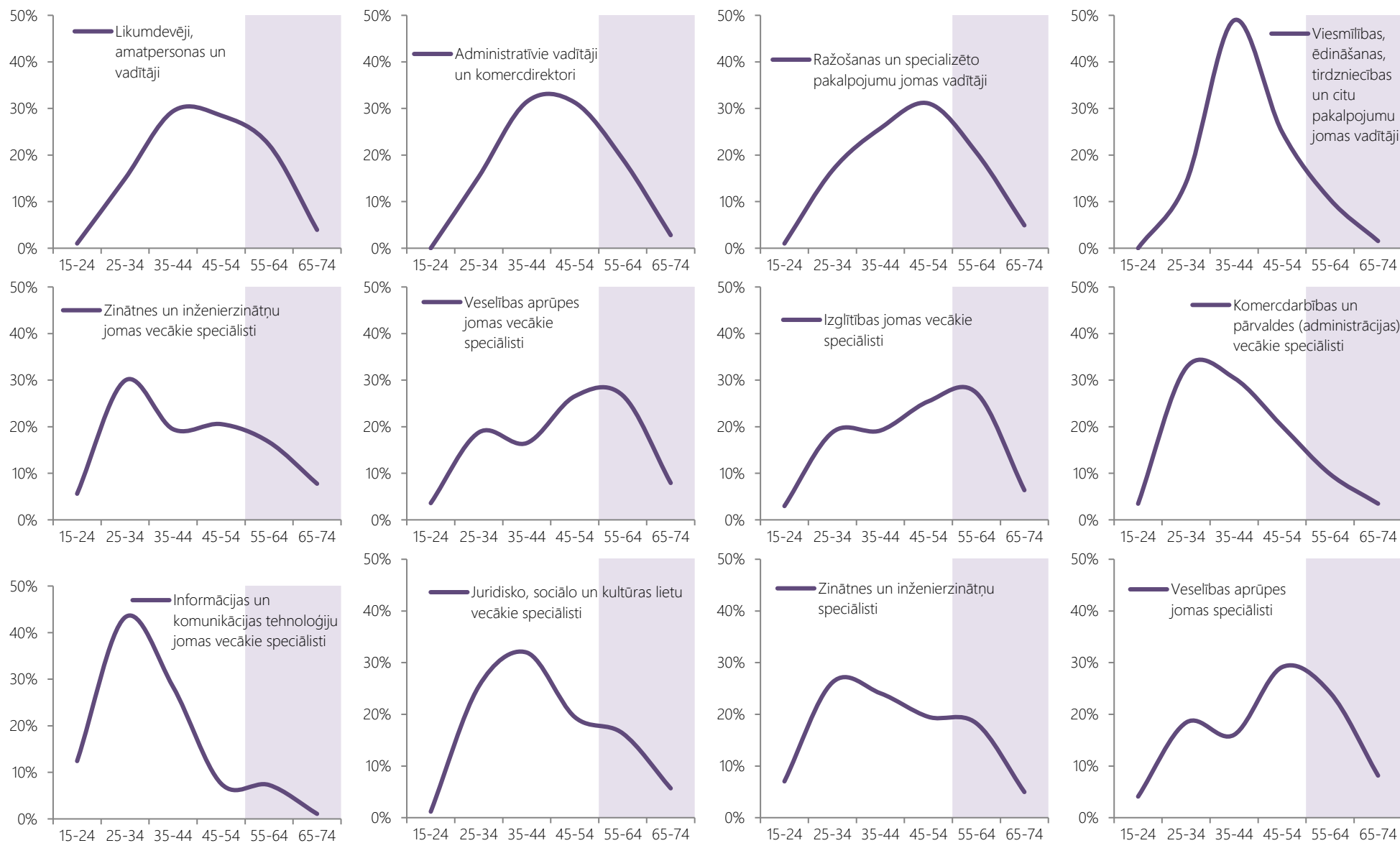
Augstas kvalifikācijas profesijas	25	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	Programmētāji un lietojumprogrammu veidotāji un analītiķi	43,3	
			Datu bāzu un tīklu vecākie speciālisti	56,7	
	26	Juridisko, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	Juridisko lietu vecākie speciālisti	37,0	
			Bibliotekāri, arhīvistu un tiem radniecīgu profesiju vecākie speciālisti	7,2	
			Sociālo un reliģisko lietu vecākie speciālisti	21,9	
			Rakstnieki, žurnālisti un lingvisti	12,9	
			Radošo un izpildītājmākslu mākslinieki	21,0	
	Speciālisti	31	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	Fizikas un inženierzinātņu speciālisti	60,9
				leguves, apstrādes rūpniecības un būvniecības uzraugi	11,7
				Tehnoloģisko procesu kontroles speciālisti	6,5
				Dabas zinātņu un tām radniecīgu zinātņu speciālisti	8,4
				Kuģu un gaisa kuģu vadītāji un tehniskie speciālisti	12,5
	32	Veselības aprūpes jomas speciālisti	Medicīnas un farmācijas speciālisti	21,5	
			Medicīnas māsu un vecmāšu profesiju speciālisti	38,5	
			Alternatīvās un papildinošās medicīnas speciālisti	0,9	
			Veterinārfeldšeri un veterinārārstu asistenti	2,1	
			Citi veselības aprūpes jomas speciālisti	37,1	
	33	Komerccarības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	Finanšu un matemātikas speciālisti	26,2	
			Tirdzniecības un iepirkumu aģenti un starpnieki	29,9	
			Komercpakalpojumu speciālisti	14,8	
Administratīvie un specializētie sekretāri			14,4		
Valsts varas īstenošanas speciālisti			14,6		
34	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	Juridisko, sociālo un reliģijas lietu speciālisti	25,0		
		Sporta un fiziskās sagatavotības speciālisti	41,5		
		Mākslas, kultūras un kulinārijas speciālisti	33,5		
35	Informācijas tehnoloģiju jomas speciālisti	Informācijas tehnoloģiju darbības un lietotāju atbalsta speciālisti	66,3		
		Telekomunikāciju un radiosakaru iekārtu speciālisti	33,7		
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Kalpotāji	Iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori	Iestāžu kalpotāji	0,6	
			Sekretāri	37,3	
			Kancelejas tehnikas operatori	62,1	
	42	Klientu apkalpotāji	Kasieri un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	32,1	
			Klientu informētāji	67,9	
	43	Uzskaites un materiālo vērtību reģistrēšanas darbinieki	Uzskaites darbinieki	37,7	
Materiālo vērtību un transporta darbības uzskaites darbinieki			62,3		
44	Citi kalpotāji	Citi kalpotāji	100,0		

Vidējas kvalifikācijas profesijas	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	51	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	Ceļojumu pavadoni, konduktori un gidi	5,2
				Pavāri	27,0
				Viesmīļi un bārmeņi	15,8
				Frizieri, skaistumkopšanas darbinieki un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	20,2
				Namu pārziņi un saimniecības vadītāji	22,3
				Citi individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	9,5
				52	Tirdzniecības darbinieki
			Veikalu pārdevēji	80,0	
			Kasieri un bilešu pārdevēji	6,3	
			Citi tirdzniecības darbinieki	7,8	
	53	Individuālās aprūpes darbinieki	Bērnu pieskatītāji un skolotāju palīgi	45,4	
			Individuālās aprūpes darbinieki	54,6	
	54	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	100,0	
	61	Kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki	Kultūraugu audzētāji	63,7	
			Lopkopji un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	35,6	
			Jauktu lauksaimniecības kultūru audzētāji un lopkopji	0,8	
	62	Kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki	Mežkopji un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	96,5	
			Zivsaimniecības darbinieki un mednieki	3,5	
	63	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji	Personiskam patēriņam paredzētu jauktu lauksaimniecības kultūru audzētāji un lopkopji	100,0	
	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	71	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	63,6
				Apdares būvdarbu strādnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	28,5
				Krāsotāji, būvju konstrukciju tīrītāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	7,9
		72	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	Valcētāji, skārdnieki un metāla konstrukciju montētāji, metāllēņēji, metinātāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	24,6
				Kalēji, instrumentu izgatavotāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	25,5
				Mašīnu mehāniķi un remontatslēdznieki	49,9
73		Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	Amatnieki	50,9	
			Iespieddarbu strādnieki	49,1	
74		Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	Elektroiekārtu uzstādītāji un labotāji	87,2	
			Elektronisko un telekomunikāciju iekārtu mehāniķi un labotāji	12,8	
75		Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	Pārtikas pārstrādes strādnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	28,0	
			Kokapstrādes strādnieki, mēbeļu izgatavotāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	38,3	
			Apģērbu izgatavotāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	27,6	
		Citi amatnieki un strādnieki	6,1		

Vidējas kvalifikācijas profesijas	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	81	Rūpniecisko iekārtu operatori	leguves un minerālu apstrādes iekārtu operatori	7,0
				Metāla apstrādes un metāla virsmas apstrādes iekārtu operatori	1,6
				Ķīmisko un foto izstrādājumu ražošanas iekārtu un mašīnu operatori	4,5
				Gumijas, plastmasas un papīra izstrādājumu ražošanas iekārtu operatori	7,2
				Tekstila, kažokādas un ādas izstrādājumu ražošanas iekārtu operatori	19,7
				Pārtikas un līdzīgu produktu ražošanas iekārtu operatori	11,6
				Koksnes apstrādes un papīra ražošanas iekārtu operatori	16,5
				Citu rūpniecisko iekārtu un mašīnu operatori	31,9
		82	Montieri	Montieri	100,0
		83	Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un celšanas iekārtu un mašīnu operatori	Vilces līdzekļa vadītāji (mašīnisti) un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	3,1
				Transportlīdzekļu vadītāji	18,0
				Smago kravas automobiļu un autobusu vadītāji	43,1
				Lauksaimniecības, zemes darbu, celšanas un citu kraušanas iekārtu operatori	31,9
Kuģu klāja komandas un tām radniecīgu profesiju strādnieki	4,0				
Zemas kvalifikācijas profesijas	Vienkāršās profesijas	91	Apkopēji un palīgi mājdarbos	Māju, viesnīcu un biroju apkopēji un palīgi	88,1
				Transportlīdzekļu, logu un veļas mazgātāji un citu ar rokām veicamu tīrīšanas darbu izpildītāji	11,9
		92	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	100,0
		93	Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	Raktuvju un būvniecības strādnieki	21,3
				Rūpniecības un citi strādnieki	63,2
				Transporta strādnieki un krāvēji	15,5
		94	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	100,0
		95	Ielu strādnieki un ielu pārdevēji	Ielu strādnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki, ielu pārdevēji	100,0
96	Atkritumu savācēji un citu vienkāršo profesiju strādnieki	Atkritumu savācēji	53,8		
		Citi vienkāršo profesiju strādnieki	46,2		

Nodarbināto sadalījums pa profesijām un vecuma grupām

2019. gadā, procentos

2. attēla turpinājums

Profesiju klasifikators (ISCO-08) un apakšgrupu skaidrojumi

PK kods	Profesiju apakšgrupa	Skaidrojums
Augstas kvalifikācijas profesijas		
I Vadītāji		
11	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	Šajā apakšgrupā ietilpst likumdevēji, valsts augstākās amatpersonas un vadītāji, kas nosaka, formulē valsts politiku, izstrādā, pieņem un groza normatīvos aktus, pārstāv valsti un rīkojas tās vārdā, uzrauga, kā tiek īstenota valsts politika un ievēroti normatīvie akti, vai veic līdzīgus uzdevumus valsts mēroga organizāciju interesēs; uzņēmumu vadītāji, kas nosaka un formulē uzņēmuma darbības pamatprincipus, plāno, vada un koordinē struktūrvienību darbu.
12	Administratīvie vadītāji un komercdirektori	Šīs apakšgrupas vadītāji vada jebkuras īpašuma formas un saimnieciskās darbības veida uzņēmumu, izstrādā to tehniskās, ekonomiskās un sociālās attīstības perspektīvas; finanšu, administratīvo un komercpakalpojumu struktūrvienību vadītāji plāno, vada un koordinē savu darbību tiešā uzņēmuma vadītāja vadībā, konsultējoties ar citu struktūrvienību vadītājiem.
13	Ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	Šīs apakšgrupas vadītāji ražošanas un specializēto pakalpojumu jomā vada jebkuras īpašuma formas un saimnieciskās darbības veida uzņēmumu, izstrādā tā tehniskās, ekonomiskās un sociālās attīstības perspektīvas; struktūrvienību vadītāji plāno, vada un koordinē ražošanas procesus, pakalpojumu sniegšanu un citus savas darbības uzdevumus tiešā uzņēmuma vadītāja vadībā, konsultējoties ar citu struktūrvienību vadītājiem.
14	Viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomas vadītāji	Šīs apakšgrupas vadītāji viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomā vada jebkuras īpašuma formas un saimnieciskās darbības veida uzņēmumu, izstrādā tā tehniskās, ekonomiskās un sociālās attīstības perspektīvas; struktūrvienību vadītāji plāno, vada un koordinē ražošanas procesus, pakalpojumu sniegšanu un citus savas darbības uzdevumus tiešā uzņēmuma vadītāja vadībā, konsultējoties ar citu struktūrvienību vadītājiem.
II Vecākie speciālisti		
21	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic izglītības darbu, zinātniskās pētniecības darbus, izstrādā un pilnveido teorijas, koncepcijas un metodiku, kā arī praktiski izmanto savas zināšanas fizikas, astronomijas, meteoroloģijas, ķīmijas, ģeofizikas, ģeoloģijas, matemātikas, statistikas, skaitļošanas, bioloģijas, zooloģijas, botānikas, ekoloģijas, fizioloģijas, agronomijas, bioķīmijas, mikrobioloģijas, arhitektūras, būvniecības un tehnikas nozarēs.
22	Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti nodarbojas ar zinātnisko pētniecību; izstrādā un attīsta teorijas, koncepcijas un metodes, kā arī pielieto praksē zinātnes atziņas medicīnas, pacientu aprūpes, zobārstniecības, veterinārmedicīnas, farmācijas un veselības veicināšanas jomā.
23	Izglītības jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti māca vienas vai vairāku disciplīnu teoriju un praksi, veic zinātniskās pētniecības darbu un pilnīgo un attīsta koncepcijas, teorijas un darba metodes, kas nepieciešamas pasniedzamajās disciplīnās, raksta pedagoģiskus rakstus un mācību grāmatas, māca privāti, māca un attīsta cilvēkus ar garīgu atpalicību, veido un maina mācību plānus, pārbauda un iesaka mācīšanas metodes un uzskates līdzekļus, piedalās mācību un citu jautājumu apspriešanā skolās un universitātēs, māca bērniem mācību priekšmetus un organizē mācības pirmsskolas līmenī, māca izglītojamiem mācību priekšmetus un organizē mācības profesionālajā izglītībā un profesionālajā pilnveides izglītībā, organizē interešu izglītības darbu un vada pulciņus, organizē internāta un dienesta viesnīcas darbu izglītības iestādē, kā arī māca vadīt gaisa kuģus, kuģus, automašīnas, dzelzceļa, metropolitēna vilcienus un citus transportlīdzekļus, darba mašīnas un veic kompetences atbilstības vērtēšanas pakalpojumus.
24	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic pētījumus, izstrādā un attīsta teorijas un metodes, kā arī izmanto zināšanas praksē informācijas izplatīšanas, saimnieciskās darbības organizēšanas un vadīšanas, kā arī rūpnieciskā īpašuma, finanšu, ekonomikas, politikas pārvaldības, personāla vadības, tirgvedības un sabiedrisko attiecību nozarēs. Sagatavo normatīvos un metodiskos dokumentus, plāno tautas saimniecības nozares vai darbības jomas attīstību, nepieciešamos materiālos un finanšu resursus, veic analītisko darbu, izskata iedzīvotāju iesniegumus, organizē un vada Latvijas valsts robežas apsardzību un kontroli, nodrošina brīvības atņemšanas kā kriminālsoda un apcietinājuma kā drošības līdzekļa izpildi.
25	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic pētījumus, plāno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju dizainu, raksta testus, sniedz konsultācijas un uzlabo informācijas tehnoloģiju sistēmas, aparatūru un programmatūru un ar to saistīto pielietojumu, izstrādā, uztur un atbalsta datubāzes un citas informācijas sistēmas, lai nodrošinātu optimālu darbību un datu integritāti un drošību.

26	Tiesību, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic pētījumus, izstrādā un attīsta teorijas un metodes, kā arī izmanto zināšanas praksē informācijas izplatīšanas, saimnieciskās darbības organizēšanas un vadīšanas, kā arī filozofijas, psiholoģijas, vēstures, socioloģijas, antropoloģijas, reliģijas, citu sabiedrisko disciplīnu, lingvistikas, likumu piemērošanas, jaunrades un izrāžu organizācijas nozarēs, veic analītisko darbu.
III Speciālisti		
31	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskus uzdevumus, kas saistīti ar zinātniskās pētniecības darbu, ar koncepciju un darba metožu lietošanu tehnikas zinātņu, dabaszinātņu, kā arī skaitļošanas un inženierzinātņu jomā, strādā ar tehniskām iekārtām, kontrolē gaisa kuģu un kuģu iekārtu darbību, pēta ražošanas un citus procesus, kā arī izgatavoto produktu drošumu un lietojumderīgumu.
32	Veselības aprūpes jomas speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskās funkcijas medicīnas, veterinārmedicīnas, sanitārijas, farmācijas un radniecīgās nozarēs.
33	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskus darbus finanšu, tirdzniecības, uzņēmuma pārvaldes, grāmatvedības uzskaites praktiskās realizācijas, kā arī juridisko, statistisko un citu pakalpojumu veidu jomā, veic valstisku darbību personāla sadalē, Latvijas Republikas valsts robežas apsardzībā un kontrolē, muitas darbībā, aplikšanā ar nodokļiem, sociālajā nodrošināšanā, licenču izsniegšanā, policijas darbībā.
34	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskus darbus juridisko, statistisko un citu pakalpojumu veidu jomā, veic valstisku darbību sociālajā, atpūtas un sporta jomā.
35	Informācijas tehnoloģiju speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti sniedz tehnisko palīdzību komunikāciju sistēmas, datoru sistēmu un tīklu lietotājiem, veic tehniskos uzdevumus, kas saistīti ar telekomunikāciju, attēlu un skaņu pārraidi, kā arī cita veida telekomunikāciju signāliem uz zemes, jūras vai gaisa kuģos.
Vidējās kvalifikācijas profesijas		
IV Kalpotāji		
41	Iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori	Šīs apakšgrupas darbinieki veic darbus, kas nepieciešami iestādes vadībai, lai efektīvi un sekmīgi risinātu ražošanas vai apgādes problēmas; veic finanšu, statistikas, grāmatvedības un citas informācijas apstrādi un sistematizēšanu ar datortehnikas vai citas kancelejas tehnikas palīdzību.
42	Klientu apkalpotāji	Šīs apakšgrupas darbinieki tieši apkalpo klientus, veic dažādas naudas operācijas, organizē ceļojumus, informē klientus, organizē lietišķas tikšanās. Šajā apakšgrupā iekļauti arī darbinieki, kas strādā pie telefona komutatora pults.
43	Uzskaites un materiālo vērtību reģistrēšanas darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki veic finanšu, statistikas, grāmatvedības un citas informācijas apstrādi un sistematizēšanu ar skaitļošanas tehnikas vai citas kancelejas tehnikas palīdzību.
44	Citi kalpotāji	Šīs apakšgrupas darbinieki veic informācijas apstrādi un sistematizēšanu ar skaitļošanas tehnikas vai citas kancelejas tehnikas palīdzību.
V Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki		
51	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki sniedz individuālos pakalpojumus, organizē ceļojumus, vada saimniecību, strādā sabiedriskajā ēdināšanā.
52	Tirdzniecības darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki pārdod dažādas preces, mākslas izstrādājumus, adījumus, avīzes, periodiskos izdevumus vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmumos, kioskos, tirgus laukumos un ielās; demonstrē preces, skaidro to iedalījumu un kvalitāti, kā arī demonstrē apģērbu; pozē fotogrāfiem, skulptoriem un māksliniekiem vai filmējas reklāmas filmā.
53	Individuālās aprūpes darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki nodrošina aprūpi, uzraudzību un palīdzību bērniem, pacientiem, slimniekiem, invalīdiem un veciem cilvēkiem mājās, ārstniecības un sociālajās institūcijās, palīdz ārstiem, medicīnas māsām, sociālā darba speciālistiem, veterinārārstiem, farmaceitiem un citam medicīniskajam personālam slimnīcās, citās ārstniecības institūcijās un sociālajās institūcijās.

54	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki dzēš ugunsgrēkus, glābj cilvēkus, mantu un materiālās vērtības ugunsgrēka laikā un pēc tā, sargā sabiedrisko kārtību, aiztur personas, kas pārkāpj likumus, sniedz kvalificētus apsardzes pakalpojumus juridiskām un fiziskām personām, nodrošina nepārtrauktu ieslodzīto personu diennakts apsardzi, izolāciju un uzraudzību ieslodzījuma vietās.
VI Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki		
61	Kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki	Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki audzē un novāc Latvijas apstākļiem piemērotu lauksaimniecības kultūru ražu, ražo lopkopības produkciju, audzē dzīvniekus, audzē, apsargā un izmanto mežu, nodarbojas ar biškopību. Produkciju piegādā realizācijas organizācijām vai pārdod tirgū.
62	Kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki	Kvalificēti mežsaimniecības, medību saimniecības un zivsaimniecības darbinieki medī dzīvniekus, audzē un zvejo zivis, audzē, apsargā un izmanto mežu un produkciju piegādā realizācijas organizācijām vai pārdod tirgū.
63	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji, kas ražo personiskam patēriņam, audzē labību, dārzeņus, augļus un citas kultūras, audzē mājlopus, vāc savvaļas augļus un augus, medī zvērus un zvejo zivis.
VII Kvalificēti strādnieki un amatnieki		
71	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	Šīs apakšgrupas strādnieki būvē, uzrauga un remontē ēkas un citas būves, skalda un sagatavo akmeņus būvniecībai vai citiem mērķiem.
72	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki izgatavo veidnes un veidņu serdenus metāla kausēšanai un liešanai; metina, griež un veido metālu; ceļ smagas metāla konstrukcijas; veic līdzīgus darbus zem ūdens; kaļ tēraudu un citus metālus dažādu instrumentu, mašīnu, izstrādājumu ražošanai; regulē un vada dažādus darbaldus, montē, izdara mašīnu dzinēju, kā arī elektrisko un elektronisko ierīču kārtējo un kapitālo remontu.
73	Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki un amatnieki izgatavo un remontē precizitātes instrumentus – navigācijas, meteoroloģijas, optikas un citas ierīces, dažādus dārgakmens un dārgmetāla izstrādājumus; izgatavo, krāso un rotā porcelāna, keramikas un stikla traukus; izgatavo mākslas izstrādājumus no koka, ziediem, tekstilijām, ādas un līdzīgiem materiāliem; veic iespiešanas darbus.
74	Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki komplektē, regulē, montē un remontē elektromehāniskās ierīces un citu elektroaparāturu un ierīces ēkās, fabrikās, cehos un citur, apkalpo un remontē radiouztvērējus, televizorus, audio un video aparāturu, montē, apkalpo un remontē informācijas tehnoloģiju un telekomunikāciju iekārtas sakaru mezglos un lietošanas vietās, montē, ievieš un remontē elektropārvades līnijas un kabelus.
75	Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki un amatnieki apstrādā un pārstrādā lauksaimniecības un rūpniecības izejvielas pārtikas un citos produktos, izgatavo un labo koka, auduma, kažokādu un citu materiālu izstrādājumus, veic kontroles un pārbaudes operācijas.
VIII Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri		
81	Rūpniecisko iekārtu operatori	Šīs apakšgrupas strādniekiem nepieciešama pieredze un zināšanas, kā vadīt un kontrolēt rūpnieciskās iekārtas, mašīnas un ierīces. Bieži nepieciešams strādāt atbilstoši mašīnas tempam un piemēroties iekārtu, mašīnu un ierīču tehniskajiem jauninājumiem.
82	Montieri	Šīs apakšgrupas strādnieki montē produkciju no sakomplektētām detaļām atbilstoši instrukcijai un tehnoloģiskajām prasībām.
83	Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un celšanas iekārtu un mašīnu operatori	Šīs grupas strādnieki vada un apkalpo vilcienus un citus transportlīdzekļus, vada mašīnas rūpniecībā, vada lauksaimniecības mašīnas un iekārtas; apkalpo traktortehniku un citas mašīnas, kuras lieto karjeru izstrādē un minerālu ieguvē, ēku, tuneļu un ceļu būvniecībā; veic darbus uz kuģa klāja un citiem ūdenstransporta līdzekļiem.

Zemas kvalifikācijas profesijas		
IX Vienkāršās profesijas		
91	Apkopēji un palīgi mājas darbos	Šīs apakšgrupas strādnieki izpilda tīrīšanas darbus mājāsaimniecībās, viesnīcās, birojos, slimnīcās un citās telpās, kā arī gaisa kuģos, vilcienos, autobusus, tramvajos, trolejbusos un citos transportlīdzekļos.
92	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki izpilda vienkāršus darbus lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivsaimniecībā, medību saimniecībā, lietojot vienkāršus darbarīkus, roku darbu un fizisko spēku.
93	Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki izpilda vienkāršus darbus raktuvēs, būvniecības, ražošanas un transporta nozarēs, lietojot vienkāršus darbarīkus, roku darbu un fizisko spēku.
94	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki palīdz pārtikas produktu sagatavošanas darbos un virtuves darbos.
95	Ielu strādnieki un ielu pārdevēji	Šīs apakšgrupas strādnieki tīra apavus ielās un citās sabiedriskās vietās, mazgā automašīnu logus vai izpilda izsūtāmā pienākumus, pārdod dažādas nepārtikas sīkpreces ielās vai citās sabiedriskās vietās, piemēram, stadionos, kinoteātros, teātros.
96	Atkritumu savācēji un citu vienkāršo profesiju strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki savāc atkritumus no ēkām, ielām un citām sabiedriskām vietām, slauka ielas, ietves, laukumus, piegādā korespondenci vai preces, pārnēsā bagāžu, dežurē publiskās vietās, dežurē garderobēs, savāc naudu no preču pārdošanas, autostāvvietu un citiem automātiem, reģistrē komunālo pakalpojumu patēriņa rādītājus un veic citur neklasificētus vienkāršus darbus.

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes pa profesiju grupām
Saglabājoties patreizējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai

Kvalifikācijas pakāpe	Profesiju pamatgrupas	PK kods	Profesiju apakšgrupas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums, tūkstošos				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums, tūkstošos				Piedāvājums pret pieprasījumu, procentos	
				Fakts		Prognoze		Fakts		Prognoze		2027	2040
				2019	2020	2027	2040	2019	2020	2027	2040		
Kopā				910,0	841,3	905,6	895,4	971,3	944,8	958,4	942,3	94	95
Augstas kvalifikācijas profesijas	Vadītāji	11	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	36,1	33,3	37,5	38,3	36,8	36,4	41,0	48,8	92	78
		12	Administratīvie vadītāji un komercdirektori	21,6	20,6	22,5	24,3	22,0	21,7	23,6	26,8	96	91
		13	Ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	23,3	22,6	27,0	32,5	23,8	23,7	28,1	35,8	96	91
		14	Viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomas vadītāji	7,6	6,5	8,5	9,8	7,7	7,9	9,9	11,9	86	83
	Vecākie speciālisti	21	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	21,1	20,4	27,7	38,3	22,1	22,0	27,8	40,3	100	95
		22	Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	17,8	18,4	22,6	31,6	17,9	17,8	22,6	32,3	101	98
		23	Izglītības jomas vecākie speciālisti	44,4	43,8	40,5	36,6	45,0	43,5	43,4	42,6	93	86
		24	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	43,0	40,6	42,5	42,6	44,4	43,9	47,9	52,2	89	82
		25	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	15,1	14,9	18,6	24,3	15,9	16,0	17,2	17,0	108	143
		26	Tiesību, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	19,9	18,1	22,0	25,4	20,3	20,0	23,1	28,0	95	90
	Speciālisti	31	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	25,3	23,6	29,7	36,6	26,7	26,3	29,0	35,5	102	103
		32	Veselības aprūpes jomas speciālisti	12,3	12,2	13,4	15,4	12,6	12,5	13,6	15,6	98	99
		33	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	75,9	71,8	75,7	77,8	79,0	78,2	80,6	80,8	94	96
		34	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	14,8	12,9	15,9	17,7	16,4	16,4	17,0	17,9	94	99
35		Informācijas tehnoloģiju speciālisti	5,8	5,7	9,2	14,4	6,2	6,2	8,5	13,2	108	109	
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Kalpotāji	41	Iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori	5,8	5,3	5,1	3,7	6,2	6,2	5,7	4,0	90	95
		42	Klientu apkalpotāji	14,0	12,0	12,2	9,4	16,2	16,2	15,9	10,9	77	86
		43	Uzskaites un materiālo vērtību reģistrēšanas darbinieki	22,5	20,3	20,8	18,3	23,9	23,0	20,6	17,9	101	102
		44	Citi kalpotāji	4,3	3,7	3,8	3,5	4,6	4,3	3,8	3,5	100	100

Kvalifikācijas pakāpe	Profesiju pamatgrupas	PK kods	Profesiju apakšgrupas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums, tūkstošos				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums, tūkstošos				Piedāvājums pret pieprasījumu, procentos	
				Fakts		Prognoze		Fakts		Prognoze		2027	2040
				2019	2020	2027	2040	2019	2020	2027	2040		
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	51	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	42,8	35,1	44,1	47,0	45,4	44,0	43,6	46,1	101	102
		52	Tirdzniecības darbinieki	57,1	52,6	47,2	32,5	64,8	63,1	59,9	42,8	79	76
		53	Individualās aprūpes darbinieki	19,7	19,7	19,9	20,6	21,0	19,7	19,1	20,3	104	102
		54	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	16,0	14,5	15,8	15,5	17,2	16,4	16,4	17,6	97	88
	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	61	Kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki	20,9	20,2	20,5	18,6	21,3	20,3	19,9	18,0	103	104
		62	Kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki	6,4	6,2	6,3	5,7	7,0	6,9	6,3	4,6	100	125
		63	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji	3,1	2,9	2,6	1,7	3,1	2,8	2,5	1,6	103	102
	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	71	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	41,8	39,3	45,5	43,9	46,2	45,0	42,3	33,8	108	130
		72	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	31,2	28,6	29,7	26,9	32,9	31,5	29,0	23,5	103	115
		73	Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	3,1	2,8	3,1	2,9	3,3	3,2	3,0	2,4	104	121
74		Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	9,8	9,0	9,5	8,5	10,2	9,7	8,5	5,8	112	147	
75		Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	25,6	23,3	25,2	23,7	27,0	25,7	23,3	18,3	108	130	
Zemas kvalifikācijas profesijas	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	81	Rūpniecisko iekārtu operatori	16,2	14,9	15,8	15,0	17,5	16,8	15,1	12,9	105	116
		82	Montieri	4,5	4,1	4,3	3,9	4,8	4,7	4,3	3,8	102	103
		83	Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un ceļšmašīnu operatori	63,7	56,2	60,5	57,7	67,9	64,9	58,1	48,8	104	118
	Vienkāršās profesijas	91	Apkopēji un palīgi mājas darbos	27,7	24,3	23,2	16,3	30,0	27,6	26,4	21,8	88	75
		92	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	11,5	10,8	9,9	6,9	13,9	13,6	14,0	11,0	70	63
		93	Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	54,3	49,3	47,3	33,5	63,4	62,1	65,1	56,5	73	59
94	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	6,0	4,5	5,1	3,9	6,5	6,2	5,8	4,3	89	89		
95	Ielu strādnieki un ielu pārdevēji	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100		
96	Atkritumu savācēji un citu vienkāršo profesiju strādnieki	18,1	16,6	14,9	10,6	20,2	18,2	16,3	13,7	92	78		

Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums sadalījumā pa izglītības līmeņiem
tūkstošos

	Fakts	Prognoze		
	2019	2020	2027	2040
Pieprasījums kopā, tai skaitā:	910,0	841,3	905,5	895,4
Augstākā izglītība	352,5	333,7	374,8	414,8
Profesionālā vidējā izglītība	267,3	245,6	269,4	274,8
Vispārējā vidējā izglītība	222,4	200,9	201,2	162,6
Pamatizglītība	67,8	61,0	60,2	43,2
Piedāvājums kopā, tai skaitā:	971,3	944,8	958,4	942,3
Augstākā izglītība	365,7	358,4	382,8	430,9
Profesionālā vidējā izglītība	287,7	271,8	229,6	183,2
Vispārējā vidējā izglītība	239,3	231,4	225,3	225,0
Pamatizglītība	78,6	83,2	120,7	103,2

AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA

Darbspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības jomām
tūkstošos

Kods	Izglītības tematiskās jomas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums				Darbspēka piedāvājuma un pieprasījuma starpība	
		Fakts	Prognoze			Fakts	Prognoze				
		2019	2020	2027	2040	2019	2020	2027	2040	2027	2040
	Augstākā izglītība kopā	352,5	333,7	374,8	414,8	365,7	358,4	382,8	430,9	8,0	16,2
14	Pedagogu izglītība un izglītības zinātnes	49,3	47,3	44,6	38,4	50,3	48,3	46,5	39,2	1,9	0,8
21	Mākslas	6,7	6,1	7,0	7,4	7,8	7,6	9,8	14,2	2,8	6,8
22	Humanitārās zinātnes	11,8	10,9	11,1	10,0	12,2	12,0	12,7	14,2	1,6	4,2
31	Sociālās un cilvēkrīcības zinātnes	50,0	46,1	46,9	41,7	52,1	50,6	49,3	45,3	2,4	3,6
32	Informācijas un komunikācijas zinātnes	3,7	3,3	3,4	2,9	3,8	3,8	4,2	5,2	0,8	2,3
34	Komerczinības un administrēšana	62,4	59,7	71,3	87,3	65,4	66,2	79,1	106,5	7,7	19,2
38	Tiesību zinātne	30,0	28,9	33,2	39,4	31,0	30,9	34,8	42,2	1,6	2,7
42	Dzīvās dabas zinātnes	3,5	3,3	3,6	3,7	3,7	3,4	3,3	3,3	-0,3	-0,4
44	Fizikālās zinātnes	5,7	5,4	7,0	9,0	5,7	5,5	5,4	5,9	-1,7	-3,1
46	Matemātika un statistika	1,7	1,7	2,0	2,8	2,2	1,9	1,7	1,9	-0,3	-0,9
48	Datorika	12,2	11,9	16,4	23,8	13,0	12,8	13,3	13,7	-3,2	-10,1
52	Inženierzinātnes un tehnoloģijas	31,7	29,1	31,5	30,8	32,6	31,0	30,2	30,9	-1,4	0,1
54	Ražošana un pārstrāde	5,5	5,0	5,3	4,6	5,9	5,8	5,5	4,6	0,2	-0,1
58	Arhitektūra un būvniecība	21,0	20,3	27,3	37,1	21,6	20,7	20,2	20,0	-7,2	-17,1
62	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	6,9	6,4	6,9	6,5	7,0	6,6	6,3	6,2	-0,5	-0,3
64	Veterinārija	0,6	0,6	0,9	1,4	0,6	0,6	0,7	1,3	-0,2	-0,2
72	Veselības aprūpe	21,3	21,6	26,9	37,2	22,0	21,8	27,1	38,3	0,2	1,1
76	Sociālā labklājība	3,9	3,7	3,8	3,7	4,1	4,1	4,9	6,2	1,1	2,5
81	Individuālie pakalpojumi	6,5	5,6	6,1	5,4	6,7	6,7	7,8	8,8	1,7	3,4
84	Transporta pakalpojumi	5,5	5,1	6,7	8,7	5,6	5,4	5,2	5,9	-1,5	-2,7
85	Vides aizsardzība	1,4	1,2	1,2	1,0	1,4	1,4	2,0	2,7	0,8	1,8
86	Civilā un militārā aizsardzība	4,8	4,7	5,3	6,5	4,8	4,9	7,1	10,8	1,8	4,3
	Citur neklasificētās tematiskās jomas	6,5	5,9	6,1	5,3	6,7	6,4	5,7	3,5	-0,4	-1,8

VIDĒJĀ IZGLĪTĪBA

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības jomām
tūkstošos

Kods	Izglītības tematiskās jomas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums				Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma starpība	
		Fakts	Prognoze			Fakts	Prognoze				
		2019	2020	2027	2040	2019	2020	2027	2040	2027	2040
	Vidējā izglītība kopā	489,7	446,6	470,6	437,4	527,1	503,2	454,9	408,2	-15,7	-29,2
	Arodizglītība un profesionālā vidējā izglītība, tai skaitā:	267,3	245,6	269,4	274,8	287,7	271,8	229,6	183,2	-39,8	-91,6
14	Pedagogu izglītība un izglītības zinātnes	2,7	2,4	2,1	1,2	2,8	2,7	1,8	0,6	-0,3	-0,6
21	Mākslas	6,1	5,3	5,8	5,2	6,6	6,2	6,2	7,0	0,5	1,8
22	Humanitārās zinātnes	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4	0,3	0,2	0,0	-0,2	-0,2
31	Sociālās un cilvēkrīcības zinātnes	3,5	3,0	2,7	1,5	3,7	3,3	2,2	0,8	-0,5	-0,8
32	Informācijas un komunikācijas zinātnes	0,4	0,4	0,3	0,2	0,5	0,4	0,2	0,0	-0,1	-0,2
34	Komerczinības un administrēšana	24,9	23,1	25,1	25,9	26,8	25,1	21,1	18,8	-4,0	-7,1
38	Tiesību zinātne	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0
42	Dzīvās dabas zinātnes	0,6	0,6	0,5	0,3	0,6	0,6	0,4	0,2	-0,1	-0,1
44	Fizikālās zinātnes	1,0	0,9	0,8	0,5	1,0	0,9	0,5	0,1	-0,3	-0,4
46	Matemātika un statistika	0,3	0,3	0,2	0,1	0,4	0,4	0,2	0,0	0,0	-0,1
48	Datorika	2,1	2,1	3,9	6,8	2,2	2,1	3,2	6,0	-0,8	-0,8
52	Inženierzinātnes un tehnoloģijas	78,6	71,9	76,0	68,9	84,1	79,0	63,3	45,0	-12,8	-23,9
54	Ražošana un pārstrāde	37,6	34,4	36,8	35,6	39,5	37,6	30,3	16,6	-6,5	-19,1
58	Arhitektūra un būvniecība	23,1	22,0	27,7	32,5	26,0	24,8	22,0	20,3	-5,7	-12,3
62	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	9,1	8,3	7,7	7,6	10,0	9,5	8,2	6,2	0,5	-1,4
64	Veterinārija	2,4	2,2	2,0	1,4	2,8	2,6	2,1	1,8	0,1	0,4
72	Veselības aprūpe	15,3	14,9	15,2	15,5	15,6	14,5	12,3	9,9	-2,9	-5,6
76	Sociālā labklājība	0,3	0,4	0,8	2,2	0,3	0,3	0,5	1,4	-0,4	-0,8
81	Individuālie pakalpojumi	33,1	29,6	35,1	39,9	37,3	36,1	34,8	38,3	-0,3	-1,6
84	Transporta pakalpojumi	16,4	15,1	17,0	18,5	17,8	16,7	12,9	6,1	-4,0	-12,4
85	Vides aizsardzība	0,5	0,4	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,4	0,2	0,1
86	Civilā un militārā aizsardzība	2,7	2,5	2,3	1,5	2,7	2,6	2,4	1,8	0,1	0,3
99	Citur neklasificētās tematiskās jomas	5,9	5,5	6,5	8,6	6,1	5,5	4,0	1,8	-2,4	-6,8
	Vispārējā vidējā izglītība	222,4	200,9	201,2	162,6	239,3	231,4	225,3	225,0	24,1	62,4

Tautsaimniecības nozaru agregācija

Aggregētās tautsaimniecības nozares	Atbilstošās tautsaimniecības nozares NACE 2 burtu līmenī
Lauksaimniecība	A Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība
Apstrādes rūpniecība	C Apstrādes rūpniecība
Pārējā rūpniecība	B Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde D Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana E Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija
Būvniecība	F Būvniecība
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	G Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts I Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi
Transports un uzglabāšana	H Transports un uzglabāšana
Citi komercpakalpojumi	J Informācijas un komunikācijas pakalpojumi K Finanšu un apdrošināšanas darbības L Operācijas ar nekustamo īpašumu M Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi N Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība R Māksla, izklaide un atpūta S Citi pakalpojumi
Sabiedriskie pakalpojumi	O Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana P Izglītība Q Veselība un sociālā aprūpe

Darba tirgus jautājumu apspriešanās iesaistītās padomes

Padome	Padomē iesaistītās organizācijas	Mērķis
Nacionālā līmeņa padomes		
Nacionālās trīspusējās sadarbības padome (NTSP)	MK, LDDK un LBAS izvirzītie pārstāvji	Nodrošina un veicina valdības, darba devēju un darbinieku organizāciju sadarbību nacionālajā līmenī ar mērķi nodrošināt saskaņotu, visai sabiedrībai un valsts interesēm atbilstošu sociālekonomiskās attīstības problēmu risināšanu, izstrādājot un ieviešot stratēģiju, programmas un normatīvos aktus sociālajos un ekonomiskajos jautājumos. Izskata politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu projektus un iesniedz priekšlikumus to pilnveidošanai attiecīgajā ministrijā arī par nodarbinātību.
Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome (PINTSA)	15 pilnvarotas personas – MK, LDDK un LBAS izvirzītie pārstāvji	NTSP institucionālās sistēmas sastāvdaļa. Mērķis sekmēt valsts, darba devēju un darbinieku organizāciju sadarbību profesionālās izglītības un nodarbinātības valsts politikas un stratēģijas izstrādes un īstenošanas jomā, tai skaitā izskata valsts attīstības plānu, koncepciju, normatīvo aktu projektus profesionālās izglītības, cilvēkresursu attīstības un nodarbinātības jomā un sniedz priekšlikumus to pilnveidošanā, kā arī izvērtē priekšlikumus un sniedz ieteikumus valsts institūcijām un sabiedriskajām organizācijām, kas saistītas ar profesionālo izglītību un nodarbinātību.
Demogrāfisko lietu padome	MK, Saeimas, NVO, sociālo partneru pārstāvji, zinātnieki	Konsultatīva un koordinējoša valsts institūcija, kas izveidota, lai veicinātu vienotu valsts demogrāfisko politiku un tās īstenošanu visos valsts pārvaldes līmeņos. Padome izvērtē un koordinē valsts demogrāfiskās politikas īstenošanu, kā arī informē plašsaziņas līdzekļus par demogrāfiskās politikas jautājumiem.
Augstākās izglītības padome (AIP)	12 padomes locekļi: LDDK, IZM, LZA, Rektoru padomes, Latvijas Studentu apvienības u.c. pārstāvji.	Latvijas Republikas patstāvīga institūcija, kas izstrādā augstākās izglītības valsts stratēģiju, īsteno augstskolu, valsts institūciju un sabiedrības sadarbību augstākās izglītības attīstīšanā, pārbauda augstākās izglītības kvalitāti, nodrošina kvalitatīvu lēmumu par augstāko izglītību pieņemšanu.
Konsultatīvās padomes		
Tautsaimniecības padome (TSP)	EM, LTRK, LDDK, LBAS, LPS, nozaru asociāciju pārstāvji, eksperti	TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Darba devēju konfederācijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Pašvaldību savienības izveidota konsultatīva institūcija. TSP darbības mērķis ir sekmēt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu valstī.
Nodarbinātības padome	EM, IZM, LM ministri	Mērķis ir saskaņot starpresoru sadarbību nepieciešamo darba tirgus reformu jeb pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā, lai tādējādi mazinātu disproporcijas Latvijas darba tirgū.
12 nozaru ekspertu padomes (NEP)	NEP pēc brīvprātības principa iesaistās nozares darba devēju organizācijas vai to apvienības, nozares arodbiedrības organizācijas, Latvijas Amatniecības kamera, IZM, EM, LM, KM, SM, ZM, VARAM, NVA un citas institūcijas. NEP darbu vada NEP sekretariāts, kas sastāv no LBAS, LDDK un Valsts izglītības satura centra nozaru konsultantiem.	Mērķis veikt nozares attīstības prognozēšanu, izglītības un darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības pētīšanu un nodrošināšanu.
Pieaugušo izglītības pārvaldības padome (PIPP)	IZM, LM, EM, AM, KM, VM, ZM, TM, PKC, LDDK, LTRK, LPS, LLPA, LPIA, LABS, plānošanas reģionu pārstāvji	Starpnozaru konsultatīva institūcija, lai nodrošinātu Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plāna 2016.-2020. gadam pasākumu koordināciju un plāna ieviešanas uzraudzību. Uzdevumi paredz noteikt un apstiprināt pieaugušo izglītības mērķus un uzdevumus, noteikt prioritārās pieaugušo izglītības mērķa grupas, apstiprināt īstenojamo mācību saturu, lemt par finansējuma sadales principiem, veikt regulāru pieaugušo izglītības īstenošanas rezultātu novērtējumu utml.

Padome	Padomē iesaistītās organizācijas	Mērķis
LM bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu apmācību jomu noteikšanas komisija	LM, EM, IZM, NVA, LDDK, LBAS, LPS, citi eksperti	LM komisija apmācību jomu, profesiju, kā arī sociālo un profesionālo pamatprasmju noteikšanai, kurās nepieciešams veikt bezdarbnieku un darba meklētāju apmācību.
Konsultatīvā padome "Izglītība visiem"	Padomi vada padomes priekšsēdētājs – IZM ministrs. Ministriju un citu valsts pārvaldes iestāžu, pašvaldību un privātā sektora, sabiedrisko un starptautisko organizāciju pārstāvji	Mērķis sekmēt mūžizglītības attīstību un izglītības pieejamību visiem iedzīvotājiem, sekmētu mazaizsargāto un sociāli atstumto iedzīvotāju integrāciju, piedāvājot daudzveidīgas mācīšanās iespējas, paplašinātu mijiedarbību formālo un neformālo izglītību, nodrošinot iedzīvotājiem mūžizglītības iespējas, un sekmētu viņu iekļaušanos sabiedrībā un konkurētspēju darba tirgū, sekmētu iedzīvotāju pamatprasmju attīstību un spēju tās izmantot atbilstoši indivīda un sabiedrības vajadzībām.
Karjeras attīstības atbalsta sistēmas sadarbības padome	IZM, Valsts izglītības satura centra, Izglītības kvalitātes valsts dienesta, LM, NVA, Sociālās integrācijas valsts aģentūras, EM, Latvijas Karjeras attīstības atbalsta asociācijas, LDDK, LBAS, LPS, Latvijas Pieaugušo izglītības apvienības un VIAA	Starptautisku informācijas apmaiņas un konsultatīva institūcija, lai attīstītu un veicinātu karjeras attīstības atbalsta pakalpojumu un veicinātu to kvalitāti un sekmētu katra cilvēka spējam, interesēm un vecumam atbilstoša tālākās izglītības vai profesionālās karjeras attīstības virziena izvēli.
Latvijas Rektoru padome	Universitāšu, citu valsts augstskolu un privāto augstskolu rektori, IZM	Koleģiāla konsultatīva institūcija, kas koordinē augstskolu sadarbību un organizē nepieciešamos kopējos pasākumus. LRP atbilstoši kompetencei sadarbojas ar valsts institūcijām, juridiskajām un fiziskajām personām, kā arī ar ārvalstu institūcijām, piedalās institūciju sēdēs un starptautisko organizāciju darbā.

Nozaru asociācijas – apvieno vienas nozares uzņēmumus; pārzina situāciju konkrētajā nozarē.

Plānošanas reģioni – Latvijā ir izveidoti pieci plānošanas reģioni. To izveides mērķis ir nodrošināt Latvijas reģionu attīstības plānošanu, koordināciju, pašvaldību un citu valsts pārvaldes iestāžu sadarbību.

Ekonomikas ministrs

J.Vitenbergs

Vīza: Valsts sekretārs

E.Valantis

03.06.2020. 10:41

6352

Normunds Ozols

Normunds.Ozols@em.gov.lv, 67013068